

บรรณาธิการผู้ทรงคุณวุฒิ

รองศาสตราจารย์ ดร.ชุติมา วัฒนະคีรี
รองศาสตราจารย์รัตนาวดี โชติภนินช
รองศาสตราจารย์ประยูร ทรงศิลป์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชมพูนุท ธาธีเยียร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนตรี วงษ์สะพาน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัศวพันธ์ เนื้อไม้หอม
จิรวัดน์ เมธาสุทธิรัตน์
ดร.พัชรี ปิยะภันต์
ดร.วรกมล วงษ์สถาปนาเลิศ
ดร.สุรวีร์ เพียนเพชรเลิศ
ดร.อรทัย สุทธิ

รองศาสตราจารย์ ดร. นิรมล ศตวุฒิ
รองศาสตราจารย์รสสุคนธ์ พหลเทพ
รองศาสตราจารย์ ดร. ศานติ ภักดีคำ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชาญฉมูช ไชยรักษา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิสมลล์ วัชรภักวีศิลป์
ดร.คงรัฐ นवलแบ่ง
ดร.ปิ่นวดี ศรีสุพรรณ
ดร.รัสวรรณ อติศัยภารตี
ดร.วาสนา กาญจนคูหะ
ดร.เหมววรรณ เหมะนัค

บรรณาธิการ

ดร.ภาสพงศ์ ผิวพอใช้

กองบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์รุ่งทิพย์ อันมัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์อนันต์ธนา เมธานนท์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุพัฒน์ กุ้เกียรติกุล
ศุภมน อากานันท์

วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เป็นวารสารวิชาการราย 6 เดือน มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการด้านมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ เป็นเวทีสำหรับนำเสนอผลงาน แลกเปลี่ยนความรู้โดยเครือข่ายวิชาการทั้งภายใน และภายนอก กองบรรณาธิการยินดีรับพิจารณาบทความจากนักวิชาการทุกท่าน บทความทุกเรื่องจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ บทความที่ตีพิมพ์ในวารสารนี้เป็นความเห็นของผู้เขียน มิใช่ทัศนะของบรรณาธิการ และคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

จัดพิมพ์โดย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ตำบล เมืองศรีโค อำเภอวารินชำราบ จังหวัด อุบลราชธานี 34190
โทรสาร. 045-288-870 โทรศัพท์. 045-353700 www.la.ubu.ac.th

ผู้จัดการวารสาร นางสาวกชพรรณ บุญฉลวย
แบบปก นายฤทธิเดช วงษ์ปัญญา
พิมพ์ที่ โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี โทร. 045-353115

สารบัญ

หน้า

บทบรรณาธิการ

- คะแนน O-NET ภาพสะท้อนคุณภาพการศึกษาท้องถิ่น O-NET scores reflect local education quality
วศิน โกมุต 1
- การนิเทศการศึกษากับการพัฒนาวิชาชีพ Supervision of Education and Professional Development
มาลินี บุญยรัตพันธุ์ 39
- ภาษากับอุดมการณ์การศึกษาในรายการโทรทัศน์ “เดินหน้าประเทศไทย” Language and Ideology in the “Dern Nah Pra Ted Thai : Thailand Moves Forward” Television program
นัยนา วงศ์สาครา, ภาสพงศ์ ผิวพอใช้ 55
- รูปแบบการสร้างสรรคนาฏยประดิษฐ์อีสานกับสถาบันอุดมศึกษา
Thai Northeastern Dance Choreography and Higher Education Institute
คำล่ำ มุลิกา 83
- การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และบรรยากาศองค์การที่มีอิทธิพลต่อการทำงานเป็นทีม กรณีศึกษากรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช Human Resource Development and Organizational Climate Influencing Teamwork : A Case Study of Department of National Parks, Wildlife and Plant Conservation
สมคิด ผลนิล, เฉลิมชัย กิตติศักดิ์นาวิน 109

<p>การพัฒนาการคิดทางประวัติศาสตร์ : การคิดเกี่ยวกับความสำคัญทางประวัติศาสตร์ Historical Thinking Development : Thinking about Historical Significance <i>กิตติศักดิ์ ลักษณะ</i></p>	137
<p>รูปแบบการสอนที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ของสมอง (Brain-Targeted Model) กับ การพัฒนาสมอง และการเรียนรู้ Brain-Targeted Teaching Model : Brain de- velopment and Learning <i>กานต์รวี บุชยานนท์</i></p>	159
<p>หลักสูตรแฝงเรื่องอุดมการณ์ชาติในหนังสือเรียนภาษาเขมร ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ของราชอาณาจักรกัมพูชา Hidden Curriculum of Cambodian Ideologies in Grade 1-6 Cambodian Textbooks <i>ชาญชัย คงเพ็ชรธรรม</i></p>	177
<p>สถานภาพงานวิจัยด้านการสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศของสถาบัน อุดมศึกษาในประเทศไทย The Status of Research in Teaching Thai as a For- eign Language at the Universities in Thailand <i>พิมพ์ภาภรณ์ บุญประเสริฐ</i></p>	207
<p>การจัดทำศัพท์านุกรมไทยศึกษา (ไทย-อังกฤษ) Lexicography of Thai Studies (Thai-English) <i>กษิติศ วัชรพรรณ</i></p>	223
<p>การสำรวจการรับรู้ของนักศึกษาที่มีต่อกิจกรรม การฟังโดยครูผู้สอนเปรียบเทียบกับกิจกรรม การฟังโดยใช้ซีดีเพื่อพัฒนาทักษะ การฟังเพื่อความเข้าใจ Survey on Students' Perception of Teacher-Conducted Activities Versus Listening Activities Using CDs to Improve Listening Comprehension <i>Surattana Moolngoen</i></p>	249
<p>การนิเทศแบบเชิญชวน (Invitational Supervision) <i>มาลินี บุญยรัตพันธุ์</i></p>	267

บทบรรณาธิการ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้พระราชทานบรมราโชวาทและพระราชดำริเกี่ยวกับการศึกษาไว้เป็นอเนกประการ ในวโรกาสที่เสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากสถาบันอุดมศึกษาของรัฐและในโอกาสที่คณะบุคคลต่าง ๆ เข้าเฝ้าฯ เป็นแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการศึกษาที่มีคุณค่ายิ่ง แต่ละคนสามารถนำไปเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเอง และส่วนรวมให้เจริญก้าวหน้าได้ นอกจากนี้พระราชดำรัสต่าง ๆ เหล่านี้ยังแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาและการเรียนการสอนเพื่อการพัฒนาชาติอีกด้วย

วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ฉบับนี้ มีชื่อว่า “สรรพสารการสอน” เป็นบทความที่นำเสนอเนื้อหาที่น่าสนใจในด้านการจัดการการเรียนการสอนในมิติต่าง ๆ เช่น นโยบายการศึกษา หลักสูตร การนิเทศการศึกษา การเรียนการสอนภาษา วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ เป็นต้น ซึ่งงานเหล่านี้ได้เปิดโลกทัศน์ใหม่เกี่ยวกับการเรียนการสอนอย่างหลากหลายมิติ สมกับชื่อ “สรรพสารการสอน”

วารสารศิลปศาสตร์มีความยินดีเป็นอย่างยิ่งหากท่านผู้อ่านสนใจที่จะส่งบทความวิชาการตลอดจนงานเขียนในลักษณะต่าง ๆ หากมีคำแนะนำอื่นใด วารสารศิลปศาสตร์น้อมรับข้อคิดเห็นจากทุกท่านเพื่อนำมาพัฒนาและปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

คะแนน O-NET
ภาพสะท้อนคุณภาพการศึกษาท้องถิ่น
O-NET scores
reflect local education quality

วศิน โคมุท¹

---

¹ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาการ วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และอาจารย์ประจำสาขาสังคมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

บทคัดย่อ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับการถ่ายโอนสถานศึกษาจากกระทรวงศึกษาธิการ ในช่วงระหว่างปี 2549-2557 เป็นจำนวน 485 โรงเรียน ในปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รับผิดชอบการจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษาถึงระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง โดยมีแนวโน้มจำนวนห้องเรียน และนักเรียนเพิ่มมากขึ้น ขณะที่อัตราส่วนนักเรียนต่อห้องเรียนอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน อย่างไรก็ตาม จากผลการทดสอบระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มัธยมศึกษาปีที่ 3 และมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่จัดโดยสถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาตินั้น ปรากฏค่าคะแนนเฉลี่ยในทุกรายวิชาของนักเรียนในโรงเรียนสังกัดกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นต่ำกว่าค่าคะแนนเฉลี่ยระดับประเทศ ดังนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำเป็นต้องพัฒนาการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น เพื่อให้นักเรียนในสังกัดมีความรู้ไม่แตกต่างจากนักเรียนสังกัดอื่นๆ

คำสำคัญ: องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การศึกษา การทดสอบระดับชาติขั้นพื้นฐาน

Abstract

Local Administration Organizations took over the administration of 485 schools from the Ministry of Education during 2549-2557. At present, Local Administration Organizations are responsible for education of students of pre-school age up to the higher vocational diploma level. While the total numbers of classes and students are on the uptrend, the ratio of students per class continues to be on par with the standard. Nevertheless, the results of the Ordinary National Education Test (O-NET) for Primary Grade 6, Secondary Grade 3 and Secondary Grade 6, organised by the National Institute of Educational Testing Service, showed that the average scores in every subject of students in schools under the Department of Local Administration's jurisdiction were below the national average scores. Therefore, Local Administration Organizations need to improve the quality of their education administration and management in order to boost the knowledge of students under their responsibilities to the same level as that of students under other organisations.

Keywords: Local Administration Organizations, Education, Ordinary National Education Test (O-NET)

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 หมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ มาตรา 78 รัฐต้องกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นพึ่งตนเอง และตัดสินใจในกิจการท้องถิ่นได้เอง พัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และระบบสาธารณสุข โภค ตลอดจนโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศในท้องถิ่น เป็นจุดเริ่มต้นของการกระจายอำนาจการจัดบริการสาธารณะให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างเป็นทางการ และเมื่อมีการตราพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2545 หมวด 1 ว่าด้วยบททั่วไป มาตรา 9 วรรค 2 ระบุให้กระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหมวด 5 การบริหาร และการจัดการศึกษา มาตรา 41 และ 42 ว่าด้วยการบริหาร และการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ระบุให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิจัดการศึกษาในระดับใดระดับหนึ่งหรือทุกระดับตามความพร้อม ความเหมาะสม และความต้องการภายในท้องถิ่นได้ เป็นการกำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถจัดการศึกษาได้ด้วยตนเอง นอกจากนี้กระทรวงศึกษาธิการได้เสนอ “ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ.2552-2561)” ที่สานต่อแนวคิดสำคัญเกี่ยวกับการกระจายอำนาจทางการศึกษาโดยกำหนดให้เป็น 1 ใน 4 ประเด็นสำคัญของระบบการศึกษาที่ต้องการปฏิรูปอย่างเร่งด่วน คือ พัฒนาคณาภพการบริหารจัดการใหม่ ในประเด็นนี้ได้กำหนดแนวทางการกระจายอำนาจการบริหาร และการจัดการศึกษาโดยส่งเสริมบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมจัด และสนับสนุนการจัดการศึกษามากขึ้น เราจึงเห็นได้ว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการศึกษามากขึ้น

บทความนี้จึงต้องการแสดงให้เห็นผลการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นผ่านผลการทดสอบระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) โดยจะกล่าวถึงโครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษา การกระจายอำนาจทางการศึกษา การจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามกรอบกฎหมาย หลักการ และวิธีการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การถ่ายโอนการจัดการศึกษาในระบบสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การจัดการเรียนการสอนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในปัจจุบัน และผลการทดสอบระดับชาติขั้นพื้นฐาน

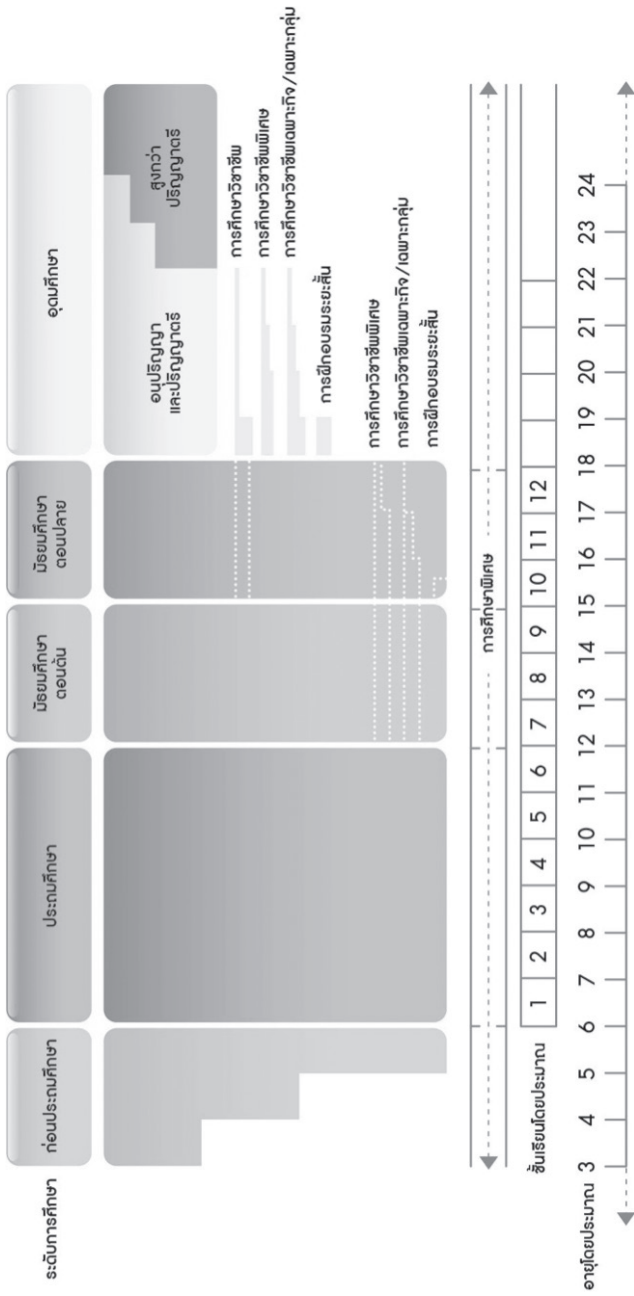
โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตรา 9 ได้กำหนดการจัดระบบโครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษา ตามหลักการดังนี้

- (1) มีเอกภาพด้านนโยบาย และมีความหลากหลายในการปฏิบัติ
- (2) มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- (3) มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษา และจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับ และประเภทการศึกษา
- (4) มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา และการพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง
- (5) ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา
- (6) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น

การจัดการศึกษาของประเทศไทยในปัจจุบันมีสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำหน้าที่จัดการศึกษาได้ตามความเหมาะสม การจัดการศึกษาเริ่มตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย ไปจนถึงระดับอุดมศึกษา ดังแสดงตามแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 แสดงระบบการศึกษาไทย

ที่มา : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

การกระจายอำนาจทางการศึกษา

เหตุผลของการกระจายอำนาจทางการศึกษา

องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งองค์การสหประชาชาติ หรือยูเนสโก (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization : UNESCO) (1985 : 9-11) กล่าวถึงเหตุผลในการกระจายอำนาจการศึกษา ดังนี้

- (1) การจัดการศึกษาในหลายประเทศไม่มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลเท่าที่ควร เนื่องจากอำนาจการตัดสินใจอยู่ที่ส่วนกลาง และเป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศ ทำให้ขาดความยืดหยุ่น ไม่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น
- (2) การกระจายอำนาจทางการศึกษาสามารถช่วยตอบสนองความแตกต่างด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของท้องถิ่นแต่ละแห่งได้ และสามารถระดมความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ในพื้นที่ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดการศึกษา และเป็นการกระจายการลงทุนด้านการศึกษาอีกทางหนึ่งด้วย
- (3) การกระจายอำนาจทางการศึกษาเป็นการส่งเสริมประชาธิปไตย เนื่องจากเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาในพื้นที่ของตนเอง โดยเฉพาะการวางแผนการจัดการศึกษา และการประเมินผลคุณภาพการศึกษาในท้องถิ่น สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการศึกษาของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน
- (4) การกระจายอำนาจทางการศึกษาเป็นการลดช่องว่างทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมระหว่างท้องถิ่น หรือภูมิภาคในประเทศนั้นๆ เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันมากขึ้น
- (5) การกระจายอำนาจทางการศึกษาเป็นหนทางในการส่งเสริม และตอบสนองการเพิ่มขึ้น และการกระจายตัวของประชากร และการจัดการศึกษาที่เหมาะสม เพื่อให้สอดคล้อง ตอบสนองความต้องการ และความจำเป็นเร่งด่วนของแต่ละท้องถิ่น แต่ละกลุ่มเป้าหมายที่มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นยังเป็นการส่งเสริมให้เกิดการพึ่งพาตนเองของประชาชน และการพัฒนาตนเองที่ยั่งยืนต่อไป

- (6) ประชาชนมีโอกาสในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยตรง ก่อให้เกิดการพัฒนา ด้านคุณภาพการศึกษา การให้ประชาชนมีอำนาจในการตัดสินใจอย่างเต็มที่ จึงเป็นสิ่งที่รัฐบาลควรส่งเสริมอย่างยิ่ง
- (7) การกระจายอำนาจทางการศึกษาเป็นการสร้างความสามารถให้แก่ท้องถิ่น ให้ประชาชนได้ตระหนักถึงความสามารถในการกำหนดชีวิต ความเป็นอยู่ และจุดหมายปลายทางชีวิตของตนเอง และชุมชน อันนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน
- (8) การกระจายอำนาจเป็นการส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ อันนำไปสู่กระบวนการประชาธิปไตย สู่ระบบ และโครงสร้างที่ใกล้ชิดประชาชน ได้มากกว่า โปร่งใสกว่า ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการตรวจสอบได้มากกว่าระบบรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลาง

ความสำคัญของการกระจายอำนาจการจัดการศึกษา (Husen และ Posrlethevaite, 1985 : 1318) ประกอบด้วย

- (1) ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในองค์กร และช่วยสร้างบรรยากาศของความเป็นประชาธิปไตย
- (2) ทำให้เกิดการตัดสินใจที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของกฎหมายที่บัญญัติไว้
- (3) ทำให้การตัดสินใจอยู่บนพื้นฐานของปัญหา และความต้องการที่แท้จริง
- (4) เป็นระบบมีส่วนร่วมช่วยให้แต่ละบุคคลมีกระบวนการคิด และสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรเพิ่มมากขึ้น
- (5) ทำให้เกิดความสามัคคีภายในองค์กร มีการประสานงานที่ดี และทำงานไปในทิศทางเดียวกัน ตลอดถึงการติดต่อสื่อสารภายในอย่างมีประสิทธิภาพ
- (6) ทำให้เกิดประสิทธิภาพ โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์

การกระจายอำนาจทางการศึกษา สามารถช่วยตอบสนองความแตกต่างด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของท้องถิ่นแต่ละแห่ง สามารถระดมทรัพยากรในพื้นที่ ส่งเสริม และตอบสนองการเพิ่มขึ้น และการกระจายตัวของประชากร และเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยตรง ก่อให้เกิดการพัฒนา ด้านคุณภาพการศึกษา เกิดประโยชน์ต่อ

การจัดการศึกษา และสร้างความเท่าเทียมกันมากขึ้น ทั้งนี้การกระจายอำนาจการจัดการศึกษา ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในองค์กร การตัดสินใจที่อยู่บนพื้นฐานกฎหมาย สภาพปัญหา และความต้องการที่แท้จริง และก่อให้เกิดกระบวนการคิดที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กร การติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และลดค่าใช้จ่ายโดยเฉพาะการบริหารทรัพยากรมนุษย์

รูปแบบของการกระจายอำนาจทางการศึกษา (เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ และคณะ, 2541 : 21) มีดังนี้

(1) การกระจายอำนาจในองค์กร (organizational decentralization) การกระจายอำนาจในองค์กรเป็นการให้ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถตัดสินใจในเรื่องสำคัญเกี่ยวกับการจัดการศึกษาให้แก่นักเรียน เป็นการกระจายอำนาจตามแนวตั้ง (vertical decentralization) ไปให้แก่สถานศึกษามากกว่าจะเป็นการกระจายอำนาจตามแนวนอน (horizontal decentralization) ไปให้เขตการศึกษา การกระจายอำนาจในองค์กรคล้ายๆ กับประชาธิปไตยแบบมีตัวแทน (representative democracy) มีกฎระเบียบในการมอบหน้าที่การตัดสินใจให้แก่ผู้บริหารสถานศึกษา ตัวอย่างของการกระจายอำนาจในองค์กร เช่น สถานศึกษาของรัฐในนครเอเดมันตัน รัฐแอลเบอร์ตา ประเทศแคนาดา

(2) การกระจายอำนาจทางการเมือง (political decentralization) เป็นการให้ผู้ปกครองในสถานศึกษาของรัฐตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในสถานศึกษาที่บุตรหลานของตนกำลังศึกษาอยู่ การกระจายอำนาจทางการเมืองนั้น สถานศึกษาแต่ละแห่งจะต้องมีคณะกรรมการสถานศึกษา (board of governor) ซึ่งมีบทบาท และอำนาจหน้าที่โดยตรงในการกำหนดนโยบายของสถานศึกษามีอำนาจหน้าที่ในการแต่งตั้งครูใหญ่ คณะกรรมการสถานศึกษาประกอบด้วยตัวแทนของครู และตัวแทนของบุคคลที่จะได้รับผลกระทบจากการตัดสินใจของคณะกรรมการสถานศึกษา การดำเนินงานของคณะกรรมการสถานศึกษาลำดับกับแนวคิดของลักษณะประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (participative democracy)

(3) การกระจายอำนาจทางเศรษฐกิจ (economic decentralization) เป็นการให้ผู้ปกครองมีสิทธิ์ในการเลือกสถานศึกษาให้แก่บุตรหลานของตน จากนั้นงบประมาณการศึกษาจะถูกจัดสรรไปให้สถานศึกษาที่ผู้ปกครองส่งบุตรหลานของตนเข้าศึกษา ในการกระจายอำนาจทางเศรษฐกิจนั้น นอกจากจำเป็นต้องมีคณะกรรมการสถานศึกษาแล้ว ภาษีการศึกษา (school revenues) จะต้องผูกพันกับจำนวนนักเรียนในแต่ละสถานศึกษาด้วย การกระจายอำนาจ

ทางเศรษฐกิจถือว่า ผู้ปกครอง คือผู้บริโศค และสถานศึกษา คือ ผู้จำหน่ายหรือผู้จัดบริการทางการศึกษา ตัวอย่างของการกระจายอำนาจทางเศรษฐกิจได้แก่ สถานศึกษาในอังกฤษ และเวลส์ ในช่วง ค.ศ.1988-1993

การกระจายอำนาจทางการศึกษา ประกอบด้วย 3 รูปแบบ คือ การกระจายอำนาจในองค์กร เป็นการกระจายอำนาจไปสู่สถานศึกษา โดยให้ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถตัดสินใจในเรื่องสำคัญเกี่ยวกับการจัดการศึกษาให้แก่ักเรียนได้ การกระจายอำนาจทางการเมือง มีการจัดตั้งคณะกรรมการสถานศึกษาจากผู้ปกครองในสถานศึกษาของรัฐ เพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในสถานศึกษาที่บุตรหลานของตนกำลังศึกษาอยู่ และการกระจายอำนาจทางเศรษฐกิจ งบประมาณการศึกษาจะถูกจัดสรรไปให้สถานศึกษาที่ผู้ปกครองส่งบุตรหลานของตนเข้าศึกษา

วิธีการกระจายอำนาจการศึกษา

วิธีการกระจายอำนาจการศึกษาของ Kemmerer มี 4 ประการ ประกอบด้วย การแบ่งอำนาจ (Deconcentration) การมอบอำนาจ(Delegation) การโอนอำนาจหรือการให้อำนาจ (Devolution) และการให้เอกชนดำเนินการ (Privatization) ทั้งนี้เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ และคณะ (2541 : 22-23) ได้ขยายความดังประเด็นต่างๆ ดังนี้

(1) การแบ่งอำนาจ (Deconcentration) เป็นการจัดสรร หรือถ่ายโอนอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจจากส่วนกลางหรือศูนย์รวมอำนาจไปสู่หน่วยงานระดับล่างในสายการบังคับบัญชาของรัฐบาลกลางเพื่อสะดวกในการดำเนินการ เช่น ถ่ายโอนอำนาจจากส่วนกลางไปสู่ส่วนภูมิภาค จังหวัดหรือหน่วยงานอื่นๆ ในพื้นที่ผู้ได้รับการแบ่งอำนาจเป็นผู้รับผิดชอบในผลของการตัดสินใจในเรื่องที่ได้รับการแบ่งอำนาจ

(2) การมอบอำนาจ (Delegation) เป็นการที่ผู้บริหารที่มีอำนาจสูงสุดในองค์กรหรือในส่วนกลางจัดสรรหรือถ่ายโอนอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจไปยังผู้บริหารระดับล่างขององค์กรเพื่อตัดสินใจได้เร็วมากขึ้นโดยไม่ต้องผ่านขั้นตอนตามลำดับขั้นขึ้นไป เป็นการถ่ายโอนอำนาจไปยังองค์กรของรัฐหรือในการควบคุมของรัฐ เช่น อธิการบดี มอบอำนาจให้รองอธิการบดี ผู้อำนวยการสถานศึกษามอบอำนาจให้ผู้ช่วยผู้อำนวยการสถานศึกษา เป็นต้น ผู้มอบอำนาจยังคงเป็นผู้รับผิดชอบต่อผลของการตัดสินใจที่ได้มอบอำนาจไปแล้ว

(3) การโอนอำนาจหรือการให้อำนาจ (Devolution) เป็นการถ่ายโอนอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจจากส่วนกลาง หรือระดับบนไปยังระดับล่างอย่างสมบูรณ์ โดยมีกฎหมาย

กฎระเบียบเกี่ยวกับการโอนอำนาจอย่างชัดเจน ผู้บริหารระดับล่างจึงมีอำนาจในการกำหนดนโยบาย และควบคุมการปฏิบัติให้เป็นไปตามนโยบาย เช่น การโอนอำนาจให้เทศบาลจัดการศึกษา ผู้โอนอำนาจได้ตัดตัวเองขาดออกจากอำนาจที่โอนแล้ว ดังนั้นจึงไม่มีอำนาจหรือมีแต่เพียงเล็กน้อย ในการควบคุมการดำเนินการในภารกิจที่ได้โอนอำนาจไปแล้ว

(4) การให้เอกชนดำเนินการ (Privatization) เป็นการถ่ายโอนอำนาจให้เอกชนที่เป็นบุคคล หรือคณะบุคคลดำเนินการแทนรัฐ เป็นการมอบอำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบอย่างใดอย่างหนึ่งของทางราชการไปให้เอกชนดำเนินการแทน หรือสนับสนุนให้ภาคเอกชนลงทุน ในการดำเนินการบางอย่าง เช่น ขายกิจการของรัฐให้เอกชน สนับสนุนให้เอกชนมีส่วนร่วม ในการจัดการศึกษา

วิธีการกระจายอำนาจการศึกษา ประกอบด้วย การแบ่งอำนาจ (Deconcentration) การมอบอำนาจ (Delegation) การโอนอำนาจ (Devolution) และการให้เอกชนดำเนินการ (Privatization)

เงื่อนไขที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของการกระจายอำนาจทางการศึกษา

ความสำเร็จของการกระจายอำนาจทางการศึกษาขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ ดังนี้

(1) บริบททางวัฒนธรรมของประเทศ เกี่ยวข้องกับความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของการกระจายอำนาจ เช่น ค่านิยมของชุมชนที่มีต่อการสนับสนุนสถานศึกษา ค่านิยมของชุมชนที่มีต่อหลักสูตรท้องถิ่น พฤติกรรมการมีส่วนร่วมของสังคม

(2) การสนับสนุนทางการเมือง การกระจายอำนาจมักจะได้รับการต่อต้านในหลายลักษณะ เช่น ผู้มีอำนาจจากส่วนกลางจะดำเนินการอย่างล่าช้าในการมอบอำนาจ การให้ข้อมูล การจัดสรรทรัพยากร หรือสร้างข้อขัดแย้งในเรื่องเกี่ยวกับนโยบาย หากผู้มีอำนาจทางการเมือง ส่งเสริม และสนับสนุนการกระจายอำนาจ และถือว่าการกระจายอำนาจเป็นความสำคัญอันดับ สูงๆ ของการบริหารก็จะช่วยให้การกระจายอำนาจประสบความสำเร็จ

(3) การวางแผน และการจัดการ การกระจายอำนาจนั้นไม่ว่าเป็นมิติหรือรูปแบบใดก็ตาม จำเป็นจะต้องกำหนดเป็นนโยบาย นำนโยบายจัดทำแผน และปฏิบัติตามนโยบาย และแผนที่ กำหนด ในการดำเนินการกระจายอำนาจนั้นจำเป็นต้องมีระบบ และเครือข่ายการสื่อสารที่ดี ด้วยเหตุนี้การวางแผน และการจัดการที่ดีจึงเกี่ยวข้องกับความสำเร็จ และความล้มเหลวของ การกระจายอำนาจ

(4). การตระหนักของผู้เกี่ยวข้องในเรื่องดังนี้

- 4.1 ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจควรอยู่ใกล้กับภารกิจที่จะต้องปฏิบัติให้มากที่สุด
- 4.2 ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจควรมีความรู้ และความเข้าใจในภารกิจนั้นๆ
- 4.3 เชื่อว่าผู้รับมอบอำนาจมีความสามารถในการตัดสินใจในภารกิจที่ได้รับมอบหมาย
- 4.4 การมีวัตถุประสงค์ นโยบาย และมาตรการที่ชัดเจนแต่การนำนโยบายไปปฏิบัติ นั้น แต่ละท้องถิ่นไม่จำเป็นจะต้องทำเหมือนกัน

(5). การเพิ่มอำนาจให้แก่ท้องถิ่น (local empowerment) การกระจายอำนาจเป็นการถ่ายโอนอำนาจจากส่วนกลางไปสู่ท้องถิ่น และสถานศึกษา ดังนั้นชุมชน ท้องถิ่น และโรงเรียนจึงควรมีอำนาจหน้าที่ที่เหมาะสม มีทรัพยากรที่จำเป็นอย่างพอเพียงมีอำนาจในการบริหารจัดการกับทรัพยากรทั้งหลาย สิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่ความสำเร็จของการกระจายอำนาจ แต่หากส่วนกลางมอบแต่ความรับผิดชอบให้แก่ชุมชน ท้องถิ่น และสถานศึกษา แต่ไม่มีอำนาจที่เหมาะสมลักษณะเช่นนี้ ความสำเร็จของการกระจายอำนาจก็จะเกิดขึ้นได้โดยยาก

ความสำเร็จของการกระจายอำนาจทางการศึกษาขึ้นอยู่กับปัจจัย บริบททางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการกระจายอำนาจในประเทศ การสนับสนุนทางการเมือง การวางแผน และการจัดการที่ดี การตระหนักของผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ และการเพิ่มอำนาจให้แก่ท้องถิ่น

การจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามกรอบกฎหมาย

กรอบตามกฎหมาย และแนวนโยบายของรัฐในการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ.2545 ยุทธศาสตร์การพัฒนาศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ (พ.ศ.2555-2558) และแผนพัฒนาการศึกษาท้องถิ่นระยะ 3 ปี (พ.ศ.2558-2560) ของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ดังนี้

(1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 ได้กำหนดบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สำคัญ ได้แก่

มาตรา 80 (4) ส่งเสริม และสนับสนุนการกระจายอำนาจเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน องค์กรทางศาสนา และเอกชน จัด และมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนา

มาตรฐานคุณภาพการศึกษาให้เท่าเทียม และสอดคล้องกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ

มาตรา 289 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่บำรุงรักษาศิลปะ จารีต ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีสิทธิที่จะจัดการศึกษาอบรม และการฝึกอบรมตามความเหมาะสม และความต้องการภายในท้องถิ่นนั้น และเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอบรมของรัฐ โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับมาตรฐาน และระบบการศึกษาของชาติ รวมทั้งการบำรุงรักษาศิลปะ จารีต ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นด้วย

(2) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2)

พ.ศ.2545 กำหนดบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ที่สำคัญ ดังนี้

มาตรา 9 (2) การจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษาให้มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

มาตรา 41 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิจัดการศึกษาในระดับใดระดับหนึ่งหรือทุกระดับตามความพร้อม ความเหมาะสม และความต้องการภายในท้องถิ่น

มาตรา 42 ให้กระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ และวิธีการประเมินความพร้อมในการจัดการศึกษาขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และมีหน้าที่ในการประสาน และส่งเสริมองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นให้สามารถจัดการศึกษา สอดคล้องกับนโยบาย และได้มาตรฐานการศึกษา รวมทั้งการเสนอแนะการจัดสรรงบประมาณอุดหนุนการจัดการศึกษาขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

(3) ยุทธศาสตร์การพัฒนการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ (พ.ศ.2555-2558)

มีสาระสำคัญ ดังนี้

วิสัยทัศน์ จัดการศึกษาโดย “ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง” มุ่งกระจายโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมทั้งภาคเมือง และภาคชนบท พร้อมจัดการศึกษาที่มีคุณภาพสำหรับทุกคน การศึกษาจะนำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งของประชาชน ประชาชนที่เข้มแข็ง และมีความรู้คือทุนที่มีพลังในการต่อสู้กับความยากจน

โดยมีกรอบแนวคิด มุ่งพัฒนาการศึกษา ภายใต้กรอบแนวคิดหลักคุณภาพ และความเท่าเทียม รวมทั้งนำเทคโนโลยีมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยขยายโอกาสทางการศึกษา 4 โอกาส คือ

- 1) โอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อสามารถได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน
- 2) โอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุน นักเรียนนักศึกษาสามารถเข้าเรียนได้ โดยไม่ขึ้นกับฐานะของผู้ปกครอง
- 3) โอกาสในการเพิ่มพูน และฝึกฝนทักษะ นักเรียนนักศึกษาทุกคนสามารถเติบโตได้ในโลกที่เป็นจริง ผ่านการเรียนรู้บนฐานการทำกิจกรรม (Activity-Based Learning)
- 4) โอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยใช้เทคโนโลยี สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ ศูนย์วัฒนธรรม และแหล่งเรียนรู้ต่างๆ

(4) แผนพัฒนาการศึกษาท้องถิ่นระยะ 3 ปี (พ.ศ.2558-2560) ของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย มีสาระสำคัญ ดังนี้

วิสัยทัศน์

“ท้องถิ่นจัดการศึกษาตลอดชีวิตมีคุณภาพได้มาตรฐานสากล ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม อยู่ร่วมกันอย่างปรองดองสันติสุข และยั่งยืนตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”

พันธกิจ

- 1) พัฒนาจัดการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อย่างมีคุณภาพ และได้มาตรฐานสากล ให้เด็กเยาวชน และประชาชนในท้องถิ่นได้เรียนรู้ตลอดชีวิต สู่ความเป็นเลิศตามอัจฉริยภาพของผู้เรียน
- 2) พัฒนาคุณธรรม จริยธรรมให้แก่เด็ก เยาวชน และประชาชนในท้องถิ่น
- 3) เสริมสร้างสังคมท้องถิ่นให้มีความปรองดอง และอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ยั่งยืน
- 4) ส่งเสริมให้มีการจัดการศึกษาเพื่อรองรับการท่องเที่ยวในท้องถิ่นที่มีแหล่งท่องเที่ยว

จุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนา

- 1) สถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีคุณภาพ และได้มาตรฐานสากล
- 2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดการศึกษาให้เด็ก เยาวชน และประชาชนในท้องถิ่น ได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต
- 3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมให้แก่เด็ก เยาวชน และประชาชนในท้องถิ่น
- 4) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่งเสริม สนับสนุนให้สังคมท้องถิ่นมีความสมานฉันท์ อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และยั่งยืน
- 5) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีแหล่งท่องเที่ยว จัดการศึกษาเพื่อรองรับการส่งเสริมการท่องเที่ยวในท้องถิ่น

ยุทธศาสตร์การพัฒนา 6 ยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย

ยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาการบริหารจัดการศึกษาปฐมวัย (0-3 ปี) ให้ผู้เรียนมีพัฒนาการอย่างรอบด้าน และสอดคล้องตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนาการบริหารจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีคุณภาพได้มาตรฐานสากล ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เต็มตามศักยภาพอย่างมีคุณภาพ และได้มาตรฐาน

ยุทธศาสตร์ที่ 3 พัฒนาจัดการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยให้เยาวชน และประชาชนในท้องถิ่นได้เรียนรู้ตลอดชีวิตสู่ความเป็นเลิศตามอัจฉริยภาพ และสามารถนำความเป็นเลิศนั้นไปประกอบสัมมาอาชีพได้

ยุทธศาสตร์ที่ 4 พัฒนาคุณธรรม จริยธรรมให้แก่เด็ก เยาวชน และประชาชนในท้องถิ่น

ยุทธศาสตร์ที่ 5 เสริมสร้างสังคมท้องถิ่นให้มีความสมานฉันท์ อยู่ร่วมกันด้วยความปรองดองเกิดสันติสุขอย่างยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ที่ 6 ส่งเสริม สนับสนุนให้มีการจัดการศึกษาเพื่อรองรับการท่องเที่ยวให้แก่เด็ก เยาวชน และประชาชนในท้องถิ่นที่มีแหล่งท่องเที่ยว

หลักการ และวิธีการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

1. หลักการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การจัดการศึกษาไม่ว่าจะดำเนินการโดยรัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องดำเนินการให้เป็นไปตามหลักการในการจัดการศึกษาที่กำหนดในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย กฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งถือเป็นกฎหมายแม่บททางการศึกษาของประเทศ และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง

หลักการที่สำคัญ ได้แก่

(1) การจัดการศึกษาต้องยึดหลักเป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และการพัฒนาสาระ และกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

(2) การจัดการศึกษาไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐประกาศให้เป็นไปตามมาตรา 49 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 รัฐต้องจัดให้ทั่วถึง และมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ทั้งนี้จะต้องจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม หรือความบกพร่องทางการสื่อสาร และการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพ หรือบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแลหรือด้อยโอกาส ให้มีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ และจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความสามารถพิเศษด้วยรูปแบบที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงความสามารถของบุคคลนั้น ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542

(3) การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

(4) ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษา และส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจ ในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวม และของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

2. ลักษณะ และวิธีการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจจัดการศึกษาได้ 2 ลักษณะ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552 : 10) คือ

(1) การจัดตั้งสถานศึกษาขึ้นเอง หรือขยาย หรือเปลี่ยนแปลงประเภทการศึกษา โดยให้สถานศึกษาที่จัดตั้งขึ้นใหม่หรือสถานศึกษาเดิมที่ขยายหรือเปลี่ยนแปลงประเภทการศึกษาจัดการศึกษาในระดับ และประเภทที่มีความพร้อม มีความเหมาะสม และมีความต้องการภายในท้องถิ่น อาจแยกได้เป็น 4 กรณี คือ

- 1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่เคยจัดการศึกษามาก่อนจัดตั้งสถานศึกษาเพื่อให้จัดการศึกษาในระดับ และประเภทที่กำหนด
- 2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดการศึกษาอยู่แล้ว จัดตั้งสถานศึกษาขึ้นเพิ่มเติม โดยให้สถานศึกษาใหม่จัดการศึกษาในระดับ และประเภทที่จัดอยู่แล้ว ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น
- 3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดการศึกษาอยู่แล้ว จัดตั้งสถานศึกษาขึ้นเพิ่มเติม โดยสถานศึกษาใหม่จัดการศึกษาในระดับ และประเภทที่แตกต่างไปจากระดับ และประเภทที่จัดอยู่แล้วในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น
- 4) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมิได้จัดตั้งสถานศึกษาเพิ่มเติม แต่ขยายหรือเปลี่ยนแปลงประเภทการศึกษาจากที่จัดอยู่เดิม

(2) การถ่ายโอนการศึกษาจากกระทรวงศึกษาธิการตามแผนปฏิบัติการกำหนดขั้นตอนการกระจายอำนาจตามแผนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสำหรับวิธีการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น เมื่อพิจารณาตามกรอบของกฎหมาย รวมทั้งความเหมาะสมด้านนโยบาย สภาพการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และความจำเป็นด้านอื่นแล้ว อาจแยกได้เป็น 2 กรณี คือ

- 1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดการศึกษาเองตามอำนาจหน้าที่ที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น
- 2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นหรือร่วมมือกับรัฐ (กระทรวงศึกษาธิการหรือกระทรวง ทบวง กรมอื่น) หรือเอกชนจัดการศึกษา ทั้งนี้อาจมีความจำเป็นที่ต้องดำเนินการ เช่น เทศบาลจัดตั้งสถานศึกษาเพื่อจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนในเขตเทศบาล แต่โดยข้อเท็จจริงจะมีประชาชนนอกเขตเทศบาลมาเข้าเรียนด้วย โดยไม่อาจจำกัดสิทธิ

ของประชาชนเหล่านั้นได้ หากประชาชนนอกเขตเทศบาลมาเข้าเรียนเป็นจำนวนมาก และเทศบาลมีข้อจำกัดด้านงบประมาณที่จะสนับสนุนการศึกษา ให้ได้ก็อาจโอนโรงเรียนให้องค์การบริหารส่วนจังหวัด หรือให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดเข้าเป็นเจ้าของสังกัดร่วมของโรงเรียนดังกล่าว หรือกรณีโรงเรียนตั้งอยู่ในเขตขององค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล มีนโยบายจะขอโอนโรงเรียนมาสังกัดแต่มีข้อจำกัดด้านรายได้ และไม่ยินยอมให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดโอนไปสังกัดต้ององค์การบริหารส่วนจังหวัด ก็อาจทำความตกลงจัดตั้งสหการการศึกษา หรือองค์การที่เรียกชื่ออย่างใด โดยมีองค์การบริหารส่วนจังหวัด และองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นเจ้าของร่วม เพื่อรับโอนสถานศึกษานั้นไปบริหารจัดการแทน

การถ่ายโอนการจัดการศึกษาในระบบสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

แผนปฏิบัติการกำหนดขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับประกาศทั่วไป เล่ม 119 ตอนพิเศษ 23 งวันที่ 13 มีนาคม 2545 ได้กำหนดการถ่ายโอนการจัดการศึกษาในระบบสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (วีระศักดิ์ เครือเทพ และคณะ 2557 : 18-1 - 18-4) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(1) ให้กระทรวงศึกษาธิการ และเขตพื้นที่การศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ทำหน้าที่ กำหนดนโยบายแผน และมาตรฐานการศึกษาในระดับชาติ และในระดับเขตพื้นที่การศึกษา ประเมินผลความพร้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการศึกษาตามหลักเกณฑ์ และวิธีการประเมินที่กำหนด รวมทั้งการเสนอแนะการจัดสรรงบประมาณอุดหนุนการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ ติดตามตรวจสอบ และประเมินผลการจัดการศึกษา

(2) ให้กระทรวงศึกษาธิการร่วมกับคณะกรรมการการกระจายอำนาจฯ เร่งรัดในการสร้างความพร้อมให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการศึกษาได้เอง โดยกำหนดให้มีคณะทำงานเฉพาะด้านขึ้นเพื่อดำเนินการในเรื่องนี้โดยเฉพาะ และให้มีการรายงานความก้าวหน้าให้คณะกรรมการการกระจายอำนาจฯ ทราบอย่างต่อเนื่อง

(3) เมื่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นผ่านการประเมินความพร้อมแล้ว ให้กระทรวงศึกษาธิการ และเขตพื้นที่การศึกษาตาม พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ถ่ายโอนสถาน

ศึกษาตามประเภทที่กำหนดให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(4) ให้คณะกรรมการกระจายอำนาจฯ กำหนดให้มีคณะกรรมการด้านการศึกษาระดับเขตพื้นที่ในระดับจังหวัดตามแผนการกระจายอำนาจฯ โดยทำหน้าที่กำหนดนโยบาย แผน และมาตรฐานการศึกษาในระดับเขตพื้นที่ กำกับดูแลการจัดการศึกษาของสถานศึกษา รวมทั้งพิจารณาการจัดสรรทรัพยากรที่ใช้ในการจัดการศึกษาในเขตพื้นที่

(5) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจร่วมกันจัดการศึกษาโดยอาจดำเนินการในรูปแบบของความร่วมมือซึ่งกัน และกัน

(6) ภารกิจด้านการจัดการศึกษาที่จะถ่ายโอน มีดังนี้

- 1) การศึกษาก่อนวัยเรียนหรือระดับปฐมวัย (อายุ 4-6 ปี)
- 2) การศึกษาขั้นพื้นฐาน ยกเว้นการจัดการศึกษาในสถานศึกษาที่มีลักษณะพิเศษ บางประการที่อยู่ในการศึกษาระดับพื้นฐาน ได้แก่

2.1) สถานศึกษาที่เน้นการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นเลิศเฉพาะด้าน และมุ่งให้บริการในเขตพื้นที่ที่กว้างขวางกว่าเขตขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งใดแห่งหนึ่ง อาทิ โรงเรียนจุฬารัตน์ราชวิทยาลัย ซึ่งเน้นการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นเลิศด้านวิทยาศาสตร์ จำนวน 12 โรงเรียน โรงเรียนมัธยมสังคีตวิทยา กรุงเทพมหานคร ซึ่งเน้นความเป็นเลิศด้านดนตรี

2.2) สถานศึกษาที่จัดการศึกษาในเชิงทดลอง วิจัย และพัฒนาสถานศึกษาที่กำหนดให้เป็นโรงเรียนเพื่อการทดลองวิจัย และพัฒนาหารูปแบบ และวิธีการในการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งอยู่ในระหว่างดำเนินการ เช่น โรงเรียนในโครงการพัฒนาการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเงินกู้ธนาคารโลก จำนวน 150 โรงเรียน โครงการทดลองใช้หลักสูตรแบบบูรณาการโครงการ (brain based learning) เป็นต้น

2.3) สถานศึกษาที่จัดการศึกษาเพื่อผู้พิการ และด้อยโอกาส เป็นสถานศึกษาที่จัดตั้งขึ้นเพื่อผู้ที่มีความต้องการพิเศษ และด้อยโอกาสทางการศึกษาให้ได้รับการพัฒนาเต็มศักยภาพ ได้แก่ โรงเรียนศึกษาพิเศษเฉพาะความพิการประเภทต่างๆ โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ โรงเรียนพิบูลประชาสรรค์ กรุงเทพมหานคร โรงเรียนสมเด็จพระปิยมหาราชรมณียเขต จังหวัดกาญจนบุรี

2.4) สถานศึกษาที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้เป็นสถานศึกษาตัวอย่างหรือต้นแบบสำหรับการจัดการศึกษาในระดับภาค ในระดับจังหวัดหรือในระดับเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาที่กำหนดให้เป็นตัวอย่างหรือต้นแบบในการจัดการศึกษารูปแบบต่างๆ ตามนโยบายของ

กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาแก่สถานศึกษาอื่น เช่น โรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัด เป็นโรงเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้เป็นโรงเรียนต้นแบบ และเป็นศูนย์สาธิตการเรียนการสอนระดับปฐมวัยในเขตพื้นที่การศึกษา และจังหวัด โรงเรียนอนุบาลต้นแบบเป็นโรงเรียนที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดให้เป็นโรงเรียนต้นแบบเพื่อการเรียนการสอนในระดับก่อนประถมศึกษา อำเภอละ 1 โรงเรียน โดยจัดงบประมาณสนับสนุนให้เป็นการเฉพาะเพื่อพัฒนาปรับปรุงให้มีความสมบูรณ์เป็นตัวอย่าง และต้นแบบแก่สถานศึกษาทั่วไป โรงเรียนมัธยมประจำจังหวัดเป็นโรงเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้เป็นโรงเรียนต้นแบบของการจัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษา และทำหน้าที่เป็นโรงเรียนพี่เลี้ยงให้กับโรงเรียนที่จัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาในระดับเขตพื้นที่การศึกษา และจังหวัด โรงเรียนในฝัน โรงเรียนต้นแบบวิถีพุทธ โรงเรียนต้นแบบพัฒนาการใช้ ICT เพื่อการเรียนรู้ โรงเรียนในโครงการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการเป็นภาษาอังกฤษ (English Program)

2.5) สถานศึกษาที่มีลักษณะเป็นสถานศึกษาขนาดใหญ่ กล่าวคือ ระดับประถมศึกษาที่มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 300 คนขึ้นไป และระดับมัธยมศึกษาที่มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 1,500 คนขึ้นไป ซึ่งมีภาระในแง่ปริมาณงาน การบริหารบุคคล และมีความซ้ำซ้อนในการบริหารงาน

2.6) สถานศึกษาที่ยังไม่ผ่านเกณฑ์การประเมินมาตรฐานของสำนักงานรับรองมาตรฐาน และประเมินคุณภาพการศึกษา หรือสถานศึกษาที่ยังขาดความพร้อมทั้งในเชิงบุคลากร และระบบบริหาร ซึ่งจะต้องมีการพัฒนามาตรฐาน และความพร้อมก่อน เช่น สถานศึกษาในถิ่นทุรกันดารที่ห่างไกล หรือสถานศึกษาที่อยู่ในความดูแลของตำรวจตระเวนชายแดนบางแห่งที่ยังขาดความพร้อม

2.7) สถานศึกษาที่จัดตั้งขึ้น ให้มีลักษณะเป็นหน่วยงานกระจายอำนาจ ในรูปแบบอื่นอยู่แล้ว ได้แก่ สถานศึกษาที่มีฐานะเป็นองค์กรมหาชน ตามพระราชบัญญัติองค์การมหาชน พ.ศ.2542 เช่น โรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์

2.8) สถานศึกษาในโครงการพระราชดำริ หรืออยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์ หรือสถานศึกษาที่จัดตั้งขึ้นเพื่อการเฉลิมพระเกียรติในวโรกาสต่างๆ ได้แก่ โรงเรียนในโครงการพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โรงเรียนในพื้นที่โครงการพัฒนาตอยตุง (พื้นที่ทรงงานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ) โรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย

โรงเรียนเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ โรงเรียนนวมินทราชูทิศ โรงเรียนนวมินทราชินู
ทิศ โรงเรียน ภ.ป.ร. ราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ โรงเรียนบรมราชินีนาถราชวิทยาลัย
โรงเรียนมงกุฎเมืองราชวิทยาลัย โรงเรียนสิรินาถราชวิทยาลัย โรงเรียนเฉลิมพระเกียรติกรมหลวง
นราธิวาสราชนครินทร์ฯ โรงเรียนพัชรกิติยาภา โรงเรียนสิริวัฒนา โรงเรียนราชินีบูรณะ โรงเรียน
พระตำหนักสวนกุหลาบ โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบมหามงคล โรงเรียนอินทศัคดีศึกษา
ลัย โรงเรียนที่จัดตั้งในวโรกาสรัชชมงคลภิเษก โรงเรียนรัชดาภิเษก โรงเรียนร่มเกล้า

2.9) สถานศึกษาที่ผู้บริจาคที่ดิน และอาคารมีวัตถุประสงค์ให้รัฐเป็นผู้จัด
การศึกษาเอง

(7) ภายใต้ข้อกำหนด (6) ข้างต้น ถ้าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใด ผ่านเกณฑ์
การประเมินความพร้อมที่กระทรวงศึกษาธิการจัดทำขึ้นเพิ่มเติมพิเศษ ให้ถ่ายโอนสถานศึกษา
ดังกล่าวได้ โดยให้เป็นไปตามความตกลงเป็นกรณีๆ ไป

(8) ขั้นตอน และวิธีปฏิบัติ

- 1) ให้กระทรวงศึกษาธิการกำหนดหลักเกณฑ์ และวิธีประเมินความพร้อมในด้าน
การศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) โดยให้ผู้แทน อปท.
มีส่วนร่วมในการกำหนดเกณฑ์ประเมินความพร้อมด้วย
- 2) ประเมินความพร้อมของ อปท. ตามหลักเกณฑ์ และวิธีการที่กำหนด
- 3) ให้กระทรวงศึกษาธิการ และเขตพื้นที่การศึกษา ถ่ายโอนสถานศึกษาตาม
ประเภทที่กำหนดให้แก่ อปท. เมื่อ อปท. ผ่านเกณฑ์ประเมินความพร้อม
- 4) ให้กระทรวงศึกษาธิการ และเขตพื้นที่การศึกษาติดตามตรวจสอบ และ
ประเมินผลการจัดการศึกษา
- 5) ให้คณะกรรมการกระจายอำนาจ กำหนดให้มีคณะกรรมการด้านการศึกษา
ระดับเขตพื้นที่ในระดับจังหวัด โดยทำหน้าที่กำหนดนโยบาย แผน และ
มาตรฐานการศึกษาในระดับพื้นที่ กำกับดูแลการจัดการศึกษาของสถานศึกษา
จัดสรรทรัพยากรที่ใช้ในการจัดการศึกษาในเขตพื้นที่
- 6) อปท. อาจร่วมกันจัดการศึกษา โดยอาจดำเนินการในรูปของสหการ

การถ่ายโอนสถานศึกษาตามแผนปฏิบัติการกระจายอำนาจ

ระยะเวลา 9 ปี จากปี 2549-2557 การถ่ายโอนสถานศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีจำนวนทั้งสิ้น 485 แห่ง (วีระศักดิ์ เครือเทพ และคณะ, 2557 : 18-26-18-28) สรุปข้อมูลการถ่ายโอนได้ ดังนี้

(1) มีสถานศึกษาทุกระดับ ได้แก่ ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาถ่ายโอนไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล และกรุงเทพมหานคร รวม 485 แห่ง เมื่อจำแนก อปท. ที่รับการถ่ายโอนสถานศึกษา ตั้งแต่ปี 2549-2557 พบว่า องค์การบริหารส่วนจังหวัด รับถ่ายโอนมากที่สุด 323 แห่ง เทศบาล รองลงมา 105 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบล 56 แห่ง และกรุงเทพมหานคร 1 แห่ง

(2) ปี 2549 ซึ่งเป็นปีแรกที่กระทรวงศึกษาธิการเริ่มให้ถ่ายโอนสถานศึกษาได้ มีสถานศึกษาถ่ายโอนสูงสุด 283 แห่ง จากนั้นในปี 2550 ถึง 2557 มีการถ่ายโอนไปในแต่ละปี ตามลำดับ คือ 2550 (19 แห่ง) 2551 (70 แห่ง) 2552 (57 แห่ง) 2553 (19 แห่ง) 2554 (8 แห่ง) 2555 (7 แห่ง) 2556 (11 แห่ง) และ 2557 (10 แห่ง) การที่มีสถานศึกษาถ่ายโอนไปน้อยในช่วง ตั้งแต่ปี 2550 เป็นต้นมา อาจเนื่องมาจากหลักเกณฑ์การประเมินความพร้อมของกระทรวงศึกษาธิการที่ประเมิน อปท. นั้น มีความเข้มงวด และยากที่ อปท. จะเข้าถึงเกณฑ์

(3) สถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาที่มีการถ่ายโอนสูงสุด จำนวน 234 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 48.2 ของสถานศึกษาที่ถ่ายโอนไป อปท. ทั้งหมด และเป็นการถ่ายโอนไปที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดทั้งหมด มีข้อสังเกตว่า การถ่ายโอนสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาไป อบจ. นั้น เป็นการถ่ายโอนไปยัง อบจ. ไม่กี่แห่งในพื้นที่ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มี อบจ. ในภาคอื่นบ้าง ก็เป็นส่วนน้อย

(4) สถานศึกษาระดับประถมศึกษา มีการถ่ายโอนไป อปท. ทั้งสิ้น 206 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 42.5 ของสถานศึกษาที่ถ่ายโอนไป อปท. โดยมีการถ่ายโอนไป เทศบาล มากที่สุด จำนวน 97 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 20 ของสถานศึกษาที่ถ่ายโอนไป อปท. รองลงมาคือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด จำนวน 55 แห่ง คิดเป็น ร้อยละ 11.3 ของสถานศึกษาที่ถ่ายโอนไป อปท. อันดับสามคือ องค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 54 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 11.1 ของสถานศึกษาที่ถ่ายโอนไป อปท. และถ่ายโอนไปกรุงเทพมหานคร จำนวน 1 แห่ง

(5) สถานศึกษาประเภทขยายโอกาส มีการถ่ายโอนไป อปท. ทั้งสิ้น 44 แห่ง คิดเป็น ร้อยละ 9.1 ของสถานศึกษาที่ถ่ายโอนไป อปท. โดยมีการถ่ายโอนไป องค์การบริหารส่วนจังหวัด มากที่สุด จำนวน 34 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 7.0 ของสถานศึกษาที่ถ่ายโอนไป อปท. รองลงมาคือ เทศบาล จำนวน 8 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 1.7 ของสถานศึกษาที่ถ่ายโอนไป อปท. อันดับสามคือ องค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 2 แห่ง คิดเป็น ร้อยละ 0.4 ของสถานศึกษาที่ถ่ายโอนไป อปท.

ตารางที่ 1 การถ่ายโอนสถานศึกษาให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ระหว่างปีการศึกษา 2549-2557

พ.ศ.	องค์การบริหารส่วนจังหวัด				เทศบาล				องค์การบริหารส่วนตำบล				กทม.	รวม ถ่าย โอน
	มัธยมศึกษา	ประถมศึกษา	ขยาย โอกาส	รวม	มัธยมศึกษา	ประถมศึกษา	ขยาย โอกาส	รวม	มัธยมศึกษา	ประถมศึกษา	ขยาย โอกาส	รวม		
2549	223	13	18	254	-	18	1	19	-	10	-	10	1	283
2550	2	5	-	7	-	7	1	8	-	4	-	4	-	19
2551	4	26	12	42	-	15	4	19	-	8	1	9	-	70
2552	3	3	3	9	-	31	2	33	-	15	-	15	-	57
2553	-	4	1	5	-	6	-	6	-	7	1	8	-	19
2554	-	-	-	-	-	6	-	6	-	2	-	2	-	8
2555	-	-	-	-	-	5	-	5	-	2	-	2	-	7
2556	1	3	-	4	-	5	-	5	-	2	-	2	-	11
2557	1	1	-	2	-	4	-	4	-	4	-	4	-	10
รวม	234	55	34	323	-	97	8	105	-	54	2	56	1	485

ที่มา : รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์โครงการศึกษาวิจัยเพื่อติดตาม และประเมินผลการกระจายอำนาจของไทย หน้า 18-28

การจัดการเรียนการสอนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในปัจจุบัน

ปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกรูปแบบ¹ จัดการศึกษา โดยมีแนวโน้มในการจัดการศึกษาเพิ่มมากขึ้น จากเดิมที่มีการถ่ายโอนสถานศึกษาระหว่างปีการศึกษา 2549-2557 จำนวน 484 โรงเรียน ในปี 2557 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีโรงเรียนในสังกัดทั้งสิ้น 1,466 โรงเรียน แสดงให้เห็นว่ามีโรงเรียนที่มาจากการจัดตั้งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเกือบหนึ่งพันแห่ง และสถิติจำนวนโรงเรียนที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรับผิดชอบมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น เช่นเดียวกัน โดยในปี 2555 มีโรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งสิ้น 1,407 โรงเรียน และเพิ่มขึ้นเป็น 1,450 และ 1,466 โรงเรียน ปี 2556 และ 2557 ตามลำดับ ทั้งนี้เทศบาลตำบลมีแนวโน้มการเพิ่มของโรงเรียนในสังกัดเพิ่มมากขึ้นสูงสุด โดยในปี 2557 มีโรงเรียนเพิ่มขึ้นกว่าร้อยละ 15.16 เมื่อเทียบกับปี 2555 แสดงให้เห็นว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดเล็กมีความพร้อมในการจัดการศึกษาเพิ่มมากขึ้น ดังแสดงตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2 จำนวนโรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระหว่างปีการศึกษา 2555-2557

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	จำนวนโรงเรียน (แห่ง)		
	ปีการศึกษา 2555	ปีการศึกษา 2556	ปีการศึกษา 2557
องค์การบริหารส่วนจังหวัด	347	347	341
องค์การบริหารส่วนตำบล	137	135	136
เทศบาลนคร	178	190	190
เทศบาลเมือง	402	401	404
เทศบาลตำบล	343	377	395
รวม	1,407	1,450	1,466

ที่มา : ประมวลจาก สถิติข้อมูลโรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประจำปีการศึกษา 2555-2557

¹ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในบทความนี้ จำกัดเฉพาะองค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบลเท่านั้น ไม่รวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ อันได้แก่ กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา

การจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในปัจจุบันจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับชั้นระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ และระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง การจัดการศึกษาเกือบทุกระดับชั้นมีจำนวนห้องเรียนเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพมีจำนวนห้องเรียนเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 98.61 เมื่อเทียบกับปี 2555 ยกเว้นระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่มีจำนวนห้องเรียนลดลง โดยปี 2557 มีห้องเรียนจำนวน 4,992 ห้อง จากเดิมปี 2556 และ 2555 มีจำนวนห้องเรียน 4,940 และ 5,026 ห้อง ตามลำดับ ทั้งนี้จำนวนห้องเรียนที่เพิ่มขึ้นสอดคล้องกับจำนวนนักเรียนที่เพิ่มขึ้นทุกระดับชั้น ยกเว้นระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่มีจำนวนนักเรียนลดลงสอดคล้องกับจำนวนห้องเรียนที่ลดลงด้วย

อย่างไรก็ตามสัดส่วนนักเรียนต่อห้องในทุกระดับชั้น ปีการศึกษา 2557 อยู่ระหว่าง 18.75 ถึง 32.56 คนต่อห้อง ซึ่งอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน โดยระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงมีจำนวนนักเรียนต่อห้องน้อยที่สุด คือ ห้องละ 18.75 คน เนื่องจากยังมีจำนวนนักเรียนศึกษาในระดับชั้นดังกล่าวน้อย อย่างไรก็ตามสัดส่วนนักเรียนต่อห้องที่ลดลงน้อยลงมากที่สุด คือ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ เนื่องจากมีการเพิ่มจำนวนห้องเรียนในปี 2557 เมื่อเทียบกับปี 2555 มากกว่าร้อยละ 98.61 ขณะที่จำนวนนักเรียนเพิ่มขึ้นในปี 2557 เพียงร้อยละ 18.56 เมื่อเทียบกับปี 2555 ดังแสดงรายละเอียดตามตารางที่ 3

ตารางที่ 3 จำนวนห้องเรียน และนักเรียนในโรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระหว่างปีการศึกษา 2555-2557

ระดับการศึกษา	ปีการศึกษา 2555		ปีการศึกษา 2556		ปีการศึกษา 2557	
	ห้องเรียน (1)	นักเรียน (2)	ห้องเรียน (1)	นักเรียน (2)	ห้องเรียน (1)	นักเรียน (2)
ระดับก่อนประถมศึกษา	5,434	138,258	5,547	142,556	5,724	145,260
ระดับประถมศึกษา	9,830	281,401	10,036	287,583	10,268	295,362
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	5,026	165,965	4,940	162,403	4,992	162,556
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	2,431	77,281	2,599	81,761	2,663	81,208
ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ	72	2,570	94	2,412	143	3,047
ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง	8	121	8	118	12	225
รวม	22,801	665,596	23,224	676,833	23,802	687,658

ที่มา : ประมาณการ สถิติข้อมูลโรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประจำปีการศึกษา 2555-2557

ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านพื้นฐาน (O-NET)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 กำหนดให้กระบวนการจัดการศึกษามีการทดสอบที่ได้มาตรฐานการศึกษาไปสู่ระดับชาติ สถานศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษา และจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับ และทุกประเภทการศึกษา รัฐบาลจึงได้จัดตั้งสถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน) เพื่อตรวจสอบประเมินผลว่าการจัดการศึกษามีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนด และมีคุณภาพเท่าเทียมกันมากน้อยเพียงใด

วัตถุประสงค์การทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านพื้นฐาน O-NET ได้แก่

- (1) เพื่อทดสอบความรู้ และความคิดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6
- (2) เพื่อนำผลการทดสอบไปใช้เป็นองค์ประกอบหนึ่งในการจบการศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551
- (3) เพื่อนำผลการทดสอบไปใช้ในการปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนของโรงเรียน
- (4) เพื่อนำผลการทดสอบไปใช้ในการประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนระดับชาติ
- (5) เพื่อนำผลการทดสอบไปใช้ในวัตถุประสงค์อื่น

การทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านพื้นฐาน (O-NET) (สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ, 2558) เป็นการทดสอบเพื่อวัดความรู้ และความคิดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ประเมินตามมาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จำนวน 51 มาตรฐานการเรียนรู้ ครอบคลุม 5 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และภาษาอังกฤษ รายละเอียดดังต่อไปนี้

คะแนนเฉลี่ยผลการทดสอบ O-NET ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

คะแนนเฉลี่ยผลการทดสอบ O-NET ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดต่างๆ มีดังนี้

วิชาภาษาไทย คะแนนเฉลี่ยระดับประเทศ 49.33 โดยคะแนนเฉลี่ยในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) เท่ากับ 62.25 คะแนนเฉลี่ยสังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (เอกชน) เท่ากับ 52.67 คะแนนเฉลี่ยสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา (สพป.)

มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากัน คือ 48.39 และคะแนนเฉลี่ยสังกัดกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) มีคะแนนต่ำสุด คือ 47.11

วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม คะแนนเฉลี่ยระดับประเทศ 49.18 โดยคะแนนเฉลี่ยในสังกัดสกอ. เท่ากับ 62.17 สังกัดเอกชน เท่ากับ 53.53 สังกัดอปท. เท่ากับ 48.63 และสังกัดสพฐ. และ สพป. มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากัน คือ 47.64 ซึ่งเป็นคะแนนต่ำสุด

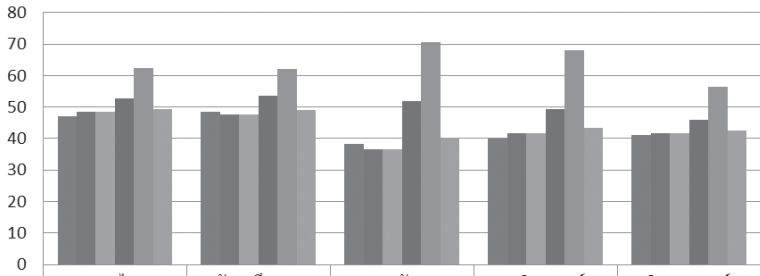
วิชาภาษาอังกฤษ คะแนนเฉลี่ยระดับประเทศ 40.31 โดยคะแนนเฉลี่ยในสังกัดสกอ. เท่ากับ 70.46 สังกัดเอกชน เท่ากับ 51.76 สังกัดอปท. เท่ากับ 38.15 และสังกัดสพฐ. และ สพป. มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากัน เท่ากับ 36.61 ซึ่งเป็นคะแนนต่ำสุด

วิชาคณิตศาสตร์ คะแนนเฉลี่ยระดับประเทศ 43.47 โดยคะแนนเฉลี่ยในสังกัดสกอ. เท่ากับ 68.13 สังกัดเอกชน เท่ากับ 49.20 สังกัดสำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร คะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 43.96 สังกัดสพฐ. และสพป. มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากัน เท่ากับ 41.76 และคะแนนเฉลี่ย สังกัดอปท. มีคะแนนต่ำสุด คือ 40.04

วิชาวิทยาศาสตร์ คะแนนเฉลี่ยระดับประเทศ 42.59 โดยคะแนนเฉลี่ยในสังกัดสกอ. เท่ากับ 56.56 สังกัดเอกชน เท่ากับ 45.97 สังกัดสพฐ. และสพป. มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากัน เท่ากับ 41.55 และคะแนนเฉลี่ยสังกัดอปท. มีคะแนนต่ำสุด คือ 41.13

จากผลคะแนนเฉลี่ยผลการทดสอบ O-NET ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า คะแนนเฉลี่ยทุกรายวิชาของนักเรียนสังกัดกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยระดับประเทศ โดยวิชาภาษาไทย คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ คะแนนเฉลี่ยสังกัดกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นมีระดับต่ำสุดเมื่อเทียบกับสังกัดอื่นๆ อย่างไรก็ตาม วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และภาษาอังกฤษ คะแนนเฉลี่ยสังกัดกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น สูงกว่าสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) และสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษา (สพป.) ซึ่งเป็นต้นสังกัดของสถานศึกษาส่วนใหญ่ในระดับประถมศึกษา โดยสามารถแสดงได้ตามแผนภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 แสดงคะแนนเฉลี่ยผลการทดสอบ O-NET ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2558

	ภาษาไทย	สังคมศึกษาฯ	ภาษาอังกฤษ	คณิตศาสตร์	วิทยาศาสตร์
■ อปท.	47.11	48.63	38.15	40.04	41.13
■ สพฐ.	48.39	47.64	36.61	41.76	41.55
■ สพป.	48.39	47.64	36.61	41.76	41.55
■ เอกชน	52.67	53.53	51.76	49.2	45.97
■ สกอ.	62.25	62.17	70.46	68.13	56.56
■ ระดับประเทศ	49.33	49.18	40.31	43.47	42.59

ที่มา : ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านพื้นฐาน (O-NET) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2558

คะแนนเฉลี่ยผลการทดสอบ O-NET ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

คะแนนเฉลี่ยผลการทดสอบ O-NET ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดต่างๆ มีดังนี้

วิชาภาษาไทย คะแนนเฉลี่ยระดับประเทศ 42.64 โดยคะแนนเฉลี่ยในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) เท่ากับ 50.43 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา (สพม.) เท่ากับ 43.61 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาระดับพื้นฐาน (สพฐ.) เท่ากับ 42.89 สังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (เอกชน) เท่ากับ 42.45 และสังกัดกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (อปท.) เท่ากับ 40.61

วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม คะแนนเฉลี่ยระดับประเทศ 46.24 โดยคะแนนเฉลี่ยในสังกัดสกอ. เท่ากับ 61.32 สังกัดสพม. เท่ากับ 47.77 สังกัดเอกชน เท่ากับ 46.47 สังกัดสพฐ. เท่ากับ 46.42 และสังกัดอปท. เท่ากับ 43.36

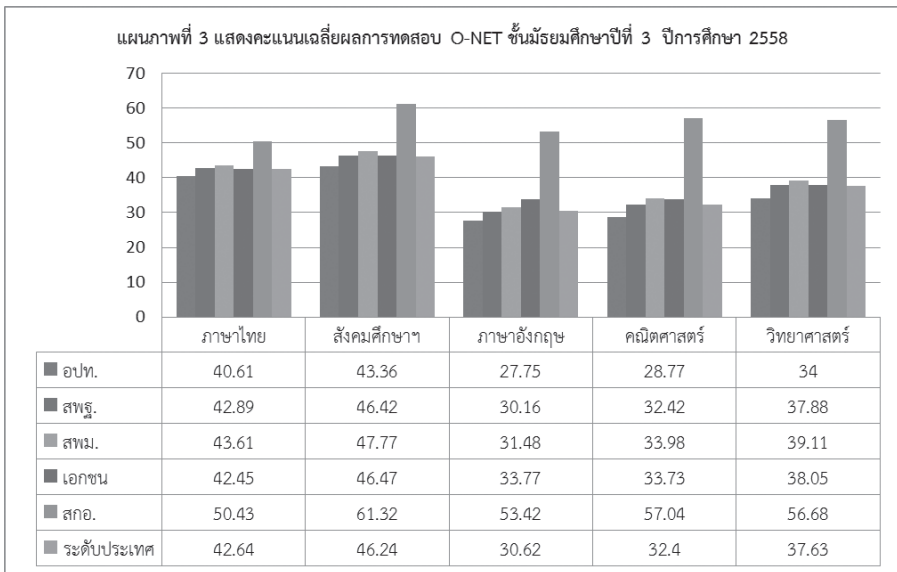
วิชาภาษาอังกฤษ คะแนนเฉลี่ยระดับประเทศ 30.62 โดยคะแนนเฉลี่ยในสังกัดสกอ. เท่ากับ 53.42 สังกัดเอกชน เท่ากับ 33.77 สังกัดสพม. เท่ากับ 31.48 สังกัดสพฐ. เท่ากับ 30.16

และสังกัดอปท. เท่ากับ 27.75

วิชาคณิตศาสตร์ คะแนนเฉลี่ยระดับประเทศ 32.40 โดยคะแนนเฉลี่ยในสังกัดสกอ. เท่ากับ 57.04 สังกัดสพม.เท่ากับ 33.98 สังกัดเอกชน เท่ากับ 33.73 สังกัดสพฐ. เท่ากับ 32.42 และสังกัดอปท. เท่ากับ 28.77

วิชาวิทยาศาสตร์ คะแนนเฉลี่ยระดับประเทศ 37.63 โดยคะแนนเฉลี่ยในสังกัดสกอ. เท่ากับ 56.68 สังกัดสพม.เท่ากับ 39.11 สังกัดเอกชนเท่ากับ 38.05 สังกัดสพฐ. เท่ากับ 37.88 และสังกัดอปท. เท่ากับ 34.00

จากผลคะแนนเฉลี่ยผลการทดสอบ O-NET ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า คะแนนเฉลี่ยทุกรายวิชาของนักเรียนสังกัดกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยระดับประเทศ และคะแนนเฉลี่ยทุกรายวิชาสังกัดกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น มีระดับต่ำสุดเมื่อเทียบกับสังกัดอื่นๆ โดยสามารถแสดงได้ตามแผนภาพที่ 3

ที่มา : ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านพื้นฐาน (O-NET) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2558

คะแนนเฉลี่ยผลการทดสอบ O-NET ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

คะแนนเฉลี่ยผลการทดสอบ O-NET ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สังกัดต่างๆ มีดังนี้

วิชาภาษาไทย คะแนนเฉลี่ยระดับประเทศ 49.36 โดยคะแนนเฉลี่ยในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) เท่ากับ 64.87 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) เท่ากับ 49.95 สังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (เอกชน) เท่ากับ 47.70 และสังกัดกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (อปท.) เท่ากับ 43.42

วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม คะแนนเฉลี่ยระดับประเทศ 39.70 โดยคะแนนเฉลี่ยในสังกัดสกอ. เท่ากับ 46.33 สังกัดสพฐ. เท่ากับ 40.00 สังกัดเอกชน เท่ากับ 38.65 และสังกัดอปท. เท่ากับ 37.03

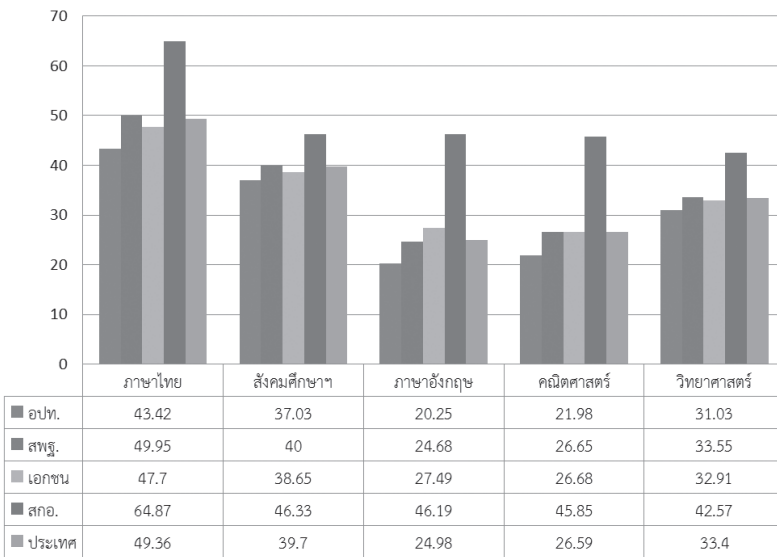
วิชาภาษาอังกฤษ คะแนนเฉลี่ยระดับประเทศ 24.98 โดยคะแนนเฉลี่ยในสังกัดสกอ. เท่ากับ 46.19 สังกัดเอกชน เท่ากับ 27.49 สังกัดสพฐ. เท่ากับ 24.68 และสังกัดอปท. เท่ากับ 20.25

วิชาคณิตศาสตร์ คะแนนเฉลี่ยระดับประเทศ 26.59 โดยคะแนนเฉลี่ยในสังกัดสกอ. เท่ากับ 45.85 สังกัดเอกชน เท่ากับ 26.68 สังกัดสพฐ. เท่ากับ 26.65 และสังกัดอปท. เท่ากับ 21.98

วิชาวิทยาศาสตร์ คะแนนเฉลี่ยระดับประเทศ 33.40 โดยคะแนนเฉลี่ยในสังกัดสกอ. เท่ากับ 42.57 สังกัดสพฐ. เท่ากับ 33.55 สังกัดเอกชนเท่ากับ 32.91 และสังกัดอปท. เท่ากับ 31.03

จากผลคะแนนเฉลี่ยผลการทดสอบ O-NET ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 พบว่าคะแนนเฉลี่ยทุกรายวิชาของนักเรียนสังกัดกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยระดับประเทศ และคะแนนเฉลี่ยทุกรายวิชาสังกัดกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นมีระดับต่ำสุดเมื่อเทียบกับสังกัดอื่นๆ โดยสามารถแสดงได้ตามแผนภาพที่ 4

แผนภาพที่ 4 แสดงคะแนนเฉลี่ยผลการทดสอบ O-NET ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2558

ที่มา : ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านพื้นฐาน (O-NET) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2558

สรุปผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านพื้นฐาน O-NET โดยประเมินตามมาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จำนวน 5 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และภาษาอังกฤษ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สังกัดกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น พบว่า คะแนนเฉลี่ยของนักเรียนทั้งสามระดับชั้นในทุกรายวิชาต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยระดับประเทศ โดยในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และภาษาอังกฤษ คะแนนเฉลี่ยสังกัดกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นสูงกว่าสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา (สพป.) ซึ่งเป็นต้นสังกัดของสถานศึกษาส่วนใหญ่ในระดับประถมศึกษา อย่างไรก็ตามก็ตีคะแนนเฉลี่ยในทุกวิชาของระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สังกัดกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นมีระดับต่ำสุดเมื่อเทียบกับสังกัดอื่นๆ

บทสรุป

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกรูปแบบได้รับการถ่ายโอนสถานศึกษาจากกระทรวงศึกษาธิการตั้งแต่ปี 2549 และในปัจจุบันได้จัดการศึกษาตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ และระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง โดยมีจำนวนห้องเรียน และนักเรียนเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่จำนวนสัดส่วนนักเรียนต่อห้องเรียนอยู่ระหว่าง 18.75 ถึง 32.56 คน ตามเกณฑ์มาตรฐานการจัดการเรียนรู้ อย่างไรก็ตามก็ตีผลกระทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน O-NET ในปี 2558 ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สังกัดกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น สะท้อนให้เราเห็นว่า คะแนนเฉลี่ยของนักเรียนทั้งสามระดับชั้นในทุกรายวิชาต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยระดับประเทศ และคะแนนเฉลี่ยในทุกวิชาของระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สังกัดกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นมีระดับต่ำสุดเมื่อเทียบกับสังกัดอื่นๆ

ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน O-NET ของสถานศึกษาสังกัดกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น สะท้อนให้เห็นถึงการกระจายอำนาจทางการศึกษาในประเทศไทยที่ยังไม่ประสบความสำเร็จ อันเนื่องมาจากบริบททางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการกระจายอำนาจในประเทศไทย เช่น การสนับสนุนสถานศึกษาของชุมชนท้องถิ่นยังมีน้อย การเมืองให้การสนับสนุนการกระจายอำนาจทางการศึกษาน้อย เห็นได้จากเงื่อนไขในการถ่ายโอนสถานศึกษาที่มีขั้นตอนยุ่งยาก ทำให้สถานศึกษาเลือกที่จะไม่ขอถ่ายโอนสถานศึกษาไปสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งการเพิ่มอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการศึกษา ยังไม่เพียงพอ ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่มีอำนาจหน้าที่ที่เหมาะสม รวมถึงการมีทรัพยากรที่จำเป็นไม่พอเพียงในการบริหารจัดการ จึงส่งผลกระทบต่อการจัดสรรทรัพยากรในการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

สถานศึกษาสังกัดกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นควรนำผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน O-NET ไปใช้ในการปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนของโรงเรียน เพื่อให้การจัดการศึกษามีคุณภาพมากขึ้น ทั้งในส่วนการพัฒนาบุคลากรครูผู้สอน หลักสูตรการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมเสริมทักษะ สิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ และระบบการบริหารจัดการโรงเรียน เพื่อให้สถานศึกษาในสังกัดกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถผลิตนักเรียน

ที่มีคุณภาพทัดเทียมกับสถานศึกษาสังกัดอื่นๆ สอดคล้องกับทิศทางการกระจายอำนาจทางการศึกษาที่ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในทุกระดับชั้นมากขึ้น และบรรลุพันธกิจในการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ และได้มาตรฐานสากล

นอกจากนี้หน่วยงานนโยบายระดับชาติควรส่งเสริมการกระจายอำนาจทางการศึกษาให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น โดยต้องสนับสนุน ผลักดันการกระจายอำนาจทางการศึกษาให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมากขึ้น โดยต้องกระจายอำนาจทั้งอำนาจหน้าที่ ทรัพยากร และบุคลากร ตลอดจนพัฒนาระบบที่ให้ความช่วยเหลือแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สามารถจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ เพื่อให้การจัดการศึกษาภาพรวมของประเทศมีคุณภาพไม่ต่างกัน

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น. (2556). สถิติข้อมูลโรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประจำปีการศึกษา 2555. กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น.
- กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น. (2557). สถิติข้อมูลโรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประจำปีการศึกษา 2556. กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น.
- กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น. (2558). แผนพัฒนาการศึกษาท้องถิ่นระยะ 3 ปี (พ.ศ. 2558-2560). กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น.
- กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น. (2558). สถิติข้อมูลโรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประจำปีการศึกษา 2557. กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2555). ยุทธศาสตร์การพัฒนาศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ (พ.ศ. 2555-2558). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550
- วีระศักดิ์ เครือเทพ และคณะ. (2557). รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์โครงการศึกษาวิจัยเพื่อติดตาม และประเมินผลการกระจายอำนาจของไทย. กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ. (2558). ข้อมูลการจัดสอบเบื้องต้น : การทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET). [http : //www.niets.or.th/](http://www.niets.or.th/). 1 พฤษภาคม 2559.
- สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ. (2559). ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2558. [http : //www.niets.or.th/](http://www.niets.or.th/). 1 พฤษภาคม 2559.
- สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ. (2559). ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2558. [http : //www.niets.or.th/](http://www.niets.or.th/). 1 พฤษภาคม 2559.

สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ. (2559). ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านพื้นฐาน (O-NET) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2558. [http : //www.niets.or.th/](http://www.niets.or.th/). 1 พฤษภาคม 2559.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). คู่มือการประเมิน ความพร้อมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์อักษรไทย.

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ และคณะ. (2541). การกระจายอำนาจการบริหาร และการจัดการศึกษา. รายงานเสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (อัดสำเนา)

ภาษาอังกฤษ

Husen, Torsten. and Posrthevaite, Y. Neville. (1985). *The International Encyclopedia of Education : Research and Studies*. (2 nd ed.). Vol. 3 New York : Pergamon Press.

UNESCO. (1985). *Educational Management at Local Level*. Paris : Division of Education Planning.

การนิเทศการศึกษากับการพัฒนาวิชาชีพ
Supervision of Education
and Professional Development

มาลินี บุญยรัตพันธุ์¹

---

¹ รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

บทคัดย่อ

การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคน ประเทศใดที่ประชากร มีความรู้ มีการศึกษาย่อมส่งผลต่อการพัฒนาประเทศ การจัดการศึกษาต้องให้ความสำคัญต่อผู้เรียน พัฒนาผู้เรียนอย่างเต็มศักยภาพ

จากผลการทดสอบ O-Net และผลการทดสอบของ PISA พบว่าเด็กไทยอ่านภาษาไทย ไม่รู้เรื่อง คิดวิเคราะห์ไม่ได้ซึ่งอาจเป็นผลมาจากการสอนของครู ผู้บริหาร ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาจะต้องหาความรู้ใหม่ๆ มาให้กับครู ต้องพัฒนาครูผู้สอนเพื่อจัดการเรียนการสอน ให้มีประสิทธิภาพ สิ่งที่จะช่วยพัฒนาครูในด้านการจัดการเรียนการสอน คือการนิเทศการศึกษา ซึ่งเป็นการช่วยเหลือ แนะนำครูให้สามารถปรับปรุงการสอนซึ่งส่งผลต่อสัมฤทธิ์ของผู้เรียน

การนิเทศการสอนภายในโรงเรียนเป็นกิจกรรมย่อยของการนิเทศการศึกษา เป็นการจัดการนิเทศโดยบุคลากรในโรงเรียน และครอบคลุมการพัฒนาบุคลากร หรือการพัฒนา วิชาชีพ ซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาภายในโรงเรียน

การพัฒนาวิชาชีพแบบ PBSE Model เป็นการพัฒนาวิชาชีพที่เน้นผลการจัดการเรียน การสอนมากกว่ากระบวนการพัฒนาวิชาชีพครู มี 6 ชั้น ได้แก่ 1) ชั้นเตรียมความพร้อมของครู 2) ชั้นการร่วมมือเบื้องต้น 3) ชั้นกำกับดูแลเบื้องต้น 4) ชั้นทบทวนระหว่างกระบวนการ 5) ชั้นกำกับดูแลระยะที่สอง 6) ชั้นทบทวนสรุป

PBSE Model เป็นรูปแบบการนิเทศเพื่อการพัฒนาวิชาชีพ รูปแบบการนิเทศแบบนี้ เน้นความสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้นิเทศ โดยครูเป็นผู้ริเริ่มอยากพัฒนาวิชาชีพของตน การที่บุคคล เริ่มต้นด้วยความสมัครใจจะทำให้งานเริ่มต้นด้วยดี เมื่อเริ่มต้นดีก็จะนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ดี

คำสำคัญ: การนิเทศการศึกษา การนิเทศภายในโรงเรียน การพัฒนาวิชาชีพ รูปแบบ PBSE

Abstract

Education is an important tool for human development. Knowledgeable and educated population in any country affects the overall development of a country. Educational management must emphasize the development of learners' full potential.

The results of the O-Net and the PISA examinations revealed that Thai students did not understand what they read and could not think critically, probably because of the teachers' low teaching competence. School administrators and those who are responsible for educational management, therefore, must introduce new knowledge and teaching techniques to teachers to help them enhance their teaching effectiveness. The supervision of education is crucial for developing teachers' instruction since it assists and guides teachers to improve their instruction which will in turn lead to student achievement.

The supervision of instruction in school is a sub-activity of the supervision of education, carried on by the school staff it also includes the staff development or the professional development which is essential for the development of the educational quality in school.

The PBSE model for professional development emphasizes the outcome of instruction rather than the process of developing teaching profession. The model consists of six steps : 1) teacher preparation 2) initial collaboration 3) initial monitoring 4) mid-cycle review 5) secondary monitoring 6) summative review.

The PBSE model is used as one of the supervision models for professional development which emphasizes the teacher and the supervisor relations. The teacher initiates the desire to develop his/her own profession. A good start originating from the teacher's own willingness to improve will certainly results in good outcomes.

Keywords: Supervision of Education, Supervision in a school, PBSE model for professional development

การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคน ประเทศใดที่ประชากร มีความรู้ มีการศึกษาย่อมส่งผลต่อการพัฒนาประเทศ การจัดการศึกษาต้องให้ความสำคัญต่อผู้เรียน พัฒนาผู้เรียนอย่างเต็มศักยภาพ

ตัวชี้วัดที่สำคัญที่สะท้อนถึงการจัดการศึกษาที่ทั่วโลกยอมรับตัวหนึ่ง คือผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา คุณภาพการศึกษาของไทยรั้งท้ายอาเซียน จากการประชุม World Economic Forum-The Global Competitiveness Report 2012-2013 ซึ่งเป็นการประชุม “เวทีเศรษฐกิจโลก” พบว่าผลการศึกษาผลการจัดอันดับคุณภาพศึกษาของไทยอยู่ในลำดับ 8 ตามหลังกัมพูชา และเวียดนาม นอกจากนี้ผลการสอบ O-Net (Ordinary National Test) ผลการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาระดับชาติ NT พบว่าเด็กไทยส่วนใหญ่ได้คะแนนวิชาต่างๆ ต่ำกว่าเกณฑ์ และที่สำคัญผลการสอบของ PISA (Program for International Student Test) พบว่าเด็กไทยส่วนใหญ่อ่านภาษาไทยไม่รู้เรื่อง มีตั้งแต่อ่านไม่ออก คิดวิเคราะห์ไม่ได้

จากผลคะแนนการทดสอบดังกล่าวอาจมาจากพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนของครู ซึ่งต้องหาวิธีการแก้ปัญหาโดยเร่งด่วน ประกอบกับสภาพสังคมมีการเปลี่ยนแปลง อยู่ตลอดเวลา ความรู้ต่างๆ เพิ่มมากขึ้น แนวคิดเกี่ยวกับการสอนก็เกิดขึ้นใหม่ตลอดเวลา จึงเป็นหน้าที่ของผู้บริหาร ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาที่จะต้องให้ความรู้ใหม่กับครู ต้องพัฒนาตัวครูผู้สอนเพื่อให้การจัดการเรียนการสอนของครูมีประสิทธิภาพเพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายของการจัดการศึกษาที่จะพัฒนาผู้เรียน ประเทศไทยลงทุนทางการศึกษามาก แต่งบประมาณส่วนใหญ่เป็นค่าจ้างบุคลากร ดังนั้นเพื่อยกระดับการศึกษาต้องยกระดับครู

สิ่งหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาครู และยกระดับครูในด้านการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพได้ คือการนิเทศการสอน การนิเทศการสอนเป็นการช่วยเหลือ แนะนำ ชี้แจงเพื่อช่วยครูให้สามารถปรับปรุงการสอนให้สามารถส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนให้สูงขึ้น รวมถึงการช่วยเหลือแนะนำครูด้านวิชาชีพ

การนิเทศการสอนภายในโรงเรียนเป็นกิจกรรมย่อยของการนิเทศการศึกษา เป็นการทำงานของครูร่วมกับบุคลากรทางการศึกษา เป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้เป็นไปตามที่กำหนด เป็นกระบวนการช่วยเหลือ ปรับปรุงแก้ไขการสอนของครูให้บรรลุเป้าหมาย นอกจากนี้การนิเทศการสอนยังเป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้ครูพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ และแก้ไขปัญหา มุ่งพัฒนาวิชาชีพของครูให้เจริญก้าวหน้า มีประสิทธิภาพส่งผลกับผู้เรียน

การนิเทศการสอนภายในโรงเรียนเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน กระบวนการในการปฏิบัติงานที่ผู้บริหาร และครูอาจารย์ในโรงเรียนร่วมมือกันจัดขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงงานต่างๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอน

การนิเทศการสอนภายในโรงเรียนเป็นสิ่งจำเป็นในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง บุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาต้องมีการปรับเปลี่ยนด้วย การจัดการศึกษา และการพัฒนาการศึกษาในโรงเรียนต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย ความรู้ต่างๆ เพิ่มมากขึ้นครูต้องไม่หยุดนิ่งในการหาความรู้ โรงเรียนควรให้ครู หรือผู้มีความชำนาญในด้านต่างๆ มาให้ความรู้กับครู เพื่อรักษามาตรฐานการศึกษา มาช่วยเหลือครูให้รู้จักใช้วิธีการสอนใหม่ๆ การนิเทศการสอนภายในโรงเรียนเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยครูในการปรับปรุงพัฒนาตนเองเพื่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดต่อผู้เรียน และส่งผลถึงการเป็นโรงเรียนที่มีคุณภาพ ผู้เรียนมีผลการเรียนรู้ที่ได้มาตรฐาน

สังต์ อุทรานันท์ (2530 : 23) ได้กล่าวไว้เป็นเวลานานแต่ยังเป็นจริงในปัจจุบันที่ว่า การนิเทศการสอนเป็นการนิเทศครูที่ทำหน้าที่ในการจัดการเรียนการสอนให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การนิเทศการสอนเป็นสิ่งสำคัญโดยตรงที่ผู้นิเทศจะนำไปช่วยเหลือครูผู้สอนในการปรับปรุง และพัฒนาการเรียนการสอนอย่างมีคุณภาพ งานการนิเทศการสอนมักจะทำโดยศึกษานิเทศก์ หากแต่ในปัจจุบัน โรงเรียนแต่ละแห่งมีครูเป็นจำนวนมาก การที่จะคอยให้ศึกษานิเทศก์เข้าไปแนะนำช่วยเหลือ อาจไม่ทั่วถึง การขยายตัวในด้านจำนวนนักเรียนทำให้จำนวนครู และนักเรียนเพิ่มมากขึ้นจึงต้องอาศัยการนิเทศการสอนภายในโรงเรียนเข้ามาช่วย อีกทั้งในปัจจุบันโรงเรียนแต่ละแห่งอาจมีครูที่มีความสามารถช่วยเหลือซึ่งกัน และกันได้ ปัญหาที่เกิดขึ้นภายในโรงเรียนนั้น ผู้ที่รู้ได้ดีคือครูในโรงเรียน จากเหตุผลที่กล่าวมานี้จึงจำเป็นต้องมีการนิเทศการสอนในโรงเรียนเพื่อพัฒนาวิชาชีพครูให้ครูมีความมั่นใจ จัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ และให้มีประสิทธิภาพเพื่อประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน

นอกจากนี้ ชารี มณีศรี (2542 : 201) มีความเห็นเช่นเดียวกับ สังต์ อุทรานันท์ (2530 : 23) ว่าการนิเทศภายในเป็นสิ่งจำเป็นเพราะการนิเทศภายนอกไม่ทั่วถึง บุคลากรในโรงเรียนมีความรู้ความสามารถมากขึ้นจึงสามารถช่วยเหลือกัน และกันไม่ต้องรอการพัฒนาจากบุคคลภายนอก และความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสิ่งแวดล้อมในด้านต่างๆ ทำให้ครูต้องพัฒนาตนเองปรับปรุงงานวิชาการโดยการนิเทศภายใน

การนิเทศการสอนภายในโรงเรียนเป็นการจัดการนิเทศโดยบุคลากรในโรงเรียนเอง ผู้ทำหน้าที่นิเทศอาจเป็นผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ หัวหน้ากลุ่มสาระ หัวหน้าฝ่ายต่างๆ หรือ

ผู้ที่โรงเรียนมอบหมาย การนิเทศการศึกษาโดยใช้บุคลากรภายในโรงเรียนเองจัดว่าเหมาะสมกับสภาพปัจจุบันเป็นอย่างมาก เพราะสภาพปัญหา และความต้องการของโรงเรียนแต่ละแห่งย่อมแตกต่างกัน ผู้ที่จะรู้สภาพ และความต้องการของโรงเรียนอย่างแท้จริงก็คือบุคลากรในโรงเรียนนั่นเอง

การนิเทศการสอนภายในโรงเรียนเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการพัฒนาวิชาชีพครูให้ก้าวหน้าทันต่อการเปลี่ยนแปลงไปของหลักสูตร สังคม และผู้เรียน การนิเทศควรมุ่งเน้นเพื่อการพัฒนาวิชาชีพ โดยการช่วยเหลือครูให้เกิดการพัฒนา ไม่ใช่เพื่อการประเมินคุณภาพของครู การนิเทศควรยึดหลักการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นฐานเพื่อให้ครูรู้สึกว่าจะต้องพัฒนาตนเองตลอดชีวิตเพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลต่อคุณภาพทางการศึกษา ซึ่งหมายถึงคุณภาพของผู้เรียน

การนิเทศการสอนภายในโรงเรียน นอกจากเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการพัฒนาวิชาชีพครู ยังมีความสำคัญในการพัฒนาครูให้สามารถจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนบรรลุตามจุดหมายของหลักสูตร

การนิเทศการสอนเป็นศาสตร์ และศิลป์ เป็นวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และพัฒนาการของมนุษย์ ดังนั้นผู้ทำหน้าที่นี้เทศจะต้องใช้ความรู้ และเทคนิควิธีการแบบต่างๆ ที่หลากหลายในการช่วยผู้รับการนิเทศให้ตระหนักถึงภาระหน้าที่ในการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ผู้นิเทศจะต้องมีหลักการในการนิเทศ สามารถนำกิจกรรมการนิเทศมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์

การนิเทศการสอนภายในโรงเรียนเป็นการพัฒนาการศึกษาในโรงเรียน นอกจากจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อครู และบุคลากรในโรงเรียนในการพัฒนาความรู้ ความสามารถ และพัฒนาพฤติกรรมการสอนของครูให้มีประสิทธิภาพแล้ว การนิเทศภายในโรงเรียนยังส่งผลต่อการบริหารงานของผู้บริหารในด้านการวางแผนหลักสูตร วิธีสอน สื่อ การวัดประเมินผล การพัฒนาบุคลากรในโรงเรียน อีกทั้งยังเป็นประโยชน์ส่งผลถึงผู้เรียนทำให้ผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนสูงขึ้น มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์

สัจด์ อุทรานันท์ (2530 : 120-121) ได้กล่าวถึงหลักสำคัญในการนิเทศการสอนภายในโรงเรียนสรุปได้ดังนี้

1. ผู้บริหารโรงเรียนต้องถือว่าการนิเทศการศึกษาเป็นงานในความรับผิดชอบของผู้บริหารโรงเรียนโดยตรง สำหรับการดำเนินงานนิเทศนั้นผู้บริหารอาจดำเนินการเองหรือมอบหมายให้ผู้อื่นดำเนินการแทนก็ได้

2. การนิเทศภายในโรงเรียนจะสำเร็จลงได้จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือกันทั้ง 3 ฝ่าย คือผู้บริหาร ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศ หากขาดความร่วมมือฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดการนิเทศจะไม่มีโอกาสพบความสำเร็จได้เลย

3. จะต้องตระหนักถึงความเข้าใจว่า การนิเทศภายในโรงเรียนนั้น เป็นการทำงานร่วมกัน เพื่อพัฒนาร่วมงานให้มีความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงานสูงขึ้น การนิเทศไม่ใช่เป็นการบังคับ ชูเชิญ หรือคอยจับผิดแต่ประการใด

4. บุคลากรภายในโรงเรียนต้องมีการยอมรับ และให้เกียรติซึ่งกัน และกัน ในสภาพความเป็นจริงแล้วไม่มีใครที่จะมีความเชี่ยวชาญทุกๆ ด้าน ดังนั้นจึงน่าจะได้แลกเปลี่ยน และถ่ายทอดความเชี่ยวชาญให้แก่เพื่อนร่วมงาน เพื่อให้หน่วยงานมีความรู้ ความสามารถสูงขึ้น

5. การนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน จะต้องเกิดขึ้นจากความจำเป็นในการแก้ปัญหา หรือสนองความต้องการในการยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน

6. การสร้างเสริมกำลังใจของผู้บริหาร จะมีผลโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติงาน ดังนั้นจึงถือว่าการสร้างเสริมกำลังใจของผู้บริหารจะส่งผลต่อความสัมฤทธิ์ผล การนิเทศในโรงเรียนด้วย

จากหลักการนิเทศภายในโรงเรียนที่กล่าวมานี้สรุปได้ว่าการนิเทศภายในจะต้องมีความเป็นประชาธิปไตย มีการทำงานร่วมกัน ยอมรับซึ่งกันและกัน เป็นงานสร้างสรรค์ การทำงานร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ผู้นิเทศ ผู้รับการนิเทศ ทั้ง 3 ฝ่ายสามารถแสดงความคิดเห็น มีอิสระในการแสดงความคิดเห็น มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อส่งผลต่อความเจริญก้าวหน้าของโรงเรียน และส่งผลต่อคุณภาพของผู้เรียน

สำหรับ วัชราน เล่าเรียนดี (2554 : 117) ได้กล่าวถึงหลักการนิเทศให้ประสบความสำเร็จของการนิเทศเพื่อการปรับปรุง และพัฒนาคุณภาพทางการศึกษา ขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่นๆ ที่สำคัญอีกหลายประการที่นอกเหนือจากความรู้ ความชำนาญของผู้ที่ทำหน้าที่นิเทศ ซึ่งปัจจัยหรือองค์ประกอบสำคัญเหล่านี้คือ 7Cs ดังต่อไปนี้

- 1) ความผูกพันในภาระหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้อง (Commitment)
- 2) ความร่วมมือของผู้เกี่ยวข้อง (Collaboration)
- 3) ความสนใจเอาใจใส่ต่อกันของผู้เกี่ยวข้อง (Consideration)
- 4) การสื่อสาร การสื่อความหมาย ทั้งการพูด การเขียนที่มีประสิทธิภาพ (Communication)

- 5) ความต่อเนื่อง (Continuation)
- 6) วัฒนธรรมของความเป็นเพื่อนร่วมวิชาชีพ (Collegial Culture)
- 7) ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creativity)

การนิเทศการสอนเป็นการร่วมมือร่วมใจในการพัฒนาวิชาชีพของครู ซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนาการศึกษา ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิชาชีพครูเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ช่วยเหลือเกื้อกูล ผูกพันกันในระหว่างเพื่อนร่วมอาชีพในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

การพัฒนาบุคลากร (Staff Development) หรือปัจจุบันใช้คำว่าพัฒนาวิชาชีพ (Professional Development) ซึ่งกลิกแมน (Glickman, 1981 : 261) กล่าวว่า เป็นงานในหน้าที่การนิเทศงานหนึ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาภายในโรงเรียน ซึ่งหมายถึงคุณภาพของผู้เรียน

การพัฒนาวิชาชีพของครู จัดเป็นงานหนึ่งของการนิเทศแบบพัฒนาการ (Development Supervision) การนิเทศแบบพัฒนาการประกอบด้วย 5 งานหลัก คือ

1. การช่วยเหลือครูโดยตรง (Direct Assistance) โดยอาจเป็นงานการสาธิตการสอน การสอนร่วม การให้การสนับสนุนด้านสื่ออุปกรณ์

2. การพัฒนาหลักสูตร (Curriculum Development) ผู้นิเทศสามารถแนะนำครูเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรโดยให้คำแนะนำเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้ในชั้นเรียน

3. การพัฒนากลุ่ม (Group Development) การเรียนรู้เกี่ยวกับการทำงานเป็นสิ่งสำคัญ กลุ่มที่มีความสามัคคีปรองดองกันจะนำพากลุ่มไปสู่ความสำเร็จ การนิเทศการศึกษาเป็นการพัฒนาครู ดังนั้นถ้ากลุ่มการทำงานของครูมีความสมานฉันท์ก็จะทำให้เกิดผลสำเร็จในการพัฒนาวิชาชีพ

4. การพัฒนาวิชาชีพ หรือการพัฒนาบุคลากร (Professional Development) การพัฒนาวิชาชีพสำหรับครู และบุคลากรทางการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาการศึกษา ผู้นิเทศต้องรับผิดชอบต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และงานการพัฒนาวิชาชีพของครู

5. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ หรือการวิจัยในชั้นเรียน (Action research) การวิจัยเชิงปฏิบัติการ หรือการวิจัยในชั้นเรียนยึดหลักโรงเรียนเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ การวิจัยในชั้นเรียนจะเป็นการช่วยครูปรับปรุงการจัดการเรียนสอนของตนเอง ช่วยพัฒนาวิชาชีพครูให้ครูเป็นครูนักวิจัย ผู้นิเทศจะมีส่วนสำคัญที่จะส่งเสริมสนับสนุนครูให้ทำวิจัยในชั้นเรียน โดยอาจเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างครูกับผู้นิเทศ

ผู้ที่ทำหน้าที่นี้เทศต้องรับผิดชอบต่องานการพัฒนาคุณภาพทางการศึกษา และงานการพัฒนาวิชาชีพของครู ควรตระหนักว่าการพัฒนาวิชาชีพมีความจำเป็น มีประโยชน์ มีคุณค่า และต้องทำอย่างต่อเนื่อง เพื่อผลลัพธ์สูงสุด คือการปรับปรุงการเรียนการสอนของครู และเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน

วัชร่า เล่าเรียนตี (2554 : 145) ได้กล่าวว่าการพัฒนาบุคลากร หรือการพัฒนาวิชาชีพทางการศึกษา หมายถึงการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่จัดให้กับครูหรือบุคลากรทางการศึกษาเพื่อให้มีความรู้ มีความสามารถ มีศักยภาพ เพื่อส่งเสริมพัฒนาครู และบุคลากรให้มีความก้าวหน้าในอาชีพ

การพัฒนาวิชาชีพ ประกอบด้วยกิจกรรมหลายลักษณะ เช่น การศึกษาต่อ การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การประชุมนานาชาติ การศึกษาด้วยตนเองโดยการอ่าน ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ช่วยเพิ่มพูนประสบการณ์ให้แก่ครูให้ก้าวหน้าเป็นประโยชน์ต่อวิชาชีพ มีงานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพที่ส่งผลถึงคุณภาพทางการศึกษา และสมรรถภาพของบุคลากร ส่วนหนึ่งของการวิจัยสรุปว่า ครูส่วนใหญ่ได้รับประสบการณ์จากโปรแกรมการพัฒนาวิชาชีพน้อย และจากการศึกษาเจตคติ และความเชื่อของครูที่มีสมรรถภาพของการส์ท (Karst, 1987 อ้างถึงใน วัชร่า เล่าเรียนตี, 2554 : 145) พบว่าความเจริญก้าวหน้าของครูเหล่านี้สามารถเจริญก้าวหน้าได้อย่างต่อเนื่อง ทั้งที่โรงเรียนไม่ได้จัดการเรียนรู้ที่มีความหมายให้ การจัดการ และการวางแผนโปรแกรมวิชาชีพไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการสร้างแรงจูงใจ ดังนั้นครูที่มีแรงจูงใจต่ำ มีความเชี่ยวชาญน้อยอาจไม่สามารถพัฒนาตนเองได้ การจัดกิจกรรมไม่ได้บูรณาการกับวัตถุประสงค์ และแผนงานต่างๆ ของโรงเรียน และการปฏิบัติงานของครู โปรแกรมการพัฒนาวิชาชีพเป็นการจัดกิจกรรมให้กับครูเป็นครั้งๆ จากสาเหตุดังกล่าวจึงทำให้การพัฒนาวิชาชีพไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้รับผิดชอบต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาควรให้ความสนใจ

การพัฒนาวิชาชีพมีหลากหลายวิธี แต่ละวิธีมีความแตกต่างกันทั้งในด้านกระบวนการ และผลลัพธ์ บางวิธีประสบความสำเร็จบางวิธีไม่ประสบความสำเร็จ จึงจำเป็นที่ผู้รับผิดชอบจะต้องให้ความสนใจ กลิกแมน และคณะ (Glickman and Others, 2004 : 262) กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้โปรแกรมการพัฒนาวิชาชีพประสบความสำเร็จนั้น ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. ผู้บริหาร และผู้ในเทศมีส่วนร่วมในการวางแผน และจัดโปรแกรมการพัฒนา
2. จัดประสบการณ์การฝึกอบรม และวิธีการพัฒนาที่หลากหลายสอดคล้องกับความแตกต่างของบุคคล

3. ให้ครูมีส่วนร่วมการดำเนินการตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา และวางแผน
4. กิจกรรมการพัฒนา มีการสาธิต การแนะนำการฝึกปฏิบัติ และการให้ข้อมูลย้อนกลับ ณ ที่ฝึกอบรม และการปฏิบัติจริงที่โรงเรียน ให้ครูมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และช่วยเหลือกัน และกัน
5. เชื่อมโยงกิจกรรมการพัฒนาวิชาชีพกับโปรแกรมการพัฒนาวิชาชีพด้านอื่นๆ
6. ครูมีโอกาสเลือกเป้าหมาย และกิจกรรมการพัฒนา
7. กิจกรรมการฝึกอบรมมุ่งเน้นให้ครูได้แสดงความคิดสร้างสรรค์ และปฏิบัติด้วยตนเอง

การพัฒนาวิชาชีพที่มีประสิทธิภาพ และประสพผลสำเร็จนั้น ควรเน้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาตลอดกระบวนการ ตั้งแต่การวางแผนการปฏิบัติการ การสะท้อนผลเพื่อการปรับปรุง และการปรับปรุงพัฒนาให้มีประสิทธิภาพเน้นความหลากหลาย และทันสมัยของวิธีการ

จากบทความเรื่อง Supervision for Learning : A Performance-Based Approach to Teacher Development and School Improvement ของ อาเซสติน และคณะ (Asetline et al., 2006 : 14) ได้กล่าวสรุปไว้ว่า แนวคิดทางการศึกษาในปัจจุบันเน้นให้ความสำคัญกับผลการเรียนรู้ของผู้เรียน นักการศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน ตลอดจนนักการเมืองได้ตระหนักถึงการเรียนรู้ของผู้เรียน มาตรฐานการเรียนรู้เป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญที่จะบอกว่าผู้เรียนควรเรียนรู้อะไร สำหรับครูการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญ แต่เดิมในการนิเทศเน้นให้ความสำคัญกับกระบวนการการทำงานของครู การใช้กลยุทธ์ในการสอนของครู มากกว่าที่จะดูผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน

รูปแบบการพัฒนาวิชาชีพ หรือรูปแบบการพัฒนาศิลปะการมีหลายรูปแบบ เช่น รูปแบบการพัฒนาศิลปะการแบบฝึกอบรม (Training Model) รูปแบบการพัฒนาศิลปะการแบบสืบเสาะ (Inquiring Model) ในบทความนี้ขอเสนอรูปแบบการนิเทศเพื่อพัฒนาวิชาชีพที่สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม คือรูปแบบการนิเทศเพื่อพัฒนาวิชาชีพ PBSE

รูปแบบการนิเทศเพื่อพัฒนาวิชาชีพแบบ PBSE Model (Performance Based Supervision and Evaluation Model)

การนิเทศเพื่อพัฒนาวิชาชีพแบบ PBSE Model เป็นการพัฒนาวิชาชีพรูปแบบหนึ่งที่เน้นผลการจัดการเรียนการสอนมากกว่ากระบวนการ มุ่งพัฒนาวิชาชีพครูในขณะปฏิบัติงาน โดยผลลัพธ์ที่เกิดจากการพัฒนาวิชาชีพครูคือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน การนิเทศเพื่อพัฒนาวิชาชีพแบบ PBSE Model เป็นการพัฒนาวิชาชีพที่ต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างครู และผู้ทำหน้าที่นิเทศโดยเริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา และความจำเป็นในการพัฒนาผู้เรียน จากการวิเคราะห์ผลการเรียนรู้ของผู้เรียน การกำหนดแนวทางการพัฒนาผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างกันของครู ความพร้อม และสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในการจัดการเรียนการสอน และสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนที่ครูแต่ละคนต้องการแก้ไขปรับปรุง และพัฒนาในรายวิชาที่ครูแต่ละคนต้องรับผิดชอบ การพัฒนาวิชาชีพรูปแบบนี้จะอยู่ภายใต้การดูแลและนำให้คำปรึกษา และอำนวยความสะดวกของผู้ทำหน้าที่นิเทศที่มีความรู้ และความเชี่ยวชาญ

อาเซลทิน (Aseltine, 2006 : 15-16) ได้กล่าวถึงกระบวนการการนิเทศเพื่อพัฒนาวิชาชีพแบบ PBSE Model ว่ามี 6 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ขั้นเตรียมความพร้อมของครู (Teacher Preparation) เป็นกระบวนการเริ่มต้นที่ครูและผู้นิเทศร่วมกันศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนโดยการเก็บข้อมูลที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับผลการเรียนของผู้เรียน และการศึกษาวิเคราะห์สภาพที่คาดหวัง เช่น มาตรฐานการเรียนรู้
2. ขั้นการร่วมมือเบื้องต้น (Initial Collaboration) เป็นขั้นตอนการทำงานระหว่างครูกับผู้นิเทศในการร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียน และผลการเรียนรู้ของผู้เรียน ครูและผู้นิเทศจะร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์ของการปรับปรุง และพัฒนา รวมทั้งการวางแผนพัฒนาวิชาชีพ
3. ขั้นการกำกับติดตามดูแลเบื้องต้น (Initial Monitoring) เป็นขั้นตอนที่ครู และผู้นิเทศดำเนินการตามแผนการพัฒนาวิชาชีพ และการปฏิบัติตามแผนการจัดการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนโดยมีการกำกับดูแลให้การช่วยเหลือ และสนับสนุนโดยผู้นิเทศ
4. ขั้นการทบทวนระหว่างกระบวนการ (Mid-Cycle Review) หรือขั้นกึ่งกลางของการทำงานที่เหมาะสมเป็นขั้นตอนการทบทวนการปฏิบัติการพัฒนาวิชาชีพตามแผนที่กำหนดไว้ระหว่างกระบวนการเพื่อติดตามผลความก้าวหน้า และพัฒนาปรับปรุงแผนการปฏิบัติงานให้เหมาะสมตามความจำเป็น

5. ขั้นการกำกับติดตามดูและระยะที่สอง (Secondary Monitoring) เป็นขั้นตอนที่ครูได้ดำเนินการตามแผนการพัฒนาวิชาชีพในการพัฒนาการเรียนการสอน วัดประเมินผลการเรียนของผู้เรียนเพื่อการปรับปรุงพัฒนาการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับการพัฒนาผู้เรียน

6. ขั้นการทบทวนสรุป (Summative Review) เป็นขั้นตอนที่ผู้นิเทศ และครูร่วมกันตรวจสอบผลที่เกิดขึ้น โดยดูจากผลการพัฒนาวิชาชีพครูที่ส่งผลถึงผลการเรียนรู้ของผู้เรียนซึ่งถือเป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการ และเป็นขั้นตอนการเขียนรายงานผลการปฏิบัติการพัฒนาวิชาชีพสะท้อนผลการปฏิบัติ รวมถึงการให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์สำหรับพัฒนาวิชาชีพต่อไป

ลักษณะสำคัญของรูปแบบการนิเทศเพื่อพัฒนาวิชาชีพแบบ PBSE Model

วัชรา เล่าเรียนดี (2554 : 274) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของรูปแบบการนิเทศเพื่อพัฒนาวิชาชีพแบบ PBSE Model ไว้ดังนี้

1. เน้นความร่วมมืออย่างแท้จริงภายในโรงเรียน โดยครูเป็นผู้เริ่มโครงการพัฒนาวิชาชีพของตนเอง
2. เน้นการพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นหลักโดยผ่านการพัฒนาวิชาชีพด้วยการนำตนเองของครู (Self Directed Development)
3. เน้นการพัฒนาในวิชาชีพอย่างต่อเนื่องระยะยาวเพื่อการพัฒนาในวิชาชีพสู่การเป็นผู้เชี่ยวชาญที่สามารถพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดไป
4. การปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอน ยืดหยุ่น ใช้หลายเทคนิควิธี และเป็นไปอย่างต่อเนื่อง
5. ผู้นิเทศ และครูร่วมกันปฏิบัติงาน (Performance Based) โดยตลอดจนบรรลุเป้าหมาย และผลสำเร็จ
6. ผู้นิเทศที่นิเทศต้องมีความรู้ความสามารถสูง มีการสื่อความหมายอย่างมีประสิทธิภาพ
7. PBSE ไม่ใช่การนิเทศแบบเพื่อนช่วยเพื่อน หรือ Peer Coaching แต่เป็น Self-Directed Supervision ที่ผู้นิเทศคอยดูแลสนับสนุน

รูปแบบการนิเทศเพื่อพัฒนาวิชาชีพแบบ PBSE Model เป็นรูปแบบที่ได้รับการนำมาใช้เพื่อพัฒนาวิชาชีพ ดังตัวอย่าง โรงเรียน Hillside Middle School รัฐ Connecticut โรงเรียนนี้มีนักเรียนประมาณ 1,000 คน เป็นโรงเรียนที่พยายามรักษามาตรฐานทางการเรียนของผู้เรียน

โรงเรียนจัดการเรียนการสอนโดยให้นักเรียน และครูทำงานเป็นทีม โดยจัดเป็นกลุ่มการเรียนรู้ ศิลปะ การอ่าน คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ โรงเรียนพบว่า ถึงแม้ผู้เรียนจะประสบความสำเร็จในการเรียนแต่คะแนนที่ได้รับยังอยู่ในระดับคงที่ไม่สูงมากเมื่อเปรียบเทียบกับโรงเรียนใกล้เคียงที่คะแนนของผู้เรียนสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ผู้บริหารมีความตระหนัก และกังวลเกี่ยวกับคะแนนที่คงที่ จึงได้ร่วมมือกับครูวิเคราะห์สถานการณ์ร่วมกับครู และได้ข้อสรุปว่า

- การที่จะยกระดับผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนให้สูงขึ้นต้องยกระดับประสิทธิภาพผลการทำงานของครูก่อน
- ครูจะต้องให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยต้องมีการวิเคราะห์ผลการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องเพื่อนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์มาปรับปรุงการเรียนการสอน

ผลที่เกิดขึ้นจากการนำรูปแบบการนิเทศเพื่อพัฒนาวิชาชีพแบบ PBSE ไปใช้ในโรงเรียน Hillside Middle School พบว่า

- ครูให้ความสนใจเห็นคุณค่าของการจัดการเรียนการสอนบนพื้นฐานข้อมูลของผู้เรียนมากกว่าการใช้สัญชาตญาณความรู้สึก
- ครูมีความพึงพอใจที่จะร่วมมือร่วมใจทำงานเป็นทีมระหว่างครู และผู้บริหาร โดยมุ่งประเด็นหลักอยู่ที่ผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน
- ครูตระหนักว่าตัวเอง คือครูนักวิจัยที่สามารถจัดระเบียบวิเคราะห์ ตีความข้อมูลที่ได้จากผู้เรียนได้
- ครูตระหนักถึงความสำคัญของการปฏิบัติงานที่เป็นมาตรฐาน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะนำไปสู่ความก้าวหน้าของผู้เรียน
- ครูตระหนักเข้าใจบทบาทของตนเองว่าเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน และหน้าที่สำคัญของครู คือ ต้องพัฒนาโรงเรียน
- ครูตระหนักว่าตนเองเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของผู้เรียน
- ครูตระหนักว่าตนเองต้องเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ เพื่อนำมาปรับปรุงการสอนของตนเอง
- ครูรู้สึกยอมรับแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับครูผู้อื่น มากกว่าที่จะพูดถึงปัญหาการเรียนการสอน
- ครูมีความรู้สึกมั่นใจว่าตนเป็นครูมืออาชีพ

โรงเรียน Hillside Middle School เริ่มนำโครงการนิเทศการพัฒนาวิชาชีพแบบ PBSE มาใช้ตั้งแต่ปี ค.ศ.1993-2001 โดยในปีเริ่มแรกมีครูเข้าร่วมโครงการเพียง 10 % หลังจากที่ได้ใช้การนิเทศการพัฒนาวิชาชีพแบบนี้พบว่าผลการทดสอบมาตรฐานการศึกษาของรัฐพบนักเรียนมีผลการสอบสูงอย่างต่อเนื่องในวิชา การอ่าน การเขียน และคณิตศาสตร์ (Aseltine, 2006 : case study online)

รูปแบบการนิเทศการสอนที่เน้นผลสัมฤทธิ์ และพัฒนาการของผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญ รูปแบบการนิเทศนี้เป็นความร่วมมือ เป็นกระบวนการทำงานที่เน้นความสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างครูกับผู้นิเทศโดยครูเป็นผู้ริเริ่มอยากที่จะพัฒนาวิชาชีพของตน การที่บุคคลซึ่งหมายถึงครูเริ่มงานด้วยความสมัครใจจะทำให้งานนั้นมาจากจุดเริ่มต้นที่ดี ครูมีความรู้สึกว่าตนทำงานโดยไม่มีการบังคับ เมื่อเริ่มต้นที่ดีก็จะนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ดี (A good beginning is half the battle)

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- ชาลี มณีศรี. (2542). **การนิเทศการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : ศิลปาบรรณาการ.
- ซัด บุญญา. (2546). **หลักการ และแนวคิดในการนิเทศการศึกษายุคใหม่**. ฝ่ายนิเทศงานบริหาร และการจัดการศึกษา หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 8.
- วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์. (2538). **หลักการนิเทศการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : พรศิวกการพิมพ์.
- วัชรรา เล่าเรียนดี. (2554). **นิเทศการสอน**. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สงัด อุทรานันท์. (2530). **การนิเทศการศึกษา หลักการ ทฤษฎี และปฏิบัติ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มิตรสยาม.
- สำนักทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน) (2545). **รายงานการติดตาม และ ประเมินผลการปฏิรูปการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง.

ภาษาอังกฤษ

- Asettine, James M., Foryniازه Judith O., and Rigazio- DiCllio, Anthony J. (2006). **Supervision for Learning; A Performance-Based Approach to Teacher Development and School Improvement**. Alexandria : VA.
- Asettine, James M., Foryniازه Judith O., and Rigazio- DiCllio, Anthony J. (2006). **Portrait of PBSE Success : Three Case Studies**. ASCD.
- Glickman, Carl D. (1981). **Supervision of Instruction : A Developmental Approach**. Boston : Allyn and Bacon.
- Glickman, Carl D., Gordon, Stephen P., and Ross-Gordon, Jovita M. (2004). **Supervision and Instructional Leadership : A Developmental Approach**. Boston : Allyn and Bacon.

ภาษากับอุดมการณ์การศึกษา
ในรายการโทรทัศน์ “เดินหน้าประเทศไทย”
Language and Ideology in the
“Dern Nah Pra Ted Thai :
Thailand Moves Forward”
Television program

นัยนา วงศ์สาคำ¹ ภาสพงศ์ พิ้วพอไช้²

Naiyana Wongsakham¹ Passapong Pewporchai²

---

¹ นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษา และวรรณคดีตะวันออก คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษากลวิธีทางภาษาในการนำเสนออุดมการณ์การศึกษาในรายการโทรทัศน์ เดินหน้าประเทศไทย ซึ่งเป็นช่องทางสำคัญที่รัฐบาลในการสื่อสารกับประชาชนเพื่อนำเสนอข้อมูลต่างๆ ของรัฐ เป็นวาทกรรมที่ประชาชนเข้าถึงได้ง่ายและเข้าถึงได้อย่างกว้างขวาง โดยศึกษาจากเทปบันทึกภาพรายการเดินหน้าประเทศไทยที่นำเสนอข้อมูลด้านการศึกษาไทยที่ออกอากาศ ตั้งแต่วันที่ 6 มิถุนายน พ.ศ.2557-20 มีนาคม พ.ศ.2559 จำนวน 16 ตอน ตามทฤษฎีวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) โดยอาศัยกรอบมิติทางวาทกรรมของแฟร์คลาฟท์ (Fairclough) และแนวทางปริชานสังคมของฟาน ไคจ์ (Van Dijk)

ผลการศึกษา พบกลวิธีทางภาษาที่รายการโทรทัศน์เดินหน้าประเทศไทยใช้สื่ออุดมการณ์ 5 วิธี ได้แก่ การเลือกใช้คำศัพท์ การอ้างส่วนใหญ่ การใช้อุปลักษณ์ การใช้คำขวัญและการใช้ความเชื่อที่มีอยู่ก่อน เพื่อนำเสนออุดมการณ์การศึกษาที่ประกอบด้วยชุดความคิดเกี่ยวกับการศึกษาที่ดีและไม่ดีกลวิธีทางภาษาข้างต้นยังนำเสนอชุดความคิดเกี่ยวกับระบบการศึกษา ผู้เรียนและพลเมืองที่รัฐต้องการ เมื่อเข้าสู่ระบบการศึกษาและจบการศึกษาด้วย

คำสำคัญ: ภาษากับอุดมการณ์ วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์

Abstract

The study aimed to study language strategies used to present to the public educational ideologies from the “Dern Nah Pra Ted Thai : Thailand Moves Forward” program. The language strategies were analyzed using Fairclough’s critical discourse analysis approach and Van Dijk’s social cognitive analysis approach, aird between 6th June 2014 to 20th March 2016.

The findings indicated that 5 linguistic strategies were adopted in the “Dern Nah Pra Ted Thai : Thailand Moves Forward” program representing the good educational ideologies and the poor educational ideologies. Some points of view that appeared in the “Dern Nah Pra Ted Thai : Thailand Moves Forward” included 1) a good educational system 2) a good student 3) a good citizen of Thai society.

Keywords: Language and Ideologies, Dern Nah Pra Ted Thai

บทนำ

ภาษาเป็นเครื่องมือสื่อสารสำคัญของมนุษย์ การใช้ภาษาในแต่ละสถานการณ์ย่อมมีวัตถุประสงค์แตกต่างกันตามเจตนาของผู้ส่งสาร ในขณะที่เดียวกันมนุษย์ก็อาจถ่ายทอดอุดมการณ์ (Ideology) อันเป็นระบบความคิด ความเชื่อ ค่านิยมหรือกฎเกณฑ์ของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งไปยังผู้รับสารในแต่ละสถานการณ์เหล่านั้นด้วย โดยอาจเป็นการเสนออุดมการณ์เพื่อเอื้อประโยชน์แก่คนกลุ่มนั้นอย่างชัดเจนหรือแฝงเร้นและเป็นธรรมชาติจนผู้รับสารอาจไม่รู้ตัวว่ากำลังถูกปลูกฝังอุดมการณ์หรือถูกครอบงำ อุดมการณ์ที่ถูกเสนอผ่านภาษาเหล่านี้อาจมีสถาบันที่มีอำนาจในสังคม เช่น สื่อ สถาบันทางการเมือง สถาบันที่เกี่ยวข้องกับรัฐ สถาบันการศึกษา ฯลฯ นำความคิดต่างๆ เข้าสู่กระบวนการผลิตสื่ออุดมการณ์ จนทำให้ความคิดซึ่งไม่มีคุณสมบัติเป็นอุดมการณ์ในตัวเองกลายมาเป็นอุดมการณ์ได้ อุดมการณ์ดังกล่าวนี้จึงมีอิทธิพลต่อผู้คนในสังคมและสร้างวิถีปฏิบัติที่เอื้อประโยชน์ต่อผู้ผลิตอุดมการณ์ วาทกรรมที่ถูกนำมาใช้เพื่อเสนออุดมการณ์จึงมีลักษณะหลากหลาย เช่น หนังสือเรียน ภาพยนตร์ โฆษณา ข่าว สื่อสารมวลชน ฯลฯ

รายการโทรทัศน์เดินหน้าประเทศไทยถือเป็นวาทกรรมหนึ่งที่รัฐเป็นผู้ผลิตขึ้นเพื่อถ่ายทอดอุดมการณ์หรือความคิดต่างๆ ไปยังผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง รัฐในฐานะสถาบันที่มีอำนาจทางสังคมเป็นผู้ผลิตและผู้กำหนด วาทกรรม กำหนดวัตถุประสงค์ของรายการ คือ เพื่อนำเสนอความก้าวหน้าของรัฐบาลด้านต่างๆ กำหนดวันเวลาออกอากาศ คือทุกวัน เวลา 18.00-18.20 น. โดยประมาณ กำหนดเนื้อหารายการและวิธีถ่ายทอดเนื้อหาต่างๆ ไปยังผู้รับสาร แสดงให้เห็นความพยายามที่จะสื่อสารกับประชาชนและเข้าถึงประชาชนให้ได้มากที่สุด “การศึกษา” เป็นประเด็นสำคัญที่รัฐบาลนำเสนอเพื่อให้ประชาชนเห็นการพัฒนาที่รัฐเชื่อว่าเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ซึ่งการเสนอข้อมูลต่างๆ ในรายการย่อมสะท้อนความคิด ความเชื่อ ความมุ่งหมายของรัฐที่มีต่อระบบการศึกษาชาติในฐานะที่เป็นกลไกสำคัญในการสร้างกำลังคนเพื่อพัฒนาประเทศ รายการนี้ยังเป็นช่องทางในการสนับสนุนความชอบธรรมต่อการดำเนินการเกี่ยวกับระบบการศึกษาด้วย การถ่ายทอดข้อมูลของรัฐนั้นมีกลวิธีต่างๆ เพื่อให้พลเมืองในประเทศเห็นพ้องกับแนวทางของรัฐอันจะเกิดประโยชน์โดยตรงต่อการดำเนินงานของรัฐในแง่มุมต่างๆ

ผู้ศึกษาจึงสนใจศึกษาภาษากับอุดมการณ์ที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์เดินหน้าประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลวิธีทางภาษาในการนำเสนออุดมการณ์การศึกษาในการรายการโทรทัศน์เดินหน้าประเทศไทย จากเทปบันทึกภาพการออกอากาศรายการโทรทัศน์

เดินทางประเทศไทยด้านการศึกษาไทย ที่ออกอากาศ ตั้งแต่วันที่ 6 มิถุนายน พ.ศ.2557-20 มีนาคม พ.ศ.2559 จำนวน 16 ตอน เพื่อให้เห็นว่า รัฐใช้กลวิธีทางภาษาใดบ้างเพื่อนำเสนออุดมการณ์การศึกษาไปยังพลเมือง อุดมการณ์การศึกษาที่ถูกเสนอผ่านกลวิธีทางภาษาเหล่านั้น จะทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและอุดมการณ์การศึกษาของรัฐที่แฝงเร้นไว้ ในการนำเสนอรายการและเข้าใจบทบาทของรายการโทรทัศน์เดินทางประเทศไทย ในการสื่ออุดมการณ์สู่คนในสังคม

อุดมการณ์ (Ideology)

อุดมการณ์ เป็นความเชื่อของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับผลประโยชน์ของคนกลุ่มนั้น ซึ่งความคิดความเชื่อบางอย่างนั้นสามารถพัฒนาให้กลายเป็นอุดมการณ์ได้ ก็ต่อเมื่อสถาบันที่มีอำนาจทางสังคมนำความคิดความเชื่อนั้นเข้าสู่กระบวนการผลิตและสื่ออุดมการณ์ นิยามเดิมเชื่อว่าอุดมการณ์มีนัยที่เป็นลบ คือ สำนักที่ผิด ที่หาผลประโยชน์ในทางมิชอบของคนบางกลุ่มและมีทั้งนิยามที่มองอุดมการณ์เป็นนัยที่เป็นกลาง คือความคิด ความเชื่อ ค่านิยมที่คนในสังคมมีร่วมกัน ในการศึกษาตามมุมมองของวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์นั้น อุดมการณ์คือ ความคิด ความเชื่อที่สัมพันธ์กับ การเอื้อประโยชน์แก่คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งไม่จำกัดว่าจะป็นนัยที่เป็นกลางหรือลบ นอกจากนี้ วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ตามแนวทางของฟาน ไดก์ มองว่า อุดมการณ์ถือเป็นส่วนหนึ่งของระบบความคิดของมนุษย์ที่เชื่อมโยงวาทกรรมกับสังคมเข้าด้วยกัน (โดยเฉพาะในแง่อำนาจและการใช้อำนาจในสังคม) และมีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่งในการตีความวาทกรรม ขณะที่วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ตามแนวทางของแฟร์คลาฟ มองว่า อุดมการณ์เป็นส่วนหนึ่งของบริบททางสังคมวัฒนธรรมที่แวดล้อมที่ส่งอิทธิพลต่อขั้นตอนการผลิต ทำให้มีการเลือกผลิตตัวบท หรือเลือกใช้ภาษาและแสดงออกมาในรูปแบบเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่งและส่งอิทธิพลต่อขั้นตอนการตีความและการบริโภคตัวบทด้วย (ชนกพร พัวพัฒนกุล, 2556 : 12)

อุดมการณ์ในมุมมองของการศึกษาวาทกรรมตามแนวทางทั้งสองต่างมองว่าอุดมการณ์เป็นเรื่องของระบบความคิดของสมาชิกในสังคมที่มีร่วมกัน ดังนั้น การศึกษาอุดมการณ์จึงเป็นการศึกษาความคิดและการถ่ายทอดความคิดของคนในสังคม เมื่อศึกษาและเข้าใจความคิดของคนในสังคมหนึ่งๆ แล้วย่อมจะทำให้เข้าใจปรากฏการณ์และวิถีปฏิบัติในสังคมได้ชัดเจนลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น (ชนกพร พัวพัฒนกุล, 2556 : 8) การศึกษาอุดมการณ์จึงมีประโยชน์ในการเข้าถึง

ชุดความคิดหรืออุดมการณ์เพื่อสนองประโยชน์ของผู้ครอบงำที่แฝงมาอย่างแนบเนียนโดยผู้ถูกครอบงำอาจไม่รู้ตัว

วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis)

ภาษาเป็นกิจกรรมทางสังคม มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสังคม ลักษณะทางภาษา กลวิธีทางภาษาและกลวิธีทางวาทกรรมก็ล้วนแต่เชื่อมโยงไปสู่ความหมายทางสังคมวัฒนธรรมของผู้ใช้ภาษาทั้งสิ้น ซึ่งความคิดเชิงสังคมที่แฝงมากับลักษณะการใช้ภาษาในบริบท ก็คือเรื่องอำนาจ (power) และอุดมการณ์ (Ideology) ซึ่งสัมพันธ์กับการผลิตข้อความและการเลือกภาษาที่ใช้สื่อในข้อความ การวิเคราะห์ข้อความในมิติทางภาษาจึงไม่ควรละเลยต่อบริบททางสังคมวัฒนธรรม จึงจำเป็นต้องมี การวิพากษ์ (critical) เข้ามาวิเคราะห์ข้อความกับสังคม เพื่อลดความเป็นธรรมชาติของอำนาจและอุดมการณ์ซึ่งแฝงอยู่อย่างแนบเนียนจนบางครั้งผู้ใช้ภาษาอาจไม่ทันได้ตระหนักถึง เป็นการอธิบายสิ่งที่แฝงเร้นอยู่ให้ปรากฏชัดออกมาด้วยหลักฐานทางภาษาที่อยู่ในตัวบท เพื่อแสดงให้เห็นว่าตัวบทนั้นเกี่ยวข้องกับวิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรมอย่างไร ทั้งนี้มีใช้การตัดสินถูกผิด หากแต่เป็นการต้องทำให้ประจักษ์ชัดแจ้งถึงเบื้องหลังที่ซับซ้อนของอำนาจและอุดมการณ์ให้ปรากฏออกมาอย่างชัดเจน

วรพงศ์ ไชยฤกษ์ (2556 : 155) ได้สรุปความหมายของวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis หรือ CDA) ไว้ว่าเป็นการศึกษาการเชื่อมโยงระหว่างการใช้ภาษากับบริบททางสังคมวัฒนธรรมซึ่งสามารถใช้ศึกษาได้หลายประเด็น เช่น อำนาจ การครอบงำ อุดมการณ์ ความไม่เท่าเทียมกัน ชนชั้นทางสังคม เพศสภาพหรือเพศภาวะและเชื้อชาติ เป็นต้น การศึกษาโดยใช้แนวคิด CDA จะเป็นการศึกษาโดยวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีอย่างละเอียดและนำไปสู่การอธิบายความและตีความ นอร์แมน แฟร์เคลาฟ (Norman Fairclough) นักคิดคนสำคัญในการศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ได้นิยามกรอบความคิดของ CDA ไว้ 3 มิติ ได้แก่ มิติตัวบท มิติปฏิบัติการทางวาทกรรมและมิติปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรม

จากที่กล่าวมานั้น ผู้ศึกษาจะนำเสนอวิธีวิเคราะห์ตามแนววาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ของแฟร์เคลาฟ (Norman Fairclough) และเทียวน เอ ฟาน ไดก์ (Teun A. Van Dijk) ซึ่งใช้ในการศึกษาครั้งนี้

แฟร์เคลาฟเห็นว่า การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ต้องแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวาทกรรมกับสังคม จะพิจารณาด้านเดียวไม่ได้ ดังนั้นในการวิเคราะห์จึงต้องพิจารณา

ตัวบท (Text) พิจารณาวิถีปฏิบัติทางวาทกรรม (Discourse Practice) และพิจารณาวิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม (Socio-Cultural Practice) ด้วย

การวิเคราะห์ตัวบท (Text)

แฟร์เคลาท์ให้แนวคิดที่ว่า ตัวบทประกอบสร้างความหมาย มีลักษณะเป็นชุดของตัวเลือก คือ ตัวบทเลือกรูปของภาษาหนึ่งจากชุดตัวเลือกที่มีอยู่ในระดับต่างๆ เช่น ระดับคำศัพท์ ระดับโครงสร้างประโยค ฯลฯ เพื่อสื่อเหตุการณ์หรือสภาพจากมุมมองหนึ่ง การเลือกใช้ภาษาแตกต่างกันทำให้ภาพที่เสนอต่างกัน ซึ่งมุมมองเรื่องหน้าที่หรือความหมายนี้จะทำให้เห็นว่าการวิเคราะห์ภาษาในตัวบทมีความสำคัญ การวิเคราะห์ตัวบทจะโยงไปสู่การศึกษาประเด็นทางสังคม ทั้งนี้ มีชุดตัวเลือกระดับระเบียบวาทกรรม (order of discourse) ด้วย

การวิเคราะห์วิถีปฏิบัติทางวาทกรรม (Discourse Practice)

สังคมมีอิทธิพลต่อตัวบททางอ้อม เพราะสังคมได้กำหนดวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมและวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมก็ไปกำหนดตัวบทด้วย ที่เรียกว่าความสัมพันธ์แบบวิภาษวิทยา นอกจากนี้ วิถีปฏิบัติทางวาทกรรมจะส่งผลต่อภาษาในตัวบทแล้วยังส่งผลต่อระเบียบวาทกรรมซึ่งหมายถึง การรวมตัวกันของประเภทตัวบทต่างๆ (genres) วาทกรรมต่างๆ (discourses) และลีลา (style) ในรูปแบบเฉพาะด้วยระเบียบวาทกรรม มีองค์ประกอบคือ

1. ประเภทของตัวบท (genres) หมายถึง ภาษาที่สัมพันธ์กับกิจกรรมทางสังคมแบบใดแบบหนึ่ง เช่น บทสัมภาษณ์ บทวิจารณ์ภาพยนตร์
2. วาทกรรม (discourses) หมายถึง ภาษาที่ใช้เพื่อสื่อภาพแทนจากมุมมองใดมุมมองหนึ่ง เช่น วาทกรรมแพทย์แผนจีน วาทกรรมแพทย์แผนตะวันตก
3. ลีลา (style) หรือ เสียง (voice) หมายถึง ภาษาที่คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งและเกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ของกลุ่มนั้น เช่น ลีลาของแพทย์ ลีลาของศาล วิถีปฏิบัติทางวาทกรรมที่ไม่เป็นไปตามขนบเดิมมักจะสัมพันธ์กับระเบียบวาทกรรมที่ซับซ้อน เช่น การรายงานข่าวที่เปลี่ยนรูปแบบการบริโภคข่าวของผู้บริโภคข่าวที่เปลี่ยนไป ซึ่งเป็นวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมที่เปลี่ยนไปของสื่อ ปัจจุบัน การวิเคราะห์ระเบียบวาทกรรมเป็นการวิเคราะห์สหบท (intertextual analysis) ควบคู่ไปด้วยเพื่อมุ่งตอบคำถามว่า ประเภทของตัวบทและวาทกรรมใดบ้างที่นำมาผสมผสานกัน พร้อมวิเคราะห์ความเกี่ยวข้องกับสังคมของระเบียบวาทกรรมนั้น

การวิเคราะห์วิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม (Socio-Cultural Practice)

แฟร์คลาฟแบ่งวิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม เป็น 3 ระดับ เริ่มจากระดับสถานการณ์ (situation) คือ บริบทแวดล้อมเหตุการณ์การสื่อสารนั้น ต่อมาคือระดับสถาบัน (institution) คือ สถาบันที่เกิดเหตุการณ์การสื่อสารนั้น และระดับที่กว้างที่สุด ก็คือ กรอบสังคมวัฒนธรรม การวิเคราะห์มิตินี้ จะทำให้เห็นความสัมพันธ์แบบวิภาษระหว่างตัวบทกับสังคม

การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์จะประกอบจาก 3 มิติ แฟร์คลาฟ (Fairclough, 1995 : 98 อ้างถึงใน วรพาศ์ ไชยฤกษ์, 2556 : 143-144) สรุปได้ดังนี้

มิติบรรยายความ คือ การวิเคราะห์ตัวบท ได้แก่ การศึกษาภาษาในตัวบท โดยดูที่หน่วยพื้นฐานและองค์ประกอบทางภาษาทั้งวัจนภาษาและอวัจนภาษา อันได้แก่ ภาษาระดับข้อความ ภาพ แสง สี เส้น องค์ประกอบภาพ เป็นต้น

มิติตีความ คือ การวิเคราะห์กระบวนการ (Process Analysis) ของวิถีปฏิบัติกรทางวาทกรรม ได้แก่ การวิเคราะห์ความหมายแฝงนัยและอุดมการณ์ ที่ซ่อนอยู่ในระดับลึกของตัวบท เป็นการศึกษาความหมายของตัวบทในฐานะที่เป็นปฏิบัติการสร้างความหมายผ่านตัวภาษารวมทั้งศึกษากลไก วิธีการต่างๆ ในการสร้างความหมายโดยเฉพาะความหมายที่สัมพันธ์กับอุดมการณ์และความเชื่อในสังคม

มิติอธิบายความ คือ การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสื่อหรือตัวบท ภาษา กับบริบทสังคม วัฒนธรรมที่สื่อหรือตัวบทนั้นปรากฏใช้ เป็นการอธิบายภาษาที่ถูกหล่อหลอมโดยสังคมวัฒนธรรม และความสัมพันธ์ของภาษา สื่อและสังคมซึ่งมักนำไปสู่ประเด็นเรื่องอุดมการณ์ และความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคม

แนวทางการศึกษาปริชานสังคมของเทียน เอ ฟาน ไดก์ (Teun A. Van Dijk) เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่ใช้ประกอบการศึกษาในครั้งนี้ กล่าวคือ การพิจารณาวาทกรรมโดยเน้นที่สื่อกลางระหว่างวาทกรรมกับสังคม นั่นคือ กระบวนการทางปริชานซึ่งเกี่ยวข้องกับความทรงจำ (Memory) ได้แก่ความทรงจำระดับบุคคลที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ของแต่ละคนและความทรงจำระดับสังคม ซึ่งเกิดจากความเชื่อที่สังคมมีร่วมกัน นอกจากนี้แต่ละคนยังมีภาพในความคิด (mental models) ซึ่งเป็นสิ่งที่แต่ละคนใช้ผลิตและเข้าใจวาทกรรม ฟาน ไดก์ อธิบายว่า เรามีสิ่งควบคุมการผลิตและทำความเข้าใจวาทกรรมให้เหมาะสมกับบริบท คือ ภาพปริบทในความคิด นั่นหมายความว่า เราไม่ได้ใช้ข้อมูลทั้งหมดที่มีจากภาพในความคิดแต่เราเลือกเฉพาะข้อมูลที่สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทนั้นๆ แนวทางของฟาน ไดก์ทำให้เราเห็นว่า ภาพปริบท

ในความคิดจะกำกับคำพูดและวิธีพูดของเราและกำกับการตีความเหตุการณ์และวาทกรรมเดียวกันต่างกันไปออกไปด้วย ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการรับและผลของวาทกรรม อาจทำให้การครอบงำทางความคิดมีผลต่อผู้รับ วาทกรรมต่างกันไปออกไปด้วย มิติด้านปรัชญาสังคมของ ฟาน ไค์จึงนำมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้ด้วย

งานวิจัย “อุดมการณ์” ตามแนววาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์

ผู้ศึกษามองว่า รายการเดินหน้าประเทศไทยแม้จะเป็นรายการโทรทัศน์ ก็เป็นรายการที่มีสถาบันของรัฐรองรับ นั่นคือ คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) อันหมายรวมไปถึงรัฐบาลเป็นผู้ผลิตวาทกรรม ดังนั้น การนำเสนอต่างๆ แม้จะอยู่ในลักษณะการสัมภาษณ์ ฯลฯ ย่อมต้องผ่านการตรวจสอบ กลั่นกรอง คัดเลือกข้อมูลของผู้นำเสนอข้อมูลภาครัฐและผู้ดำเนินรายการมาก่อนแล้วทั้งสิ้นและสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง คือ วาทกรรมที่มีการตรวจสอบและรองรับโดยรัฐนี้ย่อมมีการปลูกฝังความคิดความเชื่อบางอย่างเพื่อประโยชน์ของรัฐอย่างแน่นอน

งานวิจัยที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้เป็นงานวิจัยที่มุ่งศึกษาอุดมการณ์จากวาทกรรมซึ่งมีอิทธิพลต่อสังคมในวงกว้างและมีสถาบันเป็นผู้รองรับวาทกรรม วิสันต์ สุขวิสิทธิ์ (2554) ศึกษาอุดมการณ์ที่ถ่ายทอดผ่านกลวิธีทางภาษาในหนังสือเรียนรายวิชาภาษาไทย ระดับประถมศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการ จาก หนังสือเรียนรายวิชาภาษาไทยระดับประถมศึกษา ตั้งแต่ปี พ.ศ.2503-2544 จำนวน 4 หลักสูตรและศึกษาเปรียบเทียบอุดมการณ์ที่สื่อผ่านหนังสือเรียนแต่ละหลักสูตร อุดมการณ์ที่พบบางส่วนสอดคล้องกับงานวิจัยของ อุมาวัลย์ ซีซัง (2555) ศึกษาวิเคราะห์อุดมการณ์ในหนังสือวันเด็กแห่งชาติรวมถึงเรื่องเล่าสำหรับเด็ก ซึ่งเป็นวาทกรรมที่มีการกระจายตัวบroadอย่างกว้างขวางและน่าจะมียุทธศาสตร์ในการถ่ายทอดอุดมการณ์สู่เยาวชนไทยในลักษณะใกล้เคียงกับหนังสือเรียน

งานวิจัยทั้งสองเรื่องสะท้อนอุดมการณ์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างเด็ก-ผู้ใหญ่ อุดมการณ์เกี่ยวกับความเป็นเด็กดีและคนดี อุดมการณ์เกี่ยวกับบทบาทชาย-หญิงในสังคมไทย อุดมการณ์เกี่ยวกับความยึดมั่นในสถาบันหลักของชาติ ผลการวิจัยทั้งสองเรื่องสะท้อนว่าหนังสือเรียนภาษาไทยระดับประถมศึกษาและหนังสือวันเด็กแห่งชาติเป็นสารทางอุดมการณ์ซึ่งรัฐอาจใช้ในการถ่ายทอดและปลูกฝังความคิดเชิงอุดมการณ์บางประการแก่เด็กในสังคมไทยเพื่อสร้าง “เด็กดี” และ “พลเมืองดี” ซึ่งจะเอื้อต่อการกำกับดูแลและควบคุมสมาชิกในสังคมต่อไป

กลวิธีทางภาษาในการนำเสนออุดมการณ์การศึกษาในรายการเดินหน้าประเทศไทย

ผลการศึกษาครั้งนี้จะกล่าวถึงกลวิธีทางภาษาในการนำเสนออุดมการณ์ และชุดความคิดเกี่ยวกับการศึกษาที่ปรากฏในรายการเดินหน้าประเทศไทย ผู้ศึกษาพบว่า กลวิธีทางภาษาในการนำเสนออุดมการณ์การศึกษาที่ปรากฏในรายการเดินหน้าประเทศไทย มี 5 วิธี ได้แก่ การเลือกใช้คำศัพท์ การอ้างส่วนใหญ่ การใช้อุปลักษณ์ การใช้คำขวัญและการใช้ความเชื่อที่มีอยู่ก่อน ดังจะนำเสนอต่อไปนี้

1. การเลือกใช้คำศัพท์

การเลือกใช้คำศัพท์ เป็นการเลือกใช้คำศัพท์เพื่อการแสดงความคิดและสื่อแทนความคิดของผู้ส่งสาร (Fairclough, 1995 : 185) อ้างถึงใน จันทิมา อังคพนิชกิจ, 2557) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการเลือกใช้คำศัพท์ของผู้เขียนในฐานะผู้ผลิตตัวบทนั้นเป็นเรื่องที่แปรไปตามปัจจัยทางสังคม รวมทั้งจะต้องเผชิญกับกระบวนการทางสังคมวัฒนธรรมในวงกว้างอีกด้วย ในที่นี้หมายถึงการเลือกใช้คำศัพท์และวลีด้วย การเลือกใช้คำศัพท์เพื่อนำเสนออุดมการณ์การศึกษาในรายการเดินหน้าประเทศไทย มี 2 ลักษณะดังนี้

1.1) การเลือกใช้คำศัพท์ที่มีความหมายเชิงบวกต่อนโยบายหรือแนวทางการจัดการระบบการศึกษาของรัฐบาล

การเลือกใช้คำศัพท์เชิงบวกในที่นี้เป็นการเพื่อแสดงความชอบธรรมในการดำเนินการของรัฐบาลและนำเสนอชุดความคิดเกี่ยวกับระบบการศึกษา ผู้เรียนและความเป็นพลเมืองที่รัฐเป็นผู้กำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์คาดหวังในขณะเข้าสู่ระบบการศึกษาและหลังจากจบการศึกษาตามที่รัฐจัดให้ ดังนี้

ชุดความคิดเกี่ยวกับระบบการศึกษา

- (1) “กระทรวงศึกษาธิการเราก็ดำเนินการปฏิรูปการศึกษาอย่างต่อเนื่องนะครับ เพื่อจะให้เด็กไทยได้มีคุณภาพที่ดีที่สุด”

ชัยพฤกษ์ เสรีรักษ์ : 27 สิงหาคม 2558

ตัวอย่างที่ (1) ใช้คำกริยา “ดี” ขยายด้วย “ที่สุด” เพื่อขยายคำนาม “คุณภาพ” เพื่อสื่อว่ารัฐโดยกระทรวงศึกษาธิการซึ่งมีหน้าที่ดูแลระบบการศึกษาของชาตินั้นไม่เพียงแต่จะพัฒนาเด็กไทยให้มีคุณภาพเท่านั้น แต่จะให้มีความรู้ที่ดีที่สุดอีกด้วย

- (2) “รัฐบาลมีความมุ่งหมายที่จะลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเป็นธรรมทางการศึกษาแล้วก็ขยายโอกาสทางการศึกษาเพื่อให้เกิดการศึกษาที่เท่าเทียมและทั่วถึงนะครับ”

สุรเชษฐ์ ชัยวงศ์ : 6 สิงหาคม 2558

ตัวอย่างที่ (2) ใช้คำกริยา “ลด” “สร้าง” “ขยาย” นำหน้าคำนาม “ความเหลื่อมล้ำ” “ความเป็นธรรมทางการศึกษา” “โอกาสทางการศึกษา” ตามลำดับ เพื่อสื่อว่า คำนาม เหล่านี้คือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาที่รัฐจะต้องดูแล แก้ไขในหลายลักษณะและเลือกใช้คำ “เท่าเทียม” และ “ทั่วถึง” เพื่อสื่อเป้าหมายเชิงหลักการของการจัดการศึกษาทั่วประเทศ

- (3) “สองคำนี้เป็นคำที่น่าสนใจมากนะครับคุณผู้ชมคุณผู้ฟัง ทวิศึกษา ทวิภาคี ซึ่งทั้งสองสิ่งนี้จะมาช่วยตอบโจทย์ให้กับเด็กหลายคนที่กำลังสงสัยว่าจะเรียนสายสามัญดีหรือสายอาชีพดีด้วย ซึ่งสองตัวนี้เป็นตัวตอบเลย”

ภัทร จิงกานต์กุล : 27 สิงหาคม 2558

ตัวอย่างที่ (3) ใช้คำ “ตอบ” โดยเปรียบเทียบกับปัญหาการศึกษาที่เกิดขึ้นเป็นเสมือนโจทย์ที่ต้องแก้ไขและสื่อว่า แนวทางการจัดการศึกษาของรัฐด้วยรูปแบบทวิศึกษา ทวิภาคีนั้นจะเป็น “ตัวตอบ” โจทย์ปัญหาดังกล่าว

- (4) “ถือว่าเป็นมิติใหม่ทางการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมนั่น ส่งผลต่อครู ส่งผลต่อนักเรียนอย่างแท้จริงนะครับ ซึ่งก็ถือว่าเป็นต้นแบบของการปฏิรูปการเรียนรู้อปปฏิรูปการศึกษาในยุคนี้”

อนุสรณ์ พูเจริญ : 24 มกราคม 2558

ตัวอย่างที่ (4) ใช้คำนาม “มิติใหม่” เพื่อสื่อถึงระบบการศึกษาที่ดี นั่นคือ การใช้ระบบทางไกลผ่านดาวเทียม ใช้คำ “แท้จริง” เพื่อสื่อถึงประสิทธิภาพของระบบการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมและ ใช้คำ “ต้นแบบ” เพื่อสื่อว่าระบบการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมอยู่ในระดับที่เป็นแบบอย่างได้

จากตัวอย่างที่ (1) ถึง (4) แสดงให้เห็นการเลือกใช้ศัพท์ที่มีความหมายเชิงบวกต่อนโยบายหรือแนวทางการจัดการระบบการศึกษาของรัฐบาล แสดงให้เห็นว่าวาทกรรมนี้ถูกสร้างขึ้นเพื่ออยู่ข้างเดียวกันกับรัฐบาล การเลือกใช้ศัพท์ลักษณะนี้จึงถือเป็นกลวิธีทางภาษาที่ถูกใช้เพื่อเสนออุดมการณ์ และชุดความคิดที่สร้างความชอบธรรมให้แก่รัฐได้อย่างชัดเจน

ชุดความคิดเกี่ยวกับผู้เรียน

การเลือกใช้คำศัพท์เพื่อนำเสนอชุดความคิดที่สื่อว่า “เด็ก” หรือ “ผู้เรียน” ที่เรียนในระบบการศึกษาที่ถูกจัดการใหม่ โดยรัฐจะกำหนดคุณลักษณะที่ “พึงประสงค์” ตามที่รัฐต้องการ เพื่อให้เห็นว่าแนวทางการจัดการศึกษาของรัฐในฐานะที่เป็นตัวแทนของประเทศ มีอำนาจโดยชอบธรรมในการบริหารจัดการ รัฐจึงมีสิทธิกำหนดได้ว่าต้องการให้เด็กมีคุณลักษณะอย่างไรบ้าง ซึ่งคุณลักษณะดังกล่าว หมายรวมทั้งเมื่อเด็กอยู่ในระบบการศึกษาและจบการศึกษาแล้ว อาทิ มีทักษะ มีคุณธรรม มีความรู้ใช้เวลาอย่างเป็นประโยชน์ มีระเบียบวินัย เคารพสิทธิหน้าที่ ตรงต่อเวลา ซื่อสัตย์สุจริต รู้จักควบคุมตนเอง คิดไกล อ่านออกเขียนได้ คิดวิเคราะห์ คิดแก้ปัญหาได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- (5) “นักเรียนที่จบการศึกษาประถมศึกษาปีที่ 1 ครบต้องอ่านออกเขียนได้ภาษาไทย นะครับ”

สุรเชษฐ์ ชัยวงศ์ : 6 สิงหาคม 2558

ตัวอย่างที่ (5) ใช้วลี “อ่านออกเขียนได้” เพื่อสื่อถึงคุณลักษณะที่พึงประสงค์เบื้องต้นที่รัฐกำหนดให้เด็กและผู้เรียน “ต้อง” ปฏิบัติได้

- (6) “นักศึกษา...ต้องเป็นคนที่มีความซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย มีคุณธรรม เลิศล้ำวิชาใช้เวลาให้เกิดคุณ”

อกนิษฐ์ คลังแสง : 27 กันยายน 2557

ตัวอย่างที่ (6) ใช้คำวิเศษณ์ “เยี่ยม” “เปี่ยม” “เลิศล้ำ” “คุณ” ขยายคำว่า “ทักษะ” “คุณธรรม” “วิชา” วลี “ใช้เวลา” ตามลำดับ เพื่อสื่อถึงคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่นอกเหนือจากด้านวิชาการที่ต้องการให้เด็กหรือผู้เรียนมี

- (7) “เด็กได้เริ่มมีความคิดความอ่านว่าเขาจะมารับผิดชอบบ้านเมืองอย่างไร วิธีประชาธิปไตยจะต้องมีอะไรบ้าง การเคารพสิทธิหน้าที่ การที่จะต้องตรงต่อเวลา ซื่อสัตย์สุจริตทั้งหลายทั้งปวง”

ประวิช รัตนเพียร : 9 ตุลาคม 2557

ตัวอย่างที่ (7) ใช้คำกริยา “รับผิดชอบ” นำหน้าคำนาม “บ้านเมือง” คำกริยา “เคารพ” นำหน้า “สิทธิหน้าที่” “ชื่อสัตย์สุจริต” และวลี “ตรงต่อเวลา” เพื่อสื่อคุณลักษณะที่ดีที่รัฐต้องการให้มี ในเด็กและผู้เรียนทุกคนในระบบการศึกษา ทั้งนี้ยังสื่อถึงความพยายามปลูกฝังความเป็นให้เด็กและผู้เรียน

(8) “แก้อายุๆ คงต้องไปช่วยกันสร้างจิตสำนึกให้เป็นคนดี ให้เป็นคนรู้จักควบคุมตนเองแล้วก็มองเห็นอนาคตของตนเอง”

ชัยพฤษ์ เสรีรักษ์ : 2 พฤศจิกายน 2557

ตัวอย่างที่ (8) ใช้คำวิเศษณ์ “ดี” ขยายคำว่า “คน” เพื่อสื่อถึงความมุ่งหมายในการสร้างคนของรัฐและขยาย “ความเป็นคนดี” ว่าจะต้องมีลักษณะสำคัญ คือ “รู้จักควบคุมตนเอง” และ “มองเห็นอนาคตของตนเอง”

(9) “เราต้องการให้เขาคิดและวิเคราะห์เป็น แบบมีเหตุมีผล...เมื่อประสบปัญหาอะไรเราสามารถที่จะวิเคราะห์แก้ปัญหาของเขาเองได้”

ณรงค์ พิพัฒน์าศัย : 29 พฤศจิกายน 2557

ตัวอย่างที่ (9) ใช้วลี “คิดและวิเคราะห์เป็นแบบมีเหตุมีผล” และ “วิเคราะห์แก้ปัญหาของเขาเองได้” เพื่อสื่อคุณลักษณะสำคัญอีกประการที่รัฐต้องการให้เด็กและผู้เรียนมี

(10) “ถ้านักเรียนที่สนใจในโครงการวิทยศึกษานะคะก็สามารถเข้ามาร่วมเรียนกันได้โดยที่นักเรียนจะต้องมีความขยัน อดทนและต้องมีความรับผิดชอบ...”

ศรียา แก้วลายทอง : 27 สิงหาคม 2558

ตัวอย่างที่ (10) ใช้คำวิเศษณ์ “ขยัน” “อดทน” และ วลี “มีความรับผิดชอบเพื่อสื่อคุณลักษณะสำคัญอีกประการที่รัฐกำหนดให้เด็กและผู้เรียนมีเมื่อเข้าสู่และจบการศึกษาในระบบที่รัฐจัดให้

จากตัวอย่างที่ (5) ถึง (10) มีการเลือกใช้คำศัพท์แสดงคุณลักษณะที่รัฐต้องการให้ผู้เรียนมี ทั้งคำและวลี อาทิ คำว่า “ขยัน” “อดทน” “รับผิดชอบ” “ชื่อสัตย์สุจริต” ฯลฯ วลี อาทิ “คิดและวิเคราะห์เป็นแบบมีเหตุมีผล” “อ่านออกเขียนได้” “ตรงต่อเวลา” ฯลฯ ซึ่งคุณลักษณะ

เหล่านี้จะเกิดขึ้นในระบบการศึกษาและติดตัวเด็กเมื่อจบการศึกษา ตามแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนของชาติ ทั้งนี้ การสื่อชุดความคิดเกี่ยวกับเด็กและผู้เรียนที่ปรากฏนี้ ยังพยายามใช้ชี้ให้เห็นว่าคุณลักษณะเหล่านี้มีความสำคัญมาก โดยเลือกใช้คำว่า “ต้อง” ซึ่งปรากฏอยู่อย่างเด่นชัด

ชุดความคิดเกี่ยวกับพลเมือง

การเสนอชุดความคิดที่สื่อความเป็น “พลเมือง” ที่คาดหวังของรัฐหลังจากจบการศึกษา ได้แก่ รักชาติ ปฏิบัติตามบรรทัดฐานของสังคม อยู่ในสังคมได้อย่างราบรื่น ดังนี้

- (11) “ไม่ว่าสังคมไหนต่างต้องการพลเมืองที่มีคุณภาพ ที่ปฏิบัติตามบรรทัดฐานของสังคม วางตนเหมาะสมและสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างราบรื่น”

ชลรัศมี งามวิสุท : 7 มิถุนายน 2557

ตัวอย่างที่ (11) ใช้คำกริยา “มีคุณภาพ” เพื่อสื่อว่ารัฐต้องการพลเมืองที่มีคุณภาพ ซึ่งคุณภาพที่กล่าวถึงจะต้องมีคุณลักษณะสำคัญหลายประการ เช่น ปฏิบัติตามบรรทัดฐานของสังคม หรือวางตนอย่างเหมาะสม การใช้คำ “ปฏิบัติตาม” “เหมาะสม” “ราบรื่น” เป็นการอ้างถึงความต้องการของ “สังคม” ส่วนใหญ่ ซึ่งสื่อถึงความพยายามทำให้ชุดความคิดเหล่านี้ดูเป็นธรรมชาติในมุมมองของผู้รับสาร

- (12) “วิชาประวัติศาสตร์และหน้าที่พลเมืองโดยเน้นเรื่องของความรักชาติ ยึดมั่นในศาสนา เติบโตจนสถาบันพระมหากษัตริย์ ความปรองดอง สมานฉันท์ ความมีระเบียบวินัยและการเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข”

ชลรัศมี งามวิสุท : 9 ตุลาคม 2557

ตัวอย่างที่ (12) ใช้คำกริยา “รัก” “ยึดมั่น” “เติบโต” นำหน้าคำนาม “ชาติ” “ศาสนา” “พระมหากษัตริย์” เพื่อให้เห็นว่ารัฐให้ความสำคัญกับคุณลักษณะดังกล่าวและเน้นย้ำว่ารัฐต้องการพลเมืองที่มีลักษณะหลัก 3 ประการ อันมีที่มาจากอุดมการณ์และค่านิยมของสังคมไทย ส่วนคำว่า “ปรองดอง” “สมานฉันท์” “มีระเบียบวินัย” ถือว่าเป็นหน้าที่ของพลเมืองที่รัฐต้องการในลำดับถัดมา

ตัวอย่างที่ (11) และ (12) มีการใช้คำศัพท์ที่แสดงความคาดหวังต่อพลเมืองที่ผ่านระบบการศึกษาที่รัฐจัดให้ คุณลักษณะต่างๆ ที่ปรากฏล้วนแต่สื่อถึง “คุณภาพ” ของพลเมือง ในขณะที่เดียวกันก็สื่อไปยังระบบการศึกษาของรัฐว่าคุณภาพเช่นเดียวกัน ทั้งนี้คำและวลีที่ปรากฏล้วนแต่สื่อมุมมองทางบวกต่อระบบการศึกษาของรัฐ แสดงจุดยืนของวาทกรรมว่าเอื้อประโยชน์ต่อรัฐซึ่งเป็นผู้ผลิตวาทกรรมอย่างชัดเจน

การเลือกใช้คำศัพท์ยังแสดงให้เห็นคุณลักษณะที่ดีของเด็กและพลเมืองในมุมมองของรัฐ ชุดความคิดดังกล่าวเป็นชุดความคิดที่สอดคล้องกับค่านิยมพื้นฐานของสังคมซึ่ง อูมาวัลย์ ชีซัง (2555 : 211) กล่าวว่า มักจะเริ่มปลูกฝังผ่านครอบครัวและโรงเรียนก่อนอันดับแรก นอกจากการประพฤติตนในสิ่งที่เป็นค่านิยมพื้นฐานแล้ว ในภาพรวมที่นอกเหนือจากการเป็น “สมาชิกที่ดีของสังคม” ในระดับที่สูงขึ้นไป เด็กๆ ก็มีฐานะเป็นพลเมืองของประเทศไทย ดังนั้น จึงต้องปฏิบัติตาม “หน้าที่ของพลเมืองที่ดี” ของรัฐด้วย และต้องยึดมั่นในสถาบันชาติและสถาบันพระมหากษัตริย์เพราะเป็นส่วนหนึ่งในระบอบประชาธิปไตย

1.2) การเลือกใช้คำศัพท์ที่มีความหมายเชิงลบต่อนโยบายเดิมหรือแนวทางการจัดการระบบการศึกษาเดิม

การเลือกใช้คำศัพท์เชิงลบในที่นี้เป็นการเสนอชุดความคิดเกี่ยวกับระบบการศึกษาเดิม มีการใช้คำศัพท์และวลีต่างๆ เพื่อแสดงข้อเสีย ความบกพร่องของระบบการศึกษาเดิมว่าเป็น “ปัญหา” ที่ “ต้องแก้ไข” อย่างเร่งด่วน หากไม่รีบดำเนินการจะส่งผลกระทบต่อประเทศในระยะยาว โดยจะกล่าวถึงการใช้อำนาจระบบการศึกษาเดิม (ตัวหนา) คำบอกเวลาสื่อไปยัง ความเร่งด่วน (ตัวเอียง) คำบอกประเด็นปัญหา (ตัวหนาและเอียง) คำคาดคะเนปัญหาและย้ำประเด็นปัญหา (ขีดเส้นใต้) ตามลำดับ ดังนี้

ชุดความคิดเกี่ยวกับระบบการศึกษา

(13) “ที่ผ่านมามีการจัด**อันดับการศึกษา**ของไทยมาอย่างต่อเนื่องจนครบ มีแนวโน้มที่ ดูเหมือนจะ**แยลง** ขณะเดียวกันก็มีการประเมินกันว่าง**ประมาณ**ที่ใช้ในการศึกษาของไทย**เพิ่มขึ้น**ทุกปี แต่**ว่าไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาด้านการศึกษา**ได้อย่างจริงจัง...คนที่ได้ออกมา**ไม่สอดคล้องกับตลาดแรงงาน**”

อภิรักษ์ หาญพิชิตวณิชย์ : 1 พฤศจิกายน 2557

(14) “ผมว่าตอนนี้มันคือความ**เหลื่อมล้ำในโอกาส** ความเหลื่อมล้ำที่ทำให้เด็กไทยเรา คนไทยเรา**เข้าไม่ถึงการศึกษาและบริการการศึกษา**ที่มีคุณภาพอย่างเท่าเทียม **ตรงนั้นมันก็สร้างปัญหาตามมามากมาย** ปัญหาทั้งเรื่องการ**ไม่มีงานทำ** ปัญหาทั้งเรื่องที่เรา**ไม่เท่าทันชีวิต**แล้วไป**ก่อปัญหาสังคม**อะไรต่างๆ มากมายอย่างที่ทราบกันดี”

อมรวิรัช นาคทรพรพ : 1 พฤศจิกายน 2557

(15) “ท่านก็บอกว่าให้เราแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่มันเกิดขึ้นอยู่ด้วย**ปัญหาที่มันสะสมมาเก่าเดิม** แก้ไปควบคู่กับการวางแผนระยะยาว เราก็คพบว่าจาก**สภาพแวดล้อมที่มันเป็นอยู่ ปัญหาที่มันเกิดหรือสิ่งที่มันเกิด** **องค์การพหุพที่มันเกิด** อยู่ในกระทรวงศึกษาฯ ถ้าไม่ปรับแก้ก็คงไม่บรรลุเป้าหมายที่ท่านนายวงไว้ให้เรา”

ดาวพงษ์ รัตนสุวรรณ : 3 มกราคม 2558

(16) “การศึกษามัน**บิดเบี้ยว**ไปโดยโครงสร้างของ**ตลาดแรงงาน**”

อมรวิรัช นาคทรพรพ : 1 พฤศจิกายน 2557

(17) “ก็**หมดสมัยแล้ว**ครับที่เราจะบอกว่าเรียนไปเถอะ **เดี๋ยวนี้มันไม่ได้แล้ว** เดี่ยวนี้มีคนจบปริญญาตรีปีละสามแสนคน **ตองานสองแสนเป็นต้น**”

อมรวิรัช นาคทรพรพ : 21 เมษายน 2558

(18) “เพราะฉะนั้นผมคิดว่าคงมามี**ร่ำรวยไม่ได้**นะครับ ผมว่าหลายหลายเรื่องคงต้อง**รีบคุยกัน**ในทิศทางการพัฒนาทั้ง 11 ด้านการศึกษาก็เป็นด้านหนึ่งนะครับ ที่เราจะต้อง**ตั้งหลักให้ชัดที่สำคัญ**นะครับ”

อมรวิรัช นาคทรพรพ : 1 พฤศจิกายน 2557

(19) “ขออนุญาตว่าเราจะปรับปรุงใหม่โดยใช้**เวลานี้**แหละเป็น**เวลาที่เหมาะสมที่สุด** ที่คิดว่าจะทำให้สังคมกลับมาเป็น**ปึกแผ่น**และ**ปรองดอง**กันได้”

กมล รอดคล้าย : 7 มิถุนายน 2557

การใช้คำการใช้คำเรียกระบบการศึกษาเดิม ตัวอย่างที่ (13) ถึง (15) ได้แก่ คำว่า “ที่ผ่านมา” “ตอนนี้” “ตรงนี้” และ “เก่าเดิม” ในการเรียกระบบเก่าและใช้คำแสดงปัญหาที่เกิดขึ้นต่อจากคำเรียกระบบการศึกษาเดิมเหล่านี้ ดังจะอธิบายในประเด็นต่อไป

การใช้คำบอกเวลาสั้นถึงความเร่งด่วน เพื่อบอกว่า ถึงเวลาที่เหมาะสมแล้วที่จะต้องแก้ไขระบบการศึกษาให้ดีขึ้น โดยเลือกใช้คำที่แสดงเวลาและกริยาที่บ่งชี้ขึ้นว่าต้องกระทำอย่างเร่งด่วน ในตัวอย่างที่ (17) ถึง (19) ได้แก่ “หมดสมัย” “เดี๋ยวนี้” “รีบ” “เวลานี้” “เวลาที่เหมาะสมที่สุด” แสดงให้เห็นว่ารัฐเลือกปฏิรูปการศึกษาในเวลาที่เหมาะสม ไม่เร็วหรือช้าเกินไป ซึ่งเป็นกรเพิ่มน้ำหนักให้แก่การดำเนินงานของรัฐโดยตรง

การใช้คำบอกประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากการศึกษาระบบเก่า มีการใช้คำที่สื่อประเด็นต่างๆ ว่าระบบการศึกษาเดิมนั้นส่งผลกระทบต่อด้านใดบ้าง ในตัวอย่างที่ (13) ถึง (17) ใช้คำบอกประเด็นปัญหา ได้แก่ “งบประมาณ” “ปัญหาด้านการศึกษา” “อันดับการศึกษา” “ตลาดแรงงาน” “โอกาส” “การศึกษาและบริการการศึกษา” “งาน” “ชีวิต” “สังคม” “สภาพแวดล้อม” “สิ่งที่เกิด” “องคาพยพ” ประเด็นต่างๆ เหล่านี้ถูกเสนอในแง่ลบโดยมีคำมาสนับสนุน ดังนี้ “(งบประมาณ) เพิ่มขึ้น” “(อันดับการศึกษา) แย่ลง” “ปัญหา (ด้านการศึกษา,สังคม)” “ก่อ (ปัญหา)” “สร้าง (ปัญหา)” “ไม่สามารถแก้ไข (ปัญหา)” “เข้าไม่ถึง (การศึกษาและบริการการศึกษา)” “เหลื่อมล้ำ (โอกาส)” “ตก (งาน)” “ไม่มี (งานทำ)” “ไม่สอดคล้อง (ตลาดแรงงาน)” “ไม่เท่ากัน (ชีวิต)” “(ปัญหา) เกิดขึ้น” “(ปัญหาที่) เป็นอยู่” “(ปัญหา) สะสม” และ “(การศึกษา) บิดเบี้ยว” คำที่กล่าวถึงนี้เป็นใช้อ้างถึงปัญหาการศึกษาที่หลากหลาย และต้องได้รับการแก้ไขโดยรัฐอย่างรอบด้าน

การใช้คำคาดคะเนปัญหาและย้ำประเด็นปัญหาเพื่อเพิ่มความหนักแน่นให้กับการสื่อถึงความล้มเหลวและเน้นย้ำปัญหาในระบบการศึกษาเดิม ดังตัวอย่างที่ (13) ถึง (15) และ (17) ถึง (19) ได้แก่ คำที่เน้นย้ำถึงความล้มเหลวอย่างต่อเนื่อง “แนวโน้ม (แย่ลง)” “ดูเหมือนจะ (แย่ลง)” “(งบประมาณเพิ่มขึ้น) ทุกปี” คำที่เน้นย้ำความหลากหลายของปัญหา ได้แก่ “(ปัญหา) อะไรต่างๆ” “(ปัญหา) มากมาย” “อย่างไร (สังคม) ทราบกันดี” “(ตกราน) สองแสนสามแสนคน” “หลายหลาย (เรื่อง,ปัญหา)” “ตั้งหลัก (ปรับปรุง)” คำที่เน้นย้ำและสอดคล้องกับการปรับปรุงระบบการศึกษาเดิม ได้แก่ “(หลักการปรับปรุง) ชัด” “(การปรับปรุง) สำคัญ” “ถ้าไม่ปรับแก้ก็คงไม่บรรลุเป้าหมาย” “(สังคม) ปีกแผ่น” “(สังคม) พรองดอง”

จะเห็นได้ว่า การเลือกใช้คำศัพท์และวลีต่างๆ เพื่อสื่ออุดมการณ์การศึกษาและชุดความคิดเกี่ยวกับระบบการศึกษา ผู้เรียน พลเมือง ทั้งคำที่มีความหมายเชิงบวกและลบนั้นล้วนแต่สิ่งที่ถูกเลือกอย่างมีนัยที่สื่อถึงความพยายามสร้างความชอบธรรมและเอื้อประโยชน์ต่อรัฐซึ่งเป็นผู้ผลิตวาทกรรมโดยตรง การชี้ให้เห็นความบกพร่องของระบบการศึกษาเดิมและแสดงให้เห็นความดีงามของระบบการศึกษาใหม่ล้วนแต่เป็นการสร้างวาทกรรมเพื่อรองรับการปฏิบัติของรัฐทั้งสิ้น

การเลือกใช้คำศัพท์ทั้งหมดนั้นเป็นการสื่ออุดมการณ์การศึกษาที่นำเสนอความบกพร่องของระบบการศึกษาเดิมเพื่อความชอบธรรมในการปรับปรุง แก้ไข กำหนดนโยบาย แนวทางในการดำเนินการศึกษาแบบใหม่ในยุครัฐบาบนี้ ซึ่งในรายการเดินหน้าประเทศไทยเสนอว่าเป็นแนวทางที่ถูกที่ควรและเหมาะสมแก่เวลา ทั้งยังจะช่วยแก้ปัญหการผลิตกำลังคนออกสู่ระบบตลาดแรงงานให้สอดคล้องกับ ความต้องการของประเทศ อันแฝงมุมมองด้านการมองเด็กและเยาวชนเป็นแรงงานของระบบเพื่อการขับเคลื่อนประเทศด้วย นโยบายต่างๆ ที่นำเสนอในรายการล้วนแต่ไม่ใช่อะไรที่ขอเสนอแนะหรือ ความเห็นจากประชาชน หากแต่เป็นการนำเสนอสิ่งที่ได้ดำเนินการไปแล้ว สื่อถึงการรับรองโดยสถาบันอย่างชอบธรรมว่า แนวทางต่างๆ นั้น ถูกต้องและเหมาะสมในบริบทขณะนั้น นอกจากนี้ยังเป็นการแบ่งขั้ว “เรา” อันหมายถึงรัฐบาล ปัจจุบัน ที่จะจัดการศึกษาที่ดีให้ประชาชนและ “เขา” หมายถึงรัฐบาล ยุคก่อนๆ ที่จัดการศึกษาได้ไม่ดีและเป็นปัญหาอย่างชัดเจน

2. การอ้างส่วนใหญ่

การอ้างส่วนใหญ่นั้นเป็นการเลือกใช้คำที่มีความหมายอ้างอิงถึงบุคคลต่างๆ ในสังคม ซึ่งอาจเป็นสังคมจริง หรือสังคมที่ถูกสร้างขึ้น (วิสันต์ สุขวิสิทธิ์, 2554 : 86) ในที่นี้คำที่เลือกใช้เพื่ออ้างถึงสังคม เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือให้ผู้ชมหรือประชาชนคล้อยตามและยอมรับนโยบายหรือแนวทางการจัดการศึกษา

การอ้างส่วนใหญ่ในรายการเดินหน้าประเทศไทยมุ่งเสนออุดมการณ์การศึกษา ซึ่งปรากฏชุดความคิดของ “การศึกษาที่ควรปฏิรูป” ได้แก่

- (20) “เรื่องการขับเคลื่อนการศึกษาในตอนี้ สังคมอยากให้เราถึงขั้นปฏิรูปทีเดียว สาเหตุที่สังคมมองว่าทำไมต้องปฏิรูปเพราะเขามองว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็กไทยน่าจะเริ่มไม่ดีขึ้น หรืออาจจะตกต่ำ จะสู้ชาวบ้านเขาไม่ได้”

ดาวพงษ์ รัตนสุวรรณ : 29 ตุลาคม 2558

(21) “ไม่ว่าสังคมไหนต่างต้องการพลเมืองที่มีคุณภาพ ที่ปฏิบัติตามบรรทัดฐานของสังคม วางตนเหมาะสมและสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างราบรื่น”

ชลรัศมี งามวิสุข : 7 มิถุนายน 2557

(22) “ผมคิดว่าสังคมตอนนี้เรื่องการมีงานทำกรรมมีชีวิตที่มั่นคง การมีรายได้การที่สามารถเลี้ยงดูตัวเองและครอบครัวได้เร็ว ผมว่าสำคัญกว่า ตอนนี้สังคมเราเป็นสังคมที่เรากำลังพยายามสร้างความเท่าเทียมสร้างความเป็นประชาธิปไตยจากรัฐานรากล”

อมรวิรัช นาคทรพรพ : 1 พฤศจิกายน 2557

จากตัวอย่างที่ (20) ถึง (22) แสดงให้เห็นการเลือกใช้คำ “สังคม” เพื่อรองรับความคิดของรัฐบาลว่าสังคมต้องการให้ปฏิรูปการศึกษา สังคมต้องการให้ประชาชนมีงานทำ มีประชาธิปไตยจากรัฐานรากล ฯลฯ และใช้คำว่า “เขา” ซึ่งสื่อเนื้อหาของสังคม เพื่อนำหนักความสำคัญและความน่าเชื่อถือให้ผู้ชมคล้อยตามและเห็นพ้อง ซึ่งแท้จริงแล้วสังคมอาจไม่ต้องการหรืออาจไม่ได้ต้องการเช่นนั้นก็เป็นได้ ทั้งนี้เห็นได้จากคำว่า “เรา” ซึ่งสื่อถึงคนกลุ่มหนึ่งเท่านั้น ในที่นี้หมายถึง “รัฐ” นั่นเอง ดังนั้น ความต้องการทั้งหมดนี้จึงเป็นความต้องการรัฐมิใช่ความต้องการของสังคม

ในมิติด้านวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมจะเห็นว่า ภาครัฐ โดยกระทรวงศึกษาธิการ มีสิทธิโดยชอบในการปฏิรูประบบการศึกษาเพราะอ้างความต้องการของ “สังคม” แม้ “สังคม” ที่ว่านี้จะเป็นสังคมไทยที่แท้จริงหรือไม่ แต่การอ้างดังกล่าว สร้างอำนาจในการจัดการศึกษาได้อย่างถูกต้อง ในฐานะผู้ดูแลระบบการศึกษาของประเทศไทย ด้านวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรมจะพบว่า การนำอุดมการณ์ข้างต้น สื่อถึงระบบประชาธิปไตยว่าสังคมไทยมีพลเมืองที่ไม่เข้าใจประชาธิปไตย เป็นสิ่งที่การศึกษา “ต้อง” สร้างพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประเทศชาติ เห็นได้จาก “พยายามสร้าง” ในตัวอย่างที่ (22) ที่สื่อว่า “ประชาธิปไตย” ยังไม่เกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์จากการพัฒนาคนโดยใช้ระบบการศึกษาแบบเดิม

3. การใช้อุปลักษณ์

อุปลักษณ์ หมายถึง ถ้อยคำแสดงการเปรียบเทียบของสองสิ่ง สิ่งหนึ่งเป็นสิ่งถูกเปรียบ และอีก สิ่งหนึ่งเป็นแบบเปรียบ (ณัฐพร พานโพธิ์ทอง, 2552 : 250 อ้างถึงใน วิสันต์ สุขวิสิทธิ์, 2554 : 94) อุปลักษณ์จัดเป็นการแนะนำความหมายแบบหนึ่งเนื่องจากผู้ใช้อุปลักษณ์มิได้หมายความว่าตามรูปแบบและผู้รับสารก็ต้องตีความหมาย ที่ผู้ใช้อุปลักษณ์ต้องการสื่อ (ณัฐพร พานโพธิ์ทอง, 2556 : 99) มีหน้าที่ ในการถ่ายทอดความคิดและมีพลังในการโน้มน้าวใจ

การใช้อุปลักษณ์ในรายการเดินหน้าประเทศไทยเป็นไปเพื่อสื่ออุดมการณ์การศึกษาที่ดี และเพื่อสนับสนุนชุดความคิดของเด็กที่รัฐคาดหวัง มีทั้งอุปลักษณ์ด้านบวกสนับสนุนอุดมการณ์รัฐและอุปลักษณ์ด้านลบแสดงข้อเสียของระบบการศึกษาเดิม ดังปรากฏต่อไปนี้

3.1) อุปลักษณ์ด้านบวกสนับสนุนอุดมการณ์รัฐ

3.1.1) การศึกษา คือ เบ้าหลอม เยาวชน คือ โลหะ

(23) “หากเราต้องการให้เด็กไทย มีคุณลักษณะเช่นไรก็ควรสร้าง**เบ้าหลอม** ให้ชัดเจน”

เดินหน้าประเทศไทย : 7 มิถุนายน 2557

(24) “การปรับกระบวนการทัศนคติของครูซึ่งถือว่าเป็น**เบ้าหลอม**สำคัญของเด็ก”

ภัทร จิงกานต์กุล : 29 ตุลาคม 2558

ตัวอย่างที่ (23) ถึง (24) เปรียบการศึกษาเป็นเบ้าหลอม สื่อถึงว่า เยาวชน คือ โลหะ ที่ต้องผ่านเบ้าหลอมเพื่อให้ได้รูปทรงใหม่ตามที่ต้องการ คำว่า “ชัดเจน” สื่อว่า หากกระบวนการศึกษา ไม่ชัดเจน ก็เท่ากับเบ้าหลอมนั้นไม่ชัดเจน ไม่ได้รูปทรงตามที่ต้องการ เมื่อหลอมเหล็ก ออกมาอาจไม่ได้ตามที่ต้องการ

3.1.2) เด็กและเยาวชน คือ กำลังของประเทศ คือ ยานพาหนะ

(25) “การปฏิรูปการศึกษาไทยเพื่อทำให้เด็กไทยและกลายเป็น**กำลัง**สำคัญ ในการขับเคลื่อนประเทศชาติต่อไปในอนาคต”

ภัทร จิงกานต์กุล : 29 ตุลาคม 2558

ตัวอย่างที่ (25) เปรียบเทียบว่า เด็ก คือ กำลังของชาติ สื่อว่า หากเปรียบประเทศ เป็นยานพาหนะ เด็กและเยาวชนก็คือ กำลัง หรือพลังงานเชื้อเพลิงที่จะทำให้ประเทศเคลื่อนไป ข้างหน้าได้

3.1.3) ชีวิต คือ การต่อสู้

(26) “เด็กไม่ใช่เรียนเพื่อสอบอย่างเดียว เรียนเพื่อจะให้ได้ทักษะชีวิต ไปสู้กับโลกภายนอกเขาได้ในยุคปัจจุบัน”

ดาวพงษ์ รัตนสุวรรณ : 29 ตุลาคม 2558

ตัวอย่างที่ (26) เปรียบว่า ชีวิต คือ การต่อสู้ เด็กต้องมีทักษะชีวิต เพื่อสู้กับโลกภายนอก โดยเปรียบว่า โลกภายนอกนั้นเป็นศัตรูที่น่ากลัวของชีวิต หากต้องการต่อสู้กับโลกภายนอกได้ ต้องเรียนในระบบการศึกษา

3.2) อุปสรรคด้านลบเพื่อแสดงข้อเสียของระบบการศึกษาเดิม

3.2.1) การจัดการศึกษาระบบเดิม คือ ความไม่จริงจัง

(27) “เพราะฉะนั้นผมคิดว่าคงมารำรวยไม่ได้ นะครับผมว่าหลายหลายเรื่องคงต้องรีบคุยกันในทิศทางการพัฒนาทั้ง 11 ด้านการศึกษาก็เป็นด้านหนึ่งนะครับ ที่เราคงต้องตั้งหลักให้ชัดที่สำคัญนะครับ”

ตัวอย่างที่ (27) เปรียบว่า การจัดการศึกษาระบบเดิมโดยรัฐเดิม คือ การรำรวย เปรียบว่า การจัดการศึกษาดังกล่าวนั้นมีการดำเนินงานที่ไม่เอาจริงเอาจัง ซักซ้า ไม่ทันการ หากไม่รีบแก้ไขใหม่ก็จะทำให้เกิดปัญหาต่อประเทศชาติได้

3.2.2) การศึกษา คือ วัสดุที่มีรูปทรงและเสียรูปได้

(28) “การศึกษามันบิดเบี้ยวไปโดยโครงสร้างของตลาดแรงงาน”

อมรวิชัย นาคทรพรพ : 1 พฤศจิกายน 2557

ตัวอย่างที่ (28) เปรียบว่า การศึกษาเป็นวัสดุที่มีรูปทรงรูปร่าง อาจเป็นพลาสติกหรือโลหะที่ต้องมีพิมพ์ในการหล่อ หรือมีสิ่งที่เป็นโครงสร้างหรือโครงร่างมาเป็นตัวกำหนด เมื่อโครงสร้างหรือโครงร่างไม่ปกติ การศึกษาจึง “บิดเบี้ยว” หรือ “เสียรูป” ไป ในที่นี้สื่อว่าการศึกษาถูกทำให้ผิดเพี้ยนและเกิดปัญหา ไม่ตรงกับโครงสร้างของตลาดแรงงานซึ่งถือเป็นปัญหาใหญ่ของประเทศในมุมมองของรัฐ

การใช้อุปลักษณะนั้น นอกจากจะเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นภาพชัดเจนแล้วยังมีส่วนในการนำเสนออุดมการณ์ ซึ่งแสดงผ่านสิ่งเปรียบกับแบบที่เปรียบ ว่ามีลักษณะอันสะท้อนอุดมการณ์ได้ เช่น ชีวิตหลังจบการศึกษา คือ การต่อสู้ การต่อสู้ที่จะชนะได้ย่อมต้องอาศัยหลายทักษะ ทักษะที่ว่านี้ย่อมต้องได้มาจากการศึกษาเท่านั้นจึงจะพาให้เอาตัวรอดได้ เป็นต้น

4. การใช้คำขวัญ

การใช้คำขวัญ เป็นกลวิธีทางภาษาหนึ่งที่ปรากฏในรายการเดินหน้าประเทศเพื่อเสนออุดมการณ์การศึกษาที่ดี อันมีคุณลักษณะสำคัญคือ “สร้าง” ชาต ดังนี้

(29) “โดยใช้คำขวัญว่า อาชีวะสร้างชาติก็ตรงกับแนวคิดของนานาชาติที่บอกว่า ประเทศจะเจริญได้จะต้องมีผลิตภาพมีผลผลิตดี บริการดี ผลผลิตดีต้องคนทำงานดีคนทำงานดีก็ต้องมาจากอาชีวะเท่านั้น”

ชัยพฤกษ์ เสรีรักษ์ : 2 พฤศจิกายน 2557

(30) “ทำงานเป็นแน่นอน มีงานทำแน่นอน รายได้ดีมีความก้าวหน้าในอาชีพ แล้วก็ถ้าจะเรียนต่อก็ได้ด้วยครับ ก็มาช่วยกันนะครับ อาชีวะสร้างชาติ”

ชัยพฤกษ์ เสรีรักษ์ : 27 สิงหาคม 2558

(31) “พวกเขาเหล่านี้กำลังจะกลายเป็นอนาคตของประเทศที่สร้างความมั่นคงทั้งในด้านของเศรษฐกิจและสังคมให้ประเทศชาติเจริญเติบโตไปได้อย่างแข็งแกร่งจริงๆ อย่างที่ทุกท่านได้พูดไปว่า อาชีวะสร้างคนสร้างชาติ”

ภัทร จีงกานต์กุล : 27 สิงหาคม 2558

ตัวอย่างที่ (29) ถึง (31) ใช้คำขวัญ “อาชีวะสร้างคนสร้างชาติ” ซึ่งเป็นคำขวัญที่ใช้ในการดำเนินนโยบายในระบบการศึกษาของรัฐและใช้ในรายการเดินหน้าประเทศไทยเพื่อเพิ่มน้ำหนักของการดำเนินงานดังกล่าวว่าเป็นการ “สร้างชาติ” เน้นย้ำและโน้มน้าวใจผู้ชมให้คล้อยตามคำขวัญดังกล่าว

นัยหนึ่งของการใช้คำขวัญนี้เป็นการแบ่งขั้วพวกเขาพวกเราของระบบการศึกษา แสดงให้เห็นความไม่มีเอกภาพและความแปลกแยกหลั่มล้าในการจัดการศึกษาตามระบบการศึกษา

ไทย คำขวัญ “อาชีวะสร้างคนสร้างชาติ” แสดงให้เห็นระบบสามัญศึกษา การศึกษาตามอัธยาศัย ฯลฯ ไม่ได้สร้างสิ่งสำคัญที่สุด นั่นคือ “สร้างชาติ” ดังเช่นระบบอาชีวศึกษาและเหตุที่รัฐในฐานะสถาบันยังรองรับคำขวัญดังกล่าวก็เนื่องมาจากสังคมไทยปัจจุบันมีนักเรียนอาชีวศึกษาน้อยกว่านักเรียนสายสามัญ รัฐจำเป็นต้องดึงนักเรียนจากสายสามัญให้มาอยู่ในระบบอาชีวศึกษามากขึ้น เป็นปฏิบัติการเพื่อสิ่งทีรัฐเรียกว่า “การผลิตคนให้เพียงพอต่อความต้องการของตลาดแรงงาน” อันสัมพันธ์เกี่ยวโยงโดยตรงกับนโยบาย “การเรียนรู้เพื่อการมีงานทำ” นั่นเอง

5. การใช้ความเชื่อที่มีอยู่ก่อน

ความเชื่อที่มีอยู่ก่อนนั้นเป็นความรู้เบื้องหลังที่ผู้ร่วมสนทนามีร่วมกันและเป็นสิ่งที่เชื่อมต่อ การทำความเข้าใจในการสื่อสารระหว่างกันโดยที่ผู้พูดไม่จำเป็นต้องพูดทุกอย่างออกมา (กฤษดาภรณ์ หงศ์ลดาภรณ์ และธีรณัฐ โชคสุวณิช, 2551 : 43 อ้างถึงใน วิสันต์ สุขวิสิทธิ์, 2554 : 106) ความเชื่อที่มีอยู่ก่อนจึงมีได้อยู่ในรูปของภาษา หากแต่ต้องอาศัยบริบทในการตีความ ด้วยเหตุนี้ การใช้ความเชื่อที่มีอยู่ก่อนจึงสามารถสื่ออุดมการณ์บางอย่างได้อย่างแนบเนียน ดังนี้

- (32) “ไม่มีแล้วใช้ใหม่ครับ ที่ค่านิยมคือส่งลูกไปเรียน เรียนเสร็จก็เข้าไปทำงานในเมือง ก็คือขายควายส่งลูกเรียน สุดท้ายลูกก็ไม่กลับเข้ามาที่บ้าน แล้วก็ทิ้งไร่ทิ้งนา สุดท้ายก็ขายไร่ขายนา แล้วตัวพ่อแม่ก็กลายเป็นเกษตรกรผู้เช่านาในการทำกิน ถ้าแบบนี้จะไม่เกิดถ้าเราสามารถตอบโจทย์แบบนี้ได้”

อภิรักษ์ หาญพิชิตวณิชช์ : 1 พฤศจิกายน 2557

ตัวอย่างที่ (32) ใช้วลี “ค่านิยมคือส่งลูกไปเรียน” “เข้าไปทำงานในเมือง” “ขายไร่ ขายนา” สื่อถึงความเชื่อที่มีอยู่ก่อน ว่าค่านิยมของสังคมไทยที่มีอยู่ คือผู้ปกครองนิยมส่งลูกเรียนมหาวิทยาลัย ผลจากค่านิยมดังกล่าว คือ เมื่อลูกเรียนจบก็มักทิ้งบ้านเกิดเพื่อทำงานหาเงินเลี้ยงชีพ ผู้ปกครองก็ต้องสูญเสียไร่ร่นาและต้องเช่าที่นาทำกิน การเข้าไปทำงานในเมืองและการสูญเสียไร่ร่นานี้เอง แนะนำความให้ผู้ชมเข้าใจว่า การส่งลูกเรียนปริญญาณั้นเป็นความล้มเหลวของระบบการศึกษาเดิมหรือเป็นความอ่อนด้อยอย่างหนึ่ง การเรียนปริญญาจึงไม่ใช่สิ่งที่ดีที่สุดเสมอไป

(33) “การศึกษาจะสำคัญมากเลยในการทำให้เด็กไทย คนไทยเรา หลุดออกมาจาก ค่านิยมห่อปริญญาที่เห็นได้ชัดว่าตงงานเป็นแสนแสนคนนะครับ”

อมรวิรัช นาคทรพรพ : 1 พฤศจิกายน 2557

ตัวอย่างที่ (33) ใช้คำว่า “ค่านิยมห่อปริญญา” สื่อความเชื่อที่มีอยู่ก่อนว่า “เรียนจบต้องมึงงานทำ” การมีคนเรียนจบปริญญาจำนวนมากทำให้จำนวนคนมากกว่าจำนวนงาน จึงมีคนตงงาน และคาดว่า การเรียนปริญญาอาจทำให้ตงงานได้และยังย้ำความว่าคนตงงานมีจำนวนมาก “เป็นแสนแสน” คน

(34) “ตอนนี้มันเหมือนเป็นค่านิยมของเมืองไทยที่ว่าอยากจะให้ลูกหลานทำงานสบายได้ปริญญาซึ่งบางทีก็เรียนปริญญาตรีแล้วจบมาทำงานห้างเป็นพนักงานเยอะเยอะ”

อมรวิรัช นาคทรพรพ : 1 พฤศจิกายน 2557

ตัวอย่างที่ (34) ใช้คำว่า “ค่านิยมของเมืองไทย” สื่อว่า คนไทย (เมืองไทย) นิยมให้ลูกทำงานสบาย ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนปริญญา แต่ตัวอย่างใช้คำว่า “บางที” เพื่อให้ข้อมูลขัดแย้งว่า “จบแล้วมาทำงานห้าง” และคาดว่า “การจบปริญญาตรีอาจไม่ได้ทำงานที่สบาย” ดังที่ผู้ปกครองคาดหวังไว้ ทั้งนี้ยังสื่อความเชื่อเดิมว่า “งานห้างเป็นงานที่ไม่สบาย” ในที่นี้จึงสื่อถึงการแบ่งขั้วโดยการใช้อาชีพเป็นเกณฑ์

การใช้ความเชื่อที่มีอยู่ก่อนเพื่อสื่ออุดมการณ์การศึกษาที่ดี ว่าเป็นการศึกษาที่ไม่ห่อปริญญาและเรียนจบแล้วมึงงานทำ เพื่อสนับสนุนอุดมการณ์ของรัฐที่สื่อผ่านนโยบายการศึกษาเพื่อการมึงงานทำ สื่อให้เห็นอำนาจรัฐในสื่ออุดมการณ์เพื่อประโยชน์ต่อวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมโดยอ้างประโยชน์ของเด็กและเยาวชนว่าไม่ต้องทิ้งบ้านเกิดเพราะการเข้าไปทำงานในเมืองรวมทั้งผู้ปกครองก็ไม่ต้องสูญเสียไร่นาจากการส่งเสียบุตรหลานของตนเรียนปริญญา

สรุป

ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในรายการโทรทัศน์เดินหน้าประเทศไทย สะท้อนให้เห็นอุดมการณ์การศึกษาว่า การศึกษาระบบเดิมประสบปัญหาอย่างมาก สื่อถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจของรัฐบาลที่มีความชอบธรรม “ปฏิรูป” หรือ “พัฒนา” และ “ควรแก่เวลา” ในการดำเนินการนโยบายการศึกษาเพื่อประเทศชาติภายใต้การกำหนดของรัฐบาลในฐานะตัวแทนของประชาชนในประเทศ นอกจากนี้ก็ลวิธทางภาษาดังกล่าวยังมีความสัมพันธ์โดยตรงต่อการใช้เลือกเสนออุดมการณ์ของรัฐ โดยผ่านการนำเสนอของพิธีกร ข้าราชการสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ อาทิ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน เลขาธิการคณะกรรมการ การอาชีวศึกษา ฯลฯ ในฐานะตัวแทนรัฐบาลและประเทศ ซึ่งเป็นเสมือนเสียงขึ้นชม สนับสนุน การดำเนินงานของรัฐบาลว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง ดึงมาเกิดประโยชน์สูงสุดและแนวทางที่ผ่านมานั้น ไม่สามารถดำเนินการเช่นนี้ได้

การดำเนินนโยบายการศึกษาโดยรัฐบาล แล้วนำเสนอผ่านรายการโทรทัศน์เดินหน้าประเทศไทยเป็นช่องทางสำคัญที่รัฐพยายามเสนอข้อมูลการดำเนินงานของตน นัยหนึ่งรัฐเองอาจไม่ต้องรายงานความก้าวหน้าของตนเองก็ย่อมได้ หากแต่การนำเสนอข้อมูลดังกล่าวมีประโยชน์ต่อรัฐโดยตรงในแง่ของการเสนอภาพที่ดีของตนและนำเสนอภาพไม่ดีของผู้อื่น (ระบบการศึกษาเดิม) ซึ่งแสดงให้เห็น การพยายามครอบงำทางความคิดโดยสื่อผ่านอุดมการณ์การศึกษา “มิติใหม่” ของรัฐบาลอาจไม่ได้สื่อถึงการพัฒนาที่ถูกทิศทางการก็เป็นได้ แม้รัฐจะมีความชอบธรรมในการดำเนินการจากการประกอบสร้าง วาทกรรมที่มีสถาบันรัฐรองรับ วิถีปฏิบัติทางวาทกรรมในการใช้อำนาจสั่งการและบริหารงานนั้นก็ย่อมสะท้อนกลับเพื่อการ “ปรับปรุง” การบริหารงานและการจัดการศึกษาที่รัฐเชื่อว่า “ดี” เช่นกัน เพราะการศึกษาเป็นระบบสำคัญในการสร้างพลเมือง เกี่ยวข้องกับภาครัฐ ภาคเอกชน นักเรียน ครู ผู้ปกครอง ฯลฯ การดำเนินนโยบายแต่ละครั้งจึงมีผลกระทบต่อสังคมในวงกว้าง

นอกจากนี้ การเสนออุดมการณ์ดังกล่าวโดยนำเสนอผ่านรายการนี้ยังสื่อระบบค่านิยม ด้านการศึกษาอย่างชัดเจนว่า สังคมไทยปัจจุบันยังคงนิยมส่งลูกเรียนสูงๆ เพื่อยกระดับสถานะทางสังคมของตนและครอบครัว การนำเสนอเช่นนี้สัมพันธ์เกี่ยวโยงไปยังเรื่อง ชนชั้นในสังคม ซึ่งฝังรากลึกมาอย่างยาวนาน แม้การมีงานทำตามที่รัฐมุ่งหมายนั้นจะสำคัญมากในการดำรงชีวิตของพลเมือง แต่ค่านิยม “ปริญญา” ก็ยังคงสำคัญอยู่ในสังคมไทย นโยบายกับการปฏิบัติ

และผลที่เกิดขึ้นจึงยังไม่เป็นที่น่าพอใจสำหรับรัฐบาล สังเกตได้ว่าตั้งแต่ พ.ศ.2557 ถึง ต้นปี พ.ศ. 2559 รัฐบาลยังคงนำเสนอคำว่า “ปฏิรูป” สะท้อนให้เห็นว่า ปัญหาที่แก้ใขนั้นยังไม่สำเร็จลุล่วง ดังนั้น การพยายามเปลี่ยนค่านิยมดังกล่าว รัฐบาลจึงจำเป็นต้องพยายามสื่ออุดมการณ์และค่านิยมใหม่ผ่านรายการเดินหน้าประเทศไทยอีกช่องทางหนึ่ง หากรัฐประสบความสำเร็จในการสื่ออุดมการณ์ และค่านิยมดังกล่าวย่อมส่งผลดีต่อความมุ่งหมายของรัฐและสนับสนุนความสัมพันธ์เชิงอำนาจในแง่ “ความสำเร็จ” ของรัฐ ซึ่งส่งผลต่อการอ้างถึงและประกอบสร้างวาทกรรมใหม่ เพื่อดำเนินงานอื่นๆ ต่อไป อุดมการณ์ต่างๆ ที่สื่อผ่านก็อาจจะยิ่งแนบเนียนจนแยกแยะได้ยากขึ้นด้วย

บรรณานุกรม

- จันทิมา อังคพนิกิจ. (2557). การวิเคราะห์ข้อความ (Discourse Analysis). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชนกพร พัวพัฒนกุล. (2556). ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในวาทกรรมการพยากรณ์ดวงชะตา : การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. (2556). วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ตามแนวภาษาศาสตร์ : แนวคิดและการนำมาศึกษาวาทกรรมในภาษาไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เพ็ญนภา คล้ายสิงโต. (2553). อุดมการณ์ทางเพศสภาพในพาดหัวข่าวอาชญากรรมในหนังสือพิมพ์ไทย : การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุคนธ์รัตน์ สร้อยทองดี. (2552). การนำเสนออุดมการณ์ความเป็นแม่ในวาทกรรมโฆษณาในนิตยสาร ครอบครัว. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุนทรী โชติดีติก, (2555). ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในวารสาร “อยู่ในบุญ” สุขที่พึงประสงค์ สุขได้ด้วยบุญ. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี. 4 (2) : 165-200.
- วรพงศ์ ไชยฤกษ์. (2556). วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ : มุมมองใหม่ในการวิจัยทางภาษาไทย. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ. 8 (1) : 153-161.
- วิสันต์ สุขวิสิทธิ์. (2554). ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในหนังสือเรียนรายวิชาภาษาไทยตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2503-2544 : การศึกษาตามแนววาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุมาวัลย์ ซีช้าง. (2555). ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในเรื่องเล่าสำหรับเด็กในหนังสือวันเด็กแห่งชาติ พ.ศ.2523-2553. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รูปแบบการสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์อีสาน
กับสถาบันอุดมศึกษา
Thai Northeastern Dance Choreography
and Higher Education Institute

คำลำ มุลิกา ¹
Khamla Musika

---

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชามนุษยศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

บทคัดย่อ

รูปแบบแนวความคิดการสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์อีสานนี้ ได้นำผลจากวิทยานิพนธ์เรื่องแนวความคิดการสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์อีสานในวงโปงลาง ดุษฎีนิพนธ์สาขานาฏยศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มาเขียนเป็นบทความทางวิชาการเพื่อเผยแพร่สถาบันอุดมศึกษามีพันธกิจด้านการเรียนการสอน การวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ซึ่งการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมนี้ได้ดำเนินการทั้งภายนอกมหาวิทยาลัยและภายในมหาวิทยาลัย ซึ่งภายในมหาวิทยาลัยได้มีการส่งเสริมให้นักศึกษาจัดตั้งชมรมและชุมนุมที่เกี่ยวข้องโดยตรง เช่น ชมรมนาฏศิลป์ และดนตรี ชมรมศิลปะการแสดง เพื่อให้ นักศึกษาที่มีความสนใจได้ร่วมทำกิจกรรมเพื่อเป็นการอนุรักษ์ สืบสาน และฟื้นฟู ศิลปะการแสดง ในปัจจุบันพบว่า มีสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการเรียนการสอนด้านนาฏศิลป์เพิ่มมากขึ้น ทั้งในระดับปริญญาตรีจนถึงระดับบัณฑิตศึกษา โดยเฉพาะสาขานาฏศิลป์พื้นบ้านอีสาน ได้เปิดทำการเรียนการสอน โดยแต่ละแห่งมีการสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์อีสาน เพื่อการเรียนการสอน และการวิจัย เกิดขึ้นเป็นประจำ จึงควรมีการนำเอารูปแบบแนวความคิดการสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์อีสานในวงโปงลางที่วิจัย และพัฒนาขึ้นไปใช้ เพื่อยกระดับการแสดงอีสานในแง่ของผลงานสร้างสรรค์เชิงวิชาการ ซึ่งต้องอาศัยกรอบแนวความคิดที่เป็นระบบระเบียบอย่างชัดเจน ในอีกด้านหนึ่งสถาบันการศึกษาจะต้องผลิตบัณฑิตที่จะจบไปเป็นนักรับนาฏยประดิษฐ์ที่มีความรู้ความสามารถ ในการสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์อีสาน ซึ่งจะเป็นผู้ดำเนินการสืบสาน และพัฒนาศิลปะการแสดงแขนงนี้

คำสำคัญ: การสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ อีสาน สถาบันอุดมศึกษา

Abstract

The present study based on a doctoral dissertation “A concept of Esarn choreography for Ponglang Band” submitted as part of the requirements for Ph.D. in Performing Arts, Chulalongkorn University. Some of the content in the thesis was selected and rewritten in the form of academic article in order to publicize it to the society.

The missions of any higher education institute consist of providing learning activities, research, academic services, and conserving/supporting art and culture. Higher education institute operate inside and outside themselves in order to accomplish these missions. Internal activities include encouraging students to set up and participate in various clubs directly related to this field, such as Music and Performing Art Club, Acting Club, etc. The purpose of this is to provide opportunities for students to do activities that conserve, continue and restore performing arts. In the present, many higher education institutes offer courses in performing arts in both graduate and post-graduate programs. For Northeast Thai Dances in particular, choreography is also included in the program. It is practical to apply the concepts and forms of Northeast Thai dance choreography for ponglang band, which have already been researched and developed, with other learning activities and academic work. Doing so will elevate Thai Northeast performing art in terms of academic creative work, which requires systematic conceptual framework. In addition, the institutes will be able to produce graduates who will become proficient choreographers of Thai Northeast Dance, and leaders in the development and conservation of this field of traditional performing art.

Keywords: Choreography, Northeastern dance, higher Education Institute

บทนำ

นาฏยศิลป์ (Dance) เป็นงานศิลปะแขนงหนึ่ง ซึ่งโดยทั่วไปแสดงออกผ่านการเคลื่อนไหวร่างกาย และมักจะสัมพันธ์กับจังหวะ และดนตรี โดยเป็นที่ยอมรับกันว่านาฏยศิลป์เป็นสิ่งที่หลอมรวมองค์ประกอบของงานศิลปะแขนงต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นคีตศิลป์ ดุริยางคศิลป์ วรรณศิลป์ ทัศนศิลป์ เข้าไว้ด้วยกัน เมื่อพิจารณาตามรูปศัพท์ นาฏยศิลป์ หมายถึงการรำ และการเคลื่อนไหวไปมาอย่างมีจังหวะจะโคน (Movement) ซึ่งมนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นด้วยความประณีต เกิดเป็นการเคลื่อนไหวที่สวยงามน่าชม สื่อความหมายสู่ผู้ชมเพื่อก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกัน อาจจะเป็นอารมณ์สะท้อนใจ เศร้าใจ สุขใจ สนุกสนาน เพลิดเพลิน เช่น นาฏยศิลป์ไทยจะใช้ท่ารำ อันได้แก่ การใช้มือ สีหน้า แววตา และท่าทางประกอบบทร้อง เพื่อสื่อความหมาย และอารมณ์ เช่น ตัวฉันทน์ ไปมา รัก เกลียด โกรธ ซึ่งท่าทางเหล่านี้ จะสื่อความหมายระหว่างนักแสดงกับผู้ชม (ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์, 2548)

นาฏยประดิษฐ์ ตามความหมายของ สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2547) ได้ให้ความหมาย “**นาฏยประดิษฐ์**” (Choreographer) หมายถึง การคิด การออกแบบ และการสร้างสรรค์แนวคิด รูปแบบกลวิธีของนาฏยศิลป์ชุดหนึ่ง que แสดงโดยนักแสดงคนเดียวหรือหลายคน รวมถึงการปรับปรุงผลงานในอดีต นาฏยประดิษฐ์จึงเป็นการทำงานที่ครอบคลุมถึง ปรึชญ์ เนื้อหา ความหมาย ท่ารำ การกำหนดดนตรี เครื่องแต่งกาย ฉาก และส่วนประกอบอื่นๆ ที่สำคัญ ในการทำให้นาฏยศิลป์ชุดหนึ่งสมบูรณ์ตามที่ตั้งใจไว้

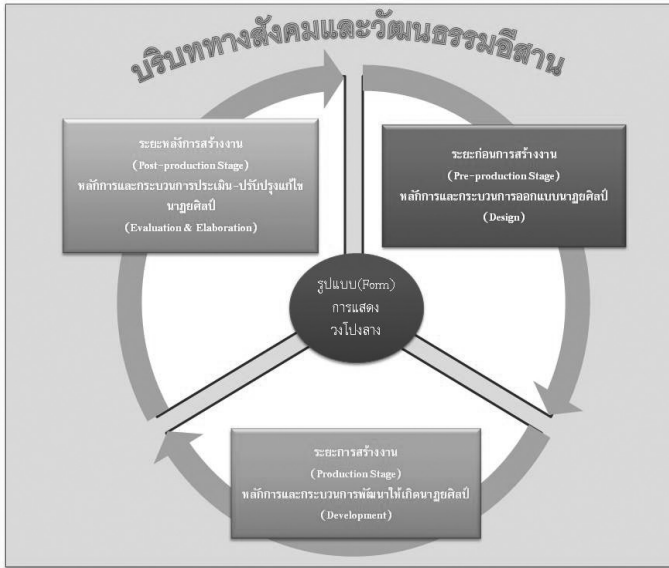
การศึกษาสภาพปัจจุบันของนาฏยประดิษฐ์อีสาน และในการแสดงวงโปงลาง ที่ชี้ให้เห็นว่าปัจจุบันวงโปงลางส่วนใหญ่ เป็นวงที่สังกัดสถาบันการศึกษา ที่จะเป็นวงของชาวบ้าน หรือวงอิสระเหมือนแต่เดิมนั้นมีน้อยมาก ดังนั้นเมื่อเป็นวงของสถาบันการศึกษา จึงมีเงื่อนไขที่ส่งผลต่อกระบวนการการสร้างสรรคานาฏยประดิษฐ์อีสาน และในวงโปงลาง คือ นโยบายของหน่วยงานต้นสังกัดซึ่งตามโครงสร้างแล้วทำให้นักนาฏยประดิษฐ์ หรือผู้สร้างสรรคการแสดงต้องรับเอานโยบายนั้นมาปฏิบัติใช้ จึงทำให้บางครั้งการสร้างสรรคไม่ได้เป็นอิสระตามใจของนักนาฏยประดิษฐ์ แต่ต้องทำให้ตอบสนองต่อนโยบายหรือโจทย์ที่หน่วยงานต้นสังกัดกำหนดตัวนโยบายที่หน่วยงานเป็นเงื่อนไขสำคัญ เงื่อนไขอีกสิ่งหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการการสร้างสรรคานาฏยศิลป์อีสานในวงโปงลาง คือ ความเชื่อ ประเพณี ที่หากสร้างสรรคชุดการแสดงออกไป อาจเป็นการลบหลู่หรือกระทบกระเทือนต่อความเชื่อความศรัทธาของคนในชุมชนได้

การสร้างสรรคานาฏยประดิษฐ์อีสาน จำเป็นต้องกำหนดเป้าหมายของการแสดงที่ชัดเจน เพื่อความสำเร็จของการแสดง โดยจำแนกเป้าหมายของการแสดงได้เป็น 3 ลักษณะ คือ (1) การแสดงเพื่อการแสดง (2) การแสดงเพื่อการประกวด (3) การแสดงเพื่องานว่าจ้าง

สถาบันอุดมศึกษา คือแหล่งชุมทรัพย์ทางปัญญาที่ผลิตบัณฑิตในสาขาวิชาต่างๆ เพื่อรับใช้สังคม และยังมีพันธกิจด้านการเรียนการสอน การวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรม สถาบันอุดมศึกษาที่เปิดการสอนด้านนาฏยศิลป์พื้นบ้านอีสาน ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ สถาบันบัณฑิต พัฒนศิลป์ กรมศิลปากร วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กรมศิลปากร มหาวิทยาลัยราชภัฏพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เปิดสอนด้านนาฏยศิลป์ และการละคร จากการศึกษาพบว่ายังไม่เคยมีการพัฒนารูปแบบการสร้างสรรคานาฏยประดิษฐ์อีสานอย่างเป็น รูปธรรม ซึ่งรูปแบบที่จะเสนอดังต่อไปนี้ ได้ผ่านการศึกษจากวิทยานิพนธ์เรื่องแนวความคิด การสร้างสรรคานาฏยประดิษฐ์อีสานในวงโปงลาง ดุษฎีนิพนธ์สาขานาฏยศิลป์ไทย คณะศิลปกรรม ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งสามารถทดลองใช้ในในกลุ่มผู้เรียนในสถาบันอุดมศึกษา วิชาเอกนาฏยศิลป์พื้นบ้านอีสาน หรือกลุ่มนักศึกษาชุมนุมต่างๆ ที่สนใจที่จะทดลองสร้างสรรค นาฏยประดิษฐ์อีสานตามรูปแบบที่จะนำเสนอต่อไปนี้

รูปแบบแนวความคิดการสร้างสรรคานาฏยประดิษฐ์อีสาน

การพัฒนารูปแบบแนวความคิด (Conceptual Model) ในการสร้างสรรคานาฏยประดิษฐ์ อีสาน โดยนำข้อมูลจากการศึกษาประวัติความเป็นมา และสภาพปัจจุบันของการแสดงวงโปงลาง และการศึกษาระบวนการสร้างสรรคานาฏยประดิษฐ์อีสานในวงโปงลางของนักนาฏยประดิษฐ์ หรือนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ แล้วนำไปสร้างเป็นกรอบเชิงความคิด (Con- ceptual Model) บนแนวคิดทฤษฎีกระบวนการนาฏยประดิษฐ์ (Choreographic Process) ที่แบ่งออกเป็น 3 ระยะคือ (1) ระยะก่อนการสร้างงาน (Pre-production) (2) ระยะการสร้าง งาน (Production) (3) ระยะหลังการสร้างงาน (Post-production) โดยมีรายละเอียดดังหัวข้อ ต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 รูปแบบแนวความคิดการสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์อีสานในวงโปงลางโดยภาพรวม

เนื่องจากงานนาฏยศิลป์ เป็นงานศิลปกรรมที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากงานศิลปกรรมแขนงอื่น โดยเฉพาะทัศนศิลป์ เช่น งานจิตรกรรม ประติมากรรม หรือภาพพิมพ์ ที่เมื่อศิลปินสร้างสรรค์ผลงานเสร็จ ผลงานศิลปะนั้นก็ย่อมจะคงรูปอยู่เช่นนั้นต่อไป แต่สำหรับงานนาฏยศิลป์แล้วกลับตรงกันข้าม กล่าวคือเมื่อนักนาฏยประดิษฐ์สร้างสรรค์ผลงานขึ้น ไม่ว่าจะเป็นระบำ รำฟ้อนใดๆ ก็ตาม เมื่อจัดแสดงผ่านพ้นไป งานนั้นก็ไม้อาจคงอยู่ได้อย่างถาวร แม้จะมีการบินที่ภาพ และวีดิทัศน์เอาไว้ แต่ก็ไม้อาจบันทึกเอาอารมณ์ ความรู้สึก หรือบรรยากาศในขณะนั้นเอาไว้ได้อย่างครบถ้วน เนื่องจากการแสดงแต่ละครั้งย่อมมีบริบทเรื่องเวลา สถานที่ (Time & Space) กำกับ ทำให้เมื่อจะทำการแสดงแต่ละครั้งแม้จะเป็นชุดการแสดงเดียวกันก็ตาม ย่อมมีความแตกต่างกันอยู่เสมอ การสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์จึงเหมือนกับวงจักรหรือวงจรที่เกิดขึ้นซ้ำๆ ดังนั้นรูปแบบแนวความคิดการสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์อีสานในวงโปงลางในภาพรวมจึงมีลักษณะเป็นวงจรชีวิต (Life cycle) ที่แบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ (1) ระยะก่อนการสร้างงาน (Pre-production) (2) ระยะการสร้างงาน (Production) (3) ระยะหลังการสร้างงาน

(Post-production) โดยมีบริบททางสังคม และวัฒนธรรมอีสาน เป็นตัวกำหนดขอบเขตของกระบวนการสร้างสรรค์ภายใต้เงื่อนไขของการแสดงในวงโปงลาง ซึ่งต่างจากการแสดงในวงดนตรีประเภทอื่นๆ ดังแสดงได้ในภาพที่ 1 โดยในแต่ละระยะประกอบด้วยส่วนที่เป็นหลักการ (Principle) และส่วนที่เป็นการปฏิบัติ (Practice) ดังนี้

(1) **ระยะก่อนการสร้างงาน (Pre-production stage)** เป็นระยะของการออกแบบนาฏยศิลป์ (Design) ซึ่งเป็นขั้นของการคิด การเตรียมการ (Preparation) ก่อนที่จะลงมือปฏิบัติเกี่ยวกับนาฏยศิลป์ โดยมีองค์ประกอบหลัก คือ การกำหนดเป้าหมายของการแสดง ที่มีผลทำให้การออกแบบนาฏยศิลป์อีสานในวงโปงลางแต่ละครั้งแตกต่างกัน โดยการออกแบบมีกระบวนการ 3 ส่วนที่สัมพันธ์คือ (1) การค้นคว้าข้อมูลเพื่อสร้างแรงบันดาลใจ (2) การกำหนดแนวคิดหลักของการแสดง (Theme) (3) การกำหนดรูปแบบการแสดง (Style) ในการออกแบบนาฏยศิลป์นี้ยังมีเงื่อนไขภายใน และภายนอกกำกับ

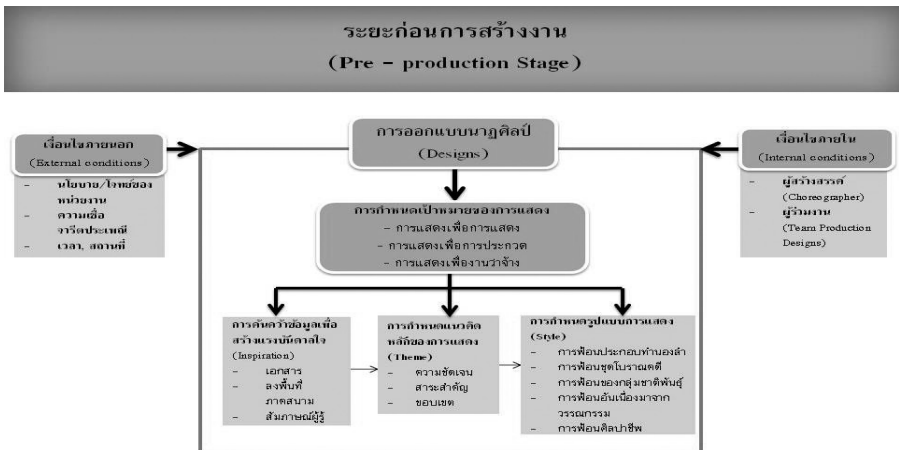
1) **เงื่อนไขของการสร้างสรรค์** เป็นตัวกำหนดให้การสร้างสรรค์นาฏยศิลป์อีสานในวงโปงลางเกิดขึ้น และไปในทิศทางใด เป็นสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อการออกแบบนาฏยศิลป์โดยองค์รวม แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ (1) เงื่อนไขภายนอก เป็นเงื่อนไขที่เกิดขึ้นจากภายนอกผู้สร้างสรรค์ หรือผู้มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์แต่ส่งผลให้ผู้สร้างสรรค์ต้องนำมาคิดวิเคราะห์ และตระหนักถึงผลที่อาจเกิดขึ้นตามมา ได้แก่ นโยบาย หรือโจทย์ที่หน่วยงานต้นสังกัดของวงโปงลางกำหนด ความเชื่อ จารีต ประเพณี เวลา และสถานที่ (2) เงื่อนไขภายใน เป็นเงื่อนไขที่เกิดขึ้นจากภายในตัวผู้สร้างสรรค์ หรือผู้มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์เอง เป็นเงื่อนไขที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของการออกแบบนาฏยศิลป์ ได้แก่ นักนาฏยประดิษฐ์ หรือตัวผู้สร้างสรรค์การแสดง และผู้มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ หมายรวมถึง ตั้งแต่ผู้ออกแบบเครื่องแต่งกาย ช่างแต่งหน้า ทำผม ผู้ประพันธ์ดนตรี ผู้สร้างฉาก และอุปกรณ์ประกอบฉาก ตลอดจนนักแสดง

2) **การกำหนดเป้าหมายของการแสดง** เพื่อความสำเร็จของการแสดง และเป็นองค์ประกอบที่มีผลต่อกระบวนการออกแบบการแสดงเพื่อการบรรลุเป้าหมายของการแสดง แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ (1) การแสดงเพื่อการแสดง (2) การแสดงเพื่อการประกวด (3) การแสดงเพื่องานว่าจ้าง

3) การค้นคว้าข้อมูลเพื่อสร้างแรงบันดาลใจ การสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์อีสานในวงโปงลาง จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้สร้างสรรค์ต้องเรียนรู้ ค้นคว้า ทำความเข้าใจ ความเป็นอีสานอย่างลึกซึ้ง และครบถ้วน การค้นคว้าข้อมูลสำหรับการสร้างแรงบันดาลใจ ซึ่งทำได้หลายวิธี คือ (1) การค้นคว้าจากเอกสาร (2) การค้นคว้าจากการลงพื้นที่ภาคสนาม (3) การค้นคว้าจากการสัมภาษณ์ผู้รู้

4) การกำหนดแนวคิดหลักของการแสดง (Theme) เมื่อเกิดแรงบันดาลใจที่ได้จากการค้นคว้าข้อมูลแล้ว จึงนำไปสู่การกำหนดแนวคิดหลักหรือสาระสำคัญของการแสดง ซึ่งเป็นการทำให้แรงบันดาลใจนั้นมีความชัดเจนยิ่งขึ้น โดยนักนาฏยประดิษฐ์ต้องระบುವ่าต้องการจะสื่อสารสาระสำคัญของการแสดงในประเด็นอะไร ขอบเขตแค่ไหนอย่างชัดเจน

5) การกำหนดแนวการแสดง (Style) คือ การที่นักนาฏยประดิษฐ์ กำหนดว่านาฏยศิลป์ที่จะสร้างสรรค์ขึ้นนั้นควรจัดอยู่ในแนวการแสดงแบบใด หรือเป็นการวางแผนการแสดงว่าควรเป็นประเภทไหน ซึ่งการฟ้อนแต่ละรูปแบบนั้นก็มีการแสดงออก (Expression) ที่แตกต่างกัน ทั้งนี้รูปแบบแนวความคิดการสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์อีสานในวงโปงลางระยะก่อนการสร้างงาน แสดงได้ดังภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 รูปแบบแนวความคิดการสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์อีสานในวงโปงลางระยะก่อนการสร้างงาน (Pre-production)

(2) **ระยะการสร้างงาน (Production)** เป็นระยะของการลงมือปฏิบัติเพื่อพัฒนา (Development) ให้เกิดนาฏศิลป์ตามที่ได้ออกแบบไว้ มีองค์ประกอบหลัก คือ (1) การวางโครงสร้างของการแสดง (2) การออกแบบร่าง (3) การพัฒนาองค์ประกอบการแสดง (4) การฝึกซ้อม (5) การแสดงจริง ซึ่งในการพัฒนางานนาฏศิลป์นี้ยังมีเงื่อนไขภายใน และภายนอกกำกับ

1) **เงื่อนไขของการสร้างสรรค์** เป็นตัวกำหนดให้การสร้างสรรค์นาฏศิลป์อีสานในวงโปงลางเกิดขึ้น และไปในทิศทางใด เป็นสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนานาฏศิลป์ โดยองค์รวม แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ (1) เงื่อนไขภายนอก ได้แก่ นโยบาย หรือโจทย์ที่หน่วยงานต้นสังกัดของวงโปงลางกำหนด ความเชื่อ จารีต ประเพณี เวลา และสถานที่ ผู้ชม (2) เงื่อนไขภายใน ได้แก่ นักนาฏยประดิษฐ์ ผู้มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์

2) **การวางโครงสร้างของการแสดง** คือ การนำเอาแนวคิดหลักมาวางโครงสร้างของการแสดงว่าจะต้องมีกี่ส่วน แต่ละส่วนต้องการนำเสนออะไร มีแนวคิดย่อยได้บ้าง

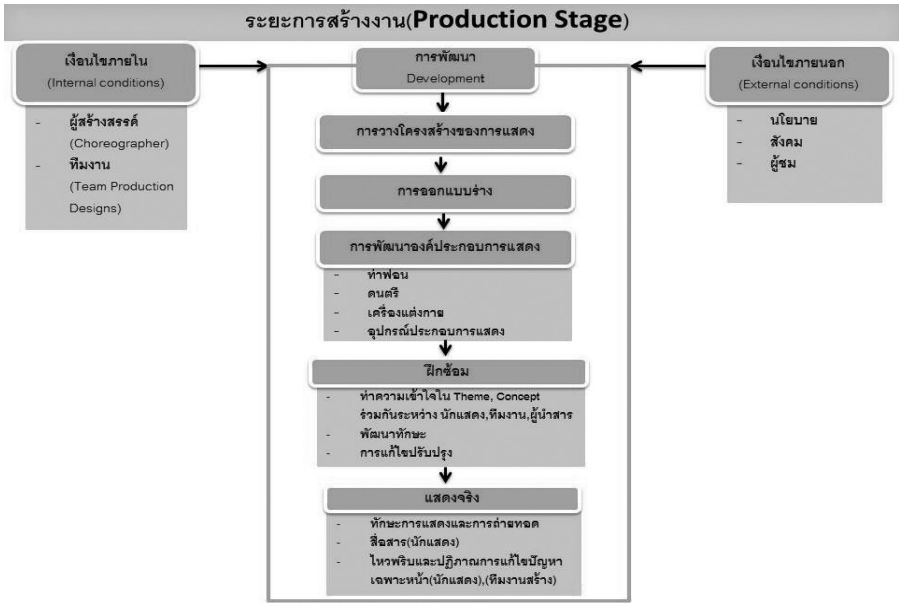
3) **การออกแบบร่าง** คือ การนำเอาโครงสร้างของการแสดงที่นักนาฏยประดิษฐ์ หรือผู้สร้างสรรค์กำหนดไว้ มาให้รายละเอียดในแต่ละส่วน เป็นการถ่ายทอดความคิดออกมาเป็นภาพ บางคนอาจเรียกกระบวนการในขั้นนี้ว่า การทำบทภาพ (Storyboard) โดยอาจวาดเป็นภาพคร่าวๆ หรือเขียนเป็นคำบรรยายเพื่อให้เข้าใจตรงกันระหว่างผู้ทำงาน หรือเป็นแบบร่างอื่นใด ความถนัดของแต่ละบุคคล

4) **การพัฒนาองค์ประกอบของการแสดง (Composition)** คือ การนำสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมาบูรณาการให้เกิดงานนาฏศิลป์ตามรูปแบบที่กำหนด โดยศิลปินจะดึงเอาความทรงจำ (Memories) ผสานกับ จินตนาการ (Imagination) ถ่ายทอดออกมาเป็น ท่วงท่าลีลา (Movement) และกลวิธีการนำเสนอ ที่มีผสมสอดรับกับองค์ประกอบอื่นๆ ได้แก่ (1) ท่าพ้อน ต้องสะท้อนความเป็นอีสาน (2) ดนตรี และการขับลำ ควรกระทำไปคู่กันไปกับการออกแบบลีลาท่าทางการพ้อนสะท้อนวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น มีความเรียบง่าย แต่สามารถผสมผสานปรับเปลี่ยนกับวัฒนธรรมภายนอก และความนิยมของยุคสมัย (3) เครื่องแต่งกาย เสื้อผ้า เครื่องประดับ และทรงผมต้องสะท้อนวัฒนธรรม และอัตลักษณ์อีสาน

ในแง่บริบทเชิงพื้นที่ และบริบททางเวลา คือ บ่งบอกกลุ่มชาติพันธุ์ที่สวมใส่ บ่งบอกท้องถิ่นที่สวมใส่ และบ่งบอกยุคสมัยที่ต้องการสื่อสารการแสดง (4) อุปกรณ์ประกอบการแสดง คือ ต้องสอดคล้องกับการแสดง สามารถสื่อสารออกมาได้อย่างถูกต้องตามยุคสมัยบริบทของสังคม และวัฒนธรรมอีสาน ไม่เป็นอุปสรรคต่อการแสดง และไม่ควรถอดถอนบทบาทของการแสดง

5) การฝึกซ้อม คือ การนำองค์ประกอบต่างๆ ของการแสดงนาฏศิลป์อีสานในวงโปงลาง ได้แก่ ท่าพ้อน ดนตรี และการขับลำ เครื่องแต่งกาย และอุปกรณ์ประกอบการแสดง ที่พัฒนาขึ้นมาพร้อมเรียงกันตั้งแต่ต้นจนจบเพื่อให้เห็นภาพองค์รวมความคิดและจินตนาการ ตลอดจนจุดบกพร่องที่เกิดจากรอยต่อของแต่ละส่วนก่อนนำไปสู่การแสดงจริง จำแนกเป็นกระบวนการย่อยได้ คือ (1) การทำความเข้าใจแนวคิดหลักการแสดง (2) การพัฒนาทักษะของการแสดง (3) การแก้ไข ปรับปรุง คัดสรร เป็นกระบวนการสุดท้ายก่อนที่จะนำนาฏศิลป์อีสานที่สร้างสรรค์นั้นไปแสดงจริง

6) การแสดงจริง คือ การนำนาฏศิลป์อีสานในวงโปงลางที่สร้างสรรค์ขึ้นไปจัดแสดงจริง ตามเป้าหมาย ในขั้นตอนนี้หน้าที่ของนักนาฏยประดิษฐ์ย่อมหมดไป เป็นหน้าที่ของนักแสดงที่จะต้องใช้ทักษะการแสดง และทักษะการสื่อสารประเมินผู้ชมว่าจะทำให้ผู้ชมเข้าใจในสิ่งที่แสดงนั้นได้อย่างไร ตลอดจนต้องใช้ปฏิภาณไหวพริบของนักแสดงในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ซึ่งเกิดขึ้นได้เสมอ รวมถึงการวางแผนแก้ปัญหาไว้ล่วงหน้า โดยระยะการสร้างงานสามารถแสดงได้ตั้งภาพที่ 3

แผนภาพที่ 3 รูปแบบแนวความคิดการสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์อีสานในวงโปงลางระยะการสร้างงาน (Production)

การพัฒนาองค์ประกอบของการแสดง

การพัฒนาองค์ประกอบ (Composition) คือ การนำสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมาบูรณาการให้เกิดงานนาฏยศิลป์ตามรูปแบบที่กำหนด โดยศิลปินจะดึงเอาความทรงจำ (Memories) ผสานกับ จินตนาการ (Imagination) ถ่ายทอดออกมาเป็น ท่วงท่าลีลา (Movement) และกลวิธีการนำเสนอ ที่มีผสมสอดคล้องกับองค์ประกอบอื่นๆ ได้แก่ ดนตรี การแต่งกาย ฉาก แสง ผู้แสดง เป็นต้น (Minton, 2007) การพัฒนาองค์ประกอบของการแสดงนาฏยศิลป์อีสานในบริบทของวงโปงลางอธิบายได้ดังนี้

1) **ทำพ็อน** ต้องสะท้อนความเป็นอีสาน โดยอาจหยิบยก หรือปรับปรุงจากทำพ็อนดั้งเดิมของชาวบ้าน คือการเคลื่อนไหวร่างกายเกิดเป็นท่วงท่า โดยการเลียนแบบธรรมชาติ ผสมประสบการณ์ของผู้พ็อน ถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึก อย่างเป็นสุนทรีย์ มีความเป็นอิสระสูง ท่วงท่าที่ปรากฏส่วนใหญ่ มีลักษณะการเคลื่อนไหวอย่างเป็นธรรมชาติ

ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้น จากแรงกระตุ้นภายใน ได้แก่ อารมณ์ ความรู้สึก ประสบการณ์ของ ผู้พ่อน และแรงกระตุ้นภายนอก ได้แก่ สิ่งที่คุณพ่อต้องการสื่อสาร องค์ประกอบในการแสดง และสถานการณ์อื่นๆ ขณะแสดงพ่อนอีสานมีรูปแบบการใช้ร่างกายอย่างอิสระ แต่ก็ไม่ได้มี ขอบเขตอยู่นอกเหนือขีดจำกัดของจังหวะ และท่วงท่าของ ลักษณะท่วงท่าที่ปรากฏจึงยังคงมี ความสอดคล้องสัมพันธ์กับจังหวะโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเคลื่อนไหวของเท้าซึ่งเป็นหลักสำคัญ ในการกำหนดจังหวะการเคลื่อนไหว และการทรงตัว ซึ่งส่งผลโดยรวมไปถึงการใช้ร่างกาย ลักษณะการพ่อนอีสานดั้งเดิม กล่าวถึงการใช้เท้าที่มีลักษณะเฉพาะนอกเหนือจากการย่อเท้า อย่างสม่ำเสมอในทุกจังหวะ รูปแบบที่ปรากฏ คือ “โหญ่” และ “ญ๋อน” ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะ ในรูปแบบของพ่อนอีสาน

“โหญ่” คือ การถ่ายน้ำหนักการทรงตัวในขณะที่พ่อน มีลักษณะ การเคลื่อนไหวร่างกายที่โอนเอน การใช้ร่างกายแบบ “โหญ่” เป็นความเฉพาะอย่างหนึ่งในพ่อน อีสานที่เสริมให้พ่อนมีความพลิ้วไหว ซึ่งเป็นลูกเล่นพิเศษเฉพาะตัวของพ่อน เพื่อใช้เชื่อม จังหวะหรือในบางกรณีใช้สำหรับหน่วงแรงในการเคลื่อนที่ เพื่อเปลี่ยนทิศทาง หรือท่วงท่าใน การพ่อน ดังที่ปรากฏในพ่อนภูไทเรณูแบบดั้งเดิม การเคลื่อนไหวร่างกายที่เรียกว่า “โหญ่” นี้ มีความสอดคล้องสัมพันธ์กับลักษณะการเคลื่อนไหวแบบ “ญ๋อน”

“ญ๋อน” เป็นลักษณะการเคลื่อนไหวของพ่อนอีสาน คือการย่อ และยืด ประกอบจังหวะอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ จะมีความสัมพันธ์กับการย่อเท้า หรือเป็นการย่อยึดอยู่ กับที่โดยไม่ย่อเท้าก็ได้ บางกรณียังหมายถึงการย่อลงโดยการถ่ายน้ำหนักมาด้านหลัง ดังที่ ปรากฏในพ่อนกลองตุ้ม เป็นต้น ส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวมือ และแขน ในท่วงท่า แบบพ่อนอีสาน โดยทั่วไปพบว่ามีการใช้มือ และแขนที่มีความเป็นอิสระในการเคลื่อนไหวค่อนข้าง สูง มีทั้งการเคลื่อนไหวที่สัมพันธ์กันระหว่างซ้ายขวา ไปจนถึงการเคลื่อนไหวที่เป็นอิสระต่อกัน ภายใต้อารมณ์และสัมพันธ์กับการ “โหญ่” และ “ญ๋อน” ส่วนหนึ่งที่เป็นลักษณะเฉพาะ ของการใช้มือ และแขนในพ่อนอีสานนอกเหนือจากการจับ และการตั้งวง ที่ได้รับอิทธิพล จากนาฏศิลป์ไทย คือ การกวักหรือม้วนมือโดยไม่จับ การกระดิกนิ้วการกวาย (ไกว) หรือวาดแขน อย่างสัมพันธ์กับมือ เพื่อสร้างท่วงท่าที่ให้ความรู้สึกอ่อนช้อย อย่างในกรณีการพ่อนของหมอลำกลอน ลักษณะโดยรวมของการใช้มือ และแขนในพ่อนอีสาน พบว่าเป็นการเลียนแบบธรรมชาติ มีแนวคิดเกี่ยวกับท่วงท่าเพื่อการสื่อสารที่ชัดเจนเรียบง่ายในขณะเดียวกันก็สะท้อน ค่านิยม เกี่ยวกับประเด็นทางสุนทรียศาสตร์ในการแสดงออก ตามกระบวนการทัศนทางศิลปะแบบชาวอีสาน

ภาพรวมของ ฟ้อนอีสาน คือการเคลื่อนไหวร่างกายให้เกิดเป็นท่วงท่า สอดคล้องกับ ท่วงทำนอง และจังหวะ เพื่อการสื่อสาร ผ่านประสบการณ์ อารมณ์ ความรู้สึก อย่างเป็นสุนทรีย์ะ ลักษณะเฉพาะในฟ้อนอีสานนอกเหนือจากการย่อเท้า ยืด และย่อ อย่างสม่ำเสมอแล้ว ยังมีการเคลื่อนไหวแบบถ่ายเทน้ำหนัก และการรักษาสมดุลของร่างกาย ในลักษณะการเอน และเอียงตัว ที่เรียกว่า “โหน่ง” จากการรักษาสมดุลร่างกายขณะเคลื่อนไหว ในลักษณะดังกล่าว ส่งผลสัมพันธ์กับการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง และของมือ และแขน ในการวาด ลวดลาย การกระดิกนิ้ว หรือกvikมือ ทำให้ท่าฟ้อนไม่อยู่ในลักษณะของ ท่านิ่ง แต่เป็นท่าทาง ที่มีการเคลื่อนไหวแบบต่อเนื่องตลอดเวลา ประกอบกับชั้นเชิง เทคนิค และจิตของผู้ฟ้อน รวมไปถึงรูปแบบดนตรีที่มีส่วนสัมพันธ์กับบริบทสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้ฟ้อนอีสาน มีความเป็นอิสระในการเคลื่อนไหวสูง

ดังนั้นในการออกแบบฟ้อนอีสาน นอกจากหลักการตามแนวคิดทฤษฎี การนาฏยประดิษฐ์ (Choreography designs) การออกแบบกระบวนท่าฟ้อนอีสานในวงโปงลาง ต้องคำนึงถึง ความสอดคล้องของท่วงท่าที่ออกแบบกับประเด็นหลักในการสื่อสาร และลักษณะ เฉพาะในรูปแบบการฟ้อนดั้งเดิม นำมาปรับแต่งให้เกิดระบบระเบียบสวยงามขึ้น โดยการฟ้อน อีสานในรูปแบบแนวความคิดการสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์อีสานในวงโปงลาง

ตัวอย่างการสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์อีสานในวงโปงลางชุด แะแ่อนฟ้อน โยงู้อุ่นในใส่แคน อ่อนนวยกวยแขน อ่วยโตตามต้อง จัดแสดงในงานโครงการสัมมนาทางวิชาการ ด้านนาฏยศิลป์ เรื่อง กระบวนกรนาฏยประดิษฐ์ การบูรณาการงานสร้างสรรค์ งานวิจัย และการแสดงศิลป์ ณ หอแสดงดนตรี อาคารศิลปวัฒนธรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยภาควิชานาฏยศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 14 สิงหาคม 2558 ออกแบบนาฏยศิลป์โดย ธีรวัฒน์ เจียงคำ แนวความคิดการสร้างสรรค์โดย คำล่า มุสิก

ภาพที่ 1 กลุ่มท่าที่มาจากฟ้อนผู้ไท เป็นท่าฟ้อนที่นำรูปแบบการฟ้อนมาจากฟ้อนผู้ไท ซึ่งมีทั้งท่าอิสระ และท่า ฟ้อนรวม มีการใช้มือ แขน ลำตัว ศีรษะ ขา โยกย้ายไปกับเสียงดนตรี ภาพโดย คำล่า มุลิกา

ภาพที่ 2 กลุ่มท่าฟ้อนที่มาจากบุญบังไฟ ท่าฟ้อนในกลุ่มนี้สื่อให้เห็นถึงการฟ้อนในบุญเดือน 6 ของชาวอีสาน คือ งานบุญบังไฟ ซึ่งจะมีทั้ง การฟ้อนในขบวนเซ็งบังไฟ การฟ้อนในขบวนเซ็งผ้าห่ม การฟ้อนในขบวนฟ้อนกลองตุ้ม ภาพโดย คำล่า มุลิกา

ภาพที่ 3 กลุ่มท่าฟ้อนมวยโบราณ ทำนี้จะสื่อให้เห็นถึงการฟ้อนมวยซึ่งเป็นศิลปะการต่อสู้ของชายหนุ่มที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ ภาพโดย คำลำ มุลิกา

ภาพที่ 4 กลุ่มท่าฟ้อนเกี้ยว ทำนี้จะแสดงออกถึงการฟ้อนเกี้ยวของชายหญิงซึ่งมาจากมูลเหตุต่างๆ เช่น ฟ้อนเกี้ยวทั่วไปในชุมชน ฟ้อนเกี้ยวในหมอลำ ภาพโดย คำลำ มุลิกา

ภาพที่ 5 การฟ้อนเกี้ยวในจังหวัดลำเพลิน ลำเพลินเป็นการขับลำอีกหนึ่งประเภทของชาวอีสาน สันนิษฐานกันว่าลำเพลินมาจากการลำตีกลองน้ำเพราะมีจังหวัด สี่ลา ทำนองที่คล้ายกันมาก เอกลักษณ์ของการฟ้อนลำเพลินคือมักจะมีทำเน็ง ทำเตะ ทำสาย ภาพโดย คำลำ มูสิกา

ภาพที่ 6 กลุ่มทำฟ้อนที่มาจากขบวนแห่ การฟ้อนนี้จะสื่อให้เห็นถึงการฟ้อนรำในขบวนแห่ของชาย และหญิง ซึ่งในสมัยก่อนเวลามีเทศกาลงานบุญเช่น แห่สงกรานต์ แห่กัณฑ์หลอน แห่บั้งไฟ แห่นาค ชาย และหญิงจะออกมาฟ้อนกันอย่างสนุกสนานและสวยงามซึ่งการฟ้อนในขบวนแห่นี้จะมีทั้งทำอิสระ และทำรำที่เป็นกลุ่ม ภาพโดย คำลำ มูสิกา

2) **ดนตรี และการขับลำ** ในกระบวนการนาฏยประดิษฐ์อีสานในวงโปงลาง นั้น การออกแบบดนตรี และนาฏยศิลป์เป็นสิ่งที่ควรกระทำไปคู่กันไปกับ การออกแบบลีลาท่าทางการฟ้อน เพราะจะได้เกิดความเข้าใจตรงกันว่าอารมณ์ ความรู้สึกของการแสดงจะต้องสัมพันธ์กับดนตรีแต่ละช่วง โดยดนตรีสะท้อนวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น มีความเรียบง่าย แต่สามารถผสมผสานปรับเปลี่ยนกับวัฒนธรรมภายนอก และความนิยมของยุคสมัย ดังนั้นดนตรีจึงสะท้อนบริบทของช่วงเวลาในขณะนั้นได้อีกด้วย ชาวอีสานนิยมความสนุกสนานรื่นเริง ทำให้ดนตรีที่สะท้อนออกมาส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นมหรสพ ดนตรีประกอบการแสดงนาฏยศิลป์อีสานในวงโปงลางควรสร้างสรรค์โดยใช้ลายแคนเป็นพื้นฐาน ควรให้คงลักษณะการดำเนินทำนองของอีสานที่มีความเรียบง่าย แต่สามารถนำเสนอได้อย่างมีความหมาย ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของการแสดง

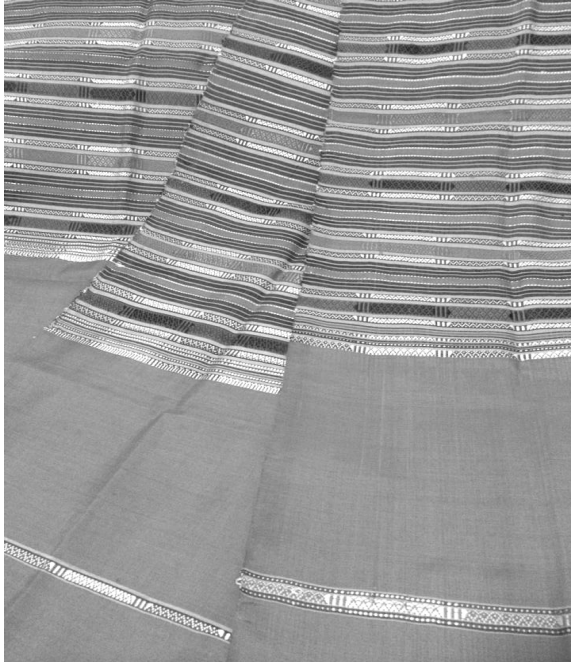
นอกจากดนตรีแล้ว สิ่งที่สำคัญในการแสดงวงโปงลางคือ การขับลำ โดยแต่ละวงอาจเรียกว่านักร้อง หรือหมอลำ ซึ่งทำหน้าที่ขับลำทั้งสำหรับประกอบการฟ้อน หรือการขับลำเดี่ยว ต้องมีการฝึกฝนให้สามารถขับลำได้หลายรูปแบบ เหมาะสมกับการแสดง หมอลำในวงโปงลางต้องเป็นนักแสดงด้วย ต้องรู้จักหว่า รู้ช่วงเวลาการแสดง

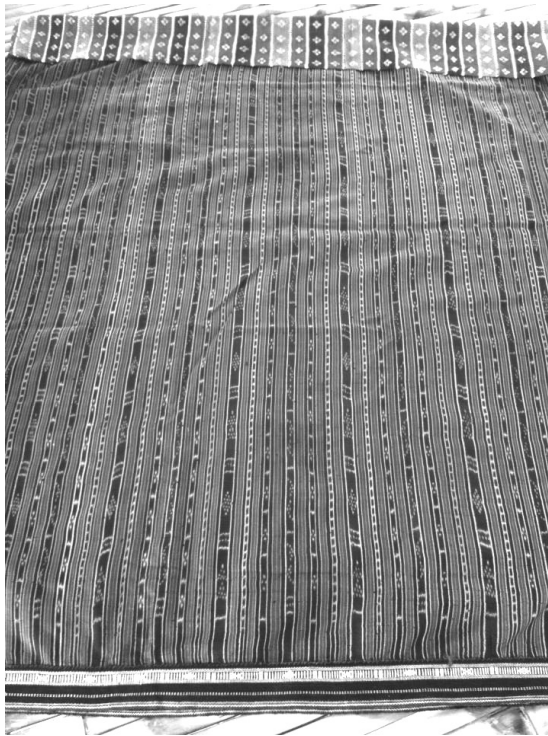
ภาพที่ 7 การขับลำประกอบดนตรีอีสาน ภาพโดย คำลำ มุสิกกา

3) **เครื่องแต่งกาย** ซึ่งในที่นี้รวมถึงเสื้อผ้า เครื่องประดับ และทรงผมต้องสะท้อนวัฒนธรรม และอัตลักษณ์อีสาน ในแง่บริบทเชิงพื้นที่ และบริบททางเวลา คือ บ่งบอกกลุ่มชาติพันธุ์ที่สวมใส่ บ่งบอกท้องถิ่นที่สวมใส่ และบ่งบอกยุคสมัยที่ต้องการสื่อสารการแสดง นักนาฏยประดิษฐ์ควรพิถีพิถันในการเลือกใช้เครื่องแต่งกายให้สอดคล้องกับแนวคิด เรื่องราว

ที่ต้องการถ่ายทอด ซึ่งมีบริบททางวัฒนธรรมกำกับอยู่ โดยต้องเข้าใจถึงเทคนิคการทอ สีเส้นที่บ่งบอก รสนิยมของแต่ละพื้นที่ และกลุ่มชาติพันธุ์ วาระโอกาสในการใช้งาน เช่น ใช้ชีวิตประจำวัน พิธีกรรม หรือวาระพิเศษต่างๆ ตลอดจนลำดับขั้นที่ใช้งาน เช่น กลุ่มสามัญชน กลุ่มเจ้านาย หรือชนชั้นปกครอง เป็นต้น หลีกเลี่ยงการใช้เครื่องแต่งกายที่ขัดแย้งกับแนวคิดของการแสดง เช่น ฟ้อนเกี่ยวกับเอกลักษณ์จังหวัดอุบลราชธานี แต่ใช้ผ้าแพรวากาฬสินธุ์ เป็นต้น

ภาพที่ 8 ผ้าสไบขิด บ้านสร้อย อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดอำนาจเจริญ ภาพโดย คำล่า มุสิกกา

ภาพที่ 9 ผ้าถุงมัดหมี่ลายปราสาทผึ้ง บ้านหนองบ่อ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
ภาพโดย คำล่า มุสิกกา

4) **อุปกรณ์ประกอบการแสดง** คือ เครื่องมือในการสื่อสารการแสดง เพื่อให้การแสดงสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และต้องสอดคล้องกับการแสดง สามารถสื่อสารออกมาได้อย่างถูกต้องตามยุคสมัยบริบทของสังคม และวัฒนธรรมอีสาน ไม่เป็นอุปสรรคต่อการแสดง และไม่ควรถอดทอนบทบาทของการแสดง มีการศึกษาข้อมูลให้ถูกต้องไม่ขัดกับศีลธรรมจารีตขนบธรรมเนียมต่างๆ ทั้งนี้การสร้างสรรค์การแสดงควรสื่อสารด้วยร่างกายให้มากที่สุดเพื่อให้คนดูเข้าใจก่อน จึงนำอุปกรณ์ประกอบการแสดงมาเป็นตัวเสริม

ภาพที่ 10 พานบายศรีแบบอีสาน อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ ภาพโดย คำล่า มุสิกกา

5) การฝึกซ้อม คือ การนำองค์ประกอบต่างๆ ของการแสดงนาฏศิลป์อีสานในวงโปงลาง ได้แก่ ท่าฟ้อน ดนตรี และการขับลำ เครื่องแต่งกาย และอุปกรณ์ประกอบการแสดง ที่พัฒนาขึ้นมาร้อยเรียงกันตั้งแต่ต้นจนจบ ในขั้นนี้ก็จะทำให้ได้นาฏศิลป์ฉบับร่างที่ 1 (Draft1) ที่ยังไม่ใช่ฉบับสมบูรณ์สำหรับการแสดง แต่มีองค์ประกอบต่างๆ ครบถ้วนแล้ว ตั้งแต่ต้นจนจบเพื่อให้เห็นภาพองค์รวมความคิด และจินตนาการ ตลอดจนจุดบกพร่องที่เกิดจากรอยต่อของแต่ละส่วนก่อนนำไปสู่การแสดงจริง การฝึกซ้อมยังจำแนกเป็นกระบวนการย่อยได้ คือ

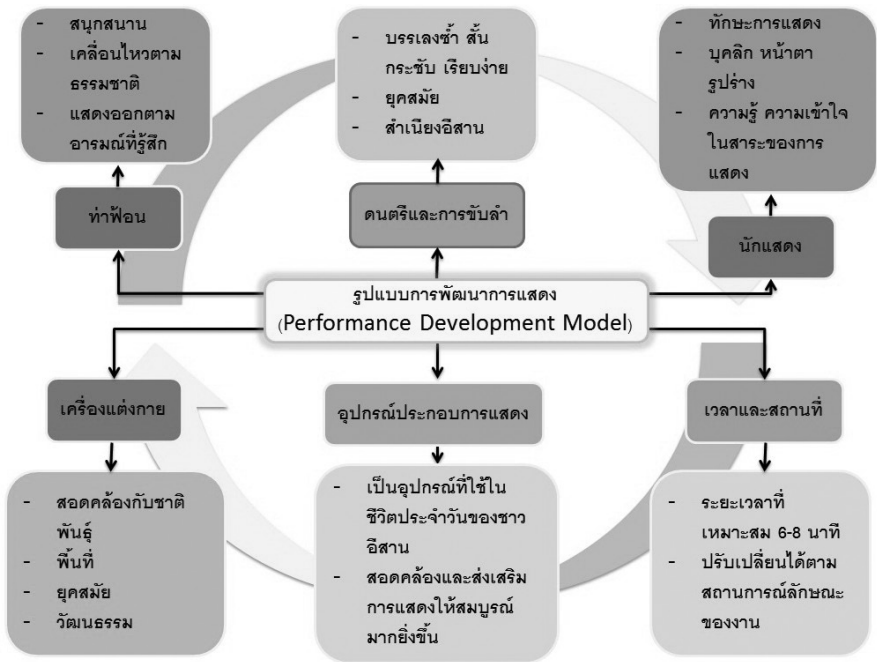
(1) การทำความเข้าใจแนวคิดหลักการแสดง คือ การที่นักนาฏยประดิษฐ์หรือผู้สร้างสรรค์ถ่ายทอดแนวคิดหลักของงานสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์อีสานในวงโปงลางที่ตนออกแบบนั้นให้ผู้ร่วมงานทราบอย่างละเอียดชัดเจน รวมถึงการรับฟังความคิดเห็นของผู้ร่วมงาน

และนักแสดงเพื่อให้สามารถถ่ายทอดออกมาได้อย่างสมบูรณ์ที่สุด ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ร่วมงาน และนักแสดงหลุดออกไปจากกรอบของที่กำหนด

(2) **การพัฒนาทักษะของการแสดง** คือ การฝึกซ้อมเพื่อให้นักแสดงสามารถถ่ายทอดลีลา ท่าทาง อารมณ์ให้ตรงตามที่นักนาฏยประดิษฐ์ได้ออกแบบไว้ ซึ่งการฝึกซ้อมในฉบับร่างที่ 1 (Draft1) อาจยังทำได้ไม่ดีพอเนื่องจากข้อจำกัดด้านทักษะการแสดง จึงจำเป็นต้องพัฒนาทักษะของนักแสดง เพื่อปรับปรุงรายละเอียด ณ จุดสำคัญ เพื่อให้นักแสดงมีความแม่นยำ เช่น รูปทรง (Shape) แรง (Dynamic) ท่าทาง ตำแหน่งระยะ การเข้า-ออกเวที จุดการสื่อความหมาย การเปลี่ยนอารมณ์ เป็นต้น ขั้นตอนนี้ยังเป็นการซ้อมพร้อมเครื่องแต่งกาย และอุปกรณ์จริง เพื่อให้เกิดความคุ้นเคย และทดสอบว่า จะมีอุปสรรคในการแสดงหรือไม่

(3) **การแก้ไข ปรับปรุง คัดสรร** เป็นกระบวนการสุดท้ายก่อนที่จะนำนาฏยศิลป์ที่สร้างสรรคั้นไปแสดงจริง อาจกล่าวได้ว่าในขั้นตอนนี้ คือ การพัฒนานาฏยศิลป์ฉบับร่างที่ 3 (Draft3) ซึ่งนักนาฏยประดิษฐ์ ต้องทบทวน และขัดเกลาผลงานที่ตัวเองสร้างขึ้น รวมถึงการปรับท่าพอนให้เข้ากับทักษะของผู้แสดง ประสบการณ์ อายุ ให้อยู่ในระดับที่พอใจได้ หรืออาจเปลี่ยนท่าพอนเดิมให้เปลี่ยนรสชาติไปกับนักแสดง หรือการดึงทักษะเด่นของนักแสดงออกมา ตัดสินใจว่าจะเอาตัด-เพิ่มท่าทางแบบไหนอย่างไร ที่ไม่กระทบกับแนวคิดหลัก และสาระสำคัญของการแสดง เพื่อให้เหมาะสมกับเวลา และสถานที่

6) **การแสดงจริง** คือ การนำนาฏยศิลป์ที่สร้างสรรคั้นไปจัดแสดงจริง ตามเป้าหมาย คือ (1) การแสดงเพื่อการแสดง (2) การแสดงเพื่อการประกวด (3) การแสดงเพื่องานว่าจ้าง ในขั้นตอนนี้หน้าที่ของนักนาฏยประดิษฐ์ย่อมหมดไป เป็นหน้าที่ของนักแสดงที่จะต้องใช้ทักษะการแสดง และทักษะการสื่อสารประเมินผู้ชมว่า จะทำให้ผู้ชมเข้าใจในสิ่งที่แสดงนั้นได้อย่างไร ตลอดจนถึงใช้ปฏิภาณไหวพริบของนักแสดงในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ซึ่งเกิดขึ้นได้เสมอ รวมถึงการวางแผนแก้ปัญหาไว้ล่วงหน้า การพัฒนาองค์ประกอบของการแสดง สามารถแสดงได้ตามรูปภาพที่ 4

แผนภาพที่ 4 รูปแบบการพัฒนาการแสดงนาฏยประดิษฐ์อีสาน

(3) ระยะเวลาหลังการสร้างงาน (Post-production) เป็นระยะของประเมินและการปรับปรุงแก้ไขก่อนนำนาฏยศิลป์นั้นไปแสดงอีกครั้งหนึ่ง (Evaluation & Elaboration) เป็นกระบวนการที่เกิดหลังจากการแสดงสิ้นสุดลง โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ให้ข้อเสนอแนะ ดิขมิวิพากษ์วิจารณ์ผลงานนั้น เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น

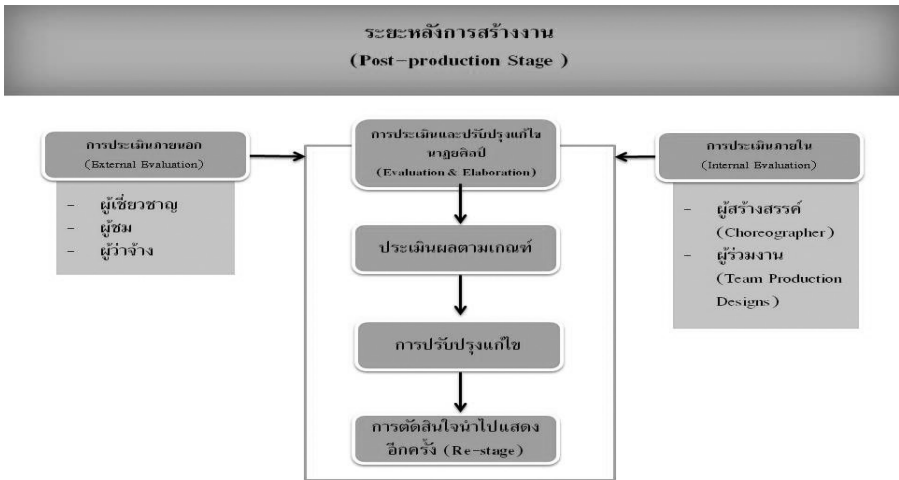
1) การประเมินภายใน (Internal Evaluation) เป็นการประเมินแบบสัทสชาลย (Intuition) คือการหยั่งรู้ด้วยตัวเองว่าสิ่งนั้น สิ่งนี้เป็นข้อเท็จจริงโดยไม่ต้องมีผู้รู้มาบอก ด้วยการที่นักนาฏยประดิษฐ์ ผู้ร่วมงาน ประเมินว่าการแสดงบรรลุเป้าหมายหรือไม่ อย่างไร

2) การประเมินภายนอก (External Evaluation) เป็นการประเมินโดยตัดสินแบบเชื่อผู้รู้ (Authority) คือให้ผู้ที่ไม่มีส่วนร่วมในการทำงาน คือ ผู้เชี่ยวชาญหรือนักวิจารณ์ ผู้ชม และผู้ว่าจ้าง เป็นผู้ประเมินจากปรากฏการณ์จริง

3) การประเมินผลตามเกณฑ์ คือการนำเอาผลสะท้อนจากการประเมินภายใน และภายนอก มาพิจารณาโดยอาจใช้เกณฑ์ต่างๆ เช่น ปัญหาอุปสรรค ข้อจำกัด ความสอดคล้องของแต่ละองค์ประกอบ การสื่อสารการแสดง เป็นต้น เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขผลงานสร้างสรรค์นาฏยศิลป์อีสานในวงโปงลาง

4) การปรับปรุงแก้ไข คือการนำเอาผลการประเมินตามเกณฑ์ซึ่งมีที่มาจาก การประเมินภายใน และภายนอก มาพิจารณาอย่างถี่ถ้วน เพื่อหาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขให้ผลงานสร้างสรรค์นาฏยศิลป์อีสานในวงโปงลางนั้นดีขึ้น เหมาะสมยิ่งขึ้น หรือนำไปสู่การตัดสินใจนำไปแสดงอีกครั้ง

5) การตัดสินใจนำไปแสดงอีกครั้ง (Re-stage) คือ การตัดสินใจของนักนาฏยประดิษฐ์หรือผู้สร้างสรรค์การแสดง ที่จะนำผลงานการสร้างสรรคานาฏยศิลป์อีสานในวงโปงลางที่ผ่านการประเมินผลตามเกณฑ์ และปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปจัดแสดงใหม่อีกครั้ง ซึ่งจะทำให้กระบวนการสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์อีสานในวงโปงลางเกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ดังสามารถแสดงได้ดังภาพที่ 5

แผนภาพที่ 5 รูปแบบแนวความคิดการสร้างสรรคานาฏยประดิษฐ์อีสานในวงโปงลางระยะหลังการสร้างงาน (Post-production)

บทส่งท้าย

รูปแบบแนวความคิดในการสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์อีสานในวงโปงลาง มีลักษณะเป็นวงจรชีวิต (Life cycle) แบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ (1) ระยะก่อนการสร้างงาน (Pre-production) (2) ระยะการสร้างงาน (Production) (3) ระยะหลังการสร้างงาน (Post-production) นั้นจะเห็นได้ว่าเป็นลักษณะร่วมสอดคล้องกับกระบวนการนาฏยประดิษฐ์ของสากล (Ashley, 2002 : Richardson, 2010 : Harrington, 2014) ทั้งนี้เนื่องจากธรรมชาติของงานนาฏยศิลป์เป็นงานที่ไม่สิ้นสุด และจับต้องได้ (Tangible) เหมือนงานทัศนศิลป์แขนงอื่น เช่น งานจิตรกรรม งานประติมากรรม หากแต่เป็นงานที่มีบริบทของเวลา และสถานที่กำกับ ทำให้การแสดงแต่ละครั้ง แม้จะแสดงเรื่องราวเดียวกัน แต่อารมณ์ ความรู้สึกย่อมแตกต่างกันไป อย่างไรก็ตามการก่อสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์แบบสากลนั้น เป็นแต่เพียงกรอบกว้างๆ ท้าวๆ ไป ยังไม่ได้ลงถึงรายละเอียดเชิงการปฏิบัติ และเงื่อนไขภายใน และภายนอกที่เป็นตัวกำกับแนวการสร้างสรรค์ให้สอดคล้องกับการแสดงนาฏยศิลป์อีสานในวงโปงลางได้อย่างชัดเจน ซึ่งรูปแบบแนวความคิดที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นนี้ได้พยายามอธิบายทั้งในส่วนที่เป็นหลักการ (Principle) และส่วนที่เป็นการปฏิบัติ (Practice) เอาไว้ค่อนข้างครบถ้วน อย่างไรก็ตามรูปแบบแนวความคิดในการสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์นี้ มุ่งอธิบายแต่เพียงนาฏยศิลป์อีสานในวงโปงลางเท่านั้น ยังไม่ครอบคลุมไปถึงนาฏยศิลป์อีสานอื่นๆ เช่น หมอลำ วงกลองยาว และขบวนแห่ อย่างไรก็ตามอาจสามารถประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดกว้างๆ ได้ในกรณีที่มีบริบทใกล้เคียงกัน ซึ่งต้องมีการศึกษาค้นคว้าวิจัยเพิ่มเติมอีกต่อไป

สำหรับเงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบแนวความคิดนี้ไปใช้ คือ ตัวนักนาฏยประดิษฐ์หรือผู้สร้างสรรค์เอง ที่ต้องให้ความสำคัญกับการออกแบบบนพื้นฐานของการแสวงหาข้อมูลที่จะใช้เป็นพื้นฐานของการสร้างสรรค์อย่างลึกซึ้ง และกว้างขวาง เพื่อให้การออกแบบและสร้างสรรค์นั้นสามารถอธิบายได้อย่างสมเหตุสมผล สถาบันอุดมศึกษาจึงควรนำเอารูปแบบแนวความคิดการสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์อีสานในวงโปงลางนี้ ไปบูรณาการในการเรียนการสอน การวิจัยเพื่อพัฒนาศักยภาพ และขีดความสามารถของบัณฑิตในสาขาวิชาต่อไป รูปแบบแนวความคิดการสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์อีสานในวงโปงลางนี้ สามารถนำไปเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์อีสานเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม

สถาบันอุดมศึกษา ที่ผลิตบัณฑิตสาขานาฏศิลป์พื้นบ้านอีสาน ควรคำนึงถึง การสร้างสรรค์ผลงานนาฏยประดิษฐ์อีสาน ที่จัดทำขึ้นใหม่ ให้สอดคล้องกับบริบททางสังคม และวัฒนธรรมอีสาน โดยเฉพาะการสร้างสรรค์เชิงอนุรักษ์ เพื่อให้ศิลปะแขนงนี้ได้รับการสืบสาน และยังคงอัตลักษณ์นาฏศิลป์อีสานให้คงอยู่สืบไป

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- คำล่า มุสิกกา. (2559). แนวความคิดการสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์อีสานในวงโปงลาง. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานาฏยศิลป์ไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์. (2548). การวิจัยทางศิลปะ (Research in arts). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2547). หลักการแสดงนาฏยศิลป์ปริทรรศน์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ

- Ashley, L. (2002). *Shape shifting : Examining choreographic process in dance education*. Retrieved December 21, 2013, from <http://ausdance.org.au/articles/details/shape-shifting>
- Harrington, C. (2014). *Choreographic pedagogy*. Retrieved December 21, 2013, From <http://www.emeraldinsight.com/journals.htm?articleid=17102984&show=html>
- Minton, S. C. (2007). *Choreography : A Basic Approach Using Improvisation*. USA : University of Northern Colorado.
- Richardson, C. (2010). *The choreographic process*. Retrieved December 20, 2013, from <http://www.skatingaheadofthecurve.com/TheChoreographicProcess.html>

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
และบรรยากาศองค์การ
ที่มีอิทธิพลต่อการทำงานเป็นทีม
กรณีศึกษากรมอุทยานแห่งชาติ
สัตว์ป่า และพันธุ์พืช
Human Resource Development
and Organizational Climate Influencing
Teamwork :
A Case Study of Department of
National Parks, Wildlife
and Plant Conservation

สมคิด ผลนิล¹ เฉลิมชัย กิตติศักดิ์นาวิน²

---

¹ นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ บรรรยากาศองค์การ และการทำงานเป็นทีม 2. เปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยส่วนบุคคลกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ บรรรยากาศองค์การ และการทำงานเป็นทีม 3. ความสัมพันธ์ระหว่างการทำงานเป็นทีม กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และบรรรยากาศองค์การ 4. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการทำงานเป็นทีมของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ผู้วิจัยใช้แบบประเมินเป็นเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 344 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว การวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุแบบมีขั้นตอน

ผลการวิจัยพบว่า

1. กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช มีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และบรรรยากาศองค์การอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนการทำงานเป็นทีมอยู่ในระดับสูง
2. ปัจจัยส่วนบุคคลด้านเพศ ประเภทของบุคลากร และสังกัดหน่วยงานแตกต่างกัน มีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แตกต่างกัน ปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุ ประสบการณ์การทำงานที่ผ่านมามีทั้งหมด ประสบการณ์การทำงานในกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และสังกัดหน่วยงาน แตกต่างกัน มีการรับรู้บรรรยากาศองค์การแตกต่างกัน ส่วนปัจจัยอื่นๆ ไม่แตกต่างกัน
3. การทำงานเป็นทีมมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับปานกลางกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการทำงานเป็นทีมมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงกับบรรรยากาศองค์การ
4. บรรรยากาศองค์การโดยรวม การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านการทำงานเป็นทีม บรรรยากาศองค์การด้านความรับผิดชอบ และบรรรยากาศองค์การด้านความผูกพันเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการทำงานเป็นทีม

คำสำคัญ: การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ บรรรยากาศองค์การ การทำงานเป็นทีม

Abstract

The objectives of this research were 1. to study human resource development, organizational climate, and teamwork 2. to compare mean of demographic factors with human resource development, organizational climate, and teamwork 3. to study relationship between teamwork and human resource development, and organizational climate and 4. to study factor affecting teamwork of the Department of National Parks, Wildlife, and Plant Conservation. Questionnaire was employed as the research instrument. The samples of this study were 344. Frequency, mean, percentage, standard deviation, t-Test, One-way ANOVA, Pearson's product moment coefficient, and stepwise regression analysis were employed to analyze the data.

The findings are as followings;

1. The Department of National Parks, Wildlife, and Plant Conservation had moderate level of human resource development and organizational climate, and high level of teamwork.

2. Individuals who are different in age, types of employee, and department had experienced different human resource development. Individuals who are different in age, work experience, tenure, and department perceived different organizational climate.

3. Teamwork had moderate positive relationship with human resource development. It also has high positive relationship with organizational climate.

4. Total organizational climate human resource development in terms of teamwork, organizational climate in terms of responsibility, and commitment were factors affecting teamwork.

Keywords: Human Resource Development, Organizational Climate, Teamwork

บทนำ

กระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในโลกยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งเป็นยุคที่มีการแข่งขันกันอย่างรุนแรง ดังนั้น ผู้บริหารยุคใหม่จะต้องเปลี่ยนแปลงรูปแบบการทำงานจากแบบเดิมที่ให้ความสำคัญกับการเป็นผู้นำคนเดียว มาเป็นรูปแบบการทำงานในลักษณะการทำงานเป็นทีม เพราะจะเป็นวิธีการในการเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้แก่องค์กร ทำให้องค์กรเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันจนสามารถเอาชนะคู่แข่ง หรือทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคของสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีความซับซ้อน และหลากหลาย ทำให้ผู้บริหารจะต้องรู้จักแบ่งงานหรือการมอบอำนาจ และกระจายหน้าที่ และความรับผิดชอบให้แก่ทุกคนในองค์กร โดยการให้ทุกคนในองค์กรช่วยกันปฏิบัติงานในลักษณะของการเป็นทีมงาน ซึ่งเป็นรูปแบบการทำงานที่เกิดจากความร่วมมือร่วมใจของทุกฝ่ายในองค์กร เนื่องจากทุกฝ่ายในองค์กรสามารถมีบทบาทต่อการปฏิบัติงาน เพราะสามารถมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ทำให้การทำงานต่างๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น (ทองทิพา วิริยะพันธุ์, 2553)

นอกจากการทำงานเป็นทีมจะมีความสำคัญต่อความสำเร็จขององค์กรในยุคโลกาภิวัตน์แล้ว สิ่งที่ต้องคำนึงอีกประการหนึ่ง คือทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร หรือบุคลากรที่จะมาเป็นส่วนหนึ่งของทีมงาน โดยจะต้องมุ่งเน้นที่ความรู้ ทักษะความชำนาญ และความสามารถในการปฏิบัติงานของบุคลากรที่จะปรับตัวให้ทันกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยการนำเทคโนโลยีหรือวิทยาการใหม่ๆ เข้ามาปรับใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ การนำความรู้ใหม่ๆ เข้ามาใช้ในการปฏิบัติงานได้นั้น จำเป็นต้องพัฒนาบุคลากรขององค์กรให้มีพร้อมรับกับความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยี และความรู้ใหม่ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะช่วยให้องค์กรอยู่รอด และสามารถแข่งขันกับองค์กรอื่นๆ ได้ ดังนั้นองค์กรต่างๆ ควรเห็นความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นอันดับแรก เนื่องจากเป็นกระบวนการที่สามารถเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ความชำนาญ และความสามารถในการปฏิบัติงานของบุคลากรทั้งหมดในองค์กรได้ (นิสดาร์ก เวชยานนท์, 2551) ซึ่งการฝึกอบรม และการพัฒนาถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นในการให้ความรู้ในงานที่ปฏิบัติแก่พนักงานขององค์กร และเพิ่มทักษะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอาชีพ (นงนุช วงษ์สุวรรณ, 2552) ทั้งนี้บรรยากาศขององค์กรก็มีความสำคัญต่อผลการปฏิบัติงาน เนื่องจากประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์กรไม่ได้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมขององค์กรที่มองเห็นได้เท่านั้น แต่ขึ้นอยู่กับการรับรู้ของบุคลากรที่มีต่อบรรยากาศขององค์กรในหน่วยงานที่พวกเขาทำงานอยู่ด้วย

บรรยากาศองค์การซึ่งเป็นรูปแบบเฉพาะของสิ่งแวดล้อมองค์การมีผลในการกระตุ้นแรงจูงใจของสมาชิกในองค์การ (Stringer, 2002) โดยบรรยากาศที่คนรู้สึกหรือรับรู้มีผลอย่างมากต่อพฤติกรรมการทำงาน ความตั้งใจทำงาน การคิดริเริ่ม และความเฉลียวฉลาด ความผูกพันต่อเป้าหมาย และทัศนคติต่อความกล้าเสี่ยง รวมทั้งทัศนคติที่มีต่อหัวหน้า เพื่อนร่วมงาน ผู้ได้บังคับบัญชาหรือแม้แต่ตนเอง แม้ว่าบรรยากาศองค์การจะถูกกำหนดโดยผู้บริหาร แต่หัวหน้างานหรือผู้นำทีมก็มีส่วนสร้างบรรยากาศองค์การด้วยเช่นกัน โดยการกระทำของเขาต่อผู้ใต้บังคับบัญชานั้นจะมีผลต่อบรรยากาศที่มีผู้ใต้บังคับบัญชาประสบ และมีผลอย่างมากต่อผลงานของกลุ่ม การทำความเข้าใจบรรยากาศองค์การจึงสำคัญ เพราะบรรยากาศองค์การเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อทีม (เรื่องวิทย์ เกษสุวรรณ, 2556) หากองค์การใดคำนึงถึงความสำคัญในเรื่องนี้ แล้วนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารจัดการที่มีการปรับเปลี่ยนให้ทันยุคทันสมัยแบบผสมผสานกลมกลืนตลอดเวลา ก็จะทำให้ห้องค์การนั้นมีความยืดหยุ่น และเกิดผลดีต่อผู้ปฏิบัติงานกับผู้บริหารที่ทำงานร่วมกัน โดยต่างฝ่ายต่างรู้ถึงความต้องการ และความพึงพอใจต่อกัน โดยในท้ายที่สุดย่อมทำให้เป้าหมายขององค์การสัมฤทธิ์ผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผลการสำรวจพบว่า ความคิดเห็น และความสำคัญต่อความพึงพอใจในการทำงานเป็นทีมของบุคลากรกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชลดลง (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, 2557) เพื่อความสำเร็จในการปฏิบัติงานของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ผู้วิจัยจึงมีคำถามว่า การทำงานเป็นทีมของบุคลากรกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชเป็นอย่างไร เนื่องจากภารกิจของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชต้องดูแลพื้นที่ป่าไม้ และอุทยานแห่งชาติ ซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญยิ่ง การอนุรักษ์ ส่งเสริม และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ และสัตว์ป่า เป็นลักษณะงานที่ไม่สามารถปฏิบัติงานโดยปัจเจกบุคคลหรือบุคคลๆ เดียวได้ ต้องมีการทำงานเป็นทีมจึงจะสามารถบรรลุภารกิจตามเป้าหมายได้ เพราะการทำงานเป็นทีมเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จขององค์การ (Woodcock and Francis, 1994; Robbins and Judge, 2011) และมีปัจจัยใดบ้างที่มีความสัมพันธ์ และมีอิทธิพลต่อการทำงานเป็นทีม จากการทบทวนวรรณกรรมของผู้วิจัย พบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (อาภรณ์ ภูวิทย์พันธุ์, 2551; นิสดาร์ก เวชยานนท์, 2551) กับบรรยากาศองค์การ (Stringer, 2002) เป็นปัจจัยสำคัญที่มีความสัมพันธ์ และมีอิทธิพลต่อการทำงานเป็นทีม (นาวิ ถนอมรอด, 2545; ธนวัฒน์ ภมรพรอนันต์, 2551 ; เสาวคนธ์ ทัดเที่ยง, 2551 ; กรกนก บุญชูจรัส, 2552 ; วิภาวี ชมะโซติ, 2555 ; ศิริมล คัมภีร์พันธุ์, 2556 ; หทัยกานต์ หอระสิทธิ์, 2557) ผู้วิจัยจึงมีคำถามว่าปัจจัยทั้งสองมีความสัมพันธ์ และมีอิทธิพลต่อการทำงานเป็นทีมของบุคลากร

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชหรือไม่อย่างไร เพราะจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการบรรลุเป้าหมายตามภารกิจของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และบรรยากาศองค์การ ที่มีอิทธิพลต่อการทำงานเป็นทีมของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาการทำงานเป็นทีมของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ บรรยากาศองค์การ และการทำงานเป็นทีมของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยส่วนบุคคลกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ บรรยากาศองค์การ และการทำงานเป็นทีมของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการทำงานเป็นทีม กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และบรรยากาศองค์การ
4. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการทำงานเป็นทีมของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

สมมติฐานของการวิจัย

1. บุคลากรที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกัน มีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ บรรยากาศองค์การและการทำงานเป็นทีมแตกต่างกัน
  - 1.1 บุคลากรที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกันมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แตกต่างกัน
  - 1.2 บุคลากรที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกันมีการรับรู้บรรยากาศองค์การแตกต่างกัน
  - 1.3 บุคลากรที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกันมีการทำงานเป็นทีมแตกต่างกัน
2. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ บรรยากาศองค์การ และการทำงานเป็นทีมมีความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างกัน
3. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ บรรยากาศองค์การมีอิทธิพลต่อการทำงานเป็นทีม

วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ บุคลากรที่ปฏิบัติงานในสังกัดส่วนกลางของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช จำนวน 12 หน่วยงาน คือ กลุ่มตรวจสอบภายใน กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร กองคุ้มครองพันธุ์สัตว์ป่า และพืชป่าตามอนุสัญญา กองนิติการ สำนักบริหารงานกลางสำนักป้องกันปราบปราม และควบคุมไฟป่า สำนักแผนงาน และสารสนเทศ สำนักฟื้นฟูและพัฒนาพื้นที่อนุรักษ์ สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้ และพันธุ์พืช สำนักอนุรักษ์ และจัดการต้นน้ำ สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า และสำนักอุทยานแห่งชาติ จำนวน 344 คน โดยวิธีการคำนวณสูตรของ ทาโร ยามาเน่ (Yamane, 1973) และดำเนินการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified random sampling) แยกตามหน่วยงานที่สังกัดจากประชากรทั้งหมด จำนวน 2,434 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือแบบประเมินที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นจากการศึกษาเอกสารแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา และหาค่าความเชื่อถือได้ ประกอบด้วย แบบประเมินการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จำนวน 20 ข้อ มีค่าความเชื่อถือได้เท่ากับ .961 แบบประเมินบรรยากาศขององค์กร จำนวน 24 ข้อ มีค่าความเชื่อถือได้เท่ากับ .916 และแบบประเมินการทำงานเป็นทีม จำนวน 33 ข้อ มีค่าความเชื่อถือได้เท่ากับ .983

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย เพื่อใช้ในการขอความอนุเคราะห์กลุ่มเป้าหมายในการทดลองเครื่องมือวิจัย และเก็บรวบรวมข้อมูล และนำแบบประเมินไปให้บุคลากรกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างตอบ ผู้วิจัยได้ทำการแจกแบบประเมิน และตรวจสอบแบบประเมิน พบว่า แบบประเมินมีความสมบูรณ์สามารถนำมาวิเคราะห์ได้ จำนวน 344 ชุด

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป (IBM SPSS Statistics) ซึ่งสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การทดสอบค่าที (t-test) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) การวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson's Correlation Coefficient) และการวิเคราะห์การถดถอยพหุแบบมีขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis)

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 344 คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 64.8 มีอายุระหว่าง 31-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 29.7 มีประสบการณ์การทำงานที่ผ่านมามีทั้งหมด ระหว่าง 10-19 ปี คิดเป็นร้อยละ 29.4 มีประสบการณ์การทำงานในกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช 10 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 53.5 มีการศึกษาระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 61.1 เป็นข้าราชการคิดเป็นร้อยละ 46.8 สังกัดสำนักฟื้นฟู และพัฒนาพื้นที่อนุรักษ์ คิดเป็นร้อยละ 20.0

2. ระดับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช พบว่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.26$, S.D.= .64) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านทั่วไปอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.32$, S.D.= .66) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านการทำงานเป็นที่อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.20$, S.D.= .71) (ดูตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์	($\bar{X}$)	S.D.	ระดับ
การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านทั่วไป	3.32	.66	ปานกลาง
การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านการทำงานเป็นที่	3.20	.71	ปานกลาง
รวม	3.26	.64	ปานกลาง

3. ระดับบรรยากาศองค์การ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช พบว่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชมีบรรยากาศองค์การอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.32$, S.D.= .50) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชมีบรรยากาศองค์การด้านความผูกพันอยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = 3.58$, S.D.= .67) และด้านความรับผิดชอบอยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = 3.45$, S.D.= .60) รองลงมา คือ ด้านการสนับสนุนอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.38$, S.D.= .69) ด้านมาตรฐานอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.31$, S.D.= .61) ด้านโครงสร้างอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.27$, S.D.= .53) และด้านการเห็นคุณค่าอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.92$, S.D.= .72) ตามลำดับ (ดูตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับของบรรยากาศองค์การ

บรรยากาศองค์การ	($\bar{X}$)	S.D.	ระดับ
ด้านโครงสร้าง	3.27	.53	ปานกลาง
ด้านมาตรฐาน	3.31	.61	ปานกลาง
ด้านความรับผิดชอบ	3.45	.60	สูง
ด้านการเห็นคุณค่า	2.92	.72	ปานกลาง
ด้านการสนับสนุน	3.38	.69	ปานกลาง
ด้านความผูกพัน	3.58	.67	สูง
รวม	3.32	.50	ปานกลาง

4. ระดับการทำงานเป็นทีม กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช พบว่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชมีการทำงานเป็นทีมอยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = 3.47$, S.D.= .57) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชมีการทำงานเป็นทีม ด้านการสนับสนุน และการไว้วางใจอยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = 3.57$, S.D.= .65) ด้านการติดต่อสื่อสาร ที่ดีอยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = 3.53$, S.D.= .70) ด้านวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน และเป้าหมายเป็นที่ยอมรับ อยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = 3.51$, S.D.= .74) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มอยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = 3.49$, S.D.= .73) ด้านบทบาทที่สมดุลอยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = 3.48$, S.D.= .65) ด้านความร่วมมือ และความขัดแย้งอยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = 3.47$, S.D.= .64) ด้านกระบวนการทำงานที่ราบรื่นอยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = 3.47$, S.D.= .70) และด้านการทบทวนอย่างสม่ำเสมออยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = 3.44$, S.D.= .66) รองลงมา คือ ด้านการเปิดเผย และการเผชิญหน้าอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.37$, S.D.= .72) และด้านภาวะผู้นำที่เหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.35$, S.D.= .74) ตามลำดับ (ดูตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับของการทำงานเป็นทีม

การทำงานเป็นทีม	($\bar{X}$)	S.D.	ระดับ
ด้านบทบาทที่สมดุล	3.48	.65	สูง
ด้านวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน และเป้าหมายเป็นที่ยอมรับ	3.51	.74	สูง
ด้านการเปิดเผย และการเผชิญหน้า	3.37	.72	ปานกลาง
ด้านการสนับสนุน และการไว้วางใจ	3.57	.65	สูง
ด้านความร่วมมือ และความขัดแย้ง	3.47	.64	สูง
ด้านกระบวนการทำงานที่ราบรื่น	3.47	.70	สูง
ด้านภาวะผู้นำที่เหมาะสม	3.35	.74	ปานกลาง
ด้านการทบทวนอย่างสม่ำเสมอ	3.44	.66	สูง
ด้านความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม	3.49	.73	สูง
ด้านการติดต่อสื่อสารที่ดี	3.53	.70	สูง
รวม	3.47	.57	สูง

5. การศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยส่วนบุคคลกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

5.1 ด้านเพศ พบว่า บุคลากรที่มีเพศแตกต่างกันมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือ เพศชายมีค่าเฉลี่ยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านทั่วไป และโดยรวมมากกว่าเพศหญิง โดยมีค่าที่เท่ากับ 2.455 และ 2.335 ตามลำดับ

5.2 ด้านอายุ พบว่า บุคลากรที่มีอายุแตกต่างกันมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยรวมไม่แตกต่างกัน

5.3 ด้านประสบการณ์การทำงานที่ผ่านมาทั้งหมด พบว่า บุคลากรที่มีประสบการณ์การทำงานที่ผ่านมาทั้งหมดแตกต่างกันมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยรวมไม่แตกต่างกัน

5.4 ด้านประสบการณ์การทำงานในกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช พบว่า บุคลากรที่มีประสบการณ์การทำงานในกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชแตกต่างกันมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยรวมไม่แตกต่างกัน

5.5 ด้านระดับการศึกษา พบว่า บุคลากรที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยรวมไม่แตกต่างกัน

5.6 ด้านประเภทของบุคลากร พบว่า ประเภทของบุคลากรแตกต่างกันมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยรวมแตกต่างกัน คือ บุคลากรที่เป็นข้าราชการมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยรวมมากกว่าบุคลากรที่เป็นพนักงานราชการ โดยมีผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ .18 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5.7 ด้านสังกัดหน่วยงาน พบว่า บุคลากรที่มีสังกัดหน่วยงานแตกต่างกันมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยรวมแตกต่างกัน คือ บุคลากรที่สังกัดสำนักบริหารงานกลางมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยรวมมากกว่าบุคลากรที่สังกัดสำนักแผนงาน และสารสนเทศ สำนักฟื้นฟูและพัฒนาพื้นที่อนุรักษ์ สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า และสำนักอุทยานแห่งชาติ โดยมีผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ .48, .48, .42 และ .41 ตามลำดับ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 บุคลากรที่สังกัดสำนักป้องกันปราบปราม และควบคุมไฟป่า มีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยรวมมากกว่าบุคลากรที่สังกัดสำนักแผนงาน และสารสนเทศ สำนักฟื้นฟูและพัฒนาพื้นที่อนุรักษ์ สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า และสำนักอุทยานแห่งชาติ โดยมีผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ .41, .41, .35 และ .33 ตามลำดับ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และบุคลากรที่สังกัดสำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้ และพันธุ์พืชมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยรวมมากกว่าบุคลากรที่สังกัดสำนักฟื้นฟูและพัฒนาพื้นที่อนุรักษ์ โดยมีผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ .27 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

6. การศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยส่วนบุคคลกับบรรยากาศองค์การ

6.1 ด้านเพศ พบว่า บุคลากรที่มีเพศแตกต่างกันมีการรับรู้บรรยากาศองค์การโดยรวมไม่แตกต่างกัน

6.2 ด้านอายุ พบว่า บุคลากรที่มีอายุแตกต่างกันมีการรับรู้บรรยากาศองค์การโดยรวมแตกต่างกัน คือ บุคลากรที่มีอายุไม่เกิน 30 ปี มีการรับรู้บรรยากาศองค์การโดยรวมมากกว่าบุคลากรที่มีอายุระหว่าง 41-50 ปี และอายุระหว่าง 51-60 ปี โดยมีผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ .20 และ .24 ตามลำดับ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

6.3 ด้านประสบการณ์การทำงานที่ผ่านมาทั้งหมด พบว่า บุคลากรที่มีประสบการณ์การทำงานที่ผ่านมาทั้งหมดแตกต่างกันมีการรับรู้บรรยากาศองค์การโดยรวมแตกต่างกัน คือ บุคลากรที่มีประสบการณ์การทำงานที่ผ่านมาทั้งหมดน้อยกว่า 5 ปี มีการรับรู้บรรยากาศองค์การโดยรวมมากกว่าบุคลากรที่มีประสบการณ์การทำงานที่ผ่านมาทั้งหมดระหว่าง 10-19 ปี

และระหว่าง 20-29 ปี โดยมีผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ .21 และ .25 ตามลำดับ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และบุคลากรที่มีประสบการณ์การทำงานที่ผ่านมาทั้งหมดระหว่าง 5-9 ปี มีการรับรู้บรรยากาศองค์การโดยรวมมากกว่าบุคลากรที่มีประสบการณ์การทำงานที่ผ่านมาทั้งหมดระหว่าง 10-19 ปี และระหว่าง 20-29 ปี โดยมีผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ .18 และ .22 ตามลำดับ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

6.4 ด้านประสบการณ์การทำงานในกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช พบว่าบุคลากรที่มีประสบการณ์การทำงานในกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชแตกต่างกัน มีการรับรู้บรรยากาศองค์การโดยรวมแตกต่างกัน คือ บุคลากรที่มีประสบการณ์การทำงานในกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชน้อยกว่า 3 ปี มีการรับรู้บรรยากาศองค์การโดยรวมมากกว่าบุคลากรที่มีประสบการณ์การทำงานในกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชระหว่าง 5-9 ปี และ 10 ปีขึ้นไป โดยมีผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ .20 และ .21 ตามลำดับ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

6.5 ด้านระดับการศึกษา พบว่า บุคลากรที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีการรับรู้บรรยากาศองค์การโดยรวมไม่แตกต่างกัน

6.6 ด้านประเภทของบุคลากร พบว่า ประเภทของบุคลากรแตกต่างกันมีการรับรู้บรรยากาศองค์การโดยรวมไม่แตกต่างกัน

6.7 ด้านสังกัดหน่วยงาน พบว่า บุคลากรที่มีสังกัดหน่วยงานแตกต่างกันมีการรับรู้บรรยากาศองค์การโดยรวมแตกต่างกัน คือ บุคลากรที่สังกัดกลุ่มตรวจสอบภายในมีการรับรู้บรรยากาศองค์การโดยรวมมากกว่าบุคลากรที่สังกัดกลุ่มพัฒนาระบบบริหาร โดยมีผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.02 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 บุคลากรที่สังกัดกองคุ้มครองพันธุ์สัตว์ป่า และพืชป่าตามอนุสัญญาที่มีการรับรู้บรรยากาศองค์การโดยรวมมากกว่าบุคลากรที่สังกัดกลุ่มพัฒนาระบบบริหาร โดยมีผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ .72 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 บุคลากรที่สังกัดสำนักบริหารงานกลางมีการรับรู้บรรยากาศองค์การโดยรวมมากกว่าบุคลากรที่สังกัดกลุ่มพัฒนาระบบบริหาร และกองนิติการ โดยมีผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ .84 และ .49 ตามลำดับ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 บุคลากรที่สังกัดสำนักป้องกันปราบปราม และควบคุมไฟป่ามีการรับรู้บรรยากาศองค์การโดยรวมมากกว่าบุคลากรที่สังกัดกลุ่มพัฒนาระบบบริหาร โดยมีผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ .81 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 บุคลากรที่สังกัดสำนักฟื้นฟูและพัฒนาพื้นที่อนุรักษ์มีการรับรู้บรรยากาศองค์การโดยรวมมากกว่าบุคลากรที่สังกัด

กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร โดยมีผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ .71 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 บุคลากรที่สังกัดสำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้ และพันธุ์พืช มีการรับรู้บรรยากาศองค์การโดยรวมมากกว่าบุคลากรที่สังกัดกลุ่มพัฒนาระบบบริหาร กองนิติการ สำนักแผนงาน และสารสนเทศ สำนักฟื้นฟู และพัฒนาพื้นที่อนุรักษ์ และสำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า โดยมีผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ .97, .61, .34, .25 และ .28 ตามลำดับ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 บุคลากรที่สังกัดสำนักอนุรักษ์ และจัดการต้นน้ำ มีการรับรู้บรรยากาศองค์การโดยรวมมากกว่าบุคลากรที่สังกัดกลุ่มพัฒนาระบบบริหาร โดยมีผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ .82 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และบุคลากรที่สังกัดสำนักอุทยานแห่งชาติ มีการรับรู้บรรยากาศองค์การโดยรวมมากกว่าบุคลากรที่สังกัดกลุ่มพัฒนาระบบบริหาร และกองนิติการ โดยมีผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ .86 และ .51 ตามลำดับ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

7. การศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยส่วนบุคคลกับการทำงานเป็นทีม

7.1 ด้านเพศ พบว่า บุคลากรที่มีเพศแตกต่างกันมีการทำงานเป็นทีมโดยรวมไม่แตกต่างกัน

7.2 ด้านอายุ พบว่า บุคลากรที่มีอายุแตกต่างกันมีการทำงานเป็นทีมโดยรวมไม่แตกต่างกัน

7.3 ด้านประสบการณ์การทำงานที่ผ่านมาทั้งหมด พบว่า บุคลากรที่มีประสบการณ์การทำงานที่ผ่านมาทั้งหมดแตกต่างกันมีการทำงานเป็นทีมโดยรวมไม่แตกต่างกัน

7.4 ด้านประสบการณ์การทำงานในกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช พบว่า บุคลากรที่มีประสบการณ์การทำงานในกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชแตกต่างกันมีการทำงานเป็นทีมไม่แตกต่างกัน

7.5 ด้านระดับการศึกษา พบว่า บุคลากรที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีการทำงานเป็นทีมโดยรวมไม่แตกต่างกัน

7.6 ด้านประเภทของบุคลากร พบว่า ประเภทของบุคลากรแตกต่างกันมีการทำงานเป็นทีมโดยรวมไม่แตกต่างกัน

7.7 ด้านสังกัดหน่วยงาน พบว่า บุคลากรที่มีสังกัดหน่วยงานแตกต่างกันมีการทำงานเป็นทีมโดยรวมไม่แตกต่างกัน

8. การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการทำงานเป็นทีมกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และบรรยากาศองค์การ พบว่า การทำงานเป็นทีมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และบรรยากาศองค์การ ดังนี้

8.1 การทำงานเป็นทีมมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านทั่วไป การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านการทำงานเป็นทีม และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยรวม มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) เท่ากับ .432, .515 และ .511 ตามลำดับ

8.2 การทำงานเป็นทีมมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กับด้านโครงสร้าง ด้านมาตรฐาน ด้านความรับผิดชอบ ด้านการเห็นคุณค่า ด้านการสนับสนุนด้านความผูกพัน มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) เท่ากับ .340, .594, .666, .558 และ .641 ตามลำดับ และการทำงานเป็นทีมมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กับบรรยากาศองค์การโดยรวม มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) เท่ากับ .744

9. การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการทำงานเป็นทีมของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช พบว่า ตัวแปรบรรยากาศองค์การโดยรวมสามารถอธิบายความผันแปรหรือมีอำนาจพยากรณ์การทำงานเป็นทีมได้ร้อยละ 55.3 หรือมีค่า R^2 เท่ากับ .553 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และเมื่อเพิ่มตัวแปรการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านการทำงานเป็นทีมจะมีอำนาจพยากรณ์การทำงานเป็นทีมเพิ่มขึ้น .013 สามารถพยากรณ์การทำงานเป็นทีมได้ร้อยละ 56.7 หรือมีค่า R^2 เท่ากับ .567 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 เมื่อเพิ่มตัวแปรบรรยากาศองค์การด้านความรับผิดชอบจะมีอำนาจพยากรณ์การทำงานเป็นทีมเพิ่มขึ้น .011 สามารถพยากรณ์การทำงานเป็นทีมร้อยละ 57.7 หรือมีค่า R^2 เท่ากับ .577 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และเมื่อเพิ่มตัวแปรบรรยากาศองค์การด้านความผูกพัน จะมีอำนาจพยากรณ์การทำงานเป็นทีมเพิ่มขึ้น .011 โดยทั้งสี่ตัวแปรจะสามารถพยากรณ์การทำงานเป็นทีมได้ร้อยละ 58.8 หรือมีค่า R^2 เท่ากับ .588 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (ดูตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 การวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบมีขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) ของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ บรรยากาศองค์การที่มีอิทธิพลต่อการทำงานเป็นทีม

ตัวแปร	B	Beta	t	R ² change
ค่าคงที่	.530		3.899***	
บรรยากาศองค์การโดยรวม	.375 (1)	.327	3.570***	.553
การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านการทำงานเป็นทีม	.116 (2)	.144	3.415***	.013
บรรยากาศองค์การด้านความรับผิดชอบ	.226 (3)	.239	3.736***	.011
บรรยากาศองค์การด้านความผูกพัน	.152 (4)	.178	2.969**	.011
R	.767			
R ²	.588			
Adjust R ²	.583			
F	121.044**			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 **มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ***มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ

.001

โดยสามารถแสดงสมการพยากรณ์การทำงานเป็นทีม ได้ดังนี้

การทำงานเป็นทีม = .530 + .375 (บรรยากาศองค์การโดยรวม) + .116 (การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านการทำงานเป็นทีม) + .226 (บรรยากาศองค์การด้านความรับผิดชอบ) + .152 (บรรยากาศองค์การด้านความผูกพัน)

การอภิปรายผล

1. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านทั่วไป และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านการทำงาน เป็นทีมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ วิไลดา ชาวชื่นสุข (2550) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ภายในสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน และเบญจวรรณ นิवासานนท์ (2552) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี พบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ผู้วิจัยเห็นว่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานเป็นทีมเพิ่มมากขึ้น โดยการดำเนินการฝึกอบรม และการพัฒนาต้องเป็นไปอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีประสิทธิภาพมากขึ้น บุคลากรรวมถึงองค์กรได้รับประโยชน์จากการฝึกอบรม และการพัฒนาอย่างสูงสุด

2. บรรยากาศองค์การโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า บรรยากาศองค์การด้านความผูกพัน และด้านความรับผิดชอบอยู่ในระดับสูง ส่วนด้านการสนับสนุนด้านมาตรฐาน ด้านโครงสร้าง และด้านการเห็นคุณค่าอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของรมิดา เสนโสพิศ (2550) ศึกษาเรื่องการรับรู้บรรยากาศองค์การ และประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตศรีราชา และ วิชาวี ชมะโชติ (2555) ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างบรรยากาศองค์การ และองค์ประกอบในการทำงานเป็นทีมของข้าราชการสำนักงานกรมการสื่อสาร สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา พบว่า บุคลากรมีการรับรู้บรรยากาศองค์การอยู่ในระดับปานกลาง ผู้วิจัยเห็นว่ากรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ควรส่งเสริม และพัฒนาบรรยากาศองค์การ เนื่องจากการรับรู้บรรยากาศองค์การของบุคลากรที่มีต่อองค์การส่งผลต่อพฤติกรรมการทำงาน ซึ่งอาจเป็นในรูปของความตั้งใจในการทำงาน การมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ หรือการแสดงออกในรูปแบบต่างๆ อันเป็น ผลให้องค์การเกิดความเจริญก้าวหน้า (เรื่องวิทย์ เกษสุวรรณ, 2556)

3. การทำงานเป็นทีมโดยรวมอยู่ในระดับสูง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้าน การสนับสนุน และการไว้วางใจ ด้านการติดต่อสื่อสารที่ดี ด้านวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน และเป้าหมาย

เป็นที่ยอมรับ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม ด้านบทบาทที่สมดุล ด้านความร่วมมือ และความขัดแย้งด้านกระบวนการทำงานที่ราบรื่น และด้านการทบทวนอย่างสม่ำเสมอในระดับสูง ส่วนด้านการเปิดเผย และการเผชิญหน้า และด้านภาวะผู้นำที่เหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของปีนแก้ว เสียงเย็น (2547) ศึกษาสภาพการทำงานเป็นทีมตามแนวคิดของวี๊ดคอคค์ และพรานซิสของข้าราชการครู สำนักงานเขตคลองสาน สังกัดกรุงเทพมหานคร จันทิมา มุขด้วง (2550) ศึกษาสภาพการทำงานเป็นทีมของบุคลากรโรงพยาบาลอุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี กรกนก บุญชูจรัส (2552) ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการทำงานเป็นทีมของพัฒนาการในพื้นที่ความรับผิดชอบของศูนย์การศึกษา และพัฒนาชุมชน จังหวัดเพชรบุรี และวิภาวี ชมะโชติ (2555) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบรรยากาศองค์การ และองค์ประกอบในการทำงานเป็นทีมของข้าราชการสำนักกรมอาชญากรรม สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา พบว่ามีการทำงานเป็นทีมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

4. การเปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยส่วนบุคคลกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์พบว่า เพศ ประเภทของบุคลากร และสังกัดหน่วยงานแตกต่างกันมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แตกต่างกัน เนื่องจากภารกิจ หน้าที่ ความรับผิดชอบแตกต่างกัน การได้รับการพัฒนาทักษะความรู้ ความสามารถ สมรรถนะจึงแตกต่างกัน สอดคล้องกับแนวคิดของนงนุช วงษ์สุวรรณ (2552) ที่กล่าวว่า เมื่อพิจารณาลักษณะของบุคลากรในองค์การแล้วจะพบว่า มีความแตกต่างกันทั้งในส่วนขององค์การ และส่วนบุคคล ในส่วนขององค์การจะแตกต่างกันตามวัตถุประสงค์และประเภทขององค์การ สำหรับบุคลากรในองค์การย่อมแตกต่างกัน ตามลักษณะ เพศ อายุ วัย ลักษณะนิสัย ความมุ่งมั่นในการทำงาน และความสามารถในการปฏิบัติงาน ทั้งลักษณะขององค์การ และบุคลากรดังกล่าวจะเป็นปัจจัยที่จะต้องพิจารณาให้รอบคอบเพื่อพัฒนาบุคลากรในด้านความรู้ ความสามารถ ให้มีประสิทธิภาพสูงสุด และค้ำค่าที่สุด ผู้วิจัยเห็นว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชควรจัดให้มีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั้งในหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรม และการพัฒนาทักษะ ความรู้ สมรรถนะ ในงานที่เป็นภารกิจหลัก และงานที่เป็นภารกิจสนับสนุนอย่างสมดุล เพื่อให้บุคลากรที่ปฏิบัติงานทั้งในภารกิจหลัก และภารกิจสนับสนุนได้รับการพัฒนา สามารถร่วมกันขับเคลื่อนองค์การได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. การเปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยส่วนบุคคลกับบรรยากาศองค์การ พบว่า อายุ ประสบการณ์การทำงานที่ผ่านมาทั้งหมด ประสบการณ์การทำงานในกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และสังกัดหน่วยงานแตกต่างกันมีการรับรู้บรรยากาศองค์การแตกต่างกัน ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับผลงานวิจัยของรมิตา เสนโสภาพิศ (2550) ศึกษาเรื่องการรับรู้บรรยากาศองค์การ และประสิทธิผลในการทำงานของบุคลากรมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตศรีราชา พบว่า บุคลากรที่มีอายุ อายุงาน และสังกัดแตกต่างกันมีการรับรู้บรรยากาศองค์การแตกต่างกัน ผู้วิจัยเห็นว่ากรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ควรให้ความสำคัญกับบุคลากรที่ทำงานในองค์การ ดำเนินการปรับทัศนคติ และเสริมสร้างบรรยากาศองค์การในทุกหน่วยงาน ให้บุคลากรรับรู้บรรยากาศองค์การที่มีความเหมาะสมในการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งบรรยากาศองค์การด้านโครงสร้าง ด้านมาตรฐาน และด้านความรับผิดชอบ (Stringer, 2002) เมื่อบุคลากรมีทัศนคติที่ดี และรับรู้ได้ถึงบรรยากาศองค์การที่ดีก็จะส่งผลให้บุคลากรทุ่มเทในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ส่งผลให้องค์การ และบุคลากรประสบความสำเร็จอย่างสูงต่อไป

6. การเปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยส่วนบุคคลกับการทำงานเป็นทีม พบว่า เพศ อายุ ประสบการณ์การทำงานที่ผ่านมาทั้งหมด ประสบการณ์การทำงานในกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ระดับการศึกษา ประเภทของบุคลากร และสังกัดหน่วยงานแตกต่างกัน มีการทำงานเป็นทีมไม่แตกต่างกัน สามารถอธิบายได้ว่า ในการทำงานเป็นทีมของบุคลากรในสังกัดกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ส่วนใหญ่มีความคุ้นเคย และเป็นกันเองในการปฏิบัติงาน มีการประสานงานในการทำงานร่วมกันบ่อยครั้ง และมีลักษณะการทำงานเป็นทีมที่คล้ายคลึงกัน ส่งผลให้การทำงานเป็นทีมในภาพรวมไม่แตกต่างกัน และผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับผลงานวิจัยของปิ่นแก้ว เสียงเย็น (2547) ศึกษาสภาพการทำงานเป็นทีมตามแนวคิดของวิคคอกค์ และพรานชิของข้าราชการครู สำนักงานเขตคลองสาน สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า ข้าราชการครู สำนักงานเขตคลองสาน สังกัดกรุงเทพมหานคร ที่มีคุณลักษณะ (อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน) แตกต่างกันมีสภาพการทำงานเป็นทีมไม่แตกต่างกัน ผู้วิจัยเห็นว่ากรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชควรให้ความสำคัญ และสนับสนุนการทำงานเป็นทีมอย่างต่อเนื่อง โดยวิธีการฝึกอบรม และพัฒนา วิธีการสอนงานทั้งในระดับผู้บริหาร และในระดับปฏิบัติงาน เนื่องจากการทำงานเป็นทีมจะช่วยให้วัตถุประสงค์ขององค์การได้

บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย ส่งผลต่อความเจริญก้าวหน้าหรือความอยู่รอดขององค์กรด้วย องค์กรยุคใหม่จึงมีความจำเป็นต้องสร้างทีมงานที่มีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพให้เกิดขึ้น ในองค์กร ทั้งนี้เพราะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายนั้นทีมงานจะต้องประสบกับปัญหา และอุปสรรคมากมาย ทำให้ทีมงานต้องมีความสามารถในการทำงาน และต้องให้อำนาจสมาชิก ของทีมงานได้ทำงานร่วมกันอย่างเต็มที่ เพื่อให้สมาชิกของทีมงานได้ใช้ความสามารถในการเลือก หนทางไปสู่เป้าหมาย และดำเนินการตามหนทางที่ได้เลือกไว้ (ทองทิพภา วิริยะพันธุ์, 2553 : 80)

7. การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการทำงานเป็นทีมกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และบรรยากาศองค์กร จากการศึกษาพบว่า การทำงานเป็นทีมมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับ ปานกลางกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านทั่วไป การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านการทำงาน เป็นทีม และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยรวม มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) เท่ากับ .432, .515 และ .511 ตามลำดับ สามารถอธิบายได้ว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาผลการปฏิบัติงาน และการทำงานร่วมกันเป็นทีมของสมาชิกทีม ซึ่ง Swanson and Holton (2001 : 4) ได้กล่าวถึง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ว่าเป็นกระบวนการ สร้างความชำนาญให้บุคลากร และการพัฒนาเพื่อวัตถุประสงค์ในการปรับปรุงผลการปฏิบัติงาน ให้มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้การที่ผู้ปฏิบัติงานได้มีโอกาสเรียนรู้โดยการฝึกอบรม การศึกษา และการพัฒนา เป็นการเพิ่มพูนความรู้ และศักยภาพในการทำงาน รวมทั้งปรับพฤติกรรมของ ผู้ปฏิบัติงานให้พร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่ที่รับผิดชอบให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กรและมีโอกาส ก้าวหน้าในตำแหน่งที่สูงขึ้น (สุนันทา เลาहनันท์, 2542 : 5) และศิริมล คัมภีร์พันธุ์ (2556) ได้ศึกษาเรื่อง โปรแกรมการฝึกอบรมเสริมสร้างการทำงานเป็นทีมสำหรับนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทย พบว่า โปรแกรมการฝึกอบรมเสริมสร้างการทำงานเป็นทีม สำหรับนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทยมีความเหมาะสมในการนำไปใช้เพื่อ เสริมสร้างการทำงานเป็นทีม ทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าใจในการทำงาน เป็นทีมยิ่งขึ้น บอกได้ถึงวิธีทำให้ทีมงานมีประสิทธิภาพ และเกิดความเชื่อมั่นว่าสามารถนำความรู้ และประสบการณ์ที่ได้รับไปปรับใช้ในการทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดีที่ระดับมากที่สุด และค่าเฉลี่ยของคะแนนหลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรม

การทำงานเป็นทีมมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับปานกลางกับบรรยากาศองค์การ ด้านโครงสร้าง ด้านมาตรฐาน ด้านความรับผิดชอบ ด้านการเห็นคุณค่า ด้านการสนับสนุนด้าน ความผูกพันมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) เท่ากับ .340, .594, .666, .558 และ .641 ตามลำดับ และการทำงานเป็นทีมมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงกับบรรยากาศองค์การโดยรวม มีค่า สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) เท่ากับ .744 ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ เสาวคนธ์ ทัดเที่ยง (2551) ที่ได้ศึกษาปัจจัยคัตสรรที่มีความสัมพันธ์กับการทำงานเป็นทีมของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลศูนย์ที่ผ่านการรับรองคุณภาพ เขตภาคเหนือ พบว่า ปัจจัยคัตสรรที่มีความสัมพันธ์ ทางบวกกับการทำงานเป็นทีมในงานประกันคุณภาพของพยาบาลวิชาชีพ คือ ตัวแปรด้านบรรยากาศ องค์การ พฤติกรรมการแสดงออกอย่างเหมาะสมของพยาบาล การมีส่วนร่วมในงานประกัน คุณภาพ และภาวะผู้นำของหัวหน้าหอผู้ป่วย ($r = .64, .57, .67$ และ $.52$ ตามลำดับ) และ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของกรรณก บุญชูจรัส (2552) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อ การทำงานเป็นทีมของพัฒนากรในพื้นที่ความรับผิดชอบของศูนย์การศึกษา และพัฒนาชุมชน จังหวัดเพชรบุรี พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการทำงานเป็นทีมของพัฒนากรในพื้นที่ ความรับผิดชอบของศูนย์ศึกษา และพัฒนาชุมชน จังหวัดเพชรบุรี ได้แก่ การคิดเชิงบวก การรวมทีม การจัดการความรู้ สภาพแวดล้อม และบรรยากาศในการทำงาน ความสมดุลของชีวิตการทำงาน โครงสร้างของทีม และการกำหนดภารกิจของหน่วยงาน และกลยุทธ์ในการบริหารงาน และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ วิภาวี ชมะโชติ (2555) ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบรรยากาศ องค์การ และองค์ประกอบในการทำงานเป็นทีมของข้าราชการสำนักงานกรมการ สำนักงาน เลขาธิการวุฒิสภา พบว่า ปัจจัยทั้งสองมีความสัมพันธ์กัน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลงานวิจัย ของหทัยกานต์ หอระสิทธิ์ (2557) ที่ศึกษาเรื่อง บรรยากาศองค์การที่ส่งผลต่อการทำงาน เป็นทีมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างบรรยากาศองค์การกับการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 มีความสัมพันธ์เชิงบวกอยู่ในระดับมาก ทุกด้าน ผู้วิจัยเห็นว่า บรรยากาศองค์การทุกด้านเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการทำงาน เป็นทีม ดังนั้นผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับบรรยากาศองค์การ เนื่องจากการทำงาน ในบรรยากาศที่พนักงานชอบหรือมีความสุข ก็จะมีอิทธิพลต่อผลการปฏิบัติงานของพนักงาน (Lussier, 2010 : 505) รวมถึงส่งผลต่อความร่วมมือในการทำงานเป็นทีมให้เกิดประสิทธิผลมาก ยิ่งขึ้น

8. การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการทำงานเป็นทีม จากการศึกษาพบว่า บรรยากาศองค์การโดยรวม การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านการทำงานเป็นทีม บรรยากาศองค์การด้านความรับผิดชอบ และบรรยากาศองค์การด้านความผูกพันเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการทำงานเป็นทีมของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กล่าวคือ บรรยากาศองค์การโดยรวมมีความสำคัญเป็นอันดับแรกสามารถอธิบายความผันแปรหรือมีอำนาจพยากรณ์การทำงานเป็นทีมได้ร้อยละ 55.3 หรือมีค่า R^2 เท่ากับ .553 และตัวแปรที่มีความสำคัญอันดับสอง คือ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านการทำงานเป็นทีมจะมีอำนาจพยากรณ์การทำงานเป็นทีมเพิ่มขึ้น .013 สามารถพยากรณ์การทำงานเป็นทีมได้ร้อยละ 56.7 หรือมีค่า R^2 เท่ากับ .567 เมื่อเพิ่มตัวแปรบรรยากาศองค์การด้านความรับผิดชอบต่อเป็นตัวแปรอันดับสามจะมีอำนาจพยากรณ์การทำงานเป็นทีมเพิ่มขึ้น .011 สามารถพยากรณ์การทำงานเป็นทีมร้อยละ 57.7 หรือมีค่า R^2 เท่ากับ .577 และตัวแปรสุดท้าย เมื่อเพิ่มตัวแปรบรรยากาศองค์การด้านความผูกพัน จะมีอำนาจพยากรณ์การทำงานเป็นทีมเพิ่มขึ้น .011 โดยทั้งสี่ตัวแปรจะสามารถพยากรณ์การทำงานเป็นทีมได้ร้อยละ 58.8 หรือมีค่า R^2 เท่ากับ .588 สามารถอธิบายได้ว่า บรรยากาศองค์การเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการทำงานเป็นทีมอย่างยิ่ง โดยมีบรรยากาศองค์การถึง 3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการทำงานเป็นทีม ได้แก่ บรรยากาศองค์การโดยรวม บรรยากาศองค์การด้านความรับผิดชอบต่อ และบรรยากาศองค์การด้านความผูกพัน สอดคล้องกับ เรื่องวิทย์ เกษสุวรรณ (2556 : 39-40) ที่กล่าวว่า บรรยากาศที่คนรู้สึกหรือรับรู้มีผลอย่างมากต่อพฤติกรรมการทำงาน มีผลต่อความตั้งใจทำงาน การคิดริเริ่ม และความเฉลียวฉลาด ความผูกพัน เป้าหมายทัศนคติ ความกล้าเสี่ยง รวมทั้งทัศนคติที่มีต่อหัวหน้า เพื่อนร่วมงาน ผู้ใต้บังคับบัญชา และแม้แต่ตนเอง การทำความเข้าใจบรรยากาศองค์การจึงสำคัญ เพราะเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อทีม และผลการศึกษาที่สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ เสาวคนธ์ ทัดเที่ยง (2551) ศึกษาปัจจัยคัดสรรที่มีความสัมพันธ์กับการทำงานเป็นทีมของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลศูนย์ที่ผ่านการรับรองคุณภาพ เขตภาคเหนือ พบว่าบรรยากาศองค์การ เป็นปัจจัยคัดสรรที่สามารถร่วมกันพยากรณ์การทำงานเป็นทีมในงานประกันคุณภาพของพยาบาลวิชาชีพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของหทัยกานต์ หอระสิทธิ์ (2557) ศึกษาเรื่อง บรรยากาศองค์การที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 ผล พบว่า บรรยากาศองค์การ 4 ด้านร่วมกันพยากรณ์การทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา คือ ด้านความอบอุ่น และการสนับสนุนในการปฏิบัติงาน ด้านโครงสร้างองค์การ ด้านมาตรฐานการปฏิบัติงาน

ด้านความชัดเจนของเป้าหมาย และนโยบาย มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเท่ากับ .936 มีค่าอำนาจการพยากรณ์การทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา ร้อยละ 87.7 ($R^2 = .877$) ผู้วิจัยเห็นว่าหากบุคลากรมีการรับรู้บรรยากาศองค์การโดยรวมที่ดี โดยเฉพาะบรรยากาศองค์การด้านความรับผิดชอบ และบรรยากาศองค์การด้านความผูกพัน ก็จะส่งผลให้การทำงานเป็นทีมมีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านการทำงานเป็นทีมก็เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการทำงานเป็นทีม เนื่องจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยการฝึกอบรม และการพัฒนา ที่มุ่งเน้นแนวทางการสร้าง และวางแผนการเรียนรู้จะช่วยพัฒนาความสามารถหลักให้กับบุคคลที่จะปฏิบัติงานในปัจจุบันหรือในอนาคต (McLagan, 1989) และส่งผลให้บุคคลมีทักษะความรู้ ความสามารถ ในการปฏิบัติงานร่วมกันเป็นทีมมากขึ้น และผลการศึกษานี้สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ นาวิ ถนอมรอด (2545) ที่ศึกษาการพัฒนากระบวนการฝึกอบรม เพื่อการทำงานเป็นทีม สำหรับพนักงานโรงงานอุตสาหกรรม พบว่า การทดลองโดยใช้แผนการวิจัยแบบ One-Group Pretest-Posttest Design นั้น ผลสัมฤทธิ์ของผู้เข้ารับการอบรมสูงกว่าก่อนการใช้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผลการสังเกตทักษะพฤติกรรมการทำงานเป็นทีม พบว่า ทักษะพฤติกรรมการทำงานเป็นทีมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมแสดงออกสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ผลการทดลองใช้แผนการฝึกอบรมในสภาพการณ์จริง พบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมประเมินผลการใช้แผนการฝึกอบรมเพื่อการทำงานเป็นทีมสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ธนวัฒน์ ภมรพรอนันต์ (2551) ศึกษาการทำงานเป็นทีม และการสร้างโมเดลการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการทำงานเป็นทีมของพนักงาน พบว่า การฝึกอบรมมีผลให้กลุ่มทดลองมีการทำงานเป็นทีมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ดังนั้นองค์การควรให้ความสำคัญกับบรรยากาศองค์การ และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่เอื้ออำนวยให้การทำงานเป็นทีมเกิดประสิทธิผล ส่งผลให้ องค์การโดยรวมมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทางการบริหาร

1. ด้านบรรยากาศองค์การ จากผลการวิจัยพบว่า บรรยากาศองค์การของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช อยู่ในระดับปานกลาง บรรยากาศองค์การโดยรวม มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กับการทำงานเป็นทีมโดยรวม มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) เท่ากับ .744 บรรยากาศองค์การโดยรวม บรรยากาศองค์การด้านความรับผิดชอบ และบรรยากาศองค์การด้านความผูกพัน เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการทำงานเป็นทีมของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช แสดงให้เห็นว่าบรรยากาศองค์การมีความสัมพันธ์ในระดับสูง และเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีม แต่กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชมีบรรยากาศองค์การในระดับปานกลางเท่านั้น ดังนั้นหากกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชต้องการให้การทำงานเป็นทีมมีประสิทธิภาพมากขึ้น กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชจะต้องให้ความสำคัญ และพัฒนาบรรยากาศองค์การให้ดีขึ้น โดยมอบหมายให้ กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชเป็นหน่วยงานหลักในการกำหนดแนวทาง และสนับสนุนการสร้างบรรยากาศองค์การในหน่วยงานโดยเฉพาะบรรยากาศองค์การด้านความรับผิดชอบ และบรรยากาศองค์การด้านความผูกพัน เพื่อให้บุคลากรรับรู้ถึงบรรยากาศองค์การที่เหมาะสม และพร้อมที่จะทุ่มเทในการปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถ ส่งผลให้บรรยากาศองค์การ และการทำงานเป็นทีมขององค์การได้รับการพัฒนาต่อไป

2. ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จากผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช อยู่ในระดับปานกลาง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยรวม มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กับการทำงานเป็นทีม มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) เท่ากับ .511 นอกจากนี้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านการทำงานเป็นทีมยังเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการทำงานเป็นทีมของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานเป็นทีม ดังนั้น นอกจากจะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านทั่วไปแล้ว ควรเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านการทำงานเป็นทีมด้วย เนื่องจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ในด้านการทำงานเป็นทีมจะเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำงานเป็นทีม และ สนับสนุนให้เกิดการทำงานเป็นทีมอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ตลอดจนส่งผลต่อประสิทธิภาพ ของงานในหน่วยงานอีกด้วย ดังนั้นผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยมอบหมายให้ส่วนฝึกอบรมซึ่งมีหน้าที่หลักในการพัฒนาบุคลากรของกรมดำเนินการพัฒนา กระบวนการฝึกอบรม หลักสูตรในการฝึกอบรม และกำหนดให้ทุกหน่วยงานมีการฝึกอบรม และ พัฒนาการทำงานเป็นทีม

3. ด้านการทำงานเป็นทีมจากผลการวิจัยพบว่า การทำงานเป็นทีมโดยรวมของ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช อยู่ในระดับสูง แต่ยังมีบางประเด็นที่ยังต้องปรับปรุง และพัฒนา คือ ด้านการเปิดเผย และการเผชิญหน้า ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย 3.37 และด้านภาวะผู้นำที่เหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย 3.35 ตามลำดับ ผู้บริหาร ควรกำหนดแนวทางให้มีการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันเป็นหัวหน้าทีมในแต่ละภารกิจตาม ความเหมาะสมกับความรู้ความสามารถ และพัฒนาการเปิดเผย และการเผชิญหน้าของทีม โดยวิธีการ ของ Woodcock and Francis คือ 1. ระบุประเด็นปัญหา 2. ส่งเสริมการแสดงความคิดเห็น อย่างเต็มที่ 3. รับฟังผู้อื่นโดยปราศจากการต่อต้านโดยทัศนคติส่วนตัว 4. ระบุความแตกต่าง และให้ความสำคัญต่อความแตกต่าง 5. ระบุความสอดคล้อง และให้ความสำคัญกับความสอดคล้อง 6. ตรวจสอบปัญหาว่าได้รับการแก้ไขแล้วหรือยัง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กับบรรยากาศ ขององค์กร ซึ่งบรรยากาศองค์การสามารถพยากรณ์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้
2. ควรมีการศึกษาตัวแปรอื่นๆ ที่ส่งผลต่อการทำงานเป็นทีม เช่น ภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อ การทำงานเป็นทีม
3. ควรมีการศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กรกนก บุญชูจรัส. (2552). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการทำงานเป็นทีมของพัฒนากรในพื้นที่
ความรับผิดชอบของศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชน จังหวัดเพชรบุรี. วิทยานิพนธ์
ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาตลอดชีวิตและการพัฒนามนุษย์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จันทิมา มุขด้วง. (2550). การศึกษาสภาพการทำงานเป็นทีมของบุคลากรโรงพยาบาลอุ้มทอง
จังหวัดสุพรรณบุรี. ภาคนิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการจัดการ
ทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.
- ทองทิพภา วิริยะพันธุ์. (2553). การบริหารทีมงานและการแก้ปัญหา. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ
: สหธรรมิก.
- ธนวัฒน์ ภมรพอนันต์. (2551). เรื่องการศึกษาการทำงานเป็นทีมและการสร้างโมเดล
การฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการทำงาน เป็นทีมของพนักงาน. วิทยานิพนธ์ปริญญา
การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการให้คำปรึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- นงนุช วงษ์สุวรรณ. (2552). การบริหารทรัพยากรมนุษย์. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ :
จามจุรีโปรดักท์.
- นาวี ถนอมรอด. (2545). การพัฒนาระบบการฝึกอบรม เพื่อการทำงานเป็นทีม สำหรับ
พนักงานโรงงานอุตสาหกรรม. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชา
เทคโนโลยีทางการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- นิสตาร์ก เวชยานนท์. (2551). บทความด้าน HR. พิมพ์ครั้งที่ 3. นนทบุรี : รัตนไตร.
- เบญจวรรณ นิเวศานนท์. (2552). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์การบริหารส่วนจังหวัด
นนทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
รัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ปิ่นแก้ว เสียงเย็น. (2547). การศึกษาสภาพการทำงานเป็นทีมตามแนวคิดของวี๊ดคอกค์และ
พรานซิสของข้าราชการครู สำนักงานเขตคลองสาน สังกัดกรุงเทพมหานคร.
วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏ
บ้านสมเด็จเจ้าพระยา.

- รมิดา เสนโสภาพิศ. (2550). การรับรู้บรรยากาศองค์การและประสิทธิผลในการทำงานของบุคลากรมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตศรีราชา. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกริก.
- เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ. (2556). การสร้างทีมงาน. กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์.
- วิภาวี ชมะโชติ. (2555). ความสัมพันธ์ระหว่างบรรยากาศองค์การและองค์ประกอบในการทำงานเป็นทีมของข้าราชการสำนักกรมอาชญากรรม สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา 5, 1 (มกราคม-เมษายน) : 230-238.
- วิไลดา ชาวชื่นสุข. (2550). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ภายในสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ศิริมล คัมภีร์พันธุ์. (2556). โปรแกรมการฝึกอบรมเสริมสร้างการทำงานเป็นทีมสำหรับนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุนันทา เลาहनันท์. (2542). การบริหารทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพฯ : ธนะการพิมพ์.
- เสาวคนธ์ ทัดเที่ยง. (2551). ปัจจัยคัดสรรที่มีความสัมพันธ์กับการทำงานเป็นทีมของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลศูนย์ที่ ผ่านการรับรองคุณภาพ เขตภาคเหนือ. วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพยาบาล บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- หทัยกานต์ หอระสิทธิ์. (2557). บรรยากาศองค์การที่ส่งผลต่อการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษาศึกษาบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อาภรณ์ ภูวิทย์พันธุ์. (2551). กลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพฯ : เอช อาร์ เซ็นเตอร์.
- อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช, กรม. (2557). หนังสือที่ ทส 0928/21147 เรื่อง รายงานผลการสำรวจการพัฒน่องค์การผ่านระบบออนไลน์ ครั้งที่ 2 ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2557. 24 ตุลาคม.

ภาษาอังกฤษ

- Lussier, Robert N. (2010). **Human relations in organization : application and skill-building**. 8th ed. Boston, Mass. : McGraw-Hill/rwin.
- McLagan, Patricia A. (1989). Models of HRD Practice. **Training and Development Journal**. 43, 9.
- Robbins, Stephen P., and Timothy A. Judge. (2011). **Organizational behavior : global edition**. 14th ed. New Jersey : Pearson.
- Stringer, Robert (Robert A.). (2002). **Leadership and organizational climate : the cloud chamber effect**.
- Woodcock, Mike and Francis Dave. (1994). **Teambuilding strategy**. Aldershot, Hampshire : Gower.
- Yamane, Taro. (1973). **Statistics : An Introductory Analysis**. (3rd ed). Newyork : Harper & Row Publication.

การพัฒนาการคิดทางประวัติศาสตร์ :
การคิดเกี่ยวกับความสำคัญทางประวัติศาสตร์
Historical Thinking Development :
Thinking about Historical Significance

กิตติศักดิ์ ลักษณ์¹

---

¹ อาจารย์ประจำภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

บทคัดย่อ

การคิดเกี่ยวกับความสำคัญทางประวัติศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งของการคิดทางประวัติศาสตร์ โดยเป็นมโนทัศน์ และกระบวนการที่ผู้เรียนพิจารณา และให้เหตุผลเพื่ออธิบายเหตุการณ์ บุคคล หรือการพัฒนาที่เกิดขึ้นในอดีตว่ามีความสำคัญอย่างไรด้วยตัวผู้เรียนเอง การพัฒนาการคิดเกี่ยวกับความสำคัญทางประวัติศาสตร์ช่วยส่งเสริมบรรยากาศการเรียนการสอนเชิงรุก ตลอดจนได้ลงมือฝึกทักษะทางประวัติศาสตร์ทำให้ผู้เรียนเข้าใจธรรมชาติของวิชาประวัติศาสตร์ และช่วยพัฒนาความรู้ทางประวัติศาสตร์ให้ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

การพัฒนาการสอนคิดเกี่ยวกับความสำคัญทางประวัติศาสตร์นั้นสามารถดำเนินการได้หลากหลายแนวทาง ทั้งการใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่มุ่งพัฒนาการคิดเกี่ยวกับความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ตลอดจนกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น กิจกรรมการใช้เกณฑ์ประเมินความสำคัญทางประวัติศาสตร์ กิจกรรมการเรียงลำดับความสำคัญของเหตุการณ์ กิจกรรมวาดภาพความสำคัญ เป็นต้น โดยทั้งรูปแบบ และกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาการคิดเกี่ยวกับความสำคัญทางประวัติศาสตร์จะต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีบทบาทเชิงรุก ตีความหลักฐาน และให้เหตุผลด้วยตัวของผู้เรียนเอง

คำสำคัญ: การคิดทางประวัติศาสตร์ การสอนประวัติศาสตร์ การสอนสังคมศึกษา

Abstract

Thinking about historical significance is part of historical thinking which emphasizes concepts and methods that learners by themselves used to explain historical events, people or development and their significance. The development of thinking about historical significance proactively encourages learning environment and also help create historical knowledge profoundly as well. The development of thinking about historical significance can be done in various ways including the instructional model aiming at historical significance thinking. Moreover, the teaching activities cover using criteria to evaluate historical significance, ranking significance and sketching significance. The activities and the methods which aim at historical significance thinking should give a chance for learners to proactively study, interpret documents and give explanation with learner's own reasons.

Keywords: historical thinking, teaching history, teaching social studies

บทนำ

จากการสัมภาษณ์ผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาในประเด็นความคิดเห็นที่มีต่อวิชาประวัติศาสตร์ พบความคิดเห็นที่น่าสนใจ ดังนี้

“ครูมักสอนโดยเล่าเรื่องโน้นเรื่องนี้ในอดีตให้ฟังมากมาย แต่เมื่อหมดชั่วโมงผมกลับจำอะไรไม่ได้เลย”

“วิชาประวัติศาสตร์นั้นน่าเบื่อมาก ทำไมเราต้องเรียนเรื่องเก่าๆ ของคนแก่ๆ ด้วย มันไม่เห็นมีความสำคัญหรือมีผลอะไรต่อตัวผมเลย”

“ทำไมเราต้องเรียนวิชาประวัติศาสตร์ด้วยหนูไม่เข้าใจเลย มันผ่านมาแล้ว มันจบไปแล้ว มันไม่เห็นเกี่ยวอะไรกับตัวหนูเลย”

จากการสัมภาษณ์ผู้สอนรายวิชาประวัติศาสตร์ในประเด็นความคิดเห็นที่มีต่อวิชาประวัติศาสตร์ พบความคิดเห็นที่น่าสนใจ ดังนี้

“เวลาเรียนที่มีนั้นน้อยเกินไป แค่สอนเนื้อหาให้ครบตามหนังสือเรียนก็แทบแย่แล้ว ถ้าจะให้สอนโดยให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติหรือใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ดินันคิดว่าเวลาคงไม่พอแน่ๆ และดิฉันคงสอนเนื้อหาได้ไม่ครบ”

“ฉันว่าการบรรยายเป็นวิธีการที่ดี และเหมาะสมที่สุดในการสอนประวัติศาสตร์”

“บางครั้งฉันก็อยากสอนประวัติศาสตร์โดยไม่บรรยาย แต่เมื่อคิดว่าจะสอนอย่างไร ดิฉันสารภาพเลยว่าฉันจนปัญญาจริงๆ และเมื่อคิดย้อนกลับไป ครูที่เคยสอนประวัติศาสตร์ให้แก่ฉันต่างก็สอนด้วยวิธีการบรรยายทั้งนั้น”

“ฉันคิดว่าสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในอดีตมันเกิดขึ้นแล้ว และมันเปลี่ยนแปลงไม่ได้ ดังนั้นเราจะไปเสียเวลาใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ทำไม ก็แค่บอกให้ผู้เรียนรู้หรือให้ผู้เรียนอ่านหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ดีๆ สักเล่มก็น่าจะเพียงพอ”

จากเสียงของผู้เรียน และผู้สอนที่มีต่อวิชาประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นถึงปัญหาสำคัญของการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ ดังต่อไปนี้

1. ไม่เห็นความสำคัญของวิชาประวัติศาสตร์ อันเนื่องมาจากเหตุผล 2 ประการ ประการแรก คือผู้เรียนไม่เห็นความเชื่อมโยงระหว่างอดีตกับปัจจุบันว่าเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างไร ประการที่สอง คือผู้เรียนไม่เข้าใจถึงผลกระทบของอดีตซึ่งส่งผลถึงปัจจุบัน และอนาคต

2. ครูผู้สอนไม่สามารถจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ด้วยวิธีการอื่นนอกจากการบรรยาย ทั้งนี้ลำพังเพียงการเรียนรู้จากการบรรยายนั้นผู้เรียนจะสามารถเรียนรู้ได้จำกัดแค่ข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์หรือเนื้อหาเชิงบรรยายเท่านั้น

3. ครูผู้สอน และผู้เรียนมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน (misconception) เกี่ยวกับลักษณะและธรรมชาติของประวัติศาสตร์ว่าเป็นเรื่องราวที่คงที่ไม่เปลี่ยนแปลง

ดังนั้นบทความนี้จะมุ่งอธิบายการคิดทางประวัติศาสตร์ (historical thinking) โดยเฉพาะการคิดเกี่ยวกับความสำคัญทางประวัติศาสตร์ (historical significance) ตลอดจนกิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้พัฒนาการคิดเกี่ยวกับความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เพื่อเปลี่ยนห้องเรียนประวัติศาสตร์ให้ผู้เรียนมีบทบาทเชิงรุกมากยิ่งขึ้น อีกทั้งได้ฝึกทักษะกระบวนการทางประวัติศาสตร์ ควบคู่ไปกับการพัฒนาความรู้ความเข้าใจทางประวัติศาสตร์

เนื้อหาสาระของวิชาประวัติศาสตร์

เมื่อกล่าวถึงประเภทของความรู้ในวิชาประวัติศาสตร์ ครู นักเรียน และคนทั่วไปมักจะคำนึงถึงว่าวิชาประวัติศาสตร์ประกอบด้วยเนื้อหาที่เป็นการบรรยายว่า มีเหตุการณ์อะไร (what) เกิดขึ้นที่ไหน (where) เกิดขึ้นเมื่อไร (when) และเกี่ยวข้องกับใคร (who) ความเข้าใจเช่นนี้ถูกต้องเพียงบางส่วนเท่านั้น Thomas Becker (Harris, Burn, & Wooley, 2014 : 24) ได้จัดจำแนกประเภทของเนื้อหาในวิชาประวัติศาสตร์ออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ เนื้อหาเชิงบรรยาย แนวคิด และการปฏิบัติ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. เนื้อหาเชิงบรรยาย เป็นเนื้อหาที่มีลักษณะเป็นการบรรยายให้รายละเอียดว่ามีเหตุการณ์หรือสิ่งใดเกิดขึ้นในอดีต เกิดขึ้นที่ไหน เมื่อใด อย่างไร และเกี่ยวข้องกับใครบ้าง เช่น สงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลงในวันที่ 15 สิงหาคม ค.ศ.1945 โดยสมเด็จพระจักรพรรดิของญี่ปุ่นประกาศยอมแพ้แก่ฝ่ายสัมพันธมิตร เป็นต้น

2. เนื้อหาประเภทแนวคิด เป็นเนื้อหาที่มีลักษณะเป็นแนวคิดหรือมโนทัศน์ (concepts) ซึ่งใช้ในการทำความเข้าใจ และสร้างความรู้ทางประวัติศาสตร์ เช่น ความต่อเนื่อง (continuity) การเปลี่ยนแปลง (change) เหตุ (cause) ผล (consequence) ความก้าวหน้า (progress) ความเสื่อมถอย (decline) และหลักฐาน (evidence) เป็นต้น มโนทัศน์เหล่านี้ เป็นมโนทัศน์หลักในวิชาประวัติศาสตร์ที่เปรียบเสมือนเครื่องมือที่ผู้เรียนใช้ทำความเข้าใจประวัติศาสตร์

3. เนื้อหาที่มุ่งการปฏิบัติ เป็นเนื้อหาที่มีลักษณะเป็นทักษะซึ่งสามารถพัฒนาโดยการฝึกฝน และลงมือปฏิบัติ เนื้อหาประเภทการปฏิบัตินี้ เช่น การใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์ วิธีการทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น

เมื่อพิจารณาเนื้อหาในวิชาประวัติศาสตร์ทั้ง 3 ประเภทนี้ จะเห็นได้ว่าเนื้อหาประเภทที่ 1 หรือเนื้อหาเชิงบรรยายเป็นพื้นฐานของการทำความเข้าใจอดีตซึ่งจะเป็นพื้นฐานการทำความเข้าใจประวัติศาสตร์ในระดับที่สูงขึ้นต่อไป เนื้อหาประเภทนี้ผู้เรียน ผู้สอน และบุคคลทั่วไปที่สนใจประวัติศาสตร์ต่างรู้จัก และคุ้นเคยเป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม มักมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนว่าเนื้อหาประเภทนี้เป็นเนื้อหาทั้งหมดของวิชาประวัติศาสตร์ ทำให้ผู้สอนมุ่งให้ผู้เรียนจดจำเนื้อหาประเภทนี้แต่เพียงอย่างเดียว โดยมุ่งให้จดจำว่ามีเหตุการณ์อะไร (what) เกิดขึ้นที่ไหน (where) เกิดขึ้นเมื่อไร (when) และเกี่ยวข้องกับใคร (who) สำหรับวิชาประวัติศาสตร์เนื้อหาประเภทนี้เป็นเพียงเนื้อหาพื้นฐานเพื่อความเข้าใจทางประวัติศาสตร์เท่านั้น สำหรับทางครุศาสตร์-ศึกษาศาสตร์เนื้อหาประเภทนี้ช่วยให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ทางการศึกษาด้านพุทธิพิสัยในระดับ “การจำ” (remembering) เท่านั้นซึ่งเป็นระดับที่ต่ำสุด (Krathwohl, 2002)

ส่วนเนื้อหาประเภทที่ 2 หรือเนื้อหาประเภทแนวคิดช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจ และคิดทางประวัติศาสตร์ได้อย่างมีมิติมุมมอง และเข้าใจธรรมชาติของวิชาประวัติศาสตร์ผ่านมโนทัศน์ที่สำคัญทางประวัติศาสตร์

เนื้อหาประเภทสุดท้าย คือเนื้อหาที่มุ่งการปฏิบัติ โดยเป็นกระบวนการหลักที่ใช้ในการพัฒนาการคิดทางประวัติศาสตร์ของผู้เรียนผ่านการลงมือปฏิบัติจริง

อย่างไรก็ตามในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ปัจจุบันยังมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้เนื้อหาประเภทที่ 1 เท่านั้น ยังขาดการส่งเสริมพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ และขาดการลงมือปฏิบัติเกี่ยวกับเนื้อหาประเภทแนวคิด และเนื้อหาที่มุ่งเน้นการปฏิบัติ ดังนั้น ในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ผู้สอนจำเป็นต้องคำนึงถึงประเภทของเนื้อหาดังกล่าวด้วย เพื่อให้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ได้อย่างสมดุล

การคิดทางประวัติศาสตร์

การคิดทางประวัติศาสตร์ (historical thinking) เป็นทักษะกระบวนการ และมโนทัศน์ เฉพาะในสาขาวิชาประวัติศาสตร์ โดยมีหน่วยงาน และนักวิชาการได้อธิบายความหมาย และลักษณะไว้ดังนี้

ศูนย์ประวัติศาสตร์ในโรงเรียนแห่งชาติ (National Center for History in the Schools, 1996 : 42) ให้นิยามการคิดทางประวัติศาสตร์หมายถึงทักษะที่ช่วยให้ผู้เรียนประเมิน หลักฐาน พัฒนาการวิเคราะห์เชิงสาเหตุ และเชิงเปรียบเทียบ ตีความบันทึกทางประวัติศาสตร์ สร้างมุมมอง และเหตุผลสนับสนุน

VanSledright (2004 : 230-233) อธิบายว่า การคิดทางประวัติศาสตร์คือกระบวนการ ตรวจสอบแหล่งข้อมูล ได้แก่ การพิจารณาลักษณะของหลักฐาน ผู้แต่ง บริบท และการตรวจสอบ ความน่าเชื่อถือของหลักฐาน ซึ่งกระบวนการเหล่านี้เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางปัญญา

Lévesque (2009) อธิบายว่าการคิดทางประวัติศาสตร์เป็นทั้งกระบวนการ และมโนทัศน์เฉพาะของสาขาวิชาประวัติศาสตร์ (disciplinary concepts) กล่าวคือ การคิดทางประวัติศาสตร์ในด้านกระบวนการเกี่ยวข้องกับการใช้หลักฐาน (การพิจารณาลักษณะของหลักฐาน ผู้แต่ง บริบท และการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของหลักฐาน) ส่วนในด้านมโนทัศน์นั้น เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางปัญญาที่สัมพันธ์กับมโนทัศน์ในสาขาวิชา (ความสำคัญ หลักฐาน ความต่อเนื่อง การเปลี่ยนแปลง เหตุ ผลที่ตามมา มุมมองทางประวัติศาสตร์ และมิติทาง จริยธรรม)

นักวิชาการด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ และองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน ประวัติศาสตร์ได้จำแนกประเภทของการคิดทางประวัติศาสตร์ไว้ดังต่อไปนี้

1. ศูนย์ประวัติศาสตร์ในโรงเรียนแห่งชาติ (National Center for History in the Schools : NCHS) ได้กำหนดให้การคิดทางประวัติศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งของมาตรฐาน ประวัติศาสตร์ (NCHS, 1996 : 14-15) ที่ผู้เรียนจะต้องแสดงความรู้ความสามารถ โดยจำแนก การคิดทางประวัติศาสตร์ออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่

1.1 การคิดตามลำดับเวลา (chronological thinking)

1.2 ความเข้าใจทางประวัติศาสตร์ (historical comprehension)

1.3 การวิเคราะห์ และตีความทางประวัติศาสตร์ (historical analysis and interpretation)

1.4 การวิจัยทางประวัติศาสตร์ (historical research capabilities)

1.5 การวิเคราะห์ และตัดสินใจในประเด็นทางประวัติศาสตร์ (historical issue, analysis and decision making)

2. Lévesque (2009) ได้จำแนกประเภทของการคิดทางประวัติศาสตร์ออกเป็น 5 ประเภท ตามมโนทัศน์ที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

- 2.1 ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ (historical significance)
- 2.2 ความต่อเนื่อง และการเปลี่ยนแปลง (continuity and change)
- 2.3 ความก้าวหน้า และความเสื่อมถอย (progress and decline)
- 2.4 หลักฐาน (evidence)
- 2.5 ความรู้สึกนึกคิดทางประวัติศาสตร์ (historical empathy)

3. Seixas and Morton (2013) ได้จำแนกประเภทของการคิดทางประวัติศาสตร์ ออกเป็น 6 ประเภท ตามมโนทัศน์ที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

- 3.1 ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ (historical significance)
- 3.2 หลักฐาน (evidence)
- 3.3 ความต่อเนื่อง และการเปลี่ยนแปลง (continuity and change)
- 3.4 เหตุ และผลที่ตามมา (cause and consequence)
- 3.5 มุมมองทางประวัติศาสตร์ (historical perspectives)
- 3.6 มิติทางจริยธรรม (the ethical dimension)

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องจะพบว่า นักวิชาการด้านการศึกษา ประวัติศาสตร์ และองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ได้อธิบายการคิดทางประวัติศาสตร์ไว้ค่อนข้างหลากหลาย แต่มีลักษณะร่วมกันคือ เป็นมโนทัศน์ที่สำคัญในสาขาวิชาประวัติศาสตร์ ซึ่งช่วยในการทำความเข้าใจเหตุการณ์ในอดีต เช่น ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ (historical significance) หลักฐาน (evidence) ความต่อเนื่อง (continuity) การเปลี่ยนแปลง (change) เหตุปัจจัย (cause) ผลที่ตามมา (consequence) ความก้าวหน้า ความเสื่อมถอย (decline) ความรู้สึกนึกคิดทางประวัติศาสตร์ (historical empathy) เป็นต้น และเป็นทักษะกระบวนการซึ่งผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้จากการลงมือใช้หลักฐาน โดยผ่านกระบวนการพิจารณา ลักษณะของหลักฐาน ผู้แต่ง บริบท และการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของหลักฐาน

ความสำคัญของการคิดทางประวัติศาสตร์

การเรียนรู้ประวัติศาสตร์โดยลำพังมิได้ทำให้เกิดการคิดทางประวัติศาสตร์โดยอัตโนมัติ ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของผู้สอนที่จะต้องจัดการเรียนการสอนเพื่อมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้สามารถคิดทางประวัติศาสตร์ได้ เพราะการส่งเสริมการคิดทางประวัติศาสตร์มีความสำคัญ ดังนี้

1. การคิดทางประวัติศาสตร์ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจลักษณะ และธรรมชาติของวิชาประวัติศาสตร์ได้มากขึ้น จากการได้เรียนรู้เนื้อหาเชิงบรรยาย เนื้อหาเชิงมโนทัศน์ และได้ลงมือปฏิบัติ
2. ผู้เรียนสามารถประยุกต์ใช้การคิดทางประวัติศาสตร์ในการทำความเข้าใจศาสตร์สาขาวิชาอื่นได้ เช่น รัฐศาสตร์ อาณาบริเวณศึกษา เหตุการณ์ปัจจุบัน เป็นต้น
3. การเรียนรู้การคิดทางประวัติศาสตร์เหมาะสมกับพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย
4. การคิดทางประวัติศาสตร์ช่วยให้ผู้เรียนสามารถศึกษาประวัติศาสตร์ในฐานะที่เป็นการเรียนรู้เชิงมโนทัศน์ และช่วยพัฒนาทักษะที่จำเป็นในวิชาประวัติศาสตร์
5. การคิดทางประวัติศาสตร์ช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีความเข้าใจทางประวัติศาสตร์ (historical understanding) อย่างลึกซึ้ง และมีมิติมุมมอง

การคิดเกี่ยวกับความสำคัญทางประวัติศาสตร์ (historical significance)

ประวัติศาสตร์นั้นมีหลากหลายความหมายตั้งแต่เป็นเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตของมนุษย์ หรือบันทึกเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ในอดีต หรือการศึกษาเรื่องราวของมนุษย์ในอดีต (วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2543 : 16-17) ไม่ว่าจะเป็นอย่างใดในความหมายใดประวัติศาสตร์ก็มีความเกี่ยวข้องกับ “ความสำคัญทางประวัติศาสตร์” กล่าวคือ เหตุการณ์หรือเรื่องราวของมนุษย์ในอดีตนั้นจะต้องมีความสำคัญมากพอที่จะทำให้ผู้บันทึกประวัติศาสตร์เขียนหรือบันทึกเรื่องราวลงในแหล่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์ประเภทต่างๆ ผ่านมุมมองการรับรู้ของผู้บันทึก เหตุการณ์หรือเรื่องราวนั้น นักประวัติศาสตร์จึงมีหน้าที่ต้องศึกษา ตีความ ปะติดปะต่อ และอธิบายเรื่องราวในอดีตนั้นขึ้นมาใหม่

ผู้เรียนประวัติศาสตร์ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานเองก็ถูกคาดหวังให้มีความรู้ และทักษะเสมือนเป็นนักประวัติศาสตร์ ดังนั้น ผู้เรียนจะต้องคิด และปฏิบัติได้ประหนึ่งเป็น “นักประวัติศาสตร์ตัวน้อย” ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ และคิดทางประวัติศาสตร์ได้

การคิดเกี่ยวกับความสำคัญทางประวัติศาสตร์ (historical significance) เป็นองค์ประกอบหนึ่งของการคิดทางประวัติศาสตร์ (historical thinking) หมายถึง “กระบวนการที่ผู้เรียนพิจารณา และให้เหตุผลเพื่ออธิบายเหตุการณ์ บุคคล หรือการพัฒนาที่เกิดขึ้นในอดีตว่ามีความสำคัญอย่างไรด้วยตัวผู้เรียนเอง” (กิตติศักดิ์ ลักษณะ, 2558) นักการศึกษาประวัติศาสตร์ได้กำหนดเกณฑ์ (criteria) ที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้พิจารณา และให้เหตุผลว่าเหตุการณ์เหล่านั้นมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์มาก-น้อยเพียงใดดังนี้

1. **Phillips (2002)** ได้กล่าวถึงเกณฑ์ 5 ประการที่ใช้พิจารณาว่าเหตุการณ์ บุคคล และการพัฒนานั้นมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ดังนี้
  - 1.1 เหตุการณ์นั้นได้รับการยอมรับว่ามีความสำคัญ (importance) เหตุการณ์นั้นจะต้องได้รับการยอมรับจากคนในบริบททางประวัติศาสตร์นั้นว่ามีความสำคัญมากพอจนกระทั่งบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับเหตุการณ์นั้น
  - 1.2 เหตุการณ์นั้นส่งผลกระทบต่อผู้คนเป็นอย่างมาก (profundity) เกณฑ์นี้ให้ความสนใจกับ “ระดับความรุนแรง” ที่เหตุการณ์นั้นส่งผลกระทบอย่างรุนแรง และลึกซึ้งต่อคนในบริบททางประวัติศาสตร์นั้น
  - 1.3 เหตุการณ์นั้นส่งผลกระทบต่อคนเป็นจำนวนมาก (quantity) เกณฑ์นี้ให้ความสนใจกับ “จำนวนคนที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์นั้น
  - 1.4 เหตุการณ์นั้นมีความยาวนาน (durability) เกณฑ์นี้ให้ความสนใจกับ “ระยะเวลาที่คนได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์นั้น
  - 1.5 เหตุการณ์นั้นสัมพันธ์หรือสำคัญกับปัจจุบัน (relevance) เหตุการณ์นั้นจะต้องสำคัญหรือมีความหมายในมุมมองของคนสมัยปัจจุบัน
2. **Counsell (2004)** ได้กล่าวถึงเกณฑ์ 5Rs ในการพิจารณาเหตุการณ์ บุคคล หรือการพัฒนาที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ดังนี้
  - 2.1 ความพิเศษเฉพาะตัว (remarkable) เหตุการณ์ บุคคล หรือการพัฒนาในอดีตนั้นต้องเป็นสิ่งที่พิเศษ มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว แตกต่าง หรือไม่ปกติเมื่อเทียบเคียงกับสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาเดียวกัน
  - 2.2 ถูกจดจำ (remembered) เหตุการณ์ บุคคล หรือการพัฒนาในอดีตนั้นมีความสำคัญต่อคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในฐานะที่เป็น “ความทรงจำร่วมกัน” ของกลุ่ม

- 2.3 ผลของการเปลี่ยนแปลง (resulting in change) เหตุการณ์ บุคคล หรือ การพัฒนานั้นจะต้องเป็นจุดเปลี่ยนหรือพลิกโฉมหน้าประวัติศาสตร์ ซึ่งส่งผลต่อ บุคคลเป็นจำนวนมาก หรือส่งผลต่อเนื่องยาวนานมาก-น้อยเพียงใด
  - 2.4 สะท้อนในจิตใจ (resonant) เหตุการณ์ บุคคล หรือการพัฒนาในอดีตนั้น ต้องเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดเสียงสะท้อนหรือแรงกระเพื่อมต่อคนในสังคมต่อมา ทั้งใน ด้านเจตคติ ความเชื่อ และการกระทำ กล่าวคือ เมื่อผู้เรียนสังเกตเห็น ความคล้ายคลึงกันของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นซึ่งสัมพันธ์กับเหตุการณ์สำคัญในอดีต ก็ทำให้หวนนึกถึงเหตุการณ์นั้นๆ เสมือนว่ามันเกิดขึ้นอีกครั้ง เช่น ในประเทศ สหรัฐอเมริกาคำว่า “The new Vietnam” ถูกใช้เมื่อมีการรบในอิรัก และอัฟกานิสถานซึ่งทำให้อ่อนนึกไปถึงเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ อเมริกา นั่นคือสงครามเวียดนาม
  - 2.5 การเผยให้เห็นถึงเรื่องราวที่สำคัญ (revealing) เหตุการณ์ บุคคล หรือการพัฒนาในอดีตนั้นช่วยเผยให้เห็นถึงเรื่องราวที่สำคัญหรือยิ่งใหญ่
3. **Cercadillo (2006 : 7-8)** ได้จำแนกลักษณะของความสำเร็จทางประวัติศาสตร์ ออกเป็น 6 ประเภท ดังนี้
- 3.1 ความสำคัญร่วมสมัย (contemporary significance) เหตุการณ์นั้นมี ความสำคัญต่อบุคคลร่วมสมัย หรือบุคคลที่มีช่วงชีวิตในระหว่างที่เหตุการณ์ นั้นเกิดขึ้น
  - 3.2 ความสำคัญเชิงสาเหตุ (causal significance) เหตุการณ์นั้นเป็นสาเหตุ ที่สำคัญของเหตุการณ์อื่นๆ ที่เกิดตามมา
  - 3.3 ความสำคัญเชิงแบบแผน (pattern significance) เหตุการณ์นั้นเป็นจุดเปลี่ยน ที่สำคัญ หรือเป็นส่วนหนึ่งของแบบแผนการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ
  - 3.4 ความสำคัญเชิงสัญลักษณ์ (symbolic significance) เป็นช่วงเวลาที่สำคัญ โดดเด่นของของเรื่องราวหรือเหตุการณ์
  - 3.5 ความสำคัญในแง่การเผยให้เห็นถึงเรื่องราวที่สำคัญ (revelatory significance) เหตุการณ์นั้นเผยให้เห็นถึงเรื่องราวที่สำคัญต่อบุคคลหรือสังคม
  - 3.6 ความสำคัญต่อปัจจุบัน (present significance) เหตุการณ์นั้นมีความสำคัญ ต่อปัจจุบัน และอนาคต

4. **Brown and Woodcock (2009 : 10-11)** ได้กล่าวถึงเกณฑ์ 5Rs ในการพิจารณาเหตุการณ์ บุคคล หรือการพัฒนาที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ดังนี้
  - 4.1 ผลของการเปลี่ยนแปลง (resulting in change) เหตุการณ์ บุคคล หรือการพัฒนา นั้นจะต้องเป็นจุดเปลี่ยนหรือพลิกโฉมหน้าประวัติศาสตร์ ซึ่งส่งผลต่อบุคคลเป็นจำนวนมาก หรือส่งผลต่อเนื่องยาวนานมาก-น้อยเพียงใด
  - 4.2 ความเกี่ยวข้องกับตัวผู้เรียน (relevant) เหตุการณ์ บุคคล หรือการพัฒนาในอดีตนั้นเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับตัวผู้เรียน และโลก
  - 4.3 การเผยให้เห็นถึงเรื่องราวที่สำคัญ (revealing) เหตุการณ์ บุคคล หรือการพัฒนาในอดีตนั้นช่วยเผยให้เห็นถึงเรื่องราวที่สำคัญหรือยิ่งใหญ่
  - 4.4 ความพิเศษเฉพาะตัว (remarkable) เหตุการณ์ บุคคล หรือการพัฒนาในอดีตนั้นต้องเป็นสิ่งที่พิเศษ มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว แตกต่าง หรือไม่ปกติเมื่อเทียบกับสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาเดียวกัน
  - 4.5 สะท้อนในจิตใจ (resonates) เหตุการณ์ บุคคล หรือการพัฒนาในอดีตนั้นต้องเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดเสียงสะท้อนหรือแรงกระเพื่อมต่อคนในสังคมต่อมาทั้งในด้านเจตคติ ความเชื่อ และการกระทำ

ในการประยุกต์ใช้เกณฑ์ของนักการศึกษาประวัติศาสตร์ทั้ง 4 ได้แก่ Phillips (2002) Counsell (2004) Cercadillo (2006 : 7-8) และ Brown and Woodcock (2009 : 10-11) มีข้อควรคำนึงในการประยุกต์ใช้เกณฑ์ที่ใช้พิจารณาความสำคัญของเหตุการณ์ดังต่อไปนี้

1. ผู้สอนควรสอนให้ผู้เรียนทำความเข้าใจเกณฑ์เหล่านี้มากพอจนสามารถวิเคราะห์ความสำคัญของเหตุการณ์ได้ เช่น การอธิบายเกณฑ์อย่างละเอียด และการสาธิตการวิเคราะห์เหตุการณ์โดยใช้เกณฑ์ที่กำหนด เป็นต้น
2. ผู้สอนสามารถให้ผู้เรียนเลือกใช้เกณฑ์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรืออาจเลือกเกณฑ์จากหลายกลุ่มผสมกันเพื่อใช้ในการพิจารณาความสำคัญของเหตุการณ์ก็ได้
3. ผู้สอนไม่ควรเป็นผู้วิเคราะห์เหตุการณ์โดยใช้เกณฑ์เสียเอง แต่ควรให้ผู้เรียนใช้เกณฑ์ในการพิจารณาความสำคัญของเหตุการณ์ด้วยตนเอง
4. ผู้เรียนที่แตกต่างกันอาจมีความคิดเกี่ยวกับความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของ

เหตุการณ์ในอดีตที่แตกต่างกันไป เช่น ผู้เรียนแต่ละคนอาจมองเหตุการณ์สำคัญมาก-น้อย แตกต่างกันไป หรือสำคัญในด้าน/เกณฑ์ที่แตกต่างกัน

5. ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ย่อมผันแปรไปตามการพิจารณา และให้เหตุผลของผู้เรียนที่มีต่อเหตุการณ์ ดังนั้นความสำคัญทางประวัติศาสตร์จึงไม่ใช่สิ่งที่คงที่ตายตัว ไม่เปลี่ยนแปลง ดังนั้นจุดเน้นของการคิดเกี่ยวกับความสำคัญทางประวัติศาสตร์คือการที่ผู้เรียนได้มีโอกาสพูดคุย อภิปราย วิวาทะ ให้เหตุผลกัน และกัน มากกว่าการให้ผู้เรียนยอมรับความสำคัญของเหตุการณ์ที่ตายตัวไม่เปลี่ยนแปลง ดังที่ Bradshaw (2006 : 24) กล่าวไว้ว่า “Historical significance is contested not decided.”

คุณูปการของการพัฒนาการคิดเกี่ยวกับความสำคัญทางประวัติศาสตร์

การคิดเกี่ยวกับความสำคัญทางประวัติศาสตร์เป็นทั้งมนต์เสน่ห์ และกระบวนการที่มีคุณค่าต่อผู้เรียนหลากหลายประการดังต่อไปนี้

1. พัฒนาความรู้ทางประวัติศาสตร์ การสอนคิดเกี่ยวกับความสำคัญทางประวัติศาสตร์จะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ที่ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น (Seixas, 1994 ; Bradshaw, 2006)

2. ส่งเสริมบรรยากาศการเรียนการสอนเชิงรุก ที่มุ่งเน้นการพูดคุยอภิปราย การสอนคิดเกี่ยวกับความสำคัญทางประวัติศาสตร์ช่วยเปลี่ยนห้องเรียนที่แต่เดิมผู้เรียนเป็นฝ่ายรับความรู้จากผู้สอนหรือหนังสือเรียนมาเป็นห้องเรียนที่ผู้เรียนเป็นฝ่ายสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง

3. ฝึกทักษะทางประวัติศาสตร์ การสอนคิดเกี่ยวกับความสำคัญทางประวัติศาสตร์ช่วยพัฒนาทักษะการวิเคราะห์ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ซึ่งต้องอาศัยการศึกษาหลักฐาน การตีความ และการคิดตัดสินใจ

4. เข้าใจธรรมชาติของวิชาประวัติศาสตร์มากยิ่งขึ้น เช่น ความจริงทางประวัติศาสตร์ กระบวนการ/วิธีการทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น

ปัจจัยที่ส่งผลให้ผู้เรียนคิดเกี่ยวกับความสำคัญทางประวัติศาสตร์

การที่ผู้เรียนคิดว่าเหตุการณ์ใดมีความสำคัญหรือไม่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์นั้นสัมพันธ์กับหลากหลายปัจจัย (Lévesque, 2005 ; Barton, 2005 ; Cercadillo, 2006 ; Brown & Woodcock, 2009) ดังนี้

1. ภูมิหลังด้านผู้เรียน ครอบครัว ตระกูล ภาษา ศาสนา อุดมการณ์ทางการเมือง และเชื้อชาติของผู้เรียน ผู้เรียนที่มีภูมิหลังแตกต่างกันอาจเห็นความสำคัญของเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์แตกต่างกัน งานวิจัยด้านการคิดเกี่ยวกับความสำคัญทางประวัติศาสตร์ อาทิ Lévesque (2005), Barton (2005), Cercadillo (2006) มีข้อค้นพบว่า ปัจจัยด้านภูมิหลังของผู้เรียน เช่น เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับปัจจัย เช่น ตัวตน ครอบครัว ตระกูล ภาษา ศาสนา อุดมการณ์ทางการเมือง และเชื้อชาติของผู้เรียน จะส่งผลให้ผู้เรียนคิดเกี่ยวกับความสำคัญทางประวัติศาสตร์แตกต่างกัน เช่น Lévesque (2005) พบว่า นักเรียนแคนาดาที่พูดภาษาฝรั่งเศส เป็นภาษาแม่จะให้ความสำคัญกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์แตกต่างจากนักเรียนแคนาดาที่พูดภาษาอังกฤษเป็นภาษาแม่ กล่าวคือ ในเหตุการณ์ Franco-Ontario Resistance ในปี ค.ศ. 1916 นักเรียนแคนาดาที่พูดภาษาฝรั่งเศสจำนวน 17 คน ตัดสินใจว่า เหตุการณ์นี้เป็นเหตุการณ์สำคัญ แต่มีนักเรียนแคนาดาที่พูดภาษาอังกฤษจำนวน 2 คนเท่านั้นที่ตัดสินใจว่าเหตุการณ์นี้เป็นเหตุการณ์สำคัญ ทั้งนี้เนื่องจากเหตุการณ์ Franco-Ontario Resistance นั้นเป็นประวัติศาสตร์ ความทรงจำที่สำคัญของคนแคนาดาที่พูดภาษาฝรั่งเศส ดังนั้น นักเรียนแคนาดาที่พูดภาษาฝรั่งเศสจึงเห็นความสำคัญของเหตุการณ์นี้มากกว่านักเรียนแคนาดาที่พูดภาษาอังกฤษนั่นเอง

2. ความรู้ และความเข้าใจเกี่ยวกับเหตุการณ์ของผู้เรียน กล่าวคือความเข้าใจในรายละเอียดของเหตุการณ์ ลำดับเหตุการณ์ บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และบริบทต่างๆ ในเหตุการณ์ ส่งผลต่อการคิดเกี่ยวกับความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เช่น หากผู้เรียนไม่ทราบรายละเอียดของเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ผู้เรียนก็ย่อมไม่คิดว่าเหตุการณ์นี้มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์

3. การรับรู้มุมมองของผู้อื่นที่มีต่อความสำคัญของเหตุการณ์ กล่าวคือมุมมองของบุคคลอื่นที่อยู่ใกล้ตัวผู้เรียน เช่น ผู้สอน สมาชิกในครอบครัว และเพื่อน รวมถึงมุมมองของบุคคลอื่น เช่น มุมมองของบุคคลในโทรทัศน์ มุมมองของบุคคลในเครือข่ายสังคม มุมมองของผู้เขียนหนังสือ แบบเรียนที่มีต่อเหตุการณ์ในอดีตย่อมมีผลต่อการคิดเกี่ยวกับความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของผู้เรียน

4. มุมมองของผู้เรียนที่มีต่อเหตุการณ์อื่นที่สัมพันธ์กัน เมื่อเหตุการณ์ หรือเรื่องราวที่ผู้เรียนเรียนรู้นั้นมีรายละเอียด แบบแผน หรือลักษณะคล้ายคลึงกับเหตุการณ์หรือเรื่องราวผู้เรียนเคยมีประสบการณ์ ผู้เรียนมักรับรู้ และคิดเกี่ยวกับความสำคัญทางประวัติศาสตร์ที่มีต่อเหตุการณ์ใหม่คล้ายคลึงกับเหตุการณ์เดิมที่เคยมีประสบการณ์

การสอนการคิดเกี่ยวกับความสำคัญทางประวัติศาสตร์

จากการศึกษาวิธีการสอนแบบบรรยายของผู้สอนในวิชาต่างๆ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย Grant Wiggins (2015) พบว่า “ผู้สอนในวิชาประวัติศาสตร์ใช้วิธีการบรรยายมากกว่าผู้สอนในวิชาอื่นๆ ” อย่างไรก็ตามการสอนคิดเกี่ยวกับความสำคัญทางประวัติศาสตร์นั้นไม่เหมาะสมที่จะเรียนรู้ด้วยวิธีการสอนแบบบรรยาย Lévesque (2006) กล่าวว่า “การคิดเกี่ยวกับความสำคัญทางประวัติศาสตร์เป็นมโนทัศน์ที่ไม่สามารถเรียนรู้ได้จากการอ่านหนังสือเรียนหรือฟังการบรรยายเนื้อหาทางประวัติศาสตร์” ดังนั้นผู้สอนประวัติศาสตร์จำเป็นต้องทราบว่าแนวคิดและแนวปฏิบัติทางการสอนแบบใดที่ช่วย/ไม่ช่วยพัฒนาการคิดเกี่ยวกับความสำคัญทางประวัติศาสตร์

1. แนวคิด และแนวปฏิบัติที่ส่งเสริมการคิดเกี่ยวกับความสำคัญทางประวัติศาสตร์
  - 1.1 การเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีบทบาทเชิงรุกในการพูดคุย อภิปราย ถกเถียงเกี่ยวกับความสำคัญของเหตุการณ์ในอดีต
  - 1.2 การเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้พิจารณาความสำคัญของเหตุการณ์ด้วยตนเอง และจะต้องสามารถให้เหตุผลเพื่ออธิบายความสำคัญของเหตุการณ์นั้นได้ด้วยตัวผู้เรียนเองอีกด้วย
  - 1.3 การเรียนการสอนที่ผู้เรียนมุ่งใช้เกณฑ์เพื่อพิจารณาความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของเหตุการณ์ในอดีต อย่างไรก็ตามเกณฑ์ที่ใช้นี้สามารถปรับเปลี่ยนได้ อีกทั้งผู้เรียนก็สามารถคิดเกณฑ์ที่ใช้ประเมินความสำคัญทางประวัติศาสตร์ได้เช่นกัน
  - 1.4 การเรียนการสอนที่มุ่งเน้นการฝึกทักษะกระบวนการทางประวัติศาสตร์ เช่น การใช้แหล่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์ การพิจารณาลักษณะของหลักฐาน ผู้แต่ง บริบท และการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของหลักฐาน เป็นต้น
2. แนวคิด และแนวปฏิบัติที่ไม่ส่งเสริมการคิดเกี่ยวกับความสำคัญทางประวัติศาสตร์
  - 2.1 การเรียนการสอนที่ผู้สอนบอกหรืออธิบายว่าเหตุการณ์นั้นๆ มีความสำคัญอย่างไร
  - 2.2 การให้ผู้เรียนอ่านหนังสือเรียนที่ระบุว่าเหตุการณ์นั้นๆ มีความสำคัญอย่างไร

- 2.3 การเรียนการสอนที่ผู้เรียนเป็นฝ่ายรับความรู้ ส่วนผู้สอนดำรงตนเป็นผู้เชี่ยวชาญที่คอยตัดสินว่าเหตุการณ์ใดที่มีความสำคัญหรือไม่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์
- 2.4 การเรียนการสอนที่เน้นผู้สอนเป็นศูนย์กลาง หรือเน้นเนื้อหาเป็นศูนย์กลาง

แนวทางการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการคิดเกี่ยวกับความสำคัญทางประวัติศาสตร์

ผู้เขียนขอนำเสนอรูปแบบการเรียนการสอนและกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาการคิดเกี่ยวกับความสำคัญทางประวัติศาสตร์ดังนี้

1. รูปแบบการเรียนการสอนที่มุ่งพัฒนาการคิดเกี่ยวกับความสำคัญทางประวัติศาสตร์

Bradshaw (2006) ได้นำเสนอรูปแบบการเรียนการสอนที่มุ่งพัฒนาการคิดเกี่ยวกับความสำคัญทางประวัติศาสตร์ (the historical significance sandwich model) ประกอบไปด้วยขั้นตอนตามลำดับดังนี้

1.1 ความรู้ (knowledge) ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์ บุคคล หรือการพัฒนาจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ความรู้เหล่านี้จะเป็นพื้นฐานสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนมีข้อมูลที่จำเป็นเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ดังนั้นในขั้นแรกนี้ผู้สอนจะต้องจัดกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนมีความรู้ครอบคลุมเหตุการณ์นั้น เช่น ลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และรายละเอียดของเหตุการณ์

1.2 เกณฑ์ (criteria) เกณฑ์ที่ใช้พิจารณาเหตุการณ์ บุคคล หรือการพัฒนา ในขั้นที่ 2 นี้ให้ผู้สอนจัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจเกณฑ์ที่นำมาใช้พิจารณาตัดสินความสำคัญของเหตุการณ์ในอดีต

1.3 การประยุกต์ใช้ (application) ผู้เรียนนำเกณฑ์ที่ใช้พิจารณาความสำคัญทางประวัติศาสตร์ในขั้นที่ 2 มาพิจารณาเหตุการณ์ บุคคล หรือการพัฒนาที่ปรากฏในแหล่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์

1.4 การตีความ (interpretation) ผู้เรียนสร้างข้อสรุปเกี่ยวกับความสำคัญทางประวัติศาสตร์

1.5 การถ่ายโยงความรู้ (transfer) ผู้เรียนวิจารณ์ พัฒนา และใช้เกณฑ์ของตนเอง กล่าวคือ หากผู้เรียนไม่พึงพอใจเกณฑ์ที่นักการศึกษาประวัติศาสตร์นำเสนอ (เช่น 5Rs เป็นต้น) ผู้เรียนสามารถวิจารณ์ข้อจำกัดของเกณฑ์ดังกล่าว และอาจเสนอเกณฑ์อื่นมาใช้แทนได้

2. กิจกรรมวาดภาพความสำคัญ (sketching significance)

กิจกรรมนี้มุ่งเน้นให้ผู้เรียนตัดสินใจว่ามีเหตุการณ์ใดบ้างที่เป็นเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ และแสดงออกมาให้เห็นด้วยการเขียนภาพประกอบ กิจกรรมนี้สามารถใช้กับผู้เรียนในระดับต่างๆ ได้ และยังสามารถประเมินความรู้เนื้อหาวิชาได้เป็นอย่างดี โดยมีขั้นตอนดังนี้

2.1 ครูให้ผู้เรียนวาดแผนภาพลงในกระดาษ ซึ่งแผนภาพนี้จะต้องแสดงให้เห็นถึงเหตุการณ์ บุคคล หรือการพัฒนาที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ (ในระดับท้องถิ่น/ชาติ/โลก ในช่วงเวลาหนึ่งที่สัมพันธ์กับช่วงเวลาในบทเรียน) ผู้เรียนอาจใช้ภาพ ภาพสัญลักษณ์ หรือคำต่างๆ ประกอบการวาดก็ได้

2.2 ผู้เรียนวาดภาพลงในกระดาษโดยครูให้เวลาวาดประมาณ 15 นาที โดยครูคอยกระตุ้น และเน้นย้ำว่าหลังจากวาดภาพเสร็จจะให้ผู้เรียนมาอธิบายสิ่งที่ตัวเองวาด ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนทำงานอย่างจริงจังมากยิ่งขึ้น

2.3 เมื่อผู้เรียนวาดภาพเสร็จ ครูแจกใบงานความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และให้ผู้เรียนตอบคำถามในใบงานดังนี้

- 1) สิ่งที่คุณเรียนวาดแสดงถึงบุคคล/เหตุการณ์ซึ่งเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายหรือแสดงถึงวิถีชีวิตของคนธรรมดาทั่วไปส่วนใหญ่หรือไม่ อย่างไร
- 2) สิ่งที่คุณเรียนวาดแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงไปสู่ประเด็นในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับโลกหรือไม่ อย่างไร
- 3) เหตุการณ์ที่คุณเรียนเลือกเป็นการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญหรือไม่ อย่างไร
- 4) เหตุการณ์ที่คุณเรียนเลือกส่งผลต่อชีวิตของคนต่างๆ หรือไม่ อย่างไร
- 5) หากผู้เรียนสามารถเติมตัวผู้เรียนลงไปภาพได้ ผู้เรียนจะวาดตนเองให้อยู่ในเหตุการณ์ไหน และทำไมจึงเลือกเช่นนั้น
- 6) สิ่งที่คุณเรียนวาดสามารถบอกเล่าเรื่องราวได้หรือไม่ อย่างไร
- 7) พิจารณาคำตอบของผู้เรียนในข้อที่ 1-6 จากนั้นให้ระบุเหตุผลหรือเกณฑ์ที่คุณเรียนใช้ในการตัดสินใจเลือกเหตุการณ์ในภาพ

2.4 ครูให้ผู้เรียนออกมาแบ่งปัน และบอกเล่าภาพวาดของตนที่หน้าชั้นเรียน

2.5 ครูนำผู้เรียนอภิปรายเปรียบเทียบความเหมือน และความแตกต่างของเกณฑ์ที่ผู้เรียนใช้เลือกเหตุการณ์ บุคคล หรือการพัฒนาที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ (ครูเขียนเกณฑ์ที่ผู้เรียนตอบไว้ที่กระดาน)

2.6 ครู และผู้เรียนร่วมกันสรุปถึงเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาเลือกเหตุการณ์ บุคคล หรือการพัฒนาที่สำคัญทางประวัติศาสตร์

3. กิจกรรมการเรียงลำดับความสำคัญของเหตุการณ์ (ranking significance)

กิจกรรมนี้มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเรียงลำดับเหตุการณ์จากเรื่องราวที่ได้เรียนรู้ และเรียงลำดับความสำคัญของเหตุการณ์ โดยผู้เรียนจะต้องตัดสินใจว่า เหตุการณ์ใดที่เป็นเหตุการณ์สำคัญที่สุดไล่เรียงตามลำดับความสำคัญพร้อมทั้งอธิบายเหตุผลประกอบ กิจกรรมนี้สามารถใช้พัฒนาการคิดเกี่ยวกับความสำคัญทางประวัติศาสตร์แก่ผู้เรียนในระดับต่างๆ ได้ และยังช่วยพัฒนาการคิดตามลำดับเวลา (chronological thinking) อีกด้วย โดยมีขั้นตอนดังนี้

3.1 ครูนำเสนอเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้น

3.2 นักเรียนจัดเรียงลำดับเวลาของเหตุการณ์

ตัวอย่าง ลำดับเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในสมัยธนบุรี	
1. พระยาตากตีเมืองจันทบุรีได้ (14 มิ.ย. 2310)	9. ตีเมืองพระตะบอง โพธิสัตว์ บ้านทวยเพชร กำแพง โสม บ้านทวยมาศ และพนมเปญได้ (2314)
2. พระยาตากตีเมืองธนบุรีได้ (5 พ.ย. 2310)	10. ตีป้องกันเมืองพิชัยจากพม่า (2315 และ 2316)
3. พระยาตากตีค่ายพม่าที่โพธิ์สามต้น (6 พ.ย. 2310)	11. ตีเกาะเซหวุ่นกัที่เมืองพิษณุโลก (2318)
4. ตีพม่าที่บางกุ้ง สมุทรสงคราม (พ.ศ.2310)	12. ตีเมืองจำปาศักดิ์ เมืองโขง อัดปือ (2319)
5.ปราบชุมนุมเจ้าพิมาย (พ.ศ.2311)	13. ตีเมืองเวียงจันทน์ และหลวงพระบาง (2321)
6.ปราบชุมนุมเจ้านครศรีธรรมราช (2312)	14. จีนยอมรับเครื่องราชบรรณาการ และรับรองฐานะของสมเด็จพระเจ้าตากสิน (2324)
7.ปราบชุมนุมเจ้าพระฝาง (2313)	15. สมเด็จพระเจ้าตากสินทรงออกผนวช (2324)
8. สร้างค่าย ก่อกำแพง และขุดคูป้องกันกรุงธนบุรี (2313)	16. สมเด็จพระเจ้าตากสินถูกสำเร็จโทษ (2325)

3.3 นักเรียนเรียงลำดับความสำคัญของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งให้เตรียมเหตุผลที่ลำดับความสำคัญของเหตุการณ์แบบนั้น (ใส่ลำดับ 1-16 แต่ถ้าเหตุการณ์นั้นสำคัญเท่ากันก็ใส่หมายเลขเดียวกัน)

ตัวอย่าง การลำดับความสำคัญ	เหตุการณ์
1	- พระยาตากตีค่ายพม่าที่โพธิ์สามต้น - ตีค่ายพม่าที่บางกุ้ง สมุทรสงคราม
3	- พระยาตากตีเมืองจันทบุรีได้ - พระยาตากตีเมืองธนบุรีได้
5	- ปราบชุมนุมเจ้าพิมาย - ปราบชุมนุมเจ้านครศรีธรรมราช - ปราบชุมนุมเจ้าพระฝาง
8	- ตีป้องกันเมืองพิชัยจากพม่า - ตีอะแซหวุ่นกี้ที่เมืองพิษณุโลก
10	- ตีเมืองพระตะบอง โพธิ์สัตว์ บ้านทวยเพชร กำแพงโสม บ้านทวยมาศ และพนมเปญ - ตีเมืองเวียงจันทน์ และหลวงพระบาง - ตีเมืองจำปาศักดิ์ เมืองโขง อัดปือ
13	- สมเด็จพระเจ้าตากสินลูกสำเร็จโทษ
14	- สมเด็จพระเจ้าตากสินทรงออกผนวช
15	- สร้างค่าย ก่อกำแพง และขุดคูป้องกันกรุงธนบุรี
16	- เงินยอมรับเครื่องราชบรรณาการ และรับรองฐานะของสมเด็จพระเจ้าตากสิน

3.4 ให้นักเรียนอธิบายถึงเหตุผลที่ใช้ในการจัดลำดับความสำคัญของเหตุการณ์

3.5 ครุณาผู้เรียนอภิปรายเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของเกณฑ์ที่ผู้เรียนใช้ลำดับเหตุการณ์

สรุป

การเรียนการสอนประวัติศาสตร์แบบดั้งเดิมที่มุ่งเน้นเนื้อหาหรือที่เน้นผู้สอนเป็นศูนย์กลางทำให้ผู้เรียนขาดโอกาส และประสบการณ์ในการเรียนรู้โน้ตค้น และกระบวนการในวิชาประวัติศาสตร์ ส่งผลให้ผู้เรียนเข้าใจธรรมชาติของวิชาประวัติศาสตร์คลาดเคลื่อนไปอีก ทั้งความรู้ทางประวัติศาสตร์ก็มักจะเป็นความรู้ประเภท “ความจำ” เกี่ยวกับเหตุการณ์ในอดีตว่ามีสิ่งใดเกิดขึ้น ที่ไหน อย่างไร และเกี่ยวข้องกับใคร ความรู้ประเภทนี้มักไม่คงทน และมีประโยชน์ต่อผู้เรียนค่อนข้างน้อย

การพัฒนาการคิดทางประวัติศาสตร์โดยเฉพาะการคิดเกี่ยวกับความสำคัญทางประวัติศาสตร์จะช่วยส่งเสริมผู้เรียนทั้งในด้านความรู้ และด้านทักษะกระบวนการ ผ่านการเรียนรู้เชิงรุกที่ผู้เรียนเป็นผู้มีบทบาทหลักในการพิจารณาความสำคัญของเหตุการณ์ในอดีตจากเกณฑ์ที่กำหนด อภิปราย พูดคุย ตีความหลักฐาน และให้เหตุผลด้วยตัวของผู้เรียนเอง ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ประวัติศาสตร์ลึกซึ้งตลอดจนเข้าใจธรรมชาติของวิชาประวัติศาสตร์มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้ผู้เรียนฝึกทักษะกระบวนการทางประวัติศาสตร์อีกด้วย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กิตติศักดิ์ ลิขัณณา. (2558). การพัฒนาการคิดทางประวัติศาสตร์ในระดับประถมศึกษา : เอกสารประกอบการบรรยายงานมหกรรมทางการศึกษาเพื่อพัฒนาวิชาชีพครู ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : EDUCA.
- วินัย พงศ์ศรีเพียร. (2543). ประวัติศาสตร์ไทยจะเรียนจะสอนกันอย่างไร. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ การศาสนา.

ภาษาอังกฤษ

- Barton, K. (2005). “Best not forget them” : Secondary student’s judgments of historical significance in Northern Ireland. **Theory and Research in Social Education**, 33(1), 9-44.
- Bradshaw, M. (2006). Creating controversy in the classroom : Making progress with historical significance. **Teaching History**, 125, 18-25.
- Brown, G., & Woodcock, J. (2009). Relevant, rigorous and revisited : Using local history to make meaning of historical significance. **Teaching History**, 134, 4-11.
- Cercadillo, L. (2006). ‘Maybe they haven’t decided yet what is right : ’ English and Spanish perspectives on teaching historical significance. **Teaching History**, 125, 6-9.
- Counsell, C. (2004). Looking through a Josephine-Butler-shaped window : Focusing pupils’ thinking on historical significance. **Teaching History**, 114, 30-36.
- Harris, R., Burn, K., & Wooley, M. (2014). **The guided reader to teaching and learning history**. London : Routledge.
- Krathwohl, D. (2002). A revision of Bloom’s taxonomy : An overview. **Theory into Practice**, 41(4), 212-218.

- Lévesque, S. (2005). Teaching second-order concepts in Canada history : The importance of historical significance. **Canadian Social Studies**, 39(2). Retrieved from www.quasar.ualberta.ca/css.
- Lévesque, S. (2009). *Thinking historically : Educating students for the twenty-first century*. Toronto : University of Toronto Press.
- National Center for History in the Schools. (1996). **National standards for history : Basic edition**. Los Angeles, CA : NCHS at the University of California.
- Phillips, R. (2002). Historical significance-The forgotten 'key element'?. **Teaching History**, 106, 14-19.
- Seixas, P. (1994). Students' understanding of historical significance. **Theory and Research in Social Education**, 22(3), 281-304.
- Seixas, P., & Morton, T. (2013). *The big six : Historical thinking concepts*. Toronto : Nelson Education.
- VanSledright, B. (2004). What does it mean to think historically... and how do you teach it?. **Social Education**, 68(3) : 230-233.
- Wiggins, G. (2015). **Why do high school history teachers lecture so much?**. Retrieved from [http : //www.teachthought.com/pedagogy/why-do-high-school-teachers-lecture-so-much/#](http://www.teachthought.com/pedagogy/why-do-high-school-teachers-lecture-so-much/#)

รูปแบบการสอนที่สอดคล้อง
กับการเรียนรู้ของสมอง
(Brain-Targeted Model)
กับการพัฒนาสมอง และการเรียนรู้
Brain-Targeted Teaching Model :
Brain development and Learning

กานต์รวิ บุชยานนท์¹

---

¹ อาจารย์ประจำภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

บทคัดย่อ

สมองเป็นอวัยวะที่สำคัญยิ่งของมนุษย์ เป็นเครื่องมือของการเรียนรู้อย่างไม่สิ้นสุด สมองพร้อมที่จะเรียนรู้ตลอดเวลาเพื่อความอยู่รอด ทั้งทางกายภาพ ทางอารมณ์ และทางสังคม การเรียนรู้นั้นถือว่าเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องตลอดชีวิต (a lifelong process) บุคคลจำเป็นต้องเรียนอยู่เสมอ เพื่อการพัฒนาชีวิต กระบวนการทางด้านจิตใจของตนเอง หากผู้เรียนมีกระบวนการเรียนรู้ที่ดีเกิดขึ้น มีขั้นตอน และวิธีการในการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตน และสาระการเรียนรู้ด้านต่างๆ ก็จะช่วยให้เกิดผลการเรียนรู้ที่ดี คือ เกิดความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และเจตคติที่ต้องการ รูปแบบการสอนที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ของสมอง (Brain-Targeted Model) หรือ BTT เป็นรูปแบบการสอนที่ Mariale Hardiman พัฒนาขึ้น โดยพัฒนา และการปรับปรุงรูปแบบการสอนนี้เพื่อส่งเสริมผู้เรียนให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ และทักษะการแก้ปัญหา (problem solving) ตลอดจนรูปแบบการสอนนี้ยังสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านการศึกษาในปัจจุบัน 2 ประการ คือ เพื่อให้มีเวลาในการจัดการเรียนการสอนสำหรับการสังเคราะห์เนื้อหาความรู้ในการเรียนได้มากขึ้น และเป็นการวางแนวทางการจัดการเรียนการสอนสำหรับการทำวิจัยเกี่ยวกับความรู้ และการเรียนรู้

รูปแบบการสอนที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ของสมอง (Brain-Targeted Model) มีจุดมุ่งหมายมุ่งพัฒนาสมอง โดยจะเน้นพัฒนากระบวนการเรียนการสอน 6 ด้าน ได้แก่ การสร้างบรรยากาศด้านอารมณ์เพื่อการเรียนรู้ การสร้างสภาพแวดล้อมทางกายภาพ การออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้ การสอนเพื่อให้เชี่ยวชาญเรื่องเนื้อหา ทักษะ และแนวคิด การสอนเพื่อการขยาย และการประยุกต์ใช้ความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรมในการศึกษา และการประเมินการเรียนรู้

คำสำคัญ: รูปแบบการสอนที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ของสมอง การพัฒนาสมอง การเรียนรู้

Abstract

Brain is the most vital organ of human. It is also an instrument of never-ending learning. Brain is always ready to learn for physical, emotional and social survival. Learning is known as a lifelong process. People have to learn all the time to develop their lives and mental process of themselves. If learners have good learning process and also appropriate methods and steps to learn, it will create good learning, that is, knowledge, understanding, skills and attitude.

The Brain-Targeted Teaching Model or BTT is a teaching model developed by Mariale Hardiman. This specific teaching model has been developed to encourage learners to have creativity and problem-solving skill. It is also consistent with educational changes : setting time for learning management for knowledge synthesis and setting the methods for cognition and learning research.

The Brain-Targeted Teaching Model aims to develop brain by focusing on six brain targets : establishing emotional climate for learning, creating the physical learning environment, designing the learning experience, teaching for mastery of content, skills and concepts, teaching for the extension and application of knowledge-creativity and innovation in education, and evaluating learning.

Keywords : Brain-Targeted Teaching Model brain development learning

สมองเป็นอวัยวะที่สำคัญยิ่งของมนุษย์ที่มีติดตัวมาตั้งแต่เกิด สมองมนุษย์เป็นสิ่งมหัศจรรย์ เป็นเครื่องมือของการคิด และการเรียนรู้อย่างไม่สิ้นสุด สมองพร้อมที่จะเรียนรู้ตลอดเวลาเพื่อความอยู่รอด ทั้งทางกายภาพ ทางอารมณ์ และทางสังคม สมองเรียนรู้โดยอาศัยประสาทสัมผัส การตีความ และการคัดเลือกข้อมูลที่เป็นประโยชน์เพื่อเก็บไว้ใช้งาน ระบบความจำของสมอง มีทั้งความจำระยะสั้น ความจำเพื่อใช้งาน และความจำระยะยาว (วิทยากร เชียงกูล, 2547 : 35) การเรียนรู้กับสมองมีความสัมพันธ์กัน โดยสมองทำหน้าที่ในการรับรู้ การคิด และการทำงานของร่างกาย โดยการรับรู้เป็นจุดเริ่มต้นสำคัญที่ทำให้เกิดการคิด และการเรียนรู้ทำให้มนุษย์มีความสมบูรณ์ต้องอาศัยประสาทสัมผัสทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ การเห็น การได้ยิน การสัมผัส การรับรส การรับกลิ่น ซึ่งพัฒนาการทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ พัฒนาการด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ จิตใจ และสังคม เป็นการพัฒนาระบบประสาทแห่งการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพมากที่สุดตามศักยภาพของเด็กแต่ละคน

การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่สำคัญที่ช่วยให้เข้าใจพฤติกรรมของมนุษย์ เป็นเครื่องมือที่ช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ในการดำรงชีวิต ทั้งในด้านการงาน และด้านบุคลิกภาพอันนำมาซึ่งการปรับตัวที่ดี การเรียนรู้เกิดขึ้นตลอดเวลาทั้งในทางตรง และทางอ้อม การเรียนรู้บางอย่างเกิดขึ้นได้เองโดยอัตโนมัติ เป็นไปตามกลไกของธรรมชาติ แต่การเรียนรู้บางด้านต้องเป็นไปตามกฎเกณฑ์ ลักษณะสำคัญของการเรียนรู้ มี 3 ประการ ดังนี้ (โรจน์รวิ พจน์พัฒนาผล และคณะ, 2549 : 132)

1. การเรียนรู้เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม พฤติกรรมก่อนการเรียนรู้ และภายหลังการเรียนรู้จะแตกต่างกัน บลูม (Bloom) ได้อธิบายพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากการเรียนรู้มีลักษณะ 3 ประการ คือ

1.1 การเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ (Cognitive domain) ซึ่งมีลักษณะการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ความเข้าใจ การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ ความสามารถในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการประเมินผล

1.2 การเปลี่ยนแปลงด้านเจตคติ (Affective domain) ซึ่งมีลักษณะการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการรับความรู้สึก ความตั้งใจ ความพอใจ ความรู้สึกเห็นในคุณค่า เห็นความแตกต่างของค่านิยม และเข้าใจถึงค่านิยมเป็นส่วนหนึ่งของปรัชญาในการดำรงชีวิต ด้วยการเห็นคุณค่าของคุณธรรม จริยธรรม

1.3 การเปลี่ยนแปลงด้านทักษะพิสัย (Psychomotor domain) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับทักษะ เป็นการประสานระหว่างสมอง และกล้ามเนื้อ ที่เน้น

ความถูกต้อง คล่องแคล่ว รวดเร็ว และเที่ยงตรง ทั้งในด้านการเรียน การพูด ตลอดจนการใช้เครื่องมือต่างๆ

2. การเรียนรู้เป็นผลของการฝึกหัด และประสบการณ์เป็นผลจากกระบวนการให้การเรียนรู้ ทั้งทางตรง และทางอ้อม เช่น การฝึกหัดด้านการอ่าน การเขียน การพูด การเล่นดนตรี เล่นกีฬา หรือการดูการแข่งขันกีฬา เป็นต้น

3. การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต้องผ่านกระบวนการทางความคิด ความเข้าใจ และเป็นความทรงจำในระยะเวลาที่ยาวนานพอสมควร จะไม่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีลักษณะชั่วคราว อันเป็นผลจากฤทธิ์ของยา สารเคมี หรือความเหนื่อยล้า

กระบวนการเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นต่อเนื่อง และมีความสัมพันธ์กันซึ่งมีนักจิตวิทยาได้กล่าวถึงไว้หลายแนวทาง โดยทั่วไปแล้ว กระบวนการเรียนรู้ของบุคคลประกอบด้วยกระบวนการที่สำคัญ 5 ขั้นตอน ดังนี้ (โรจนร์วี พจนพัฒนผล และคณะ, 2549 : 133)

1. สิ่งเร้า (Stimulus) เป็นสิ่งที่กระตุ้นให้เกิดความสนใจ
2. การสัมผัส (Sensation) เมื่อสัมผัสกับสิ่งเร้าร่างกายเกิดการรับสัมผัส และส่งกระแสสัมผัสนั้นไปยังระบบประสาทส่วนกลาง
3. การรับรู้ (Perception) เป็นการทำงานในระบบประสาทในส่วนกลางเพื่อวิเคราะห์และแปลความหมายจากสื่อที่สัมผัสนั้น โดยอาศัยประสบการณ์เดิม และปัจจัยอื่นๆ เช่น ความสามารถ ความถนัด ความพร้อม สติปัญญา เป็นต้น
4. มโนทัศน์ (Concept) เป็นการสรุปความคิดที่ตนเข้าใจ
5. การตอบสนอง (Response) เมื่อสรุปความคิดที่รวมความได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือการมีพฤติกรรมที่ตอบสนอง ซึ่งสามารถประเมินการเรียนรู้จากพฤติกรรมที่ตอบสนองนี้

ทิสนา เขมมณี และคณะ (2545 : 13) กล่าวว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสติปัญญา และกระบวนการทางจิตใจของบุคคลในการรับรู้สิ่งต่างๆ และพยายามสร้างความหมายของสิ่งเร้า หรือประสบการณ์ที่ตนได้รับเพื่อให้เกิดความเข้าใจในประสบการณ์นั้น โดยอาศัยกระบวนการทางสังคมเข้ามาช่วย เป้าหมายของการเรียนรู้ คือการนำความรู้ไปใช้เพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตนเองทั้งทางด้านเจตคติ ความรู้สึก ความคิดความเข้าใจ และการกระทำต่างๆ ในการดำรงชีวิตประจำวันร่วมกับผู้อื่น

ดังนั้นการเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสติปัญญา หรือกระบวนการทางสมอง (a cognitive process) ซึ่งบุคคลใช้ในการสร้างความเข้าใจหรือการสร้างความหมายของสิ่งต่างๆ ให้แก่ตนเอง กระบวนการเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการของการจัดกระทำต่อข้อมูลหรือประสบการณ์ มิใช่เพียงการรับข้อมูลหรือประสบการณ์เท่านั้น เป็นงานเฉพาะตนหรือเป็นประสบการณ์ส่วนตัว (personal experience) ที่ไม่มีผู้ใดเรียนรู้หรือทำแทนกันได้ การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ตื่นตัว สนุก (active and enjoyable) ทำให้ผู้เรียนรู้รู้สึกผูกพัน เกิดความใฝ่รู้ การเรียนรู้เป็นกิจกรรมที่นำมาซึ่งความสนุกหรือท้าทายให้ผู้เรียนใฝ่รู้สู่สิ่งที่ยากขึ้น อีกทั้งการเรียนรู้ต้องอาศัยสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม (nurturing environment) สภาพแวดล้อมที่ดีเข้ามาช่วย ในส่วนเป้าหมายของการเรียนรู้ คือการนำความรู้ไปใช้เพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตนเองทั้งทางด้าน เจตคติ ความรู้สึก ความคิดความเข้าใจ และการกระทำต่างๆ ในการดำรงชีวิตประจำวันร่วมกับผู้อื่น

สรุปได้ว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่มีลักษณะดังต่อไปนี้

1. การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสติปัญญา หรือกระบวนการทางสมอง (a cognitive process) ซึ่งบุคคลใช้ในการสร้างความเข้าใจหรือการสร้างความหมายของสิ่งต่างๆ ให้แก่ตนเอง ดังนั้นกระบวนการเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการของการจัดกระทำต่อข้อมูลหรือประสบการณ์ มิใช่เพียงการรับข้อมูล หรือประสบการณ์เท่านั้น
2. การเรียนรู้เป็นงานเฉพาะตนหรือเป็นประสบการณ์ส่วนตัว (personal experience) ที่ไม่มีผู้ใดเรียนรู้หรือทำแทนกันได้
3. การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสังคม (a social process) เนื่องจากบุคคลอยู่ในสังคมจึงสามารถระดมทุนการเรียนรู้ และขยายขอบเขตของความรู้ด้วย
4. การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นได้ทั้งจากการคิด และการกระทำรวมทั้งการแก้ปัญหา และการศึกษาวิจัยต่างๆ
5. การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ตื่นตัว สนุก (active and enjoyable) ทำให้ผู้เรียนรู้รู้สึกผูกพัน เกิดความใฝ่รู้ การเรียนรู้เป็นกิจกรรมที่นำมาซึ่งความสนุกหรือท้าทายให้ผู้เรียนใฝ่รู้สู่สิ่งยาก
6. การเรียนรู้อาศัยสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม (nurturing environment) สภาพแวดล้อมที่ดีสามารถเอื้ออำนวยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ได้ดี
7. การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ (anytime and anyplace) ทั้งในโรงเรียน ครอบครัว และชุมชน

8. การเรียนรู้ คือ การเปลี่ยนแปลง (change) กล่าวคือ การเรียนรู้จะส่งผลต่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตนเองทั้งทางด้านเจตคติ ความรู้สึก ความคิด และการกระทำ เพื่อการดำรงชีวิตอย่างปกติสุข และความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

เนื่องจากการเรียนรู้เป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต (a lifelong process) บุคคลจำเป็นต้องเรียนรู้อยู่เสมอ เพื่อการพัฒนาชีวิตจิตใจของตนเอง การสร้างวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต จึงเป็นกระบวนการที่ยั่งยืนช่วยให้บุคคล และสังคมมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง หากผู้เรียนมีกระบวนการเรียนรู้ที่ดีเกิดขึ้น กล่าวคือ มีขั้นตอน และวิธีการในการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตน และสาระการเรียนรู้ ก็จะช่วยให้เกิดผลการเรียนรู้ที่ดี คือ เกิดความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และเจตคติที่ต้องการ รูปแบบที่ส่งเสริมการพัฒนสมอง และการเรียนรู้รูปแบบหนึ่งที่น่าสนใจ คือ รูปแบบการสอนที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ของสมอง (Brain-Targeted Model) หรือ BTT เป็นรูปแบบการสอนที่ฮาร์ดิมาน (Hardiman, M., 2012) นักการศึกษาจากมหาวิทยาลัยจอห์น ฮอปกินส์ (John Hopkins University) เป็นผู้พัฒนาขึ้น

รูปแบบการสอนที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ของสมอง (Brain-Targeted Model)

Hardiman (2012b : XIX) กล่าวถึงรูปแบบการสอนที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ของสมอง (Brain-Targeted Model) หรือ BTT ว่าเป็นการออกแบบโดยใช้พื้นฐานการวิจัยเกี่ยวกับสมอง และอาศัยองค์ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ และเป็นการวิจัยที่มีฐานมาจากการออกแบบอย่างมีประสิทธิภาพ รูปแบบการสอนนี้ออกแบบโดยอาศัยกรอบแนวคิดเกี่ยวกับทักษะการคิด และการพัฒนาทักษะการคิดของ Marzano (1992) ทฤษฎีพหุปัญญา (Multiple Intelligences) ของ Gardner (1993) และทฤษฎีการเรียนรู้ (Bloom's Taxonomy) ของ Bloom (1956) อย่างไรก็ตาม การพัฒนา และการแพร่ขยายของรูปแบบการสอนนี้มีความสำคัญต่อการวิจัยต่อไปในอนาคต

ในส่วนของแนวคิดของรูปแบบการสอนที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ของสมอง (Brain-Targeted Model) Hardiman, M. (2012a : 11) กล่าวถึงแนวคิดนี้ว่า ครูมีบทบาทสำคัญมากในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่เน้นสมองเพราะ เป็นการปรับปรุงการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ และการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียนทุกวัย ตลอดจนรูปแบบการสอนนี้ยังสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในปัจจุบัน 2 ประการ คือ ประการแรก เพื่อให้มีเวลามากขึ้น สำหรับการสังเคราะห์จำนวนหัวข้อต่างๆ ในการเรียน และประการที่สอง

เป็นความท้าทายในการวางแนวทางการจัดการเรียนการสอนโดยทำการวิจัยเกี่ยวกับเนื้อหาความรู้ และการเรียนรู้

รูปแบบการสอนที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ของสมอง (Brain-Targeted Model) หรือ BTT หรือเป้าหมายทางสมอง (brain targets) มีขั้นตอนการสอน และกระบวนการเรียนรู้ตามลำดับขั้น ดังนี้

- **เป้าหมายสมองที่หนึ่ง** : การสร้างบรรยากาศด้านอารมณ์เพื่อการเรียนรู้ (Establishing the emotional climate for learning)
- **เป้าหมายสมองที่สอง** : การสร้างสภาพแวดล้อมทางกายภาพ (Creating the physical learning environment)
- **เป้าหมายสมองที่สาม** : ออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้ (Designing the learning experience)
- **เป้าหมายสมองที่สี่** : การสอนเพื่อให้เชี่ยวชาญเรื่องเนื้อหา ทักษะ และแนวคิด (Teaching for mastery of content, skills, and concepts)
- **เป้าหมายสมองที่ห้า** : การสอนเพื่อการขยาย และการประยุกต์ใช้ความรู้-ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรมในการศึกษา (Teaching for the extension and application of knowledge-creativity and innovation in education)
- **เป้าหมายสมองที่หก** : การประเมินการเรียนรู้ (Evaluating learning)

ต่อไปจะกล่าวถึงขั้นตอน และแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามรูปแบบการสอนที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ของสมอง (Brain-Targeted Model) ตามเป้าหมายทางสมอง (brain targets) ที่นำเสนอโดย Hardiman (2012) โดยลำดับ ดังต่อไปนี้

เป้าหมายสมองที่หนึ่ง : การสร้างบรรยากาศด้านอารมณ์เพื่อการเรียนรู้ (Establishing the emotional climate for learning)

ในอดีตเราเคยคิดว่า อารมณ์ และความคิดเป็นระบบที่แยกจากกัน ปัจจุบันนี้ งานวิจัยหลายชิ้นที่ทำให้เราทราบว่าทั้งสองอย่างนี้มีปฏิสัมพันธ์กันอย่างสำคัญในหลายๆ ด้าน มีงานวิจัยแสดงว่า การกระตุ้นอารมณ์ ทั้งทางบวก และทางลบมีผลกระทบต่อสมอง ความสนใจใส่ใจ และการคิดระดับสูง เช่น งานวิจัยของ Schwabe and Wolf (2010) แสดงให้เห็นถึงการเรียนรู้

คำศัพท์ใหม่ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีลดลง 30% เมื่อผู้เรียนอยู่ในสถานการณความตึงเครียด และอารมณ์ทางบวกสามารถเพิ่มความหลากหลายของกระบวนการรับรู้ และมีความคิดสร้างสรรค์ งานวิจัยของ Joëls, Pu, Wiegert, Oitzl and Krugers (2006) กล่าวถึงการกระตุ้นอารมณ์ ทั้งทางบวก และทางลบมีผลกระทบต่อสมอง ถึงแม้ว่าความกดดันเล็กน้อยในบางบริบทอาจเสริมสร้างสมรรถภาพ แต่ความเครียดต่อเนื่องยาวนานออกไปจะลดความสามารถที่จะรับข้อมูล และจดจำข้อมูลได้ และ LeDoux (1996) ได้อธิบายเกี่ยวกับโครงสร้างของสมองที่มีความเกี่ยวข้องกับอารมณ์ความรู้สึก โดยก่อนที่สมองจะมีความคิดในระดับสูงนั้น อารมณ์ความรู้สึกจะส่งผลต่อความรู้ความเข้าใจเป็นอย่างยิ่ง อีกทั้งมีผลต่อการประมวลผลข้อมูลผ่านกระบวนการทางสมอง จึงจะเห็นได้ว่าเราไม่ควรที่จะละเลยถึงความสำคัญของการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้เชิงบวกซึ่งลดผลลัพธ์เชิงลบของความเครียดได้ ซึ่งต่อไปนี้เป็นกลยุทธ์ต่างๆ ที่เหมาะสำหรับการสร้างบรรยากาศด้านอารมณ์เพื่อการเรียนรู้ :

- ครูควรสร้างช่องทางการติดต่อสื่อสารกับครูที่สะดวก สร้างความเชื่อมโยงระหว่างครูกับนักเรียน และทำตัวให้นักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือสามารถที่จะเข้าถึงได้อย่างสะดวก ครูควรจัดการเรียนการสอนโดยอาจใช้วิธีการเพื่อนช่วยเพื่อน และจัดกิจกรรมกลุ่มเพื่อส่งเสริมการทำงานร่วมกัน ครูควรพิจารณาแนวทางการสอนที่ลดการแข่งขัน และส่งเสริมการทำงานร่วมกัน

- ครูควรระบุถึงความคาดหวังที่มีต่อความสามารถทางวิชาการของนักเรียนที่ชัดเจนว่าครูต้องการสิ่งใดจากนักเรียน และให้ระบุความคาดหวังนั้นอย่างสม่ำเสมอ ให้นักเรียนมีทางเลือกทางการเรียนรู้ได้ตามสมควร เช่น ต้องการสืบค้นข้อมูลด้วยอินเทอร์เน็ต ต้องการทำงานเป็นทีม สิ่งเหล่านี้เป็นเทคนิคที่ทำให้นักเรียนเกิดความรู้สึกว่าเป็นตัวเอง นักเรียนสามารถควบคุมผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นได้ และเป็นเทคนิคที่ทำให้ระดับแรงจูงใจ และผลสัมฤทธิ์สูงขึ้น

- ครูควรใช้อารมณ์ขันเพื่อช่วยลดความเครียดในการเรียนการสอน งานวิจัยของ Schmidt (1994) และ Ziv (1988) แสดงให้เห็นว่า นักเรียนแสดงความสามารถทางการเรียนได้ดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญในห้องเรียนที่มีการปฏิสัมพันธ์ที่มีการใช้อารมณ์ขันประกอบการสอน

- การใช้เทคนิคการโค้ชเพื่อการรู้คิด (Cognitive Coaching) วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒนาผล (2558 : 42-43) ได้กล่าวถึงแนวทางการโค้ชเพื่อการรู้คิด (Cognitive Coaching) ที่พัฒนาโดย Arthur Costa และ Robert Gamston ว่า การโค้ชเพื่อการรู้คิด เป็นบทบาทของผู้สอนในโลกแห่งการเรียนรู้ยุคใหม่ที่พัฒนามาจากบทบาทการสอน (teaching) ที่ผู้สอนทำหน้าที่ให้ข้อมูล เนื้อหาสาระ ให้คำตอบที่ถูกต้อง ใช้การสื่อสารทางเดียว กำหนดทิศทางทางการเรียน

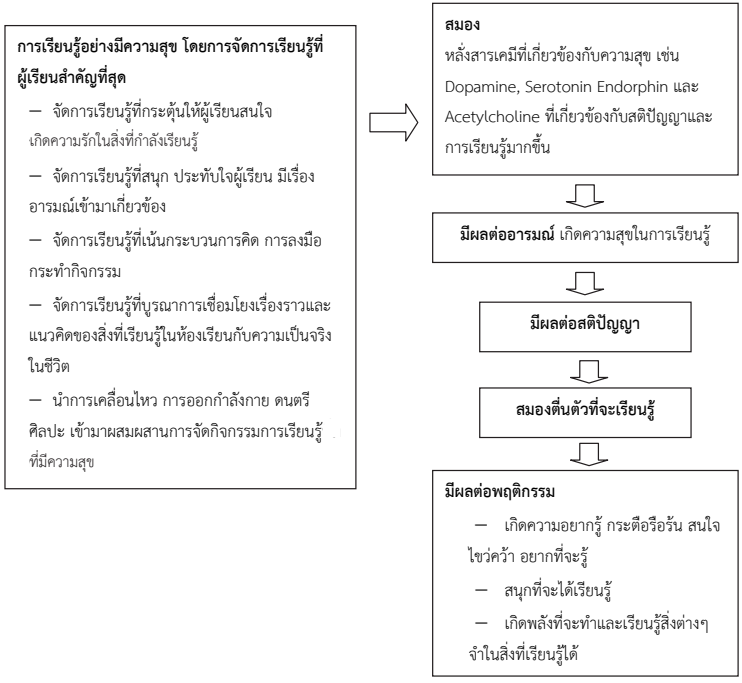
กำหนดงานให้ผู้เรียน กำหนดวัตถุประสงค์ กำหนดกิจกรรมการเรียนรู้และเกณฑ์การประเมินผล การเรียนรู้ อีกทั้งผู้สอนที่ใช้การโค้ชเพื่อการรู้คิดยังเป็นมากกว่าผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ (facilitator) โดยผู้สอนจะมีบทบาทที่เปลี่ยนไปเป็นผู้คอยกระตุ้นให้มีการอภิปราย แลกเปลี่ยน เรียนรู้ กระตุ้นให้คิดและตั้งคำถามเพื่อสื่อสารสองทาง มีปฏิสัมพันธ์กับผู้สอนและผู้เรียน รวมทั้ง ประสานงานในกิจกรรมการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนสามารถกำหนดวัตถุประสงค์ และทิศทางการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ และเกณฑ์วัดผลการเรียนรู้ จึงจะเห็นได้ว่าการใช้เทคนิคการโค้ชเพื่อการรู้คิด (Cognitive Coaching) เป็นเทคนิคหนึ่งที่จะช่วยในการสร้างบรรยากาศด้านอารมณ์เพื่อการเรียนรู้ เป็นเทคนิคที่ผู้ที่ได้รับการโค้ชจะได้รับการพัฒนาด้วยกระบวนการที่สร้างสรรค์ และกระตุ้นให้ผู้ได้รับการโค้ชได้นำศักยภาพของตนเองมาใช้ได้อย่างเต็มที่

เป้าหมายที่สอง : การสร้างสภาพแวดล้อมทางกายภาพ (Creating the physical learning environment)

เป้าหมายนี้เน้นว่า สภาพแวดล้อมทางกายภาพนั้นมีอิทธิพลต่อความใส่ใจ และการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมการเรียนรู้เช่นเดียวกันกับบรรยากาศทางอารมณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความแปลกใหม่ในการจัดการเรียนการสอนสามารถใช้เป็นเครื่องมือที่ทรงพลังในการเพิ่มพูนความใส่ใจได้ ทำให้ระบบของสมองในการเตรียมพร้อม และการกำหนดทิศทางต้นตัวทำงาน นอกจากความแปลกใหม่แล้ว เป้าหมายสมองอันดับสองยังมุ่งเน้นเรื่องปัจจัยในสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มีผลต่อความใส่ใจ เช่น งานวิจัยของ Edwards & Torcellini (2002) พบว่าการใช้แสงสว่างที่เหมาะสมที่สุด ซึ่งส่วนมากจะเหมือนแสงธรรมชาติ จะส่งผลเชิงบวกกับความใส่ใจ และการเรียนรู้ Hardiman (2012, 13) ได้ให้คำแนะนำต่อไปนี้เพื่อช่วยให้ผู้สอนได้ใช้ประโยชน์จากความแปลกใหม่ และช่วยลดปัจจัยสภาพแวดล้อมเชิงลบ ดังนี้

- ครูสามารถสร้างความแปลกใหม่ให้กับนักเรียนโดยการปรับเปลี่ยนการจัดที่นั่ง ตกแต่งห้องเรียน หรือเปลี่ยนให้ไปเรียนในส่วนอื่นๆ ของโรงเรียน เช่น ห้องสมุด ห้องทดลองทางวิทยาศาสตร์ ห้องศิลปะ
- เปลี่ยนวิธีการนำเสนอเนื้อหาวิชา เช่น เปลี่ยนวิธีการนำเสนอโดยใช้ภาพแทนตัวหนังสือ เปลี่ยนสีตัวอักษร และรูปแบบของเนื้อหาแต่ละช่วง

- ครูควรติดตาม และสังเกตการใช้เทคโนโลยีของนักเรียนในห้อง อาจห้ามใช้คอมพิวเตอร์หรือห้ามจุดเน็ตเป็นบางช่วง และให้นักเรียนฟังการนำเสนออย่างตั้งใจเพื่อให้มีส่วนร่วมในการอภิปรายอย่างเต็มที่แทน
- การจัดสิ่งแวดล้อมทางกายภาพยังมีส่วนที่สอดคล้องกับการเรียนรู้อย่างมีความสุข ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 การเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีความสุข จาก *การจัดการเรียนรู้ที่มีความสุข : สารเคมีในสมองกับความสุขในการเรียนรู้* (น. 23), โดยศันสนีย์ ฉัตรคุปต์ และคณะ, 2544, กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

เป้าหมายสมองที่สาม : ออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้ (Designing the learning experience)

การออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้ เป็นกระบวนการแก้ปัญหาการเรียนการสอน โดยทฤษฎีสารสนเทศหรือเงื่อนไขการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยผู้ออกแบบการเรียนรู้จะต้องมีความสามารถในการบูรณาการ กลั่นกรอง การวิเคราะห์ การจัดการ การสังเคราะห์สารสนเทศ ตลอดจนในปัจจุบันความหลากหลายในทักษะต่างๆ มีความจำเป็นมากสำหรับผู้สอน การจัดการเรียนการสอนโดยปกติจึงเกี่ยวข้องกับทักษะที่หลากหลาย ซึ่งผู้ผู้ออกแบบการเรียนรู้ต้องนำความรู้ และทฤษฎีจากวิชาต่างๆ เช่น จิตวิทยา การศึกษา การติดต่อสื่อสาร ระบบ การเรียนรู้ และเทคโนโลยีเพื่อนำใช้ในการพัฒนาต่างๆ ในขั้นตอนนี้จะดูวิธีการวางแผน และวิธีนำเสนอเนื้อหาวิชา เพื่อส่งเสริมความเข้าใจโดยรวมว่าแนวคิดต่างๆ นั้นเกี่ยวข้องกันอย่างไร

เป้าหมายสมองอันดับสามนี้เน้นความเชื่อมโยงกันใน “ภาพรวม” (big picture) ระหว่างหัวข้อหลัก แก่นเรื่อง และแนวคิด ในการสอนควรแสดงว่าเนื้อหาสาระส่วนหนึ่งๆ นั้นมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับบริบทที่กว้างขึ้นอย่างไร และเป็นสิ่งที่มีประโยชน์อย่างไร เนื่องจากคนเรามีแนวโน้มตามธรรมชาติที่จะเสาะหารูปแบบ และความเกี่ยวข้องสัมพันธ์เชื่อมโยงกันระหว่างความจริงต่างๆ และเรียนรู้สิ่งใหม่ ตลอดจนทดลองที่จะสร้างเป้าหมายเพื่อการเรียนรู้ (Posner & Rothbart, 2007, p. 205)

Hardiman (2012b, pp. 81-86) เสนอว่าการนำเสนอเนื้อหาเป็นรูปภาพให้เห็น เช่น การใช้แผนผังกราฟฟิก (Graphic Organizers) จะช่วยให้นักเรียนสร้างความเชื่อมโยงทั้งภายในตัวเนื้อหา และระหว่างเนื้อหาต่างๆ ได้ เป้าหมายสมองอันดับสามนำเสนอว่าการทำแผนผังแนวคิดจะเพิ่มการจำ และทำให้เกิดความเข้าใจแนวคิดอย่างลึกซึ้งมากขึ้น โดยครูสามารถใช้กลยุทธ์ต่อไปนี้ได้ในการออกแบบ และในการจัดการเรียนการสอน

- ระบุแก่นเรื่องหลักๆ ของเนื้อหาของรายวิชาหรือหน่วยการเรียนรู้ และแสดงความสัมพันธ์ระหว่างแก่นเรื่องเหล่านั้นโดยใช้การเรียงเรียงเนื้อหาในรูปแบบแผนภูมิหรือไดอะแกรมหรือ แผนที่ความคิด (Thinking Maps)
- เมื่อระบุขอบเขตเนื้อหาหลักๆ ได้แล้ว ครูอาจพิจารณาวิธีต่างๆ ที่จะให้ข้อมูลโดยใช้กิจกรรมในห้องเรียน และการมอบหมายงานที่มีลักษณะพิเศษแทนการใช้วิธีการสอนแบบบรรยาย และการอ่าน โดยอาจแสดงกิจกรรมที่แตกต่างไป เช่น เน้นการอภิปรายเนื้อหาที่เกี่ยวข้องคู่กับแผนที่ความคิด

- กำหนดวิธีประเมินเนื้อหาที่เป็นแกนเรื่องหลัก และแกนเรื่องย่อยในระหว่างที่มีการเรียนการสอนรายวิชา และเมื่อสิ้นสุดรายวิชา ครูควรมีมาตรฐานในการประเมินผลงาน (district-based benchmark assessments) และมีการประเมินผลโดยการสอบเมื่อสิ้นสุดบทเรียน รวมถึงนักเรียนควรได้ประยุกต์ใช้ความรู้ในโลกความเป็นจริงโดยแสดงไว้ในแผนที่ความคิดได้
- สนับสนุนให้นักเรียนสร้างแผนผังแนวคิดของตนเองในการเรียน เพื่อแสดงความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดต่างๆ ในบทเรียน และเพื่อเพิ่มความจำด้านเนื้อหา

เป้าหมายสมองที่สี่ : การสอนเพื่อให้เชี่ยวชาญเรื่องเนื้อหา ทักษะ และแนวคิด (Teaching for mastery of content, skills, and concepts)

นอกจากการจัดการบรรยากาศทางอารมณ์ สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ทางกายภาพ และภาพรวม (big picture) แล้ว ผู้สอนควรเสาะหา และใช้วิธีการสอนที่สร้างความเชี่ยวชาญ (mastery) กล่าวคือความสำเร็จของนักเรียนในการได้สาระเนื้อหาความรู้ และการจดจำเนื้อหา ทักษะ และแนวคิดต่างๆ ไว้ได้ในระยะยาว ความเชี่ยวชาญขึ้นอยู่กับกระบวนการจำอย่างมาก ทั้งนี้เนื่องจากการจะเก็บข้อมูลไว้ได้ จะต้องมีการจัดการข้อมูลก่อน แล้วจึงย้ายข้อมูลเหล่านั้นจากที่เก็บชั่วคราวไปไว้ที่ระบบความจำระยะยาว Hardiman (2012b, p. 100) กล่าวถึง Eric Kandel ผู้ได้รับรางวัลโนเบล ได้แสดงไว้ว่า ในการสร้างความทรงจำชั่วคราวไซแนปส์ (synapses) หรือจุดประสานประสาทในสมองจะอาศัยโปรตีนที่มีอยู่ภายในเซลล์สมอง อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนความทรงจำชั่วคราวให้เป็นความทรงจำระยะยาวจำเป็นต้องให้สมองผลิตโปรตีนที่มีหน้าที่ควบคุมบังคับอีกชุดหนึ่งที่แตกต่างกัน ดังนั้นการจำข้อมูลระยะยาวไม่ได้เป็นเพียงปรากฏการณ์ทางจิตวิทยา หากเป็นปรากฏการณ์ทางประสาทวิทยา (neurophysiological) ที่เกิดขึ้นผ่านกระบวนการทางชีวเคมีในสมอง และการสร้าง และการจัดระเบียบการเชื่อมโยงของประสาทเสียใหม่อีกด้วย

ดังนั้นปัญหาท้าทายสำหรับผู้สอน และนักเรียนคือการกำหนดว่า วิธีการนำเสนอ และกิจกรรมแบบใดจะดีที่สุดในการส่งเสริมการจดจำเก็บเนื้อหาสำคัญๆ ไว้ได้ การทำให้นักเรียนสนใจผูกพันกับเนื้อหา การสอนผ่านกิจกรรมเชิงศิลปะอาจเป็นวิธีการที่มีประโยชน์ในการเสริมสร้างการจดจำเก็บข้อมูลนั้นไว้ได้ ซึ่งความเชี่ยวชาญด้านเนื้อหาสามารถเพิ่มขึ้นได้ด้วยกลยุทธ์ต่อไปนี้ (Hardiman, 2012a, pp. 13-14)

- ครูควรวหาวิธีการที่จะกระตุ้นให้นักเรียนเรียกสิ่งทีเรียนไปในห้องเรียน และจากการทำงานที่มีอบหมายกลับมาใช้อย่างคล่องแคล่ว กลยุทธ์อย่างหนึ่งคือการสอบย่อย แต่การเรียกข้อมูลกลับมาใช้ไม่จำเป็นจะต้องเป็นการประเมิน นักเรียนจะเรียกข้อมูลมาใช้ได้คล่องแคล่วเมื่อมีการประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อแก้ปัญหา หรือเพื่อตรวจสอบ วิพากษ์วิจารณ์สิ่งที่นักเรียนเรียนรู้ ผู้สอนสามารถสนับสนุนให้นักเรียนโต้แย้งความคิดเห็นที่แตกต่างกันออกไปตลอดจนนำเสนอสรุปความรู้ของตนโดยใช้สื่อผสม หรืออภิปรายเนื้อหาหน้าชั้นเรียน หรืออภิปรายทางสื่อออนไลน์ต่างๆ

- ใช้กิจกรรมหลากหลายเพื่อทำให้จำข้อมูลได้ดีขึ้น โดยใช้ประโยชน์จากศิลปะ และเทคโนโลยี อาจให้นักเรียนออกแบบด้านกราฟฟิก ผลงานเพลง งานทัศนศิลป์ และภาพยนตร์ เป็นต้น

- กระตุ้นให้นักเรียนใช้เวลาในห้องเรียนเพื่อทำการทดสอบตนเองในการเรียกเนื้อหา กลับมาใช้ได้อย่างคล่องแคล่ว ไม่ใช่เพียงแต่อ่านข้อมูลซ้ำเท่านั้น นักเรียนควรอ่านซ้ำเฉพาะเวลาที่ไม่สามารถดึงข้อมูลส่วนใดส่วนหนึ่งที่ต้องการออกมาใช้ไม่ได้ แล้วควรจะทดสอบตนเองอีกครั้งหนึ่ง โดยไม่ควรทิ้งช่วงเป็นเวลานาน นักเรียนส่วนใหญ่มักเข้าใจว่า “การเรียน ” หมายถวามถึง การอ่านบทเรียนซ้ำ ฟังบรรยาย หรือการดูโน้ตที่ย่อไว้ ข้อแนะนำคือนักเรียนอาจใช้บัตรคำ (flashcards) และการซ่อมทำข้อสอบ จะมีประสิทธิผลมากกว่า การอ่านซ้ำ ทั้งนี้เพราะนักเรียนจะได้เรียกเอาข้อมูลเนื้อหากลับมาใช้อย่างคล่องแคล่ว แบบทดสอบซ้ำ (test) จะวินิจฉัยความสามารถ และให้ความเห็นป้อนกลับได้ทันที สามารถใช้เป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์สำหรับการจดจำเก็บเนื้อหาไว้ดี

เป้าหมายสมองที่ห้า : การสอนเพื่อการขยาย และการประยุกต์ใช้ความรู้-ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรมในการศึกษา (Teaching for the extension and application of knowledge-creativity and innovation in education)

เป้าหมายสมองอันดับห้าจะต่อยอดจากหลักการของเป้าหมายสมองอันดับสี่ที่เน้นเรื่องความเชี่ยวชาญด้านความรู้ โดยมุ่งเน้นการประยุกต์ใช้ความรู้ผ่านกิจกรรมสร้างสรรค์ที่ต้องใช้การคิดวิพากษ์วิจารณ์ และการแก้ปัญหาในโลกความเป็นจริง ตามที่ศาสตราจารย์เดวิด เพอร์กินส์ แห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (Perkins, 2001) กล่าวไว้ว่า กิจกรรมการคิดสร้างสรรค์ ต้องใช้การดำเนินการที่ค้นพบสิ่งสำคัญ (break-through) หรือนอกกรอบ (out-of-the-box) และเกี่ยวข้องกับรูปแบบความคิดที่แตกต่างจากการแก้ไขปัญหาแบบทั่วไป

ถึงแม้ว่า บางครั้งความคิดสร้างสรรค์จะเกี่ยวข้องกับสติปัญญาหรือการมีพรสวรรค์พิเศษ แต่ก็มีงานวิจัยจำนวนมากที่สนับสนุนความคิดที่ว่า การคิดสร้างสรรค์แตกต่างจากสติปัญญา อย่างชัดเจน และเป็นสิ่งที่สามารถสอนได้ เช่น งานวิจัยของ Dugosh, Paulus, Roland and Yang (2000) พบว่าความสามารถของแต่ละบุคคลเมื่อมีการระดมความคิด (brainstorm) จะเกิดผลทางบวกเมื่อมีการกระตุ้นจากความคิดที่มีความสอดคล้องกัน สอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า ความสามารถในการคิดแก้ไขปัญหาจะทำให้มีแนวคิด (idea) ใหม่ๆ ในการสร้างสรรค์แนวทางการแก้ปัญหาเหล่านั้น ซึ่งต่อไปนี้เป็นกลยุทธ์เพื่อส่งเสริมการทำความเข้าใจกับเนื้อหาสาระ ความรู้ (Hardiman, 2012b, pp. 139-140)

- ให้นักเรียนดำเนินการสำรวจ และตรวจสอบ ใช้กระบวนการการเรียนรู้ด้วยปัญหา เป็นฐาน (problem-based learning)
- มีกิจกรรมที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ เช่น ในการเรียนการสอนเรื่องเอนไซม์ ครูสามารถให้นักเรียนใช้วัสดุต่างๆ (เช่น เช็มขัด และสายโทรศัพท์) เพื่อแสดงแนวคิดว่า เอนไซม์ บางชนิดมีดีเอ็นเอแบบเกลียวแน่นในรูปลักษณะอย่างไร กิจกรรมเหล่านี้เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริม ความแปลกใหม่ ส่งเสริมให้มีความเข้าใจที่เพิ่มขึ้น และความคิดที่ลึกซึ้ง (deeper thinking) เพิ่มขึ้น
- แทนที่จะกำหนดให้ทำแบบฝึกหัดในห้องทดลองตามตำรา (cookbook) เหมือนปรุงอาหารตามตำรา ในห้องทดลอง ครูอาจให้เนื้อหาแก่นักเรียนพร้อมตั้งเป้าหมายว่า ให้ออกแบบ การทดลองด้วยตนเอง การทำเช่นนี้จะทำให้นักเรียนต้องตั้งสมมุติฐาน ทดสอบ และปรับปรุง แก้ไขการคิดของตนเองโดยอาศัยข้อมูล ดังนั้นแทนที่จะเพียงแต่ทำตามตำรา (recipe) นักเรียน ก็จะได้ประยุกต์ใช้ความรู้อย่างสร้างสรรค์จนเกิดผลงานใหม่ๆ ด้วยตัวเอง
- นักเรียนสามารถแสดงความเข้าใจ ตลอดจนแนวคิด เช่น การถ่ายทอดเย็น และการแสดงออกของยีนด้วยการตรวจสอบบรรณศาสตร์ และสร้างพงศาวลี (pedigrees) ที่แสดงว่า ลักษณะบางอย่างถ่ายทอดกันได้อย่างไร

เป้าหมายสมองที่หก : การประเมินการเรียนรู้ (Evaluating learning)

เป้าหมายสมองอันดับสุดท้ายมุ่งเน้นไปที่วิธีการประเมินความสามารถของนักเรียน การประเมินไม่ได้เป็นเพียงวิธีการให้เกรดเท่านั้น หากเป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์ในการส่งเสริม การเรียนรู้ และความจำ จากผลการศึกษาของ Finn & Metcalfe (2010) พบว่า ความจำจะดีขึ้นได้ ด้วยความเห็นป้อนกลับที่ส่งเสริมต่อการเรียนรู้ (scaffolding) ข้อค้นพบนี้แสดงให้เห็นว่า เพียง

แค่เกิดการคาดหวังว่า จะได้ความเห็นป้อนกลับที่รวดเร็วก็สามารถจูงใจให้คนเกิดการแสดงความสามารถได้ อีกทั้ง ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (critical thinking) สามารถส่งเสริมได้ด้วยการใช้การประเมินอย่างหลากหลาย ซึ่งทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณนั้นมีทักษะที่มากกว่าการจำได้เท่านั้น ข้อค้นพบต่างๆ รวมกันแล้วสนับสนุนข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประเมินตามแนวคิดของ Hardiman (2012a, pp. 15) ดังต่อไปนี้ :

- ครูควรให้ความเห็นป้อนกลับ (feedback) งานที่มีมอบหมายให้นักเรียนทำโดยเร็วในเวลาเหมาะสมที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และนักเรียนควรรู้ล่วงหน้าก่อนทำงานว่าจะได้รับความเห็นป้อนกลับในเวลาที่ไม่นานมากนัก

- เพื่อให้ความเห็นป้อนกลับมีผลลัพธ์ที่ดียิ่งขึ้น ครูให้ข้อเสนอแนะบ้าง เพื่อช่วยให้นักเรียนหาคำตอบที่ถูกต้องได้ด้วยตนเอง

- ครูสามารถเสริมสร้างการคิดสร้างสรรค์โดยการใช้การประเมินแบบทางเลือก (alternative assessments) เช่น การทำแฟ้มผลงาน (portfolios) และโครงการ (project) ที่ประยุกต์ระหว่างเทคโนโลยี และศิลปะเข้าด้วยกัน โดยให้นักเรียนได้รับทราบเกณฑ์การประเมินล่วงหน้า เพื่อที่นักเรียนจะได้ประเมินเกณฑ์ และความคาดหวังเกี่ยวกับงานที่ทำได้อย่างชัดเจน

กล่าวโดยสรุป รูปแบบการสอนที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ของสมอง (Brain-Targeted Model) หรือ BTT เป็นรูปแบบการสอนที่มีเอกภาพ มีพื้นฐานอยู่บนงานวิจัยด้านประสาทวิทยา และพุทธิปัญญา ผู้สอนในระดับต่างๆ หรือในรายวิชาต่างๆ สามารถใช้โมเดลการสอน BTT นี้เพื่อปรับปรุงสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ทั้งทางด้านอารมณ์ และทางกายภาพ เพิ่มพูนความเข้าใจภาพรวม (big picture) เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางสมอง และการเรียนรู้ ตลอดจนสร้างความเชี่ยวชาญด้านเนื้อหาที่ลึกซึ้งขึ้น กระตุ้นนักเรียนให้ประยุกต์ใช้ความรู้ในบริบทโลกความเป็นจริง และใช้ประโยชน์จากความเห็นป้อนกลับ และเทคนิคการประเมินที่เหมาะสม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- ทิตนา แคมมณี และคณะ. (2545). **กระบวนการเรียนรู้ : ความหมาย แนวทางการพัฒนา และ ปัญหาข้อข้องใจ.** (พิมพ์ครั้งที่1). กรุงเทพฯ : บริษัทพัฒนาคุณภาพวิชาการ จำกัด.
- โรจน์วี พจน์พัฒนาผล และคณะ. (2549). **จิตวิทยาทั่วไป.** กรุงเทพฯ : ทริปปี้ลกรุ๊ป.
- วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒนาผล. (2558). **การโค้ชเพื่อการรู้คิด (Cognitive coaching).** กรุงเทพฯ : จรัสสินทวงศ์การพิมพ์
- วิทยากร เขียงกุล. (2547). **เรียนลึก รู้ไว ใช้สมองอย่างมีประสิทธิภาพ.** นนทบุรี : สถาบันการเรียนรู้ ศันสนีย์ นัตระคุปต์ และคณะ. (2544). **การเรียนรู้อย่างมีความสุข : สารเคมีในสมองกับความ สุขในการเรียนรู้.** กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

ภาษาอังกฤษ

- Dugosh, L., Paulus B., Roland J., & Yang H. (2000). Cognitive stimulation in brainstorming. **Journal of Personality and Social Psychology**, 79 (5) : 722-735.
- Edwards L. & Torcellini P. (2002). **A literature review of the effects of natural light on building occupants.** Golden, CO : National Renewable Energy Laboratory
- Finn B., Metcalfe J. (2010). Scaffolding feedback to maximize long-term error correction. **Memory & Cognition**, 38 (7), 951-961.
- Hardiman M. (2012a). Informing Pedagogy Through the Brain-Targeted Teaching Model. **Journey of Microbiology & Biology Education**. 13(1), 11-16.
- Hardiman M. (2012b). **The brain-targeted teaching model for 21st-century schools.** Thousand Oaks, Calif. : Corwin Press.
- Joëls M., Pu Z., Wiegert O., Oitzl S. & Krugers J. (2006). Learning under stress : how does it work?. **Trends in Cognitive Sciences**, 10 (4), 152-158.
- LeDoux E. (1996). **The emotional brain : the mysterious underpinnings of emotional life.** New York, NY : Simon & Schuster.

- Perkins D. (2001). **The eureka effect : the art and logic of breakthrough thinking.** New York, NY : W.W. Norton & Co., Inc.
- Posner M. & Rothbart M. (2007). **Educating the human brain.** Washington, DC : American Psychological Association.
- Schmidt R. (1994). Effects of humor on sentence memory. **Journal of Experimental Psychology. Learning, Memory & Cognition**, 20 (4), 953-967.
- Schwabe L. & Wolf T. (2010). **Learning under stress impairs memory formation. Neurobiology of Learning and Memory.** 93(2), 183-188.
- Steven S., Arthur G. & Robert B. (1978). Environmental context and human memory. **Memory & Cognition.** 6, 342-353.
- Ziv A. (1988). Teaching and learning with humor : experiment and replication. **The Journal of Experimental Education**, 57(1), 5-15

หลักสูตรแฝงเรื่องอุดมการณ์ชาติ
ในหนังสือเรียนภาษาเขมร
ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6
ของราชอาณาจักรกัมพูชา

Hidden Curriculum of Cambodian
Ideologies in Grade 1-6
Cambodian Textbooks

ชาญชัย คงเพียงธรรม¹

---

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาภาษา และวรรณคดีตะวันออก คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย
อุบลราชธานี

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาการปลูกฝังอุดมการณ์ชาติ ซึ่งเป็นหลักสูตรแฝงที่ซ่อนอยู่ในหนังสือเรียนภาษาเขมร ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ของราชอาณาจักรกัมพูชา

ผลการศึกษาพบว่า หนังสือเรียนเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งของรัฐที่ใช้ในการปลูกฝังอุดมการณ์ชาติ เนื่องจากกระทรวงอบรม ยุวชน และกีฬา ของกัมพูชาเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงในเรื่องการจัดทำหนังสือเรียน และกำหนดให้โรงเรียนต่างๆ ที่อยู่ในสังกัดของรัฐบาลใช้หนังสือเรียนดังกล่าวเพื่อจัดการเรียนการสอน การปลูกฝังอุดมการณ์ชาติในหนังสือเรียนจึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ แม้โดยเจตนาหรือไม่เจตนาก็ตาม

อุดมการณ์ชาติที่ปรากฏอยู่ในหนังสือเรียนภาษาเขมร ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 คือ 1) การปลูกฝังความภาคภูมิใจที่ได้เกิดมาเป็นชาวกัมพูชา ซึ่งเป็นชนชาติที่มีอารยธรรมอันยิ่งใหญ่ 2) การสร้างศัตรูของชาติ คือสยามและฝรั่งเศส 3) การกล่าวถึงเหตุการณ์การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ซึ่งเป็นประวัติศาสตร์ที่ทำให้ชาวกัมพูชาเจ็บปวด และ 4) การผนวกรวมความแตกต่างทั้งในด้านเชื้อชาติ และศาสนา เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชาติ

การปลูกฝังแนวคิดชาตินิยมในแก่เยาวชนชาวกัมพูชานั้นมีทั้งข้อดี และข้อเสีย ข้อดีคือทำให้เยาวชนรุ่นใหม่เกิดสำนึกรักชาติ และพร้อมที่จะเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาประเทศชาติให้ก้าวไปข้างหน้าต่อไป ส่วนข้อเสียคือ การที่ชาวกัมพูชายังไม่ลืมเลือนประวัติศาสตร์บาดหมาง โดยเฉพาะกับประเทศเพื่อนบ้านคือไทย ซึ่งอาจส่งผลให้การรวมกันเป็นประชาคมอาเซียนไม่ประสบผลเท่าที่ควร

คำสำคัญ บทอ่าน หนังสือเรียนภาษาเขมร อุดมการณ์ชาติ

Abstract

The purpose of the research is to study how Cambodian ideologies are skillfully hidden in grade 1-6 Cambodian textbooks. According to the research, textbooks are used as tools to foster Cambodian ideologies by the government of Cambodia.

As the Ministry of Education, Youth and Sports is solely responsible for producing textbooks which are used by government schools, indoctrinating national ideologies is inevitable, be it intentionally or not.

The ideologies that appear in the textbooks function to 1) foster pride to be Cambodians which have great civilizations 2) view France and Siam as the enemies 3) remind the reader of the genocide, which causes pain to all Cambodians and 4) to harmonise the differences in religions and nationalities.

Crafting Cambodian Ideologies have both a benefit and a drawback. As regards the first, it helps develop the patriotism of new Cambodian generations and prepare them to be part of the nation's development. However, it also repeats the unforgettable historical conflicts with Cambodia and its neighbors, in particular Thailand, which may obstruct the success of ASEAN.

Keywords: Reading Part, Cambodian Textbooks, Cambodian Ideologies

อารัมภกถา

กระทรวงอบรม ยูวชน และกีฬา (ក្រសួងអប់រំ យុវជន និងកីឡា) ของราชอาณาจักร กัมพูชา หรือชื่อภาษาอังกฤษคือ “Ministry of Education, Youth and Sport” (MoEYS) มีหน้าที่กำหนดหลักสูตรการศึกษาตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาถึงอุดมศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม รายละเอียดสำคัญประการหนึ่งในหลักสูตรการศึกษาภาคบังคับ (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-มัธยมศึกษาปีที่ 3 หรือ Grads 1-9) คือ นักเรียนต้องมีความรู้ด้านภาษาเขมรควบคู่กับความรู้ด้านคณิตศาสตร์ (web of Cambodia, 2546)

กระทรวงอบรม ยูวชน และกีฬาให้ความสำคัญต่อการศึกษารายวิชาเขมร และคณิตศาสตร์ เนื่องจากภาษาเขมรเป็นเสมือนเครื่องหมายที่แสดงถึงเอกลักษณ์ และเอกราชของชาติ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันยิ่งใหญ่ และเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการติดต่อสื่อสาร ส่วนคณิตศาสตร์นั้น เป็นพื้นฐานสำคัญในการศึกษาวิชาวิทยาศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ รวมถึงศาสตร์อื่นๆ ที่ต้องใช้หลักคณิตศาสตร์ในการศึกษา คณิตศาสตร์จึงมีความสำคัญในฐานะที่ช่วยพัฒนาประเทศ ให้ก้าวหน้าทัดเทียมนานาชาติ กลไกสำคัญที่จะทำให้นโยบายการศึกษาของชาติ ขับเคลื่อนไปตามทิศทางที่ผู้บริหารประเทศได้กำหนดไว้นั้น นอกจากจะต้องอาศัย “ครูผู้สอน” ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในศาสตร์นั้นๆ แล้ว “หนังสือเรียน” ก็ถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ที่ดียิ่งอีกด้วย

หนังสือเรียนภาษาเขมร เน้นพัฒนาทักษะสำคัญของผู้เรียนทั้ง 4 ด้าน คือ การพูด (สัทพ) การฟัง (สัทน) การอ่าน (สัทน) และการเขียน (สัทน) ซึ่งการฟัง และการอ่านนั้น จัดเป็นทักษะที่ใช้ในการรับสาร (receptive skills) ส่วนการพูด และการเขียน ถือเป็นทักษะที่ใช้ในการส่งสาร (expressive skills) ซึ่งทักษะสำคัญเหล่านี้ ล้วนแล้วแต่เป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้การสื่อสาร มีประสิทธิภาพทั้งสิ้น

หนังสือเรียนภาษาเขมรแต่ละเล่ม ประกอบด้วยบทเรียน (๕๕๕๕๕) ประมาณ 9-10 บท ในแต่ละบทเรียนจะมีหน่วยการเรียนรู้ย่อย (Unit plan) ที่ช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะในด้านต่างๆ โดยใช้สัญลักษณ์ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 ภาพสัญลักษณ์หน่วยการเรียนรู้ย่อยในแต่ละบทเรียนที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาเขมรระดับชั้นประถมศึกษา (อธิบายภาพจากซ้ายไปขวา)

สัญลักษณ์รูปเทียน	หมายถึง	ส่วนของความรู้ทางด้านภาษาเขมรโดยทั่วไป เช่น ลักษณะของคำคล้องจอง การเปรียบเทียบ ตัวละคร การจดบันทึก ฯลฯ
สัญลักษณ์รูปเด็กกำลังอ่านหนังสือ	หมายถึง	ส่วนของทักษะการอ่าน
สัญลักษณ์รูปมือเขียนหนังสือ	หมายถึง	ส่วนของทักษะการเขียน
สัญลักษณ์รูปใบหู	หมายถึง	ส่วนของทักษะการฟัง
สัญลักษณ์รูปลูกกุญแจ	หมายถึง	ส่วนของไวยากรณ์
สัญลักษณ์รูปปาก	หมายถึง	ส่วนของคำพูด

บทความนี้มุ่งศึกษาการปลูกฝังอุดมการณ์ชาติที่แฝงอยู่ใน “บทอ่าน” (朗读者) ในหนังสือเรียนภาษาเขมร ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ซึ่งเอกสารที่ใช้ศึกษามีรายละเอียดดังนี้

1. หนังสือเรียนภาษาเขมร อ่าน-เขียน ชั้นที่ 1 (朗读者 1: 朗 - 读者 读者 1) จัดทำโดยกระทรวงอบรม ยุวชน และกีฬา (朗读者 1: 朗 - 读者 读者 1) จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ และเผยแพร่ (朗读者 1: 朗 - 读者 读者 1) ปี ค.ศ.2012
2. หนังสือเรียนภาษาเขมร 2 (朗读者 2) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 2 จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ และเผยแพร่ (朗读者 2: 朗 - 读者 读者 2) ปี ค.ศ.2010
3. หนังสือเรียนภาษาเขมร 3 (朗读者 3) จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ และเผยแพร่ (朗读者 3: 朗 - 读者 读者 3) ปี ค.ศ.2009
4. หนังสือเรียนภาษาเขมร 4 (朗读者 4) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 3 จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ และเผยแพร่ (朗读者 4: 朗 - 读者 读者 4) ปี ค.ศ.2011
5. หนังสือเรียนภาษาเขมร 5 (朗读者 5) จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ และเผยแพร่ (朗读者 5: 朗 - 读者 读者 5) ปี ค.ศ.2011.

6. หนังสือเรียนภาษาเขมร 6 (សសវខ្មែរ ៦) จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์และเผยแพร่ (វិទ្យាសាស្ត្រសិល្បៈ) ปี ค.ศ.2012

อุดมการณ์ชาติในหนังสือเรียนภาษาเขมร ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6

อุดมการณ์ชาติที่ส่งผ่านแบบเรียนอยู่ในรูปของ “หลักสูตรแฝง” (hidden curriculum) ได้แก่ การปลูกฝังความภาคภูมิใจในความยิ่งใหญ่ของชาติกัมพูชา การสร้างศัตรูของชาติ การผนวกรวมคนกลุ่มน้อย และคนต่างศาสนาเข้ามาร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาชาติ ดังนี้

1. ความยิ่งใหญ่ของอารยธรรม และชนชาติเขมร : ปมเบื้องที่ปลูกฝังมาแต่ครั้งวัยเยาว์

ความยิ่งใหญ่ของอารยธรรม และชนชาติกัมพูชา เป็นหัวข้อเดี่ยวที่ปรากฏอย่างสม่ำเสมอในบทอ่านในหนังสือเรียนภาษาเขมรระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6

ชาวกัมพูชาสร้างสัญลักษณ์ประจำชาติขึ้น ไม่ว่าจะเป็น เพลงชาติ ธงชาติ ดอกไม้ประจำชาติ ไปจนถึงปราสาทหิน สัญลักษณ์เหล่านี้ช่วยทำให้คนกัมพูชาเกิดความรู้สึกชาตินิยม (Nationalistic feeling) ซึ่งจะเป็ประโยชน์อย่างยิ่งต่อการสร้างรัฐชาติขึ้นมา ภายหลังจากที่ประเทศต้องบอบช้ำจากสงครามกลางเมืองหลายครั้ง

หลังการ “ค้นพบ” เมืองพระนครในครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 19 และ ดำเนินการบูรณะ และศึกษาเรื่องราวของโบราณสถาน รวมทั้งผู้สร้าง ผ่านกระบวนการ “ทำเมืองพระนครให้เป็นเขมร” (Khmerized the Angkor) เมืองพระนครซึ่งมีภาพแทนคือ นครวัดก็ได้กลายเป็นสัญลักษณ์แห่งชาติกัมพูชา และถือเป็นสิ่งสำคัญที่เด่นชัดที่สุดในการกำหนดทางเดินของประวัติศาสตร์การเมืองกัมพูชาจาก ค.ศ.1941 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน (อิบตี บัวคำศรี, 2547 : 151)

บทอ่านในหนังสือเรียนภาษาเขมร ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ได้กล่าวถึงความยิ่งใหญ่ของปราสาทหินเขมรว่า

រៀងរាល់ថ្ងៃដែលយើងឃើញព្រះសាទ (សសវខ្មែរ, 2012 : 112)

นักท่องเที่ยวมักจะตื่นตะลึงเมื่อได้เห็นปราสาทเขมร (แปล และเรียบเรียงโดยผู้เขียน) หรือ

គ្រួសារខ្មែរពេញស្រែកស្រងូត (សសវខ្មែរ, 2012 : 114)

ครอบครัวของฉันไปเที่ยวเสียมเรียบเป็นบางครั้งคราว (แปล และเรียบเรียงโดยผู้เขียน)

ประโยชน์ต่างๆ ในหนังสือเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ปลุกฝังความภาคภูมิใจที่เด็กได้เกิดมาเป็นคนเขมร ประเทศที่มีปราสาทหินโบราณมากมาย ดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วโลกให้มาชื่นชม คนกัมพูชาควรหาโอกาสไปชมให้ได้เช่นกัน เพราะเมื่อได้ไปชื่นชมก็จะเกิด “การประจักษ์” ด้วยตนเอง จะทำให้เกิดความภาคภูมิใจยิ่งกว่าการได้อ่านหนังสือหรือมีใครมาถ่ายทอดให้ฟัง

หนังสือเรียนภาษาเขมรระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 กล่าวถึงปราสาทหินเขมรไว้ในบทที่ 3 บทอ่านที่ 1 เรื่อง “*ทัศนียภาพยามพระอาทิตย์ใกล้จะตกที่ปราสาทนครวัด*” (ទិដ្ឋភាពទីក្រុងប្រាសាទនគរវត្ត) และบทที่ 4 บทอ่านที่ 2 เรื่อง “*ปราสาทนครวัด*” (ប្រាសាទនគរវត្ត) ดังนี้

រវេលាព្រឹក ខ្យល់បក់រំភើយ ទេសចរជាតិ និងអន្តរជាតិ ព្រមទាំង “ លឿន ចតុប្បជ្ជា ខ្លះ លេរ ខ្លះ អង្គុយ រុករាន លើ មើល ទៅ ប្រាសាទ អង្គរ វត្ត ដែល កំពុង ស្រូប យក ការ ស្និទ្ធស្នាល ពី ព្រះ សុរិយា ។ ព្រះ អាទិត្យ បន្ទាប ខ្លួន យ ” រាង សន្ធិ មិ ។ ការ ស្និទ្ធស្នាល ចរ ទៅ ជា ពណ៌ មាស ថា ង មក លើ ផែន ពសុធា ។ ពេល នោះ ប្រាសាទ អង្គរ វត្ត ប្រែ ជា ពណ៌ មាស ភ្លឺ ឆ្ការ ស្និត ទៅ កណ្តាល ទ្រូង ព្រៃ ព្រឹក មិ ។

ទេសចរ មក កាន់ ខេត្ត ព្រម រាប់ តែ រាប់ ចាំ មើល ទិដ្ឋភាព ដ៏ ស្អាត អស្ចារ្យ របស់ ប្រាសាទ អង្គរ វត្ត ទៅ ពេល ថ្ងៃ រៀប លើ ថ ។ រូប ប្រាសាទ អង្គរ វត្ត ពណ៌ មាស បាន ដិត ជាប់ ដឹង កែ រុក រាន ដឹង ជាក់ ជាប់ ក្នុង អារម្មណ៍ ពួក គេ ជា ទិដ្ឋ ។

(*ភាសាខ្មែរ*, 2009 : 34)

ยามเย็นย่ำ สายลมโบกร้าเพยๆ นักท่องเที่ยวชาวเขมร และชาวต่างชาติเตรียมเครื่องมือง่ายภาพครบทุกคน บ้างยืน บ้างนั่ง สายตาจ้องมองดูปราสาทนครวัด ซึ่งกำลังดูดซับรับเอารัศมีสีทองจากพระสุริยา พระอาทิตย์เคลื่อนตัวต่ำลงช้าๆ รัศมีสีขาวยได้เข้ามาแทนที่รัศมีสีทองส่องมายังพื้นพสุธา เวลานั้นปราสาทนครวัดเปลี่ยนเป็นสีทองเพริศเพรา สดใต้อยู่ในกลางทรวงไพรพฤกษา

นักทัศนอาจรมาถึงจังหวัดเสียมเรียบ มักจะรอชมทัศนียภาพซึ่งงดงามน่าอัศจรรย์ของปราสาทนครวัดในเวลา que พระอาทิตย์ใกล้จะตก ภาพปราสาทนครวัดสีทองได้ประทับแน่นอยู่ในแก้วตา และหยดติดในอารมณ์ของพวกเขาเป็นนิจ

(แปล และเรียบเรียงโดยผู้เขียน)

ผีหลุม รบស់บุญคุณผี) และ “ชาวกัมพูชาทุกคนต้องช่วยกันรักษาผลงานที่งามเป็นหนึ่งนี้ ให้ดำรง อยู่ตลอดไป”(ไขว่ตามบุปผารัตนาธิเบศร ผีหลุมผีผยอง : ชุมนุมแห่งเมืองมรดก) (ธรรมาธิเบศร ๓, 2009 : 56)

ผีมีอันทันทีของบรรพบุรุษนี้เป็นความภาคภูมิใจของชาติ ที่ประชาชนต้องดูแลรักษา เช่นเดียวกับบทอ่านในหนังสือเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เรื่อง “ปราสาทพระวิหาร” (ธรรมาธิเบศร) ที่กล่าวว่า องค์การสหประชาชาติ (UNESCO) ประกาศให้ปราสาทดังกล่าว เป็นมรดกโลก (สมุทฺธิเบศร ๓, ๒๐๐๘) เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม ค.ศ.2008 สิ่งเหล่านี้ช่วย เสริมแรงทำให้วาทกรรมที่ว่า กัมพูชาเป็นชาติที่ยิ่งใหญ่ มีอารยธรรมที่รุ่งเรืองนี้เข้มแข็งขึ้น

บทอ่านระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ยังได้เน้นย้ำความคิดเดิมที่ว่า ชาวกัมพูชาควรรหา โอกาสไปเสียมเรียบให้ได้สักครั้งในชีวิต ดังบทอ่านที่ตัดตอนมาจากนวนิยายเรื่อง “ผกาโรย”¹ (สุภาวดี) ของนุ ฮาจ (สุ ภาวดี) ดังนี้

เถลวันเถลวัน เผลอประสูติยากี่หมื่นคนก็เลยมาอยู่ที่นี่ โลกนี้มันช่างน่าอัศจรรย์จริงๆ เผลอประสูติ-
เถลวันเถลวัน เผลอประสูติยากี่หมื่นคนก็เลยมาอยู่ที่นี่ โลกนี้มันช่างน่าอัศจรรย์จริงๆ เผลอประสูติ-
เผลอประสูติยากี่หมื่นคนก็เลยมาอยู่ที่นี่ โลกนี้มันช่างน่าอัศจรรย์จริงๆ เผลอประสูติ-

เผลอประสูติยากี่หมื่นคนก็เลยมาอยู่ที่นี่ โลกนี้มันช่างน่าอัศจรรย์จริงๆ เผลอประสูติ-
เผลอประสูติยากี่หมื่นคนก็เลยมาอยู่ที่นี่ โลกนี้มันช่างน่าอัศจรรย์จริงๆ เผลอประสูติ-
เผลอประสูติยากี่หมื่นคนก็เลยมาอยู่ที่นี่ โลกนี้มันช่างน่าอัศจรรย์จริงๆ เผลอประสูติ-

เผลอประสูติยากี่หมื่นคนก็เลยมาอยู่ที่นี่ โลกนี้มันช่างน่าอัศจรรย์จริงๆ เผลอประสูติ-
เผลอประสูติยากี่หมื่นคนก็เลยมาอยู่ที่นี่ โลกนี้มันช่างน่าอัศจรรย์จริงๆ เผลอประสูติ-
เผลอประสูติยากี่หมื่นคนก็เลยมาอยู่ที่นี่ โลกนี้มันช่างน่าอัศจรรย์จริงๆ เผลอประสูติ-

(ผกาโรยฉบับแปลโดย สุภาวดี) (ธรรมาธิเบศร ๓, 2009 : 60)

ยามบ่าย เวลาซึ่งพระสุริยาก็กำลังแผดเผาทั่วทั้งธรรมชาติ จักจั่นเรไร้องเปล่งเสียงมาจาก ยอดเสลา หรือปลายยอดยาง ซึ่งสูงลงลิ่วไปในอากาศ เสียงดุริยดนตรีอันแปลกนี้ ได้ทำให้นักเดินทางทั้งปวงนึกอาดูรถึงถิ่นกำเนิดซึ่งเคยเจริญรุ่งเรือง

¹ ผู้ที่แปลชื่อนวนิยายเรื่อง “ผกาโรย” ว่า “ผกาโรย” คือ อ.ดร.ไกรสร อามระดิษ อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ในเดือนห้า และเดือนหก ตามทางจากกรุงเสียมเรียบไปยังเมืองพระนคร ดอกลำดวน
ส่งกลิ่นหอมฟุ้ง ขณะเดียวกันมีลมรำเพยมาเบาๆ คนเดินเล่นสูดอากาศในยามเย็นตามถนนนี้
ก็จะมีใจล่องลอยไปจนเปลือยทันทว่า แม้เป็นสวรรค์ชั้นดุสิตก็ไม่สบายกว่านี้แน่ ดูเถาะ

ไอ้ กลิ่นรำดวน ไอ้ เสียงเรไร พลังของท่านเป็นดังโอสถทิพย์ ซึ่งอาจเขามาสลาย
ความทุกข์โศกเศร้าหมองชั่วขณะได้

(คัดลอก และปรับปรุงจากเรื่องผกาโรย ของท่านนุ ฮาง หน้า 98-99)

(แปล และเรียบเรียงโดยผู้เขียน)

บทอ่านที่ชื่อ “ทางไปยังเมืองพระนคร” (สุวรรณวรรค) ซึ่งตัดตอนมาจากนวนิยาย
เรื่อง “ผกาโรย” ของนุ ฮาง เนื้อหาได้กล่าวชมความงามของถนนหนทางที่มุ่งตรงไปยังเมือง
พระนครว่า สองข้างทางดารดาษไปด้วยต้นลำดวน ซึ่งเป็นดอกไม้ประจำชาติ ยามเย็นของเดือน
ห้า เดือนหก ลำดวนจะออกดอกสะพรั่ง ส่งกลิ่นหอมฟุ้งตลบไปทั่วบริเวณ ทำให้ทางไปยังเมือง
พระนคร เสมือนทางที่นำไปสู่สวรรค์ชั้นดุสิต² (สุวรรณวรรค ๓, 2009 : 56) การนำเมืองพระนคร
มาเปรียบกับสวรรค์ชั้นดุสิต นั้นเท่ากับว่า เมืองพระนครเป็นแดนสวรรค์บนโลกมนุษย์ด้วยความ
เปรียบดังกล่าวได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา นิกายเถรวาท ซึ่งเป็นรากฐานของระบบ
ความคิด ความเชื่อของคนในสังคมเขมร

ถ้าเปรียบเทียบเมืองพระนครนี้ว่าเป็นเมืองสวรรค์ ชาวกำพูชาซึ่งเป็นผู้สร้าง และ
ผู้ครอบครองเมืองพระนครนี้ ก็ถือเป็นชาวฟ้าชาวสวรรค์ด้วย ลบคำสบประมาทที่ชาวต่างชาติ
เช่น ชาวฝรั่งเศส ผู้ซึ่งเคยปกครองประเทศกำพูชามาก่อน ดูถูกชาวกำพูชาว่าไม่กระตือรือร้น
และไม่ฉลาดนักเมื่อเทียบกับคนเวียดนาม (เบน แอนเดอร์สัน และชาญวิทย์ เกษตรศิริ
บรรณาธิการแปล, 2552 : 273)

แม้แต่รูปที่ประกอบบทอ่านก็ยังสื่อแนวความคิดดังกล่าว บทอ่านชื่อ “โรงเรียนของฉัน”
(สุวรรณวรรค) ในหนังสือเรียนภาษาเขมรระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เป็นรูปของเด็กนักเรียน
และครูชายหญิงกำลังยืนตรงเคารพธงชาติ ทุกๆ ที่เนื้อหาของบทอ่านกล่าวถึงธงชาติ สัญลักษณ์

---

² สวรรค์ชั้นดุสิต เป็นสวรรค์ชั้นที่ 4 ในฉกามาพรสวรรค์ (สวรรค์ทั้ง 6 ชั้น) ตามคติของพระพุทธ
ศาสนา นิกายเถรวาท สวรรค์ชั้นนี้เป็นที่อยู่ของบรรดาพระโพธิสัตว์ที่บำเพ็ญบารมีมาอย่างยิ่งยวด เช่น ผู้ที่
ปรารถนาจะมาเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต เป็นต้น ถือเป็นสรวงสวรรค์ที่น่ารื่นรมย์ยิ่ง

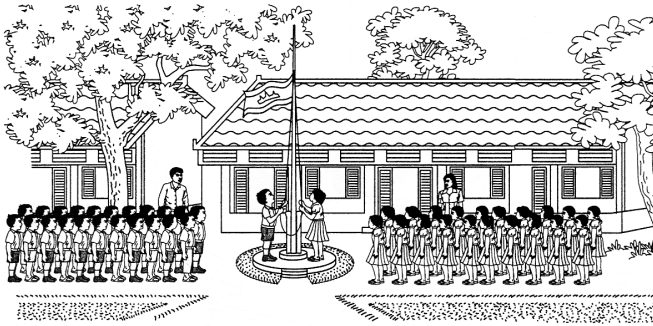

ของชาติเขมร³ แค่เพียงว่า “หน้าชั้นเรียนมีต้นไม้ให้ร่มเงา เสาธงชาติ” (ธรรมาธิ ๑, 2012 : 134) เท่านั้น

หมายเหตุ ๐๕ เข้าใจผิด

เขมร
๑๐๕

สถาปัตย์

ภาพที่ 2 ภาพเด็กนักเรียนชาวกัมพูชา กำลังเชิญธงชาติขึ้นสู่ยอดเสา

ภาพประกอบในบทอ่านชื่อ “เด็กรู้กาลเทศะ” (ธรรมาธิ ๑) ในหนังสือเรียน ภาษาเขมรระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เป็นรูปเด็กผู้หญิงกำลังนำเครื่องดื่มออกมาต้อนรับแขกของพ่อแม่ บริเวณข้างฝาบ้านประดับด้วยภาพปราสาทนครวัด ซึ่งตำแหน่งของภาพดังกล่าวอยู่ตรงตำแหน่งกึ่งกลางภาพพอดี เป็นจุดรวมสายตาที่เห็นได้ง่าย ภาพนี้ประดับอยู่เหนือศีรษะของ

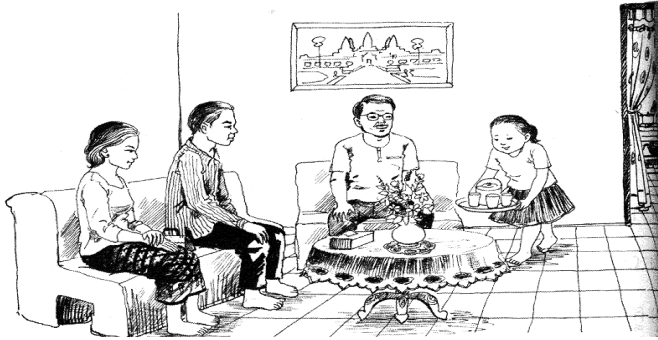
³ ธงชาติเขมรมีลักษณะดังนี้ คือ แถบสีน้ำเงินอยู่บริเวณริมทั้ง 2 ข้างของผืนธง มีขนาดด้านละ 1/4 ของผืนธง ตรงกลางเป็นแถบสีแดง มีขนาด 2/4 ของผืนธง มีปราสาท 3 ยอดสีขาวอยู่ตรงกลางผืนธง คือ ปราสาทนครวัด ความหมายบนผืนธงชาติ “สีน้ำเงิน” แทนความรุ่งเรือง ความซื่อสัตย์สุจริต ความยุติธรรม ความซื่อตรงของชาติ “สีแดง” แทนความมองอาจกล้าหาญ ปกป้องประเทศชาติ และมาตุภูมิ ส่วน “สีขาว” แทนความสะอาด บริสุทธิ์ ความมีอัจฉริยภาพในการสร้างสรรค์อารยธรรม ประเทศกัมพูชาใช้ธงดังกล่าวเป็นธงชาติในปี ค.ศ. 1948-1970 และ ค.ศ.1993-ปัจจุบัน

ตัวละครเพื่อสื่อความหมายโดยนัยให้ผู้อ่านทราบว่า ปราสาทนครวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจ
ที่ชาวเขมรทุกเพศ ทุกวัยให้ความเคารพเทิดทูน

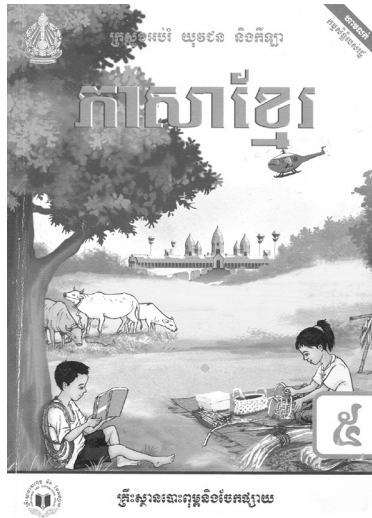
រឿង កុមារចេះគួរសម

ចូរអានរឿង រួចឆ្លើយនឹងសំណួរខាងក្រោម ។

ភាព 3 ភាពនៅក្នុងផ្ទះនៃអ្នកប្រុសដែលរៀនសូត្រប្រាសាទនគរវត

ແມ່តែងនាំកូនរបស់ខ្លួនទៅអានសៀវភៅប្រាសាទនគរវត ក្នុងសៀវភៅអានស្រាវជ្រាវ
ខេមរៈចំណុចប្រទេសសិក្សាឆ្នាំ 5 ប្រកាសប្រាសាទនគរវត ក្នុងសៀវភៅអានស្រាវជ្រាវ
ខេមរៈ ចំណុចប្រទេសសិក្សាឆ្នាំ 6 ប្រកាសប្រាសាទនគរវត ក្នុងសៀវភៅអានស្រាវជ្រាវ
និងនិយាយបន្តិចបន្តួចដល់កូនរបស់ខ្លួន

ภาพที่ 4 หน้าปกหนังสือเรียนภาษาเษมระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

ภาพที่ 5 หน้าปกหนังสือเรียนภาษาเษมระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

นอกจากปราสาทหินซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของชาติแล้ว ในหนังสือเรียนภาษาเขมรระดับชั้นประถมศึกษาฯยังได้กล่าวถึงศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ที่แสดงถึงความเป็นชาติที่มีวัฒนธรรมสูงส่ง ในหนังสือเรียนภาษาเขมรระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 มีบทอ่านที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมประเพณีอยู่ 2 เรื่อง คือ “*ขึ้นบานในวันขึ้นปีใหม่*” (*ត្រូវបានផ្តល់ឱ្យប្រទេសខ្មែរ*) และ “*บุญประชุมบิณฑ*” (*បុណ្យប្រជុំបិណ្ឌ*)

บทอ่าน “*ขึ้นบานในวันขึ้นปีใหม่*” กล่าวถึงวันขึ้นปีใหม่ของเขมร คือ วันที่ 13 เมษายนของทุกปี ในวันนี้ประชาชนชาวกัมพูชามักตกแต่งบ้านให้งดงาม มีการจัดดอกไม้ แหวนโคมประดับไฟสีสันต่างๆ เวลาเช้าชาวกัมพูชาจะพากันไปทำบุญที่วัด นอกจากนี้ยังมีการละเล่นพื้นบ้านต่างๆ เช่น สะบ้า ลูกช่วง มอลูซอนผ้า เป็นต้น ทำให้ประชาชนต่างมีความสุข

บทอ่าน “*บุญประชุมบิณฑ*” กล่าวถึงรายละเอียดของประเพณีดังกล่าวไว้ ดังนี้

ប្រជាជនខ្មែរតែងធ្វើពិធីបុណ្យបិណ្ឌ ជាដៀងដៀង ចាប់ពីថ្ងៃ១រោចដល់ថ្ងៃ៤រោច ខែកុម្ភៈ គេនាំគ្នាដាក់បិណ្ឌយកទំបិណ្ឌ ក្នុងការកាន់បិណ្ឌ អ្នកស្រុកចែកគ្នាជា ក្រុមជាក់រៀងធ្វើចង្កាន់ទៅប្រគេនព្រះសង្ឃ ទៅវត្ត ។ ទៅថ្ងៃ១៥រោច គេធ្វើពិធីបុណ្យបិណ្ឌទៅវត្ត ។ ពេលនោះគេបើកធម្មសុដ្ឋាន ច្រើនកុះកមកជួបជុំគ្នា ច្រើនជាងថ្ងៃដាក់បិណ្ឌ ។ គេពន្យកចង្កាន់ ទំនែក ផ្លែឈើ តែ ស្ករ និងវត្ថុផ្សេងៗ ផ្ញើទៅប្រគេនព្រះសង្ឃ ។ អ្នកទៅវត្តនាំគ្នា ប្រគេនចង្កាន់ ព្រះសង្ឃ រាប់ត ត្រដើម្បីបញ្ជូនសុដល់ញាតិដល់ពលចែកបាទទៅ ។

(*ทรรณร ๒๕, 2010 : 121*)

ประชาชนกัมพูชา มักจะทำบุญประชุมบิณฑ เป็นประจำทุกปี เริ่มตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ ถึงวันแรม 14 เดือนภัทรบท (เดือน 11 ทางจันทรคติ) เขาพากันใส่บิณฑหรือถือบิณฑ ในการถือบิณฑ ชาวบ้านแบ่งกันเป็นกลุ่ม จัดเวรทำอาหารไปถวายพระสงฆ์ที่วัด

ในวันแรม 15 ค่ำ เขาทำพิธีบุญประชุมบิณฑที่วัด ในเวลานั้นเขาเห็นผู้คนเป็นจำนวนมากมายมารวมกันยิ่งกว่าวันใส่บิณฑ เขานำอาหาร ขนม ผลไม้ ชา น้ำตาล และสิ่งของต่างๆ ไปถวายพระสงฆ์ คนไปวัดพากันถวายอาหารแด่พระสงฆ์ รับประทาน เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติมิตร ซึ่งได้ล่วงลับไป

(แปล และเรียบเรียงโดยผู้เขียน)

ประเพณี “ประชุมบิณฑ” ถือเป็นประเพณีที่สำคัญที่สุดของคนกัมพูชา เป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้แก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว คนกัมพูชาเชื่อว่า วิญญาณของบรรพบุรุษจะขึ้นมาจากนรกเพื่อกลับมาเยี่ยมลูกหลานบนโลกมนุษย์ ถ้าลูกหลานคนไหนทำบุญกุศลให้ท่านก็จะให้ศีลให้พร ให้ประสบแต่ความสุข ความเจริญรุ่งเรือง ในทางกลับกัน ถ้าลูกหลานไม่ทำบุญให้ท่าน ท่านก็จะสาปแช่งให้ทำมาหากินฝืดเคือง มีชีวิตที่ทุกข์ยากลำบาก

หนังสือเรียนภาษาเขมรระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีบทอ่านที่เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีอยู่ 2 เรื่อง คือ “บุญทอดผ้าป่าในหมู่บ้านของฉัน” (บุญอุทิศส่วนกุศล) และ “บุญขึ้นปีใหม่เขมร” (บุญขึ้นปีใหม่) ซึ่งบุญขึ้นปีใหม่นี้ ตรงกับวันที่ 13 เมษายน เหมือนดังที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาเขมรระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 หากแต่ให้รายละเอียดของประเพณีที่มากกว่า เช่น ประเพณีนี้อาจเริ่มขึ้นในวันที่ 13 หรือ 14 เมษายนของทุกปี หรือมูลเหตุที่ประชาชนต้องปิดกวดเซ็ดตุบ้านเรือนให้สะอาดเรียบร้อย เพื่อต้อนรับเทศกาลปีใหม่ หรือการไปทำบุญที่วัดเพื่ออุทิศส่วนกุศลไปให้ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว เป็นต้น

หนังสือเรียนภาษาเขมรระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีบทอ่านที่เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีอยู่ 1 เรื่อง คือ “พระราชพิธีบุญจรดพระนังคัล” (พระราชพิธีบุญจรดพระนังคัล) เห็นได้ว่า จาก “ประเพณีราษฎร์” ในหนังสือเรียนระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น กลายมาเป็น “ประเพณีหลวง” ในหนังสือเรียนระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย บทอ่านนี้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่าง “สังคมเขมรกับอาชีพเกษตรกรรม” และ “สถาบันกษัตริย์กับชาวนา” ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศได้เป็นอย่างดี

นอกจากประเพณีที่จัดอยู่ในกลุ่มของเนติธรรมแล้ว ในหนังสือเรียนภาษาเขมรระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ยังมีบทอ่านที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม เน้นวัฒนธรรมการกินอยู่ 1 เรื่อง คือ “รายการอาหารเขมร” (รายการอาหารเขมร) กล่าวถึง อาหารเขมรที่มีอยู่มากมายนั้นล้วนเลิศทั้งรูปลักษณ์ และรสชาติ

บทอ่านในหนังสือเรียนภาษาเขมรระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กล่าวถึงวัฒนธรรม ที่เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีไว้ในบทอ่านที่ชื่อ “ประเพณีบวชนาค” (ประเพณีบวชนาค) และ “ประเพณีการใส่เงินในปากคนตาย” (ประเพณีการใส่เงินในปากคนตาย) ซึ่งเป็นประเพณีที่เกี่ยวกับชีวิต

นอกจากนี้ยังกล่าวถึงวัฒนธรรมที่เป็นนาฏกรรมไว้ในบทอ่านที่ชื่อ “ระบำกยุง” (ระบำกยุง) ซึ่งเป็นการแสดงของคนในจังหวัดไพลิน และ “ระบำตุรุษ” (ระบำตุรุษ) ซึ่งเป็นการแสดงของจังหวัดเสียมเรียบ

บทอ่านต่างๆ เหล่านี้ ทำให้คนเขมรภาคภูมิใจในอารยธรรมอันสูงส่งของตน โดยถือว่า วัฒนธรรมของตนเองเป็นศูนย์กลาง (Ethnocentrism) คือ มองว่าวัฒนธรรมของตนอยู่เหนือกว่า วัฒนธรรมอื่นๆ ลักษณะดังกล่าวทำให้เกิดความรู้สึก “Us” v.s. “Them” หรือถือเขาถือเรา (กาญจนา แก้วเทพ, 2549 : 181)

2.2 สยาม และฝรั่งเศส : ศัตรูของชาติ

การสร้าง “ศัตรูของชาติ” ขึ้นมา ทำให้ชาวกัมพูชาเกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ที่จะร่วมแรงร่วมใจกันต่อสู้ศัตรูที่เข้ามารุกราน ย่ำยี ศัตรูของชาติที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษา เขมรระดับชั้นประถมศึกษา คือ “สยาม” หรือที่คนเขมรเรียกว่า “เสียม”⁴ (នេម) และฝรั่งเศส (ឥណ្ឌូ)

บทอ่านเรื่อง “*เนี่ยะตา⁵ คลังเมือง*”⁶ (เขมรออกเสียงว่า เฌียงเมือง-**รุตตะลัญจวิเชียร**) อยู่ในหนังสือเรียนภาษาเขมรระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 บทเรียนที่ 1 “*วีรชนเก่งกล้า*” (**วีระ-
ลลือ**) เป็นเรื่องราวของวีรบุรุษท้องถิ่นชาวกัมพูชา เรื่องมีอยู่ว่า

สยามได้ครอบครองประเทศกัมพูชา และได้ส่งราชบุตรมาเป็นผู้ปกครอง ราชบุตรเลี้ยง นกแร้งไว้ตัวหนึ่ง ต่อมาบรรดาข้าราชการได้ร่วมกันฆ่าราชบุตรเสีย นกแร้งตามหาศพราชบุตร จนพบ มันได้ใช้ปากจิกนิ้วที่สวมแหวนแล้วคาบนำไปถวายกษัตริย์สยาม

กษัตริย์สยามทรงพิโรธ จึงยกทัพมาปราบ และกวาดต้อนเชลยชาวกัมพูชากลับไปด้วย

⁴ คำนี้มีความหมายในเชิงดูถูกดูแคลน เหมือนคนไทยเรียกคนจีนว่า “เจ๊ก” เช่นกัน

⁵ ความเชื่อเรื่องเนี่ยะตา คล้ายกับความเชื่อเรื่องผีปูดในภาคอีสานของไทย เนี่ยะตานั้นมีทั้งเพศชาย และเพศหญิง มีทั้งที่เป็นโสด และมีครอบครัวแล้ว กำเนิดเนี่ยะตาจากวิญญาณของคนที่อาศัยอยู่ในถ้ำนั้นมาก่อน หรืออาจเป็นดวงวิญญาณจากถิ่นอื่นเข้ามาอาศัยอยู่ในบริเวณนั้นในภายหลัง หรืออาจเกิดจากการอุปโลกน์ ขึ้นของคนในชุมชนที่ต้องการสิ่งยึดเหนี่ยวทางใจ เนี่ยะตามีความสำคัญในฐานะที่ช่วยคุ้มครองคนในชุมชนให้มีความสุข เป็นที่พึ่งในยามที่คนในชุมชนไม่สบายกาย ไม่สบายใจ ตลอดจนบันดาลให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล พิษพันธัญญาหารอุดมสมบูรณ์

⁶ หนังสือเรียนภาษาเขมรระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หลักสูตรเก่าก่อนที่จะปรับปรุงมาเป็นหลักสูตร ปัจจุบัน ได้บรรจุเรื่องเนี่ยะตาคลังเมืองไว้ในหนังสือเรียนด้วยเช่นกัน เรื่องราวของเนี่ยะตาดานนี้แพร่หลายมาก ในสังคมเขมร เพราะนอกจากจะได้รับการบรรจุไว้ในหนังสือเรียนแล้ว ยังได้มีสำนักพิมพ์นำเรื่องราวของท่านไปทำเป็นหนังสือการ์ตูนสำหรับเด็ก เป็นการ์ตูน 2 ภาษา (เขมร-อังกฤษ) พิมพ์ภาพสีตลอดทั้งเล่ม

เป็นจำนวนมาก ในจำนวนนั้นมีหญิงทอแงคนหนึ่งรวมอยู่ด้วย เธอคลอคลอกออกมาเป็นชายนามว่าอุเทน ซึ่งเป็นเด็กเฉลียวฉลาด มีความรู้ความสามารถมาก โดยเฉพาะในด้านการจับและฝึกช้าง กษัตริย์สยามจึงทรงตั้งสมญานามให้ว่า “ชัยอัศจรรย์”

ต่อมาชัยอัศจรรย์ได้ทำที่ว่าออกไปจับช้างป่า แต่กลับหนีไปครองเมืองเขมร พอกษัตริย์สยามทราบ ก็กรีธาทัพมาหมายจับตัวชัยอัศจรรย์ เสนาเมืองอยากจะช่วยพระเจ้าชัยอัศจรรย์ จึงสั่งทหารให้ชุดหลุมไว้พร้อมวางเหล็กแหลมไว้ที่กันหลุม เสนาเมือง ภรรยา และลูกอีก 2 คน กระโดดลงไปในหลุม เมื่อเสนาเมืองจบชีวิตลงแล้ว วิญญาณของเขาได้ไปเกณฑ์กองทัพผีมาช่วยรบกับกองทัพสยาม ในที่สุดกองทัพสยามก็พ่ายแพ้ไป

สิ่งที่ซ่อนอยู่ในนิทานพื้นบ้านเรื่องนี้คือ สยามเป็นศัตรูร้ายในสายตาของคนเขมร ที่คอยกัดขี้ย่ำยี้กัมพูชาอยู่ตลอดเวลา ความโหดร้ายป่าเถื่อนนี้ทำให้คนกัมพูชาลุกขึ้นสู้ ทั่วๆ ที่รู้ว่าสู้ไม่ได้ คนกัมพูชาซึ่งเป็นคนที่อ่อนแอ และน่าสงสารก็เอาชีวิตของตนเองเข้าแลกเพื่อปกป้องมาตุภูมิ

ประวัติศาสตร์เขมรสอนให้คนกัมพูชาเกลียดชังเพื่อนบ้านคือ ไทยกับเวียดนาม เนื่องจากทั้ง 2 ประเทศนี้ใช้ประเทศกัมพูชาเป็นรัฐกันชน พอประเทศใดมีอำนาจเข้มแข็งขึ้นมาก็จะยกทัพเข้ามารุกรานกัมพูชา จนมีสำนวนว่า “อยู่ระหว่างเสือกับจระเข้” (នៅចន្លោះ ក្រពើនិងខ្នុរ)

สาเหตุที่ในแบบเรียนภาษาเขมรไม่มีการกล่าวถึงเวียดนามเลย เนื่องจากเวียดนามมีสายสัมพันธ์อันดีกับรัฐบาลเขมรปัจจุบัน ซึ่งมีนายกรัฐมนตรีฮุน เซน เป็นผู้นำประเทศ ในขณะที่ไทยนั้นมีปัญหาข้อพิพาทกับกัมพูชากรณีปราสาทเขาพระวิหาร ซึ่งกัมพูชาขอขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก

บทอ่านในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เรื่อง “ปราสาทพระวิหาร” (ប្រាសាទព្រះវិហារ) กล่าวว่า ปราสาทดังกล่าวได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกในวันที่ 7 กรกฎาคม ค.ศ.2008 ซึ่งชาวกัมพูชาทั่วทั้งประเทศต่างชื่นชมยินดีเป็นอย่างยิ่ง ผู้เขียนได้ทิ้งท้ายในบทอ่านว่าเป็นหน้าที่ของชาวกัมพูชาทุกคนที่จะต้องดูแลรักษา และปกป้องมรดกของชาตินี้ไว้

แม้ว่าบทอ่านจะไม่ได้กล่าวถึงประเทศไทยแต่อย่างใด แต่คนกัมพูชาทั่วทั้งประเทศรู้ดีว่าประเทศไทยอ้างสิทธิ์เหนือพื้นที่บริเวณเขาพระวิหารเช่นกัน และพยายามทุกวิถีทางที่จะคัดค้าน

ไม่ให้ปราสาทเขาพระวิหารได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก จึงเป็นหน้าที่ที่คนกัมพูชาต้องช่วยกันปกป้องปราสาทเขาพระวิหารจากศัตรูของชาติ ซึ่งก็คือไทยหรือสยามในอดีต

นอกจาก “สยามหรือไทย” จะเป็นศัตรูของชาติแล้ว หนังสือเรียนภาษาเขมรระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ยังสร้างให้ “ฝรั่งเศส” หรือที่ภาษาเขมรเรียกว่า “บารัง” (បារាំង) เป็นศัตรูของชาติด้วย บทอ่านที่ชื่อ “วีรบุรุษกลาโหมคอง” (វีรบุรุษក្រុងក្លាហែម) ในหนังสือเรียนภาษาเขมรระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ดังนี้

กฤษณาเกษม ค่ายสุริโย ผนวชเป็นภิกษุยุวบุรุษได้บวชอุปสมบทแล้วและได้บวชอีกหลายครั้งตามลำดับของอายุ ๖ เดือน ๑ ปี ๒ ปี ๓ ปี ๔ ปี ๕ ปี ๖ ปี ๗ ปี ๘ ปี ๙ ปี ๑๐ ปี ๑๑ ปี ๑๒ ปี ๑๓ ปี ๑๔ ปี ๑๕ ปี ๑๖ ปี ๑๗ ปี ๑๘ ปี ๑๙ ปี ๒๐ ปี ๒๑ ปี ๒๒ ปี ๒๓ ปี ๒๔ ปี ๒๕ ปี ๒๖ ปี ๒๗ ปี ๒๘ ปี ๒๙ ปี ๓๐ ปี ๓๑ ปี ๓๒ ปี ๓๓ ปี ๓๔ ปี ๓๕ ปี ๓๖ ปี ๓๗ ปี ๓๘ ปี ๓๙ ปี ๔๐ ปี ๔๑ ปี ๔๒ ปี ๔๓ ปี ๔๔ ปี ๔๕ ปี ๔๖ ปี ๔๗ ปี ๔๘ ปี ๔๙ ปี ๕๐ ปี ๕๑ ปี ๕๒ ปี ๕๓ ปี ๕๔ ปี ๕๕ ปี ๕๖ ปี ๕๗ ปี ๕๘ ปี ๕๙ ปี ๖๐ ปี ๖๑ ปี ๖๒ ปี ๖๓ ปี ๖๔ ปี ๖๕ ปี ๖๖ ปี ๖๗ ปี ๖๘ ปี ๖๙ ปี ๗๐ ปี ๗๑ ปี ๗๒ ปี ๗๓ ปี ๗๔ ปี ๗๕ ปี ๗๖ ปี ๗๗ ปี ๗๘ ปี ๗๙ ปี ๘๐ ปี ๘๑ ปี ๘๒ ปี ๘๓ ปี ๘๔ ปี ๘๕ ปี ๘๖ ปี ๘๗ ปี ๘๘ ปี ๘๙ ปี ๙๐ ปี ๙๑ ปี ๙๒ ปี ๙๓ ปี ๙๔ ปี ๙๕ ปี ๙๖ ปี ๙๗ ปี ๙๘ ปี ๙๙ ปี ๑๐๐ ปี

พระธิดาเมืองสุโขทัยชื่อ เสียดินแดน ๑๖ ปี ๑๗ ปี ๑๘ ปี ๑๙ ปี ๒๐ ปี ๒๑ ปี ๒๒ ปี ๒๓ ปี ๒๔ ปี ๒๕ ปี ๒๖ ปี ๒๗ ปี ๒๘ ปี ๒๙ ปี ๓๐ ปี ๓๑ ปี ๓๒ ปี ๓๓ ปี ๓๔ ปี ๓๕ ปี ๓๖ ปี ๓๗ ปี ๓๘ ปี ๓๙ ปี ๔๐ ปี ๔๑ ปี ๔๒ ปี ๔๓ ปี ๔๔ ปี ๔๕ ปี ๔๖ ปี ๔๗ ปี ๔๘ ปี ๔๙ ปี ๕๐ ปี ๕๑ ปี ๕๒ ปี ๕๓ ปี ๕๔ ปี ๕๕ ปี ๕๖ ปี ๕๗ ปี ๕๘ ปี ๕๙ ปี ๖๐ ปี ๖๑ ปี ๖๒ ปี ๖๓ ปี ๖๔ ปี ๖๕ ปี ๖๖ ปี ๖๗ ปี ๖๘ ปี ๖๙ ปี ๗๐ ปี ๗๑ ปี ๗๒ ปี ๗๓ ปี ๗๔ ปี ๗๕ ปี ๗๖ ปี ๗๗ ปี ๗๘ ปี ๗๙ ปี ๘๐ ปี ๘๑ ปี ๘๒ ปี ๘๓ ปี ๘๔ ปี ๘๕ ปี ๘๖ ปี ๘๗ ปี ๘๘ ปี ๘๙ ปี ๙๐ ปี ๙๑ ปี ๙๒ ปี ๙๓ ปี ๙๔ ปี ๙๕ ปี ๙๖ ปี ๙๗ ปี ๙๘ ปี ๙๙ ปี ๑๐๐ ปี

ผนวชเป็นภิกษุยุวบุรุษได้บวชอุปสมบทแล้วและได้บวชอีกหลายครั้งตามลำดับของอายุ ๖ เดือน ๑ ปี ๒ ปี ๓ ปี ๔ ปี ๕ ปี ๖ ปี ๗ ปี ๘ ปี ๙ ปี ๑๐ ปี ๑๑ ปี ๑๒ ปี ๑๓ ปี ๑๔ ปี ๑๕ ปี ๑๖ ปี ๑๗ ปี ๑๘ ปี ๑๙ ปี ๒๐ ปี ๒๑ ปี ๒๒ ปี ๒๓ ปี ๒๔ ปี ๒๕ ปี ๒๖ ปี ๒๗ ปี ๒๘ ปี ๒๙ ปี ๓๐ ปี ๓๑ ปี ๓๒ ปี ๓๓ ปี ๓๔ ปี ๓๕ ปี ๓๖ ปี ๓๗ ปี ๓๘ ปี ๓๙ ปี ๔๐ ปี ๔๑ ปี ๔๒ ปี ๔๓ ปี ๔๔ ปี ๔๕ ปี ๔๖ ปี ๔๗ ปี ๔๘ ปี ๔๙ ปี ๕๐ ปี ๕๑ ปี ๕๒ ปี ๕๓ ปี ๕๔ ปี ๕๕ ปี ๕๖ ปี ๕๗ ปี ๕๘ ปี ๕๙ ปี ๖๐ ปี ๖๑ ปี ๖๒ ปี ๖๓ ปี ๖๔ ปี ๖๕ ปี ๖๖ ปี ๖๗ ปี ๖๘ ปี ๖๙ ปี ๗๐ ปี ๗๑ ปี ๗๒ ปี ๗๓ ปี ๗๔ ปี ๗๕ ปี ๗๖ ปี ๗๗ ปี ๗๘ ปี ๗๙ ปี ๘๐ ปี ๘๑ ปี ๘๒ ปี ๘๓ ปี ๘๔ ปี ๘๕ ปี ๘๖ ปี ๘๗ ปี ๘๘ ปี ๘๙ ปี ๙๐ ปี ๙๑ ปี ๙๒ ปี ๙๓ ปี ๙๔ ปี ๙๕ ปี ๙๖ ปี ๙๗ ปี ๙๘ ปี ๙๙ ปี ๑๐๐ ปี

การบวชเป็นภิกษุยุวบุรุษได้บวชอุปสมบทแล้วและได้บวชอีกหลายครั้งตามลำดับของอายุ ๖ เดือน ๑ ปี ๒ ปี ๓ ปี ๔ ปี ๕ ปี ๖ ปี ๗ ปี ๘ ปี ๙ ปี ๑๐ ปี ๑๑ ปี ๑๒ ปี ๑๓ ปี ๑๔ ปี ๑๕ ปี ๑๖ ปี ๑๗ ปี ๑๘ ปี ๑๙ ปี ๒๐ ปี ๒๑ ปี ๒๒ ปี ๒๓ ปี ๒๔ ปี ๒๕ ปี ๒๖ ปี ๒๗ ปี ๒๘ ปี ๒๙ ปี ๓๐ ปี ๓๑ ปี ๓๒ ปี ๓๓ ปี ๓๔ ปี ๓๕ ปี ๓๖ ปี ๓๗ ปี ๓๘ ปี ๓๙ ปี ๔๐ ปี ๔๑ ปี ๔๒ ปี ๔๓ ปี ๔๔ ปี ๔๕ ปี ๔๖ ปี ๔๗ ปี ๔๘ ปี ๔๙ ปี ๕๐ ปี ๕๑ ปี ๕๒ ปี ๕๓ ปี ๕๔ ปี ๕๕ ปี ๕๖ ปี ๕๗ ปี ๕๘ ปี ๕๙ ปี ๖๐ ปี ๖๑ ปี ๖๒ ปี ๖๓ ปี ๖๔ ปี ๖๕ ปี ๖๖ ปี ๖๗ ปี ๖๘ ปี ๖๙ ปี ๗๐ ปี ๗๑ ปี ๗๒ ปี ๗๓ ปี ๗๔ ปี ๗๕ ปี ๗๖ ปี ๗๗ ปี ๗๘ ปี ๗๙ ปี ๘๐ ปี ๘๑ ปี ๘๒ ปี ๘๓ ปี ๘๔ ปี ๘๕ ปี ๘๖ ปี ๘๗ ปี ๘๘ ปี ๘๙ ปี ๙๐ ปี ๙๑ ปี ๙๒ ปี ๙๓ ปี ๙๔ ปี ๙๕ ปี ๙๖ ปี ๙๗ ปี ๙๘ ปี ๙๙ ปี ๑๐๐ ปี

(ผศ.สุวิทย์ วิบุลย์ปิติกุล ภาควิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ๒๕๓๓) โดย: สุวิทย์ วิบุลย์ปิติกุล (บรรณาธิกรณฯ ๕, 2011 : 14)

กลาโหมคอง เป็นข้าราชการเขมรรักชาติคนหนึ่ง ซึ่งได้ต่อสู้กับการกดขี่ของอาณานิคมฝรั่งเศส ท่านได้กระทำชาติพลีอย่างยิ่งใหญ่ เพื่อปลดปล่อยจากแอกการครอบครองของฝรั่งเศส ท่านมีใจจงรักภักดีต่อชาติไทย ต่อสู้กับต่างชาติที่เข้ามาบุกรุก ฝรั่งเศสลวงรู้การเคลื่อนไหวและความคิดของท่าน จึงได้หาอุบายจับท่าน ท่านถูกพวกอาณานิคมฝรั่งเศสจับได้ และนำตัวไปหา

หาคุณกรรมอย่างลับๆ

พระทินกรค่อยๆ จมหายไป ยามรัตติกาลค่อยๆ เคลื่อนเข้ามาถึง ทำให้มีมดนครบทุกที่ เรือฝรั่งเศสได้พาท่านออกจากวัดอุณาโลม มุ่งตรงไปทางทิศอุดร (ทิศเหนือ-ผู้วิจัย) เหนือเรือ มีอ ทั้ง 2 ข้างของท่านถูกผูกตรวน ตัวของท่านถูกผูกติดไว้กับปล่องไฟเรือ กลาโหมคงอยู่ อย่างเดียวตายเพียงลำพังบนเรือ ด้วยสีหน้าตรอมตรมเป็นอย่างมาก แต่สำนักแห่งความรักชาติ มาตุภูมิ ไม่ได้ทำให้ท่านตระหนกตกใจเลย แม้ท่านจะรู้ตัวเองดีว่า จะต้องตายด้วยมือของชาตกร ชาวฝรั่งเศสก็ตาม ในลมหายใจสุดท้าย ท่านได้ระลึกถึงคุณบิดามารดา พระสงฆ์ ประชาชนชาวเขมร และคิดถึงกัมพูชามาตุภูมิซึ่งเป็นที่เสนาหาของท่าน

การสูญเสียวีรชนผู้รักชาติท่านนี้ ทำให้เราเศร้าโศก เวทนาสงสารยิ่งนัก กลาโหมคงได้ เสียชีวิตจากเราไปไกลจริง แต่ชื่อเสียง และความกล้าหาญของท่านจะมาสติอยู่ในวิญญาณของ ลูกหลานชาวกัมพูชาเป็นนิจ

(คัดลอก และแก้ไขปรับปรุงจากหนังสือภาษาเขมรชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ปี ค.ศ.1993 โดย โรงพิมพ์ออบรม)

(แปล และเรียบเรียงโดยผู้เขียน)

บทอ่านดังกล่าวเขียนโดยใช้พรรณนาโวหาร ผู้เขียนใช้คำที่ทำให้เกิดจินตภาพ ทำให้ ผู้อ่านเกิดวีรรส (รสแห่งความกล้าหาญ) ขึ้นชมกับความกล้าหาญ และเสียสละของกลาโหมคง ยิ่งภาพของกลาโหมคงเป็นสีขาวมากเท่าใด ภาพของฝรั่งเศสย่อมเป็นสีดำมากขึ้นเท่านั้น

เมื่อวาระสุดท้ายของชีวิตมาถึง ท่านก็ยังคิดถึงประเทศชาติอันเป็นที่รักยิ่ง กลายเป็นที่มา ของย่อหน้าสุดท้าย ซึ่งเป็นย่อสรุปความคิด ที่ผู้เขียนกล่าวว่า “การสูญเสียวีรชนผู้รักชาติท่านนี้ ทำให้เราเศร้าโศก เวทนาสงสารยิ่งนัก กลาโหมคงได้เสียชีวิตจากไกลจากเราไปไกลจริง แต่ชื่อเสียง และความกล้าหาญของท่านจะมาสติอยู่ในวิญญาณของลูกหลานชาวกัมพูชาเป็นนิจ”

การที่ผู้เขียนเรียกฝรั่งเศสว่า “ชาตกร” (ฆาตกร) ซึ่งแปลว่า “ผู้ฆ่า” นั้น ย่อมเป็น เครื่องยืนยันความชั่วร้ายของฝรั่งเศส ซึ่งเป็นเจ้าอาณานิคมได้เป็นอย่างดี

2.3 เขมรแดง และสมัยกัมพูชาประชาธิปไตย : ความทรงจำที่แสนเจ็บปวดของคน เขมรทั้งมวล

บทอ่านที่พูดถึงเหตุการณ์การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในกัมพูชา ในช่วงปี ค.ศ.1975-1979 คือ บทอ่านในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เรื่อง “ศิษย์รู้คุณ” (សិษ្សដឹងគុណ) เนื้อเรื่องกล่าวถึง

ภาพของแม่ ซึ่งเป็นปูชนียบุคคลที่ลึกลับ ทุกคนเคารพอย่างสูงสุดกำลังยืนหลังน้ำตาค่อยๆ หยิบยื่น คบเป็นภาพที่สะท้อนใจอย่างยิ่งที่คนเป็นลูกทุกคนไม่ยากพบเห็น ภาพของโครงกระดูกมากมายรวมทั้งภาพของเครื่องมือต่างๆ ที่เขมรแดงใช้สำหรับฆ่าประชาชน เป็นภาพที่ทำให้เจ้าของบันทึกนี้ถึงกับหวาดผวา

เช่นเดียวกับเรื่อง “เงาอดีตกาล” (เงาของระบอบเขมรแดง) ซึ่งเป็นเรื่องของชายชาวกัมพูชาคนหนึ่งที่ต้องสูญเสียพ่อ แม่ และน้องสาวไปในช่วงที่เขมรแดงเรืองอำนาจ สาเหตุมาจากเขาอยากกินส้มโอมาก จึงรบเร้าพ่อของเขาให้ไปขโมยเก็บส้มโอกลับบ้าน โชคร้ายที่ทหารเขมรแดงมาพบเข้าจึงจับพ่อของเขาไปฆ่าในข้อหาเป็นกบฏต่อองค์การ^๑ ตัวเขาหนีรอดจากการจับกุมตัวไปได้ ส่วนแม่ และน้องสาวของเขาถูกจับตัวไปฆ่าในข้อหาสมรู้ร่วมคิด

บทอ่าน “ลืมไม่ลง” เป็นมุมมองของตัวละคร ซึ่งเป็นเยาวชนรุ่นใหม่ ที่ไม่ได้มีประสบการณ์ตรงในเหตุการณ์ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ส่วนบทอ่านเรื่อง “เงาอดีตกาล” เป็นประวัติศาสตร์ส่วนบุคคล ที่เป็นเรื่องเล่า (Oral history) โดยเล่าผ่านประจักษ์พยานบุคคล (witness) ที่เคยผ่านเหตุการณ์เลวร้ายในช่วง 4 ปีแรกในกัมพูชามาแล้ว

สิ่งที่สื่อผ่านบทอ่านทั้ง 2 เรื่องนี้ สัมพันธ์กับข้อมูลที่ว่า ทุกวันนี้ “ประชาชนใหม่”^๒ ผู้รอดชีวิต พยายามที่จะไม่พูดถึงเหตุการณ์ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ แต่พอได้เห็นสิ่งที่กระตุ้นความทรงจำ เช่น ข้าวของเครื่องใช้ในสมัยเขมรแดง อาทิ ตะกร้า พลับ หรือสัญลักษณ์ของเขมรแดง เช่น ชุดดำ เป็นต้น ก็จะมีรู้สึกเจ็บปวด โกรธแค้นเขมรแดง ประสบการณ์ดังกล่าวถือเป็นฝันร้ายของผู้รอดชีวิต (Ly Vanna, 2004 : 111-113) การนำบทอ่านมาสอนเยาวชนรุ่นหลังก็เพื่อให้เยาวชนตระหนักถึงความร้ายกาจของการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ และช่วยกันป้องกันไม่ให้เหตุการณ์เหล่านี้เกิดขึ้นได้อีกในอนาคต

เรื่องราวของเขมรแดงยังคงปรากฏอยู่ในหนังสือเรียน ซึ่งสัมพันธ์กับเหตุการณ์ทางการเมือง

^๑ องค์การ (ขบวนการ) เป็นคำที่เขมรแดงใช้เรียกกลุ่มของตน

^๒ ประชาชนใหม่ (New People หรือ ฆรูตซี) เป็นคำที่เขมรแดงใช้เรียกชาวพนมเปญที่ถูกกวาดต้อนให้ไปอยู่ตามชุมชน (Commune) ในจังหวัดต่างๆ ประชาชนใหม่ต้องทำงานหนัก ปราศจากสิทธิเสรีภาพ และมักถูกเขมรแดงทารุณกรรม

เมืองของกัมพูชาซึ่งในช่วงที่ผ่านมาได้มีการตัดสินใจโยกผู้นำเขมรแดงหลายคนในข้อหาฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ นอกจากนี้การนำเรื่องราวของเขมรแดงมาตีแผ่ ทำให้ภาพลักษณ์ของฮุน เซน และเวียดนามดีขึ้น ในฐานะของวีรบุรุษ และมหามิตรที่ช่วยขับไล่กองทัพกัมพูชาออกไปจากกรุงพนมเปญได้สำเร็จ เมื่อวันที่ 7 มกราคม ค.ศ.1979 (ชาญชัย คงเพ็ญธรรม, 2553 : 93-94)

2.4 การยอมรับความแตกต่าง เพื่อสร้างภราดรภาพ

Benedict Anderson ให้คำจำกัดความของคำว่า “ชาติ” ว่าเป็นชุมชนจินตกรรมการเมือง และจินตกรรมขึ้นโดยมีทั้งอธิปไตย และมีขอบเขตจำกัดมาตั้งแต่เกิด (It is an imagined political community-and imagined as both inherently limited and sovereign) (เบน แอนเดอร์สัน และชาวยิวทฤษฎี เกษตรศิริ บรรณาธิการแปล, 2552 : 9)

การสร้างชาติมีกลไกสำคัญอยู่ 2 แบบ คือ การผนวกรวม (assimilation) ซึ่งจะใช้กระบวนการ nationalizing คือ ชาติเดียว วัฒนธรรมเดียว หรือการประสานรวม (integration) แบ่งออกเป็น 1) ชาติที่มีชนชาติใหญ่ ภาษา และวัฒนธรรมใหญ่ อยู่ร่วมอย่างเคารพต่อภาษา และวัฒนธรรมย่อย และ 2) ชาติที่มีความเคารพความแตกต่างหลากหลายอย่างเท่าเทียมกัน อยู่ในลักษณะสัมพันธ์รัฐ (ธีรยุทธ บุญมี, 2547 : 188)

ประเทศกัมพูชาประกอบด้วยคนหลากหลายชาติพันธุ์ หลากวัฒนธรรม คนส่วนใหญ่ของประเทศเป็นคนกัมพูชากว่า 90% ของประชากรทั้งหมด ที่เหลือเป็นชาติพันธุ์พอง เสเตียง ลาว จาม จีน เวียดนาม ฯลฯ ซึ่งชาติพันธุ์เหล่านี้ เป็นกลุ่มที่มีวัฒนธรรมแตกต่างออกไป ทว่าคนกลุ่มน้อยเหล่านี้ก็เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชาติ (Sieng Huy, 1996 : 80) รัฐได้ใช้วิธีการประสานรวมแบบที่ 1 ในการรวมชาติ คือ ประเทศกัมพูชา มีชนชาติกัมพูชาเป็นชนชาติใหญ่ มีภาษาเขมร และวัฒนธรรมเขมรเป็นวัฒนธรรมใหญ่ อยู่ร่วมอย่างเคารพต่อภาษา และวัฒนธรรมย่อยอื่นๆ

บทอ่านในหนังสือเรียนภาษาเขมรระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 บทที่ 6 “อดีตกาลของเรา” (អតីតកាលរបស់យើង) เรื่อง “ลืมไม่ลง” (មិនភ្លេចមិនបាត់) ส่วนที่ 2 ได้เล่าถึงการไปท่องเที่ยวที่จังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม ค.ศ.2009 ผู้เขียนเล่าถึงชนกลุ่มน้อยที่ได้ไปพบเห็น การแต่งกายรวมถึงวิถีชีวิตของคนเหล่านั้น

ได้ทอดพระเนตร สิ่งที่ชอบอยู่ในบทอ่านนี้คือ ชนกลุ่มน้อยนี้อาศัยอยู่ร่วมกับชาวแกมพูขามาตั้งแต่สมัยเมืองพระนครแล้ว และยอมรับอำนาจของกษัตริย์เขมรที่มีเหนือกว่า

แม้บทอ่านจะไม่ยาวมากนัก ทว่าได้แสดงถึงความใส่ใจของรัฐบาลแกมพูชาที่ไม่ควรละเลยชนกลุ่มน้อยเหล่านี้ในฐานะประชากรของประเทศ กระแสการตื่นตัวในเรื่องบทบาทหน้าที่และความสำคัญของชนกลุ่มน้อยในแกมพูชาเข้มข้นขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ.1996 เป็นต้นมา รัฐบาลมองว่าชนกลุ่มนี้มีหน้าที่ในการปกป้องเอกราชอธิปไตยของชาติ และช่วยพัฒนาประเทศให้เจริญรุ่งเรืองเช่นเดียวกับชาวเขมรซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ

นอกจากนี้หนังสือเรียนภาษาเขมรยังได้แฝงความคิดเรื่องการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของบรรดาศาสนิกชนในศาสนาต่างๆ บทอ่านในหนังสือเรียนภาษาเขมรระดับชั้นประถมศึกษา กล่าวถึงศาสนาพุทธว่าเป็นศาสนาประจำชาติ ความเชื่อ และพิธีกรรมต่างๆ ส่วนเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น เช่น บทอ่านเรื่อง “บุญประทุมบิณฑ” (บุญประทุม บิณฑ) (ป.2) “ผ้าป่าในหมู่บ้านของฉัน” (บุญประทุม บิณฑ) (ป.3) “งานบุญตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนา” (บุญประทุม บิณฑ) (ป. 6) เป็นต้น

บทอ่านที่ชื่อว่า “พระพุทธศาสนา” (บุญประทุม บิณฑ) ในหนังสือเรียนภาษาเขมรระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กล่าวสรุปหลักปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนที่พึงปฏิบัติต่อศาสนิกชนในศาสนาต่างๆ เพื่อให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข ดังนี้

สาลธามโธเตเตภ	เข็ชก็มิธลุ่มบ่มิธเป็ธเป็ธ
บฏะบฏ่าบ่บฏ่าธ	ฉีวิธลุ่มบ่มิธเป็ธเป็ธ ๑
	(สภษะเอื้อ ๖, 2012 : 104)

ศาสนาอื่นเขาเคารพ	เราก็ไม่รังเกียจไม่เบียดเบียน
ยกตนข่มท่านหรืออย่า	ชีวิตอยู่ดีมีความสุข
	(แปล และเรียบเรียงโดยผู้เขียน)

บทอ่านที่ชื่อ “ความฝันประหลาด” (ลฺยฺยึลลยฺยึลล) ในหนังสือเรียนภาษาเขมรระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กล่าวถึง “ศาสนานิสลาม” ในลักษณะของหลักสูตรแฝง เห็นได้จากชื่อตัวละครเอกในบทอ่านนี้ที่ชื่อ เสลละ (ลฺยฺยึล) ซึ่งเป็นชื่อที่นิยมตั้งกันในหมู่ชายชาวกัมพูชาที่นับถือศาสนานิสลาม บทอ่านเรื่อง “ความฝันประหลาด” (ลฺยฺยึลลยฺยึลล) ในหนังสือเรียนภาษาเขมรระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ชื่อของตัวละครที่ปรากฏในเรื่อง ยังไม่ชัดเจนเท่ากับภาพประกอบบทอ่าน ภาพของชายหนุ่มที่สวมหมวกกะปิเยาะห์ (เขมรเรียกว่า “หมวกกอนติบ”-มฺยฺยึลลยฺยึลล) นุ่งผ้าโสร่ง (เขมรเรียกว่า “ซารุงโสด”-ลฺยฺยึลลยฺยึลล) และหญิงสาวที่คลุมผ้าหรืออิญาบ (เขมรเรียกว่า “โตตูกอนแซง”-ลฺยฺยึลลยฺยึลล) แม้บทอ่านจะไม่ได้บอกไว้ชัดเจนว่า ตัวละครนับถือศาสนาใด ทว่าผู้อ่านก็เดาได้ไม่ยากว่าทั้งเสลละ (ลฺยฺยึล) และมารีนา (มฺยฺยึล) ต่างนับถือศาสนานิสลาม

ทั้งชื่อตัวละคร และภาพประกอบบทอ่านทำให้ผู้อ่านได้ตระหนักว่า นอกจากพระพุทธศาสนาแล้ว คนกัมพูชายังนับถือศาสนานิสลามอีกด้วย เป็นการยืนยันสิ่งที่พูดไว้ในบทอ่านที่ชื่อ “พระพุทธศาสนา” ที่กล่าวไว้ข้างต้นได้เป็นอย่างดี

ภาพที่ 6 ภาพประกอบบทอ่านเรื่อง “ความฝันประหลาด” (ลฺยฺยึลลยฺยึลล)

3. ปัจฉิมพจน์

หนังสือเรียนภาษาเขมรระดับชั้นประถมศึกษา สอดแทรกสิ่งที่เป็นอุดมการณ์ชาติ คือ สร้างความรู้สึกชาตินิยมให้เกิดขึ้นแก่เยาวชนกัมพูชา โดยการกล่าวถึงเกียรติภูมิอันยิ่งใหญ่ของชาติ ความสามารถของบรรพชนที่สามารถรังสรรค์วัฒนธรรมอันเรืองโรจน์เหนือแผ่นดิน

สุวรรณภูมิ การสร้างศัตรูของชาติขึ้น เพื่อให้ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ในการปกป้องมาตุภูมิ

หนังสือเรียนภาษาเขมรระดับชั้นประถมศึกษาอย่างสอดแทรกเรื่องของเหตุการณ์การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในกัมพูชา ระหว่างปี ค.ศ.1975-1979 เพื่อให้เยาวชนตระหนักถึงโทษภัยที่เกิดขึ้นจากสงครามการเมือง ที่ทำให้ผู้คนกว่าครึ่งประเทศต้องจบชีวิตลง รวมทั้งระบบต่างๆ ของประเทศ เช่น ระบบการศึกษา ระบบเศรษฐกิจ ระบบการสาธารณสุข เป็นต้น ต้องพังพินาศลง ทั้งนี้เพื่อให้เยาวชนได้เกิดจิตสำนึกที่จะร่วมมือกันป้องกันไม่ให้เหตุการณ์ในลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นได้อีก

หนังสือเรียนภาษาเขมรได้สอดแทรกเรื่องของการสร้างชาติ ด้วยการประสานรวม คือ ยอมรับความมีอยู่ และให้ความสำคัญแก่ชนกลุ่มน้อย ที่มีความแตกต่างทั้งในด้านเชื้อชาติ และ ศาสนาว่าเป็นส่วนหนึ่งของประเทศกัมพูชา เช่นเดียวกับคนเชื้อชาติกัมพูชา และนับถือศาสนา พุทธ ซึ่งถือเป็นคนกลุ่มใหญ่ของประเทศ การยอมรับความแตกต่างนี้ เพื่อไม่ทำให้เกิด ความแตกแยก ทำให้ประชาชนในชาติอยู่รวมกันอย่างสันติ

สิ่งที่น่าเป็นห่วง คือหลักสูตรแฝงที่เน้นการปลูกฝังแนวคิดชาตินิยม โดยเฉพาะการสร้าง ศัตรูของชาติ คือ ประเทศเพื่อนบ้านอย่างไทย จะทำให้ “ประวัติศาสตร์บาดหมาง” ในอดีต ยิ่งร้าวลึกจนยากจะเยียวยา และทำให้การรวมตัวกันของไทย และกัมพูชากลายได้ร่มใหญ่คืออาเซียน ที่มีคำขวัญว่า “หนึ่งวิสัยทัศน์ หนึ่งเอกลักษณ์ และหนึ่งประชาคม” (One Vision, One Identity, One Community) อาจจะเป็นได้เพียงภาพฝัน

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

ฉิบตี บัวคำศรี. (2547). ประวัติศาสตร์กัมพูชา. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.

ธีรยุทธ บุญมี. (2547). ชาตินิยม และหลังชาตินิยม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สายธาร.

เบน แอนเดอร์สัน, ชาลววิทย์ เกษตรศิริ บรรณาธิการแปล. (2552). ชุมชนจินตกรรม บทสะท้อน
ว่าด้วยกำเนิด และการแพร่ขยายของชาตินิยม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มูลนิธิ
โครงการตำราสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์.

บทความในวารสาร

ชาลวชัย คงเพียรธรรม. (2553). “รางวัล 7 มกรา” : กวีนิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับการฆ่าล้างเผ่า
พันธุ์เท่านั้นหรือ?” สังคมลุ่มน้ำโขง. . 71-96.

ภาษาต่างประเทศ

Vanna, Ly. (2004). “The Experience of the “New People” During the Khmer Rouge
and Its Effect on Their Lives in the Present Time.” M.A. Dissertation,
Chulalongkorn University.

Sieng Huy. (18-19 July 1996). “Ethnic Vietnamese in Cambodia.” Paper Presented
at The National Symposium on Ethnic Groups in Cambodia, Phnom Penh.

អង្គរ យូដល និវត្តិសាស្ត្រ, ក្រសួង. (1999). ការអង្កេតស្រាវជ្រាវ . ភ្នំពេញ.

_____ . (2012). ការសង្កេតស្រាវ - សរសេរ ថ្នាក់ទី1. ភ្នំពេញ : គ្រឹះស្ថាន
រដ្ឋបាលនៃមន្ទីរសុខាភិបាល.

_____ . (2010). ការសង្កេតស្រាវ 2. បោះពុម្ពលើកទី 2. ភ្នំពេញ : គ្រឹះស្ថាន
រដ្ឋបាលនៃមន្ទីរសុខាភិបាល.

_____ . (2009). ការសង្កេតស្រាវ 3. ភ្នំពេញ : គ្រឹះស្ថានបោះពុម្ពនៃមន្ទីរសុខាភិបាល.

_____ . (2011). ការសង្កេតស្រាវ 4. បោះពុម្ពលើកទី 3. ភ្នំពេញ : គ្រឹះស្ថាន
រដ្ឋបាលនៃមន្ទីរសុខាភិបាល.

- _____ .(2011). ភាសាខ្មែរ 5. ភ្នំពេញ : គ្រឹះស្ថានបោះពុម្ពនិច័យកម្ពុជា.
- _____ .(2012). ភាសាខ្មែរ 6. ភ្នំពេញ : គ្រឹះស្ថានបោះពុម្ពនិច័យកម្ពុជា.

บทความในนิตยสาร

“**ខ្មែរក្រសិ**.” ទស្សនាវដ្តីខ្មែរ. 2, 6 (2012) : 28-29.

เว็บไซต์

Web-Cambodia. **School Curriculum for General Education** [online]. Retrieved July 1, 2011. from www.web-cambodia.com.

สถานภาพงานวิจัยด้านการสอนภาษาไทย
ในฐานะภาษาต่างประเทศ
ของสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย
The Status of Research in Teaching Thai
as a Foreign Language
at the Universities in Thailand

พิมพาภรณ์ บุญประเสริฐ¹

---

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำภาควิชาภาษาไทย และภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์สถานภาพงานวิจัยด้านการสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศของหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา จากสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย และเพื่อสังเคราะห์เนื้อหา และแนวโน้มของงานวิจัยด้านการสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ กลุ่มประชากร ได้แก่ งานวิจัยที่เป็นปริญญาานิพนธ์หรือวิทยานิพนธ์ การค้นคว้าแบบอิสระหรือสารนิพนธ์ ด้านการสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ จากสถาบันอุดมศึกษาของรัฐหรือในกำกับของรัฐทั้ง 80 แห่ง ตั้งแต่ปี พ.ศ.2545-2555 จำนวน 61 เรื่อง จำแนกเป็นวิทยานิพนธ์หรือปริญญาานิพนธ์ คิดเป็นร้อยละ 11.48 สารนิพนธ์คิดเป็นร้อยละ 88.52 ผลการศึกษาพบว่า จำนวนงานวิจัยพบมากที่สุดในปีการศึกษา 2554 คิดเป็นร้อยละ 32.76 ปีการศึกษา 2553 คิดเป็นร้อยละ 20.69 ปีการศึกษา 2555 คิดเป็นร้อยละ 14.75 วัตถุประสงค์ของงานวิจัย เพื่อหาประสิทธิภาพ คิดเป็นร้อยละ 15.73 เพื่อสร้างแบบเรียน คิดเป็นร้อยละ 14.61 เพื่อสร้างแบบฝึก คิดเป็นร้อยละ 10.11 กลุ่มประชากร พบว่า ศึกษากลุ่มชาวต่างชาติทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 42 กลุ่มอุดมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 18 และศึกษากลุ่มประถมศึกษาตอนต้น กับกลุ่มผู้สอนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 12 เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยพบมากที่สุดคือ แบบทดสอบ คิดเป็นร้อยละ 28.16 แบบสอบถาม คิดเป็นร้อยละ 11.65 และ แบบฝึกจำนวน 12 ชุด คิดเป็นร้อยละ 11.65 ในส่วนของการสังเคราะห์เนื้อหาของงานวิจัย พบการสร้าง การพัฒนาหลักสูตร สื่อการเรียนการสอน การหาประสิทธิภาพ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คิดเป็นร้อยละ 78.69 การศึกษาความต้องการทัศนคติ และความพึงพอใจ คิดเป็นร้อยละ 8.20 และการศึกษาสภาพ และปัญหาในการเรียนการสอนภาษาไทยให้ชาวต่างชาติ คิดเป็นร้อยละ 6.56 ผลการสังเคราะห์เชิงคุณภาพ จำแนกตามเนื้อหาของงานวิจัย 6 ด้าน ดังนี้ 1. ด้านการสร้าง การพัฒนาหลักสูตร สื่อการเรียนการสอน การหาประสิทธิภาพ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 2. ด้านการศึกษาความต้องการ ทัศนคติ และความพึงพอใจ 3. ด้านการศึกษาสภาพ และปัญหาในการเรียนการสอนภาษาไทยให้ชาวต่างชาติ 4. ด้านการศึกษาพฤติกรรมของผู้สอน และผู้เรียนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ 5. ด้านการศึกษาสภาพ และปัญหาในการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาภาษาไทย 6. ด้านการวิเคราะห์สารเพื่อการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย

คำสำคัญ: สถานภาพงานวิจัย การสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ

Abstract

This research aimed to analyze the status of research in teaching Thai as a foreign language of post-graduate curriculum at the universities in Thailand and synthesize the contents and the tendency of research in teaching Thai as a foreign language. The population of this research was 61 research studies published in 2002-2012, which consisted of theses and independent studies in teaching Thai as a foreign language from 80 public universities and autonomous universities. Among these works, 11.48 % were theses and 88.52% were independent studies.

The results of the study revealed that the research studies in teaching Thai as a foreign language were mostly carried out in 2011 (32.76%) followed by 2010 (20.69%) and 2012 (14.75%). The purposes of the research studies were to find the teaching efficiency (15.73%), to construct textbooks (14.61%) and to construct exercises (10.11%). The population used in the research studies consisted of foreign adult learners (42%) followed by university students (18%) and the number of elementary students was the same as that of foreign instructors (12%). The mostly used research instruments were test (28.16%), questionnaire (11.65%) and 12 exercises (11.65%).

The synthesis of the research contents showed that the areas most studies were curriculum construction and development, instructional media production together with finding the efficiency and academic achievement were studied (78.69%) followed by studies of needs, attitude and satisfaction (8.20%) and studies of state and problems of teaching and learning Thai as a foreign language (6.56%). The results of qualitative analysis revealed 6 contents of the research studies were 1. curriculum construction and development, instructional media production together with finding the efficiency and academic achievement, 2. studies of needs, attitude and satisfaction, 3. studies of state and problems of teaching and learning Thai as a foreign language, 4. studies of the behavior of instructors and learners in Thai as a foreign language classes, 5. studies of state

and problems of Thai as a foreign language program management, and 6. text analysis for teaching and learning Thai.

Keywords: The Status of Research, Teaching Thai as a Foreign Language

บทนำ

การเรียนรู้ภาษาต่างประเทศถือเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาทักษะทางภาษา เพื่อใช้เป็นเครื่องมือติดต่อสื่อสารกับชาวต่างชาติอันจะก่อให้เกิดประโยชน์ทางการค้า การลงทุน เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา การท่องเที่ยว และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ความสามารถด้านการสื่อสารด้วยภาษาของคู่สนทนาได้ ย่อมเป็นข้อได้เปรียบเนื่องจากทำให้ผู้สื่อสาร เข้าใจเนื้อความที่ต้องการสื่อสารระหว่างกันได้มากขึ้น ดังที่ ศาสตราจารย์ ดร.วิรุณ ตั้งเจริญ ได้กล่าวในการสัมมนานานาชาติการสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ ณ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ เมื่อวันที่ 4-5 มิถุนายน พ.ศ.2554 สรุปได้ว่า ภาษายังเปิดกว้างเท่าไร สื่อสาร ถึงกันได้มากเท่าไร มิติความคิด ความรู้ ความรู้สึกนึกคิดของคนเราย่อมเปิดกว้าง และขยายตัว นอกจากนี้ ภาษาไทยมีแนวโน้มเป็นที่นิยมมากขึ้นเนื่องจากประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN Community) ต้องสร้างประชาคมให้เข้มแข็ง ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมวัฒนธรรม ภาษา และวัฒนธรรมที่มีความหลากหลาย และมีความเข้มแข็งในประชาคม อาเซียน หรืออาเซียน+3 อาเซียน+6 นับเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่ง ความเป็นประชาคมที่แท้จริง ย่อมเป็นเรื่องของสังคมวัฒนธรรม (Socio-cultural Community) ซึ่งภาษาย่อมเป็นหนึ่งในสิ่งสำคัญ ยิ่งในความเป็นประชาคมนั้น “ประชาคม” จำเป็นต้องมีความหลากหลายทางด้านสังคม วัฒนธรรม และมีความหลากหลายทางภาษาด้วยเช่นกัน การรู้เขา-รู้เราผ่านภาษาที่หลากหลาย รอบบ้าน และภาษาสากล (เอกสารหลังการสัมมนานานาชาติ การสอนภาษาไทยในฐานะภาษา ต่างประเทศ 4-5 มิถุนายน 2554 : 3-4)

จากความสำคัญ และความจำเป็นดังกล่าวส่งผลให้ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ เป็นอีกหนึ่งภาษาที่ได้รับความนิยมในการจัดการเรียนการสอน และมีแนวโน้มที่ผู้เรียนชาว ต่างชาติให้ความสนใจมากขึ้น มีการเปิดสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศในระดับอุดมศึกษา ทั้งใน และต่างประเทศ รวมไปถึงสถาบันสอนภาษาเอกชน ดังที่ ศรีวิไล พลมณี (2545 : 14-15) ได้กล่าวไว้ว่า จากการสำรวจของกระทรวงการต่างประเทศ มีสถานอุดมศึกษาทั่วโลกเปิดสอน หลักสูตรภาษาไทย หรือหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับภาษา และวัฒนธรรมของประเทศไทย เช่น หลักสูตรเอเชียศึกษาหรือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา รวมประมาณ 114 สถาบัน ในทวีปเอเชีย ยุโรป อเมริกา และออสเตรเลีย เชื่อว่าจำนวนสถาบันที่เปิดสอนภาษาไทยจะเพิ่มสูงขึ้น ทั้งนี้ยังไม่รวมศูนย์สอนภาษา และโรงเรียนสอนภาษาที่จัดสอนในเชิงธุรกิจ ซึ่งนับว่ามีการเติบโต

พอสมควร การติดต่อของประชากรในโลกยุคไร้พรมแดนซึ่งเป็นผลของการพัฒนาทางด้านการคมนาคม การค้า เทคโนโลยีสารสนเทศ รวมไปถึงความต้องการในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสร้างความร่วมมือในด้านศิลปะ วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ส่งผลให้การสื่อสารมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้ประชากรโลกไม่อยู่ ณ ที่ใดก็ตามสามารถเข้าถึงข่าวสารเพื่อนำไปเป็นข้อมูลในการตัดสินใจด้านต่างๆ ดังนั้นการเรียนรู้ภาษาเพื่อให้เข้าถึงข้อมูลข่าวสาร เรื่องราวทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความรู้สึกนึกคิดจึงเป็นความรู้ที่สำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่ง

ประเทศไทยมีภาษาไทยเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญนับเป็นวัฒนธรรมไทย อันโดดเด่น อีกทั้งภาษาไทยยังมีความสำคัญในฐานะภาษาต่างประเทศ และได้รับความนิยมนำมาใช้ โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศประชาคมอาเซียน จึงมีการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศให้เป็นหลักสูตรของสถาบันอุดมศึกษาทั้งระดับปริญญาตรี และปริญญาโท ด้วยเหตุผลที่ว่าการสอนภาษาไทยแก่ชาวต่างชาติเป็นที่นิยมแพร่หลายมากขึ้น ผู้สอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศส่วนใหญ่อาศัยความรู้ภาษาไทย และประสบการณ์เฉพาะตัวไปประยุกต์ใช้ในการสอน จึงทำให้การสร้างหลักสูตร แบบเรียน และวิธีสอนเป็นของเฉพาะตน เฉพาะสถาบัน ขาดเอกภาพ การเปิดหลักสูตร และการวิจัยในสาขาดังกล่าวจึงมีความจำเป็น และสำคัญยิ่ง

งานวิจัยในระดับบัณฑิตศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ ที่มีหลักสูตรการสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ รวมถึงสาขาที่เกี่ยวข้อง น่าจะมีผลการวิจัยที่เป็นการสร้างองค์ความรู้ และพัฒนาความสามารถของผู้สอนภาษาไทยในการถ่ายทอดภาษา และวัฒนธรรมไทยให้แก่ชาวต่างประเทศ ดังนั้นหากได้มีการสำรวจสถานภาพงานวิจัย สังเคราะห์ความรู้และวิเคราะห์แนวโน้มการวิจัยจากสถาบันอุดมศึกษาเหล่านั้นย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ต่อครูผู้สอนภาษาไทย ผู้เรียน และนักวิชาการผู้สนใจทั่วไปได้

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์สถานภาพงานวิจัยด้านการสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศของหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา จากสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย
2. เพื่อสังเคราะห์เนื้อหา และแนวโน้มของงานวิจัยด้านการสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ได้องค์ความรู้เรื่องสภาพงานวิจัยด้านการสอนภาษาไทย และผลการสังเคราะห์เนื้อหา งานวิจัยด้านการสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ ซึ่งจะนำไปสู่การวิเคราะห์แนวโน้ม ของงานวิจัยอันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่จะทำวิจัยด้านการสอนภาษาไทยในฐานะภาษา ต่างประเทศต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยเรื่องสถานภาพงานวิจัย และแนวโน้มงานวิจัยด้านการสอนภาษาไทย ในฐานะภาษาต่างประเทศของสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย ผู้วิจัยกำหนดวัตถุประสงค์ ของการวิจัยเพื่อวิเคราะห์สถานภาพงานวิจัยด้านการสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ ของหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา จากสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย ในช่วง พ.ศ.2545-2555 สังเคราะห์เนื้อหา และแนวโน้มของงานวิจัยด้านการสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการดำเนินการ ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความหมาย และความสำคัญของ การสังเคราะห์งานวิจัย ประเภทของการสังเคราะห์งานวิจัย ขั้นตอนการสังเคราะห์งานวิจัย และ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสังเคราะห์งานวิจัย เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษา

2. การกำหนดกลุ่มประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ งานวิจัยที่เป็นปริญาานิพนธ์หรือวิทยานิพนธ์ การค้นคว้าแบบอิสระหรือสารนิพนธ์ ด้านการสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ จากสถาบัน อุดมศึกษาของรัฐหรือในกำกับของรัฐทั้ง 80 แห่ง ตั้งแต่ปี พ.ศ.2545-2555 จำนวน 61 เรื่อง โดยสืบค้นจากฐานข้อมูลโครงการเครือข่ายห้องสมุดในประเทศไทย ThaiLIS-Thai Library Integrates System สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ผ่าน TDC หรือ Thai Digital Collection ซึ่งเป็นโครงการหนึ่งของ ThaiLIS ที่มีเป้าหมายเพื่อให้บริการสืบค้นฐานข้อมูล เอกสารฉบับเต็มของ วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัยของอาจารย์ รวบรวมจากมหาวิทยาลัยต่างๆ ทั่วประเทศ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยทั้ง 61 เรื่องนั้น จำแนกเป็นวิทยานิพนธ์หรือปริญาานิพนธ์ จำนวน 6 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 11.48 สารนิพนธ์ 54 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 88.52 รวมเป็น งานวิจัยทั้งหมด 61 เรื่อง จัดจำแนกตามสถาบันอุดมศึกษาได้ ดังนี้ ม.ศรีนครินทรวิโรฒ

จำนวน 49 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 80.32 ม.เชียงใหม่ จำนวน 6 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 9.84 ม.ศิลปากร จำนวน 2 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 3.28 ม.ขอนแก่น จำนวน 1 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 1.64 มรภ.รำไพพรรณี จำนวน 1 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 1.64 มรภ.เชียงใหม่ จำนวน 1 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 1.64 ม.ธุรกิจบัณฑิตย์ จำนวน 1 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 1.64

3. การกำหนดวิธีการสังเคราะห์ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อสังเคราะห์งานวิจัย

4. การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบบันทึกสรุปรายละเอียดงานวิจัยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยมีขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ ดังต่อไปนี้

4.1 ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลพื้นฐานของการวิจัยเพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดประเด็นสังเคราะห์งานวิจัย

4.2 กำหนดประเด็นที่สอดคล้องกับลักษณะของงานวิจัย โดยแบ่งเป็น 3 ประเด็น คือ

4.2.1 ข้อมูลพื้นฐานของงานวิจัย

4.2.2 วิธีดำเนินการวิจัย

4.2.3 ผลการวิจัย

4.3 สร้างแบบบันทึกสรุปรายละเอียดงานวิจัย

4.4 ทดลองใช้แบบบันทึกสรุปรายละเอียดงานวิจัย บันทึกงานวิจัย 3 เรื่อง เพื่อพิจารณาความสอดคล้องเหมาะสม และความสมบูรณ์ของแบบบันทึก แล้วนำเสนอผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบความถูกต้อง และความครอบคลุมด้านเนื้อหา

4.5 ปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปใช้บันทึกงานวิจัย

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

5.1 สํารวจรายชื่องานวิจัยที่เป็นปริญาานิพนธ์หรือวิทยานิพนธ์ การค้นคว้าแบบอิสระหรือสารนิพนธ์ ด้านการสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ จากสถาบันอุดมศึกษาของรัฐหรือในกำกับของรัฐทั้ง 80 แห่ง ตั้งแต่ปี พ.ศ.2545-2555 โดยสํารวจจากบทคัดย่อ และสืบค้นข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์ โดยใช้คำสำคัญในการสืบค้นคือ การสอน การสอนภาษาไทย ชาวต่างชาติ ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ

5.2 รวบรวมรายชื่องานวิจัย

5.3 ติดต่อขอเยี่ยมชมงานวิจัย ถ่ายเอกสาร หรือพิมพ์จากระบบฐานข้อมูลโครงการเครือข่ายห้องสมุดในประเทศไทย ThaiLIS-Thai Library Integrates System สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

5.4 ศึกษารายละเอียดแล้วบันทึกข้อมูลลงในแบบบันทึกสรุปรายละเอียดงานวิจัย

6. การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลจากแบบบันทึกสรุปรายละเอียดงานวิจัยมาแจกแจงความถี่ตามประเด็น จากนั้นจึงคำนวณค่าสถิติร้อยละของการวิจัยในประเด็นที่ 1 คือ เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์งานวิจัยด้านการสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศของหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา จากสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย ในช่วง พ.ศ.2545-2555 ส่วนในประเด็นการสังเคราะห์เนื้อหา และแนวโน้มของงานวิจัยด้านการสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ ผู้วิจัยใช้การสังเคราะห์เชิงคุณภาพหรือเชิงคุณลักษณะด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เรียบเรียงสาระสำคัญของข้อค้นพบ แล้วสรุปตามเนื้อหาแต่ละด้าน ดังนี้

6.1 ข้อมูลพื้นฐานของงานวิจัย ได้แก่ ชื่อผู้วิจัย ชื่องานวิจัย สถาบัน ปีที่พิมพ์ วัตถุประสงค์ของงานวิจัย ลักษณะของงานวิจัย

6.2 วิธีดำเนินการวิจัย ได้แก่ กลุ่มที่ศึกษา ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

6.3 ผลการวิจัย

6.3.1 ผลการวิจัยด้านการสร้าง การพัฒนาหลักสูตร สื่อการเรียนการสอน การหาประสิทธิภาพ และหาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

6.3.2 ผลการวิจัยด้านการศึกษาความต้องการ ทักษะคนติ และความพึงพอใจ

6.3.3 ผลการศึกษาด้านสภาพ และปัญหาในการเรียนการสอนภาษาไทย ในฐานะภาษาต่างประเทศ

6.3.4 ผลการศึกษาด้านพฤติกรรมของผู้สอน และผู้เรียนภาษาไทยในฐานะ ภาษาต่างประเทศ

6.3.5 ผลการศึกษาด้านสภาพ และปัญหาในการจัดการเรียนการสอนภาษาไทย ในฐานะภาษาต่างประเทศ

6.3.6 ผลการศึกษาด้านการวิเคราะห์สารเพื่อการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาสถานภาพงานวิจัยด้านการสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศของหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา จากสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย

ผลการศึกษาสถานภาพงานวิจัยด้านการสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศของหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา จากสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย พบว่า สถาบันอุดมศึกษา 80 แห่ง ที่เป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ 15 แห่ง และสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ 65 แห่ง มีงานวิจัยซึ่งอาจเป็นสารนิพนธ์หรือปริญญานพนธ์ในหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา สาขาการสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศหรือสาขาที่เกี่ยวข้อง เผยแพร่ตั้งแต่ พ.ศ.2545-2555 นับเป็นช่วงระยะเวลาของข้อมูลที่ทำการศึกษารวม 10 ปี จำนวนรวมทั้งสิ้น 61 เรื่อง ผู้วิจัยใช้วิธีการแจกแจงความถี่ หาค่าสถิติร้อยละ และนำเสนอข้อมูล พบว่า มีงานวิจัยมากที่สุดในปีการศึกษา 2554 จำนวน 19 เรื่อง (ร้อยละ 32.76) รองลงมาคือ ปีการศึกษา 2553 จำนวน 12 เรื่อง (ร้อยละ 20.69) ปีการศึกษา 2555 จำนวน 9 เรื่อง (ร้อยละ 14.75) ตามลำดับ ส่วนในปี 2547 ไม่ปรากฏงานวิจัย เมื่อพิจารณาลักษณะของงานวิจัย พบว่าส่วนใหญ่เป็นการค้นคว้าแบบอิสระหรือสารนิพนธ์ จำนวน 54 เรื่อง (ร้อยละ 88.52) และเป็นวิทยานิพนธ์จำนวน 7 เรื่อง (ร้อยละ 11.48)

เมื่อพิจารณาในรายละเอียดของวัตถุประสงค์ของงานวิจัย พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์เพื่อหาประสิทธิภาพจำนวน 14 วัตถุประสงค์ (ร้อยละ 15.73) รองลงมาคือ วัตถุประสงค์เพื่อ สร้างแบบเรียนจำนวน 13 วัตถุประสงค์ (ร้อยละ 14.61) วัตถุประสงค์เพื่อสร้างแบบฝึก 9 วัตถุประสงค์ (ร้อยละ 10.11) ตามลำดับ อย่างไรก็ตาม หากจำแนกตามคำสำคัญ พบว่างานวิจัยส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้าง จำนวน 37 วัตถุประสงค์ (ร้อยละ 41.57) รองลงมาคือ วัตถุประสงค์เพื่อศึกษา จำนวน 24 วัตถุประสงค์ (ร้อยละ 26.97) วัตถุประสงค์เพื่อหาประสิทธิภาพ 14 วัตถุประสงค์ (ร้อยละ 15.73) ตามลำดับ

กลุ่มประชากร พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่ศึกษากลุ่มชาวต่างชาติทั่วไป 21 เรื่อง (ร้อยละ 42) ศึกษากลุ่มอุดมศึกษา 9 เรื่อง (ร้อยละ 18) และศึกษากลุ่มประถมศึกษาตอนต้น กับกลุ่มผู้สอนเท่ากัน 6 เรื่อง (ร้อยละ 12) ตามลำดับ นอกจากนี้ยังพบว่า มีงานวิจัยที่ระบุชาวต่างชาติ เฉพาะเจาะจง ได้แก่ ชาวจีน 5 เรื่อง ชาวเวียดนาม 4 เรื่อง ชาวพม่า 3 เรื่อง ชาวญี่ปุ่น 2 เรื่อง และชาวเกาหลี 1 เรื่อง

เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยส่วนใหญ่คือ แบบทดสอบจำนวน 29 ชุด (ร้อยละ 28.16) รองลงมาคือ แบบสอบถามจำนวน 12 ชุด (ร้อยละ 11.65) และแบบฝึกจำนวน 12 ชุด (ร้อยละ 11.65) ตามลำดับ

ตอนที่ 2 สังเคราะห์เนื้อหา และแนวโน้มของงานวิจัยด้านการสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ

ผลการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับการสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ จำนวน 61 เรื่อง ตั้งแต่ปี พ.ศ.2545-2555 พบว่า งานวิจัยมีผลการศึกษำแนกตามเนื้อหาของงานวิจัยได้ดังนี้

เนื้อหาของงานวิจัยส่วนใหญ่เป็นการสร้าง การพัฒนาหลักสูตร สื่อการเรียนการสอน การหาประสิทธิภาพ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จำนวน 48 เรื่อง (ร้อยละ 78.69) รองลงมา คือการศึกษาความต้องการ ทศนคติ และความพึงพอใจ จำนวน 5 เรื่อง (ร้อยละ 8.20) และ การศึกษาสภาพ และปัญหาในการเรียนการสอนภาษาไทยให้ชาวต่างชาติจำนวน 4 เรื่อง (ร้อยละ 6.56) ตามลำดับ

ผลการสังเคราะห์เชิงคุณภาพ จำแนกตามเนื้อหาของงานวิจัย 6 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการสร้าง การพัฒนาหลักสูตร สื่อการเรียนการสอน การหาประสิทธิภาพ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สามารถสรุปเนื้อหาของวิจัยได้ 12 ประเด็น โดยมีเนื้อหามากที่สุด 3 อันดับแรก คือ แบบเรียน (13 เรื่อง) แบบฝึก (9 เรื่อง) ชุดการเรียนการสอน (8 เรื่อง)
2. ด้านการศึกษาความต้องการ ทศนคติ และความพึงพอใจ สามารถสรุปเนื้อหาของงานวิจัยได้ 5 ประเด็น ได้แก่ ทศนคติ และความพึงพอใจ ความต้องการ และแรงจูงใจ ความต้องการการเรียนรู้ เจตคติ และความต้องการ ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกสถาบันสอนภาษาไทย
3. ด้านการศึกษาสภาพ และปัญหาในการเรียนการสอนภาษาไทยให้ชาวต่างชาติ พบ 4 ประเด็น ได้แก่ ลักษณะข้อบกพร่องในการเขียนภาษาไทย ปัญหาการออกเสียงพยัญชนะ และสระภาษาไทย ปัญหาการเขียนคำผิดอักษรวิธีด้านพยัญชนะ สระ ตัวสะกด วรรณยุกต์ และการันต์ และปัญหาการจำแนกเสียง และการออกเสียงพยัญชนะนาสิกท้ายพยางค์ในภาษาไทยของผู้เรียนชาวญี่ปุ่นในแง่อิทธิพลเสียงที่ตามมา
4. ด้านการศึกษาพฤติกรรมของผู้สอน และผู้เรียนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ พบ 2 ประเด็น คือ ลักษณะการเรียนรู้ภาษา และกลวิธีการเรียนรู้ภาษาของชาวต่างประเทศที่เรียนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ

5. ด้านการศึกษาสภาพ และปัญหาในการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาภาษาไทย พบ 1 ประเด็น คือ สภาพปัญหา และแนวทางในการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยสำหรับนักเรียนชาวต่างประเทศด้านเนื้อหาวิชาภาษาไทยของโรงเรียน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านความต้องการของนักเรียนในการเรียนวิชาภาษาไทย ด้านความสามารถในการใช้ภาษาไทยของผู้เรียนในทักษะต่างๆ

6. ด้านการวิเคราะห์สารเพื่อการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย พบ 1 ประเด็น คือ การวิเคราะห์หนังสือโดยมุ่งวิเคราะห์ด้านเนื้อหาในเรื่องของเสียง คำ ประโยค และกลวิธีการนำเสนอ

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การนำผลการวิจัยจากงานวิจัยที่ศึกษาในประเด็นเกี่ยวข้องกับการสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศของสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย ทำให้ได้ข้อมูลจากการจัดการความรู้ด้านงานวิจัยในระดับบัณฑิตศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ ที่มีหลักสูตรการสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศรวมถึงสาขาที่เกี่ยวข้อง ซึ่งพบว่าในรอบ 10 ปี นับตั้งแต่ พ.ศ.2545-2555 จำนวนงานวิจัยมีแนวโน้มลดลง การที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒเป็นสถาบันอุดมศึกษามีผลงานวิจัยมากที่สุดน่าจะเป็นผลมาจากการเปิดหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต และศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศโดยตรงจึงมีงานวิจัยในสาขาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้งานวิจัยในลักษณะการค้นคว้าแบบอิสระหรือสารนิพนธ์ คิดเป็นร้อยละ 88.52 มากกว่าวิทยานิพนธ์หรือปริญญาานิพนธ์

วัตถุประสงค์ของงานวิจัยมุ่งไปที่การหาประสิทธิภาพและการสร้างแบบเรียนแบบฝึกเป็นสำคัญ มีวัตถุประสงค์ที่พบน้อย เช่น ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อชาวต่างประเทศในการเลือกสถาบันสอนภาษาไทย ศึกษาลักษณะการเรียนรู้ และกลวิธีการเรียนรู้ ศึกษาพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน ความเข้าใจภาษา และวัฒนธรรมไทย การเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการคัดเลือกนักศึกษาก่อนเป็นต้น แต่ก็ทำให้งานมีความหลากหลาย และสอดคล้องกับความต้องการข้อมูลด้านต่างๆ เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอน และผู้เรียน นอกจากนี้ยังปรากฏงานในลักษณะนำเทคโนโลยีมาใช้ เช่น การสร้างบทเรียนออนไลน์ แบบฝึกอิเล็กทรอนิกส์ คอมพิวเตอร์มัลติมีเดีย สื่อประสม เป็นต้น เมื่อพิจารณาในภาพรวม คำสำคัญของงานวิจัยทั้งหมดในช่วงระยะ พ.ศ.2455-2555 จึงมุ่ง “สร้าง” หรือ “ผลิต” สื่อการเรียนการสอน การหาวิธีการที่จะช่วยให้การเรียนการสอนมีความหลากหลาย สอดคล้องกับบริบทของยุคสมัย และความสนใจของผู้เรียนยิ่งขึ้น

งานวิจัยส่วนใหญ่ศึกษาในบริบทที่เป็นชาวต่างชาติโดยทั่วไปซึ่งมีตั้งแต่วัยเด็กจนถึงผู้ใหญ่ที่เดินทางมาทำงาน ท่องเที่ยว หรือพำนักในประเทศไทยแล้วศึกษา หรือเรียนรู้ภาษาไทยจากเจ้าของภาษาในสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรมของประเทศไทย อาจจะมีวัฒนธรรมท้องถิ่นแทรกอยู่บ้างในส่วนที่เป็นการเรียนรู้ภาษา และวัฒนธรรมหรือภาษาไทยเพื่อสื่อสารในบริบทที่มีความหลากหลาย อย่างไรก็ตามมีงานวิจัยจำนวนหนึ่งที่ระบุประเด็นเฉพาะเจาะจงว่ากลุ่มตัวอย่างเป็นชาวเวียดนาม ชาวพม่า ชาวญี่ปุ่น และเกาหลี ซึ่งทำให้แนวทางการวิเคราะห์มีความเชื่อมโยงกับอิทธิพลของภาษาแม่ การศึกษาในเชิงเปรียบเทียบ พฤติกรรมหรือคุณลักษณะของชาตินั้นๆ ที่ส่งผลต่อลีลาการเรียนรู้ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

เนื้อหาของงานวิจัยในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ.2545-2555) มุ่งไปที่การศึกษาในด้านหลักสูตร สื่อการเรียนการสอน แนวคิดหรือวิธีการสอนที่ทำให้เกิดประสิทธิภาพ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน อาจเป็นไปได้ว่าในระยะเริ่มต้นของการสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ สิ่งเหล่านั้นเป็นปัจจัยพื้นฐานอันสำคัญที่ช่วยให้ผู้สอนมีเครื่องมือ และวิธีการที่จะนำไปใช้ได้จริง และเกิดประโยชน์เป็นรูปธรรม ในระยะหลังตั้งแต่ พ.ศ.2549-2555 จึงเริ่มมีงานวิจัยในลักษณะศึกษาความต้องการ ทักษะ และความพึงพอใจ ผลการวิจัยในงานกลุ่มนี้จึงเป็นข้อมูลที่น่าไปสู่การพัฒนาหลักสูตร ผู้สอน วิธีสอน และสื่อการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะ มีความรู้ และความพึงพอใจในบรรยากาศการเรียนการสอน การจัดการเรียนการสอนจึงเน้นให้ตอบโจทย์ของผู้เรียนซึ่งมีลักษณะเฉพาะ และมีความต้องการที่หลากหลายยิ่งขึ้น เช่น ครูชาวต่างชาติ ในจังหวัดภูเก็ต ผู้เรียนภาษาไทยชาวญี่ปุ่น นักศึกษาจีน ครูในโรงเรียนนานาชาติในเขตกรุงเทพมหานคร รวมไปถึงการศึกษาปัจจัยในการเลือกสถาบันการสอนภาษาไทยซึ่งทำให้สถาบันต่างๆ ต้องคำนึงถึงการสร้างแบรนด์ให้น่าเชื่อถือ และน่าสนใจ ยุคที่การสอนภาษาไทยให้ชาวต่างชาติเป็นธุรกิจซึ่งไม่จำกัดอยู่แค่ในสถานศึกษา ผู้ประกอบการจึงควรใส่ใจในเรื่องคุณภาพควบคู่ไปกับความพึงพอใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ

งานวิจัยประเภทที่มุ่งเน้นด้านการพัฒนาเกณฑ์การคัดเลือก การวัดระดับความรู้ ความสามารถ การทดสอบ วัดผลประเมินผลผู้เรียน ยังไม่ค่อยปรากฏอย่างชัดเจนนักในช่วงระยะเวลาที่ศึกษา ซึ่งหากสถาบันอุดมศึกษา หลักสูตรที่เกี่ยวข้อง มีงานวิจัยในลักษณะดังกล่าวเพิ่มขึ้น ย่อมจะทำให้ทิศทางหรือแนวโน้มของการศึกษาวิจัยด้านการสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศของสถาบันอุดมศึกษาไทยมีความก้าวหน้าไปโดยลำดับ โดยยุคแรกๆ เริ่มต้นจากการมุ่งสร้างหรือการผลิตเพื่อแก้ปัญหาความ ขาดแคลน สู่การพัฒนาเพื่อประสิทธิผล และความพึงพอใจของผู้เรียน และก้าวต่อไปในเรื่องของการสร้างมาตรฐานหรือแนวปฏิบัติที่ดีไม่ว่าจะเป็นการคัดเลือก ผู้สอน การเลือก และจำแนกผู้เรียน การวัดผลประเมินผล วิธีการสอน และสื่อการเรียนการสอน

นับจากปี พ.ศ.2555 สถาบันอุดมศึกษาเกือบทุกแห่งมีการปรับปรุงหลักสูตรหรือสร้างหลักสูตรใหม่ให้สอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ และสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา (สกอ.) เกณฑ์มาตรฐานของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (กพร.) สำนักงานรับรองมาตรฐาน และประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา (Thai Qualifications Framework for Higher Education) สถาบันอุดมศึกษาต่างๆ ย่อมต้องมี

การพัฒนาคุณภาพโดยเฉพาะกระบวนการผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของประเทศไทย จึงเป็นเรื่องที่นักศึกษาวิจัยต่อไปว่า แนวโน้มของงานวิจัยด้านการสอนภาษาไทย ในฐานะภาษาต่างประเทศ นับจาก พ.ศ.2555 เป็นต้นมา มีการเปลี่ยนแปลงหรือมีลักษณะสำคัญอย่างไรตามบริบทของสถาบันอุดมศึกษา และหลักสูตรที่ต้องมีการพัฒนา และปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

บรรณานุกรม

- วิรุณ ตั้งเจริญ. (2554). “ภาษาไทยในประชาคมโลก” ใน โครงการภาษาไทยเข้มแข็ง (บก.3) เอกสารหลัง การสัมมนานานาชาติการสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ 4-5 มิถุนายน ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ศรีวิไล พลมณี. (2545). พื้นฐานการสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ. กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

การจัดทำศัพท์พจนานุกรมไทยศึกษา
(ไทย-อังกฤษ)
Lexicography of Thai Studies
(Thai-English)

กษิตศ วัชรพรรณ¹

---

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
พระนคร

บทคัดย่อ

การจัดทำศัพทานุกรมไทยศึกษา (ไทย-อังกฤษ) มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) รวบรวมคำศัพท์ในบริบทไทยศึกษาเป็นหมวดหมู่เพื่อให้ผู้ใช้งานเกิดความสะดวกในการศึกษาค้นคว้า และ 2) แก้ปัญหาด้านข้อจำกัดในการเลือกใช้คำศัพท์ในบริบทไทยศึกษา โดยคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ ในการวางแผนจัดทำศัพทานุกรม ได้แก่ กลุ่มผู้ใช้งาน เนื้อหา ระยะเวลา ภาษา ขนาด และสื่อที่ใช้ในการนำเสนอ

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลคำศัพท์จากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิที่เกี่ยวข้องกับบริบทไทยศึกษารวมถึง การใช้วิธีอันตรวินิจ การใช้คลังข้อมูลภาษา และแหล่งข้อมูลจากสื่ออินเทอร์เน็ต นอกจากนี้ยังเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ พจนานุกรมประเภทต่างๆ และสารานุกรม

การจัดหมวดหมู่คำศัพท์ยึดตามทฤษฎีวงความหมายโดยคำบอกหมวดหมู่จะเป็นคำศัพท์ที่มีความหมายกว้างครอบคลุมคำศัพท์ทั้งหมดที่มีอยู่ในหมวดซึ่งเรียกว่าคำศัพท์สมาชิกหมวด และภายในหมวดจะมีหมวดใหญ่หมวดย่อยลดหลั่นกันไป ความสัมพันธ์ระหว่างคำศัพท์บอกหมวดกับสมาชิกหมวดจะมีทั้งความสัมพันธ์แบบประเภทใหญ่-ประเภทย่อย และความสัมพันธ์แบบทั้งหมด-บางส่วน

การนำเสนอคำศัพท์ในศัพทานุกรมไทยศึกษาแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) ส่วนประกอบหลัก ประกอบด้วย รายการคำศัพท์ คำนำ และ คู่มือการใช้งาน 2) ส่วนประกอบมหภาค คือ การเรียงลำดับคำ ซึ่งเป็นการเรียงลำดับตัวอักษรแบบไม่เข้มงวด และ 3) ส่วนประกอบจุลภาค ได้แก่ การใช้สัญลักษณ์ อักษรย่อ และการให้คำปรากฏร่วมจำเพาะ

คำสำคัญ: ศัพทานุกรม ไทยศึกษา คำศัพท์

Abstract

The Lexicography of Thai Studies aimed to 1) compile words in Thai Studies field into conceptual categories in order to provide convenient sources of data for dictionary users and 2) remove limitation on the word choice in Thai Studies field by considering various factors in lexicographical planning such as dictionary users, dictionary's coverage, period used for data compilation, dictionary's language, dictionary's size and dictionary's medium.

Lexical data were collected from primary sources related to Thai Studies. The data were also collected from introspection, language corpora as well as internet resources. In addition, different types of dictionaries and encyclopedias were used for lexical data collection as secondary sources.

Lexical data were categorized by using semantic field theory. The headwords were normally broad terms whose meaning covered the meaning of the entry in the lemma list. One or more subsidiary lemma lists were also found within the central lemma list. The headwords and their lexical networks were related by both hyponymic and part-whole relations.

Lexicography of Thai Studies was presented in three constituent parts including 1) Megastructure covering the lemma list, preface and user's guide, 2) Macrostructure with the lexical entries arranged according to an alphabetical principle with non-strict-alphabetical macrostructure, and 3) Microstructure including symbols, abbreviations and collocations.

Keywords: Lexicography, Thai Studies, Vocabulary

บทนำ

การรวมกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนปลายปี พ.ศ.2558 ไม่เพียงแต่สร้าง ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เท่านั้น แต่ยังส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกัน และกันในด้านต่างๆ ระหว่างประเทศสมาชิก ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา ศิลปะ และวัฒนธรรมโดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างสันติสุขในภูมิภาค และก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างกัน ภูมิภาคอาเซียนถือเป็นภูมิภาคที่มีความหลากหลาย มีความแตกต่างกันทางด้านเชื้อชาติ สังคม วัฒนธรรมรวมถึงภาษา โดยสมาชิกทั้ง 10 ประเทศนั้นมีข้อตกลงร่วมกันว่าให้ใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อกลางในการติดต่อสื่อสาร ในประเทศไทย ถึงแม้ว่าจะมีการตื่นตัวและส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาอังกฤษในระดับต่างๆ แต่ประชากรส่วนใหญ่ก็ยังมีปัญหาในเรื่องการใช้ภาษาอังกฤษอยู่มาก จากผลสำรวจของสำนักงานจัดอันดับทักษะการใช้ภาษาอังกฤษ (Education First Proficiency Index) ในปี 2558 นั้น ประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 62 จาก 70 ประเทศทั่วโลกที่ไม่ได้ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาราชการ (EF EPI, 2015). ซึ่งการที่ประชากรไทยไม่สามารถสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษได้นั้นย่อมเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้เราไม่สามารถบรรยายความรู้สึกนึกคิดรวมถึงอธิบายลักษณะเฉพาะทางสังคม และวัฒนธรรมไทยให้ชาวต่างชาติเข้าใจได้

วิชาไทยศึกษา (Thai Studies) เป็นรายวิชาบังคับสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร โดยนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนจะได้เรียนรู้ นำเสนอ และถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับไทยศึกษาซึ่งเป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของชนชาติไทย รวมถึงมรดกทางภูมิปัญญาของไทยเป็นภาษาอังกฤษ ซึ่งปัญหาที่พบมากคือ นักศึกษามีข้อจำกัดในการเลือกใช้คำศัพท์ภาษาอังกฤษ เพราะพจนานุกรมส่วนใหญ่ที่มีอยู่ในท้องตลาดเป็นพจนานุกรมที่เรียงลำดับตามตัวอักษร ทำให้ผู้เรียนที่สนใจเฉพาะเรื่องไม่สามารถเลือกใช้คำได้โดยสะดวก

ในการเรียนรู้ภาษาไม่จะเป็นการเรียนภาษาแรก ภาษาที่สองหรือภาษาต่างประเทศก็ตาม คำศัพท์นับได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญ (Decarrico, 2001) ทั้งนี้เนื่องจากในการสื่อสารให้เกิดความเข้าใจนั้น คำศัพท์ถือเป็นตัวสื่อความหมายที่มีประสิทธิภาพ และคงเป็นการยากที่จะถ่ายทอดความคิด ความต้องการ ความรู้สึกหรือสื่อสารเพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันได้ หากมนุษย์ยังมีข้อจำกัดด้านคำศัพท์

เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความคิดที่จะรวบรวมคำศัพท์เป็นหมวดหมู่เพื่อความสะดวกในการศึกษาค้นคว้า และการใช้งาน อีกทั้งยังเป็นการรองรับการขับเคลื่อนประชาคมอาเซียนด้านการศึกษา โดยมุ่งการพัฒนาติดต่อสื่อสารระหว่างกันด้วยภาษาอังกฤษ ทั้งนี้เพื่อให้นักศึกษาไทยรวมถึงผู้ที่ต้องติดต่อกับชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะมีคฤศเทศ์ซึ่งจะต้องนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับไทยศึกษา มีศักยภาพ สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านไทยศึกษาไปยังกลุ่มประเทศสมาชิก และประเทศนอกกลุ่มสมาชิกโดยใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษากลางบนพื้นฐานของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การเสริมสร้างความเข้าใจอันดีบนความแตกต่างทางวัฒนธรรมอันส่งผลต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

โดยทั่วไป เรามักจะทราบกันดีว่า “คำศัพท์” หมายถึง คำที่ปรากฏในพจนานุกรม กล่าวคือ คำที่มีอยู่ในภาษานั้นทั้งหมด อย่างน้อยที่สุดก็ต้องถูกบันทึกไว้ในพจนานุกรม ผู้เรียนภาษาต่างประเทศที่หมั่นศึกษาคำศัพท์ใหม่ๆ อยู่เสมอ ถือได้ว่าเป็นผู้เรียนที่มีทักษะในการเป็นผู้สื่อสาร (Productive Skills) ซึ่งได้แก่ ทักษะการพูด และการเขียน ในขณะที่เดียวกันยังมีทักษะของการเป็นผู้รับสาร (Receptive Skills) ซึ่งได้แก่ ทักษะการฟัง และการอ่านอีกด้วย เมื่อผู้เรียนรู้คำศัพท์ภาษาต่างประเทศมากพอก็จะทำให้ผู้เรียนสามารถใช้ภาษาต่างประเทศนั้นๆ ได้อย่างดีในทางกลับกัน หากผู้เรียนไม่มีความรู้ด้านคำศัพท์ ก็จะเป็นอุปสรรคสำหรับผู้เรียนในการทำ ความเข้าใจ ซึ่งส่งผลให้การสื่อสารนั้นๆ ไม่สัมฤทธิ์ผล (Yang and Dai, 2011)

Wilkins (1972 อ้างจาก Paisart, 2004) กล่าวว่า ในการสื่อสารนั้น คำศัพท์มีความสำคัญมากกว่าไวยากรณ์ เนื่องจากเราสามารถทำความเข้าใจผู้อื่นโดยผ่าน “ความหมายของคำ” ซึ่งหมายความว่า เราจะสามารถทำความเข้าใจผู้อื่นได้แม้ว่าผู้ นั้นจะสื่อสารด้วยประโยคที่ผิดหลักไวยากรณ์ก็ตาม แต่ถ้าหากไม่รู้คำศัพท์ เราจะไม่สามารถรู้ได้เลยว่าอีกฝ่ายหนึ่งต้องการที่จะสื่อสารอะไร ในทางกลับกันเราจะไม่สามารถสื่อสารให้ผู้อื่นเข้าใจได้เช่นกันถ้าเราไม่รู้คำศัพท์ ซึ่งสอดคล้องกับ Dellar และ Hocking (อ้างจาก Thornbury, 2004) ที่กล่าวว่า “หากคุณใช้เวลาส่วนใหญ่ในการเรียนไวยากรณ์ ภาษาของคุณจะไม่พัฒนาไปมากนัก แต่คุณจะเห็นพัฒนาการได้หากคุณเรียนรู้คำศัพท์ และสำนวน” ซึ่งหมายความว่า เราสามารถสื่อสารได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้นหากเรารู้เพียงไวยากรณ์ แต่เราจะสามารถขยายขอบเขตของการสื่อสารได้กว้างยิ่งขึ้นหากเรารู้จักคำศัพท์

คำศัพท์เป็นตัวสื่อความหมายที่มีประสิทธิภาพในการสื่อสาร โดยมากแล้ว ผู้เริ่มเรียนภาษามักจะสื่อสารโดยใช้คำศัพท์ที่ได้จดจำเอาไว้ (Scrivener, 2005) และเราจำเป็นต้องมีคลังคำศัพท์เพื่อที่จะสามารถเลือกใช้งานได้ในขณะที่ต้องการจะสื่อความหมาย ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันระหว่างผู้ส่งสาร และผู้รับสาร (Harmer, 1991) ซึ่งสอดคล้องกับ Gutting (2005) ที่กล่าวว่า ภาษามีโครงสร้างทางความคิดที่กำกับการพูด กระทั่งกำกับสิ่งที่เราจะพูด หากเชกสเปียร์ฟื้นคืนชีพขึ้นมาเพื่อไปชมการแข่งขันฟุตบอลเวิลด์คัพ ต่อให้เขาเป็นนักเขียนผู้ยิ่งใหญ่ เขาก็คงพบปัญหาในการบรรยายการแข่งขัน ซึ่งเราน่าจะบรรยายได้ดีกว่าเชกสเปียร์ ทั้งนี้ไม่ใช่เพราะเรามีความสามารถทางวรรณศิลป์ที่สูงกว่า หากแต่เป็นเพราะเรามีคลังคำศัพท์ที่จะพูดถึงฟุตบอลได้มากกว่าเชกสเปียร์เท่านั้นเอง

ด้วยความสำคัญดังที่กล่าวมา ผู้เรียนภาษาต่างประเทศจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการเรียนรู้คำศัพท์ โดยคำนึงถึงกลวิธีที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และจดจำคำศัพท์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะเป็พื้นฐานที่สำคัญในการต่อยอด และพัฒนาทักษะทางภาษาด้านอื่นๆ ต่อไป

วิธีการวิจัย

ศัพท์านุกรมเป็นหนังสือหรือคู่มือคำศัพท์ที่ใช้ค้นหาความรู้ มีความหมายเหมือนกับคำว่า พจนานุกรม และปทานุกรม ซึ่งเป็นงานเขียนหรืองานอ้างอิงที่เกี่ยวข้องกับคำ หมายถึงทุกสิ่งที่ยกมาในพจนานุกรมจะมีคำหรือคำศัพท์เป็นส่วนประกอบสำคัญ รวมถึงข้อมูลใดก็ตามที่เกี่ยวข้องกับคำศัพท์จะถูกบรรจุไว้ในพจนานุกรม และขอบเขตของการบรรจุข้อมูลคำศัพท์ต่างๆ จะมีปริมาณมากหรือน้อยเพียงใด มีเกณฑ์ในการคัดเลือกข้อมูลอย่างไรก็ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการจัดทำพจนานุกรมฉบับนั้นๆ เป็นสำคัญ (พรพิมล ผลินกุล และกนกอร ตระกูลทวีคูณ, 2555) โดยในการจัดทำศัพท์านุกรมไทยศึกษา (ไทย-อังกฤษ) นั้น มีขั้นตอนในการดำเนินการจัดทำดังนี้

ขั้นตอนแรก : กำหนดกลุ่มผู้ใช้งาน

ในการจัดทำศัพท์านุกรมไทยศึกษา (ไทย-อังกฤษ) ในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีแนวคิดริเริ่มจากการเป็นผู้สอนรายวิชาไทยศึกษาให้กับนักศึกษาสาขาวิชาภาษาอังกฤษ ชั้นปีที่ 3 ของคณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ และในรายวิชาวัฒนธรรมไทยศึกษาให้กับนักศึกษาสาขาวิชาภาษาอังกฤษ ชั้นปีที่ 2 คณะวิทยาลัยการฝึกหัดครู มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

จากประสบการณ์ในการสอน พบว่านักศึกษาที่มีข้อจำกัดด้านการใช้คำศัพท์ในการสื่อความคิดหรืออธิบายสิ่งต่างๆ ที่อยู่ในบริบทไทยศึกษา และจากแบบสอบถามโครงการศึกษาทางานวิถีชีวิต ศิลปะ และวัฒนธรรมของชาวไทยในอดีต ณ จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งส่วนหนึ่งของกิจกรรมการเรียนการสอนในรายวิชาไทยศึกษานั้น นักศึกษาสาขาวิชาภาษาอังกฤษชั้นปีที่ 3 ที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาดังกล่าว จำนวน 68 คนในภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2556 และนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนในภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2557 จำนวน 41 คน รวมทั้งสิ้น 109 คน ได้ทำการประเมินตนเองในประเด็นที่เกี่ยวกับการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในบริบทไทยศึกษา พบว่านักศึกษามีความรู้ด้านคำศัพท์ภาษาอังกฤษในบริบทไทยศึกษาไม่เพียงพอที่จะสามารถบรรยาย อธิบายหรือให้ความรู้ในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวกับไทยศึกษาให้ชาวต่างชาติเข้าใจได้ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.04$) นอกจากนี้ นักศึกษายังเห็นว่า หากมีศัพทานุกรมไทยศึกษา (ไทย-อังกฤษ) โดยแบ่งประเด็นเป็นหมวดหมู่ชัดเจน จะช่วยให้นักศึกษาสามารถบรรยาย อธิบาย หรือให้ความรู้ในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวกับไทยศึกษาให้ชาวต่างชาติเข้าใจได้ง่ายขึ้นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.17$) เช่นเดียวกัน

จากประสบการณ์ในการเป็นผู้สอนในรายวิชาไทยศึกษา และผลที่ได้จากแบบสอบถามทำให้ผู้วิจัยจัดทำศัพทานุกรมไทยศึกษา (ไทย-อังกฤษ) ขึ้น โดยมีกลุ่มเป้าหมายหลักคือ นักศึกษาสาขาวิชาภาษาอังกฤษที่เรียนวิชาไทยศึกษา และวัฒนธรรมไทยศึกษา เพื่อใช้ค้นหาคำศัพท์ภาษาอังกฤษที่มีความหมายเทียบเคียงกับคำศัพท์ในภาษาไทย รวมถึงเพื่อใช้ในการพูด การเขียน การแปล และการศึกษาค้นคว้า นอกจากนี้ยังเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจทั่วไป โดยเฉพาะผู้ที่ทำงานด้านการให้ข้อมูลเกี่ยวกับประเทศไทยให้แก่นักท่องเที่ยวต่างชาติ

ขั้นตอนที่สอง : ออกแบบองค์ประกอบของศัพทานุกรมในภาพรวม

ถึงแม้ว่าศัพทานุกรมจะมีปริมาณคำศัพท์ที่มากมายขนาดไหน หากไม่ตอบสนองความต้องการของผู้ใช้งาน ก็จะทำให้ศัพทานุกรมนั้นไม่เกิดประโยชน์เท่าที่ควรจะเป็น ดังนั้นในการจัดทำศัพทานุกรม นอกจากจะต้องมีระบบในการจัดเก็บ และการนำเสนอคำศัพท์ที่เป็นระบบแล้ว ผู้จัดทำจะต้องคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ ดังต่อไปนี้ เพื่อให้ผู้ใช้งานศัพทานุกรมสามารถค้นหาข้อมูลที่ต้องการได้อย่างสะดวกรวดเร็ว

1.1. ปัจจัยด้านเนื้อหา

ในการจัดทำคำพจนานุกรมไทยศึกษา (ไทย-อังกฤษ) นี้ ผู้วิจัยได้จำกัดขอบเขตของเนื้อหาในบริบทไทยศึกษาเท่านั้น โดยเน้นที่การให้ความหมายเทียบเคียงจากภาษาไทยไปยังภาษาอังกฤษโดยไม่มีกรอบอธิบายความหมายของคำศัพท์หรืออธิบายความรู้แบบสารานุกรม แต่จะมีการให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับคำปรากฏร่วมจำเพาะบางคำที่น่าสนใจ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้ใช้งาน เช่น

แม่	mother, mom
แม่ที่แท้จริง	biological/ birth/ natural/ real mother
แม่ที่ล่วงลับ	dead/ deceased/ late mother
แม่ที่ให้ลูกกินนมแม่	breastfeeding/ nursing mother
แม่ทูนหัว	godmother
แม่นม	wet nurse
แม่บุญธรรม	adoptive/ foster mother
แม่มือใหม่	new mother
แม่ลูกอ่อน	nursing mother, woman with an infant child
แม่เลี้ยง	stepmother

1.2. ปัจจัยด้านระยะเวลา

การจัดทำคำพจนานุกรมไทยศึกษา (ไทย-อังกฤษ) นี้ ผู้วิจัยได้รับทุนจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร โดยมีกรอบระยะเวลาในการทำวิจัยที่ระบุไว้ในสัญญา 1 ปี โดยผู้วิจัยได้ทำบันทึกขอยายระยะเวลาการทำวิจัยไปแล้ว 2 ครั้งๆ ละ 3 เดือน โดยไม่สามารถขอยายระยะเวลาได้อีก ดังนั้นระยะเวลาในการจัดทำคำพจนานุกรมฉบับนี้คือ 1 ปี 6 เดือน ซึ่งเป็นระยะเวลาดค่อนข้างสั้นสำหรับการรวบรวมคำศัพท์ และหาความหมายเทียบเคียง เนื่องจากการจัดทำคำพจนานุกรมเป็นงานที่ต้องอาศัยเวลา ความอดทน และความละเอียดรอบคอบสูง ด้วยกรอบระยะเวลาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงไม่สามารถเพิ่มรายละเอียดต่างๆ ได้มากนัก เช่น การให้สัทอักษรเพื่อช่วยในการอ่านออกเสียง การเพิ่มคำปรากฏร่วมจำเพาะอย่างละเอียด การเพิ่มตัวอย่างประโยค หรือการให้ดัชนีคำศัพท์ท้ายเล่ม เป็นต้น

1.3. ปัจจัยด้านภาษา

ศัพทานุกรมไทยศึกษาที่ผู้วิจัยจัดทำขึ้นนี้ เป็นศัพทานุกรมสองภาษา โดยใช้ภาษาไทยเป็นภาษาต้นฉบับ (Source language) และใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาเป้าหมาย (Target language) ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้คำศัพท์เทียบเคียงเป็นภาษาอังกฤษ เพื่อให้ผู้ใช้งานชาวไทยได้ใช้เป็นประโยชน์ในการแปลภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ ดังนั้น รูปแบบในการนำเสนอ จึงให้ภาษาไทยอยู่ด้านซ้ายมือของรายการคำศัพท์ เช่น

กรวดน้ำ	to pour ceremonial water
ก่อเจดีย์ทราย	to make sand pagoda

1.4. ปัจจัยด้านสื่อที่ใช้ในการนำเสนอ

ถึงแม้ปัจจุบันจะมีพจนานุกรมอิเล็กทรอนิกส์ และมีเว็บไซต์ที่ให้บริการค้นหาความหมายของคำ เช่น <http://dict.longdo.com> เป็นต้น แต่ก็ยังมีข้อจำกัด เนื่องจากผู้ใช้งานสามารถค้นหาคำศัพท์ได้โดยการพิมพ์คำที่ต้องการค้นหาทีละคำ โดยเว็บไซต์นี้ไม่ได้มีการรวบรวมคำศัพท์ออกเป็นหมวดหมู่ เช่น คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับประเพณีสงกรานต์ หรือ คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับประเพณีการอุปสมบท ดังตัวอย่าง

■ Thai-English: NECTEC's Lexitron-2 Dictionary [with local updates]

อุปสมบท	[V] go into priesthood, See also: to be ordained, Syn. บวช, บรรพชา, Example: ท่านเกิดความเมื่อนายในชีวิตเพศฆราวาสจึงตัดสินใจอุปสมบทสู่เพศบรรพชิตอีกครั้ง, Thai definition: บวชเป็นภิกษุ
---------	---

■ ไทย-ไทย: พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ [เชื่อมโยงจาก royin.go.th แบบอัตโนมัติและผ่านการปรับแก้]

อุปสมบท	[อุปสมบต, อุปสมบต] ก. บวชเป็นภิกษุ. (ป. อุปสมปทา).
อุปสมบทกรรม	[บุดทะก่า] น. การบวชเป็นภิกษุ.

■ English-Thai: NECTEC's Lexitron-2 Dictionary [with local updates]

Buddhist ordination	[N] อุปสมบท, See also: บรรพชา, การบวช
---------------------	--

■ English-Thai: Nontri Dictionary

initiation	(ก) การเริ่มต้น, การอุปสมบท, การนำมาให้รู้จัก, การทำพิธีรับเข้า
ordain	(ท) บวช, บรรพชา, อุปสมบท, ดลบันดาล, ลีลา
ordination	(ก) การบวช, การบรรพชา, การอุปสมบท, การดลบันดาล, การแต่งตั้ง

ภาพที่ 1 ตัวอย่างการค้นหาคำศัพท์ (ที่มา : <http://dict.longdo.com>)

ในการจัดทำศัพทานุกรมไทยศึกษา (ไทย-อังกฤษ) นี้ ผู้วิจัยได้จัดทำเป็นรูปเล่มเพื่อให้ผู้ใช้งานมีความสะดวกในการใช้งาน อีกทั้งยังง่ายต่อการศึกษาค้นคว้า เพราะผู้วิจัยได้รวบรวมคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องมาอยู่ในหมวดหมู่เดียวกัน ซึ่งจะช่วยให้ผู้ใช้งานพจนานุกรมไทยศึกษา (ไทย-อังกฤษ) สามารถศึกษา และเรียนรู้คำศัพท์ที่แบ่งออกเป็นหมวดหมู่ และสามารถใช้คำศัพท์เหล่านี้ในการอธิบายข้อมูลให้กับชาวต่างประเทศ หรือแปลเอกสารจากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษได้

ขั้นตอนที่สาม : เก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคำศัพท์ในบริบทไทยศึกษานั้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ดังนี้

3.1 แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary sources)

นอกจากเอกสาร ตำรา บทความ หนังสือพิมพ์หรือเอกสารอื่นๆ ที่อยู่ในบริบทไทยศึกษาซึ่งถือเป็นแหล่งข้อมูลปฐมภูมินั้น ผู้วิจัยยังเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิประเภทอื่นๆ ดังต่อไปนี้

3.1.1 การใช้วิธีอินโทรสเปกชัน (Introspection) ทั้งของผู้วิจัยเอง และของ ผู้ให้ข้อมูล การเก็บข้อมูลด้วยวิธีอินโทรสเปกชันนั้นทำได้จากการจดบันทึกรายการคำศัพท์ในหมวดหมู่ต่างๆ ที่ได้จากการนึกคิดให้ได้มากที่สุด ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลโดยตรง (Direct introspection) ที่มาจากการนึกคิดของผู้วิจัยเอง หรือใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล เช่น ให้เขียนหรือบอกคำศัพท์ที่เกี่ยวกับกรรมวิธีการปรุงอาหาร (Cooking methods) มาให้มากที่สุด เป็นต้น ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลโดยใช้วิธีอินโทรสเปกชันแบบทางอ้อม (Indirect introspection) ทั้งนี้การเก็บข้อมูลด้วยวิธีอินโทรสเปกชันยังมีข้อบกพร่องจากประสบการณ์ที่แตกต่างกันของผู้ให้ข้อมูล เช่น ผู้ให้ข้อมูลที่ไม่ชอบทำอาหารอาจให้ข้อมูลคำศัพท์ที่เกี่ยวกับกรรมวิธีการปรุงอาหารน้อยกว่าผู้ให้ข้อมูลที่ชอบทำอาหาร เป็นต้น ทั้งนี้ผู้วิจัยจะต้องทำการตรวจสอบ และวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนต่อไป

3.1.2 การใช้คลังข้อมูลภาษา (Language corpus) คลังข้อมูลภาษาคือ ข้อมูลภาษาที่ได้จากการเก็บรวบรวมทั้งจากภาษาพูด และภาษาเขียนในปริมาณที่มากพอสำหรับการศึกษาวิเคราะห์ภาษาโดยใช้เทคโนโลยีการประมวลผลภาษาธรรมชาติด้วยโปรแกรม

คอมพิวเตอร์ ข้อมูลที่มีอยู่ในคลังภาษาทั้งภาษาพูด และภาษาเขียนนั้นอาจครอบคลุมถึงภาษาที่ใช้ในปัจจุบันหรือภาษาโบราณ ภาษาที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ ภาษากลางหรือภาษาท้องถิ่น หรืออาจเป็นข้อมูลที่เก็บเฉพาะตัวบทบางประเภท หรืองานเขียนของนักเขียนคนใดคนหนึ่งก็ได้ (วิโรจน์ อรุณมานะกุล, 2553)

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคำศัพท์นั้น ผู้วิจัยได้ใช้คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ ซึ่งเป็นเสมือนตัวแทนของภาษาไทยในปัจจุบัน คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาตินี้ ประกอบด้วยอาจารย์จากภาควิชาภาษาศาสตร์ ภาควิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาตะวันออก ภาควิชาภาษาอังกฤษ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นักวิจัยอิสระ และนักวิจัยจากบริษัทเอกชน รวมถึงสำนักพิมพ์ต่างๆ เข้าร่วมเป็นคณะทำงานหลัก คณะทำงานเหล่านี้ได้เก็บรวบรวมข้อมูลจำกัดเฉพาะภาษาเขียนจำนวนประมาณ 72 ล้านคำ (คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ, Website) ซึ่งสามารถใช้เป็นแหล่งอ้างอิง และช่วยให้ผู้วิจัยวิเคราะห์คำศัพท์ และตัดสินใจว่าจะบรรจุคำนั้นในศัพท์พจนานุกรมหรือไม่

TNC Thai National Corpus คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ
Under the Patronage of Her Royal Highness Princess Mahachakri Sirindorn

Home

Type your word (in Thai) in the textbox below

COLLOCATE (Please click for enable)

มา

MIN FREQ: 5 SEARCH RESET

L: 2 R: 2 STAT: Mutual Information

Filter

GENRE: ALL

DOMAIN: ALL

Display

Output: RAW FREQ

Sort: RELEVANCE

ภาพที่ 2 ตัวอย่างการใช้งานสืบค้นจากคลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ

(ที่มา : <http://www.arts.chula.ac.th/~ling/TNCII/>)

3.1.3 การใช้แหล่งข้อมูลจากสื่ออินเทอร์เน็ต (Internet resources)

สื่ออินเทอร์เน็ตถือเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูลคำศัพท์ เนื่องจากมีฐานข้อมูลมหาศาล ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคำศัพท์ไทยศึกษา ผู้วิจัยได้สืบค้นข้อมูลจากแหล่งอินเทอร์เน็ต

โดยวิธีการพิมพ์คำที่เป็นหัวเรื่อง (Headword) ลงไปในโปรแกรมค้นหา (Search engine) เช่น www.google.com ตัวอย่างเช่น ผู้วิจัยได้ค้นหาคำศัพท์ที่เป็นคำหัวเรื่อง ได้แก่ “ภัยธรรมชาติ” ซึ่งเมื่อได้สืบค้นต่อไปแล้ว ทำให้พบตัวอย่างของภัยธรรมชาติ ซึ่งจัดเป็นคำศัพท์รองในหมวด “ภัยธรรมชาติ” เช่น การระเบิดของภูเขาไฟ, แผ่นดินไหว, คลื่นใต้น้ำ, พายุ, อุทกภัย, ภัยแล้ง หรือทุกภัย, อัคคีภัย, ดินถล่ม, วาตภัย เป็นต้น

3.2 แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary sources) แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ ข้อมูลที่รวบรวม และเรียบเรียงขึ้นจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ โดยอาจอยู่ในรูปของการสรุประสังเขป ย่อเรื่อง ทำครรถรณี หรือจัดหมวดหมู่เพื่อให้สามารถใช้ข้อมูลได้อย่างสะดวก ในที่นี้ รวมถึง สารานุกรม และพจนานุกรมประเภทต่างๆ ด้วย ในการจัดทำศัพทานุกรมไทยศึกษา (ไทย-อังกฤษ) นี้ ผู้วิจัยได้ใช้แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่

พจนานุกรมทั้งภาษาเดียว และพจนานุกรมสองภาษา พจนานุกรมเพื่อการใช้งานโดยทั่วไป เช่น พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน และพจนานุกรมเพื่อการใช้งานเฉพาะเรื่อง เช่น พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย, พจนานุกรมศัพท์ภูมิศาสตร์, พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เป็นต้น นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจากสารานุกรมไทยฉบับเยาวชนในพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอีกด้วย

สำหรับการใช้ข้อมูลคำศัพท์จากพจนานุกรมเพื่อการใช้งานโดยทั่วไป ซึ่งส่วนใหญ่แนะนำเสนอแบบเรียงลำดับตามตัวอักษรนั้น ผู้วิจัยจะต้องแบ่งคำศัพท์ออกเป็นหมวดหมู่ในศัพทานุกรมไทยศึกษาให้ชัดเจนเสียก่อน จึงจะสามารถนำคำศัพท์ที่ได้จากพจนานุกรมหรือสารานุกรมมาใส่แยกตามหมวดหมู่ที่ได้แบ่งไว้แล้ว

ในการรวบรวมข้อมูลคำศัพท์นั้น ผู้วิจัยไม่ได้ยึดแหล่งข้อมูลจากแหล่งใดแหล่งหนึ่งเพียงอย่างเดียว เนื่องจากยังมีข้อจำกัดด้านความครบถ้วน ความถูกต้อง และความน่าเชื่อถือ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงรวบรวมข้อมูลคำศัพท์จากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย ทั้งจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ และแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ เพื่อความสมบูรณ์มากที่สุด

ขั้นตอนที่สี่ : วิเคราะห์ข้อมูล

ในการแบ่งหมวดหมู่ศัพทานุกรมไทยศึกษา (ไทย-อังกฤษ) นั้น ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์เนื้อหาของเอกสาร หนังสือ และตำราที่เกี่ยวข้องกับไทยศึกษาจำนวน 3 เล่ม ได้แก่

1. จีรชญา มณีเนตร. 2553. **ไทยศึกษาเพื่อการท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
2. เดชปดินทร์ รัตน์ปิยะภากรณ์ และคณะ. 2550. **ไทยศึกษา**. กรุงเทพฯ : ทริปป็ล เอ็ดดูเคชั่น.
3. Watcharaphan, K. 2012. **Thai Studies**. Teaching Material. Bangkok : Phranakhon Rajabhat University.

เมื่อวิเคราะห์เนื้อหาจากเอกสารหลักทั้ง 3 เล่มข้างต้นแล้ว ผู้วิจัยจึงได้แบ่งหมวดหมู่ออกเป็น 13 หมวดหมู่ตามขอบเขตเนื้อหาของไทยศึกษา ได้แก่

1. ลักษณะภูมิประเทศ (Topography)
2. สภาพอากาศ และภัยธรรมชาติ (Climate and Natural Disaster)
3. รูปรพรรณสัณฐาน และลักษณะของมนุษย์ (Appearance and Human Characteristics)
4. สังคมและการปกครองของไทย (Society and Governance in Thailand)
5. เศรษฐกิจ อาชีพ และการจ้างงาน (Economy, Occupations and Employment)
6. วัฒนธรรมและประเพณีไทย (Thai Culture and Tradition)
7. แนวคิดทางพระพุทธศาสนา (Buddhist Concept)
8. สถาปัตยกรรมไทย (Thai Architecture)
9. ทักษะศิลป์ และหัตถกรรม (Visual Art and Handicraft)
10. นาฏศิลป์ และดนตรีไทย (Thai Dancing Art and Music)
11. ภาษา และวรรณกรรมไทย (Thai Language and Literature)
12. อาหารไทย (Thai Cuisine)
13. เบ็ดเตล็ด (Miscellany)

เมื่อแบ่งหมวดหมู่ตามขอบเขตเนื้อหาของไทยศึกษาแล้ว ผู้วิจัยจึงแบ่งคำศัพท์ที่ได้รวบรวมมาออกเป็นหมวดหมู่ตามหัวข้อทั้ง 13 หัวข้อข้างต้นโดยใช้กรอบแนวคิดของทฤษฎี

วงความหมาย (Semantic Field Theory) และกรอบมโนทัศน์เดียวกัน (Concept domain) ซึ่งเป็นแนวคิดที่รวบรวมเอาคำศัพท์ที่มีความข้องเกี่ยวกับด้านความหมายมาไว้ในหมวดหมู่เดียวกัน โดยคำบอกหมวดหมู่จะเป็นคำศัพท์ที่มีความหมายกว้างครอบคลุมคำศัพท์ทั้งหมดที่อยู่ในหมวดซึ่งเรียกว่า คำศัพท์สมาชิกหมวด และภายในหมวดจะมีหมวดใหญ่หมวดย่อยลดหลั่นกันไป ความสัมพันธ์ระหว่างศัพท์บอกหมวดกับสมาชิกหมวดจะมีทั้งความสัมพันธ์แบบประเภทใหญ่-ประเภทย่อย และความสัมพันธ์แบบทั้งหมด-บางส่วน ดังตัวอย่างตารางวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างศัพท์บอกหมวดกับสมาชิกหมวดดังนี้

คำศัพท์บอกหมวด	ประเพณีไทย					
คำศัพท์ย่อยชั้นที่ 1	ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด และการเข้าสู่วัยรุ่น		ประเพณีเกี่ยวกับการเข้าสู่ผู้ใหญ่ และวัยครองเรือน		ประเพณีเกี่ยวกับความตาย	
คำศัพท์ย่อยชั้นที่ 2	พิธีทำขวัญวัน	พิธีมงคลโกนจุก	พิธีมงคลสมรส	พิธีมงคลอุปสมบท	งานศพ	ความเชื่อที่เกี่ยวกับความตาย
คำศัพท์ย่อยชั้นที่ 3	- เบาลูก - การคลอดบุตร - ฯลฯ	- ขวัญ - แก้วเคล็ด - ฯลฯ	- สินสอด - รดน้ำสังข์ - การหมั้น - เรือนหอ - ฯลฯ	- เครื่องอัฐบริขาร - คำขอบวช - ศีล - ฯลฯ	- บังสุกุล - ดอกไม้จันทน์ - เมรุ - พวงหรีด - ฯลฯ	- นกแสก - พญายม - ชาติน้ำ - ฯลฯ

ตารางที่ 1 : ความสัมพันธ์ระหว่างคำศัพท์บอกหมวดกับสมาชิกหมวด

เมื่อจัดคำศัพท์ออกเป็นหมวดหมู่ตามกรอบแนวคิดทฤษฎีวงความหมายแล้ว ผู้วิจัยก็จะทำการหาความหมายเทียบเคียงของคำศัพท์จากภาษาไทยซึ่งเป็นภาษาต้นฉบับไปสู่ภาษาเป้าหมาย คือ ภาษาอังกฤษ

ขั้นตอนที่ห้า : หาความหมายเทียบเคียง

ในการจัดทำคำพจนานุกรมสองภาษานั้น ผู้วิจัยตระหนักดีถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ซึ่งแต่ละวัฒนธรรมส่งผลต่อการสร้างคำศัพท์ กล่าวคือ ในภาษาไทยจะมีคำศัพท์ที่ไม่ปรากฏในภาษาอังกฤษ และในภาษาอังกฤษก็มีคำศัพท์ที่ไม่ปรากฏในภาษาไทยด้วยเช่นกัน ตัวอย่างเช่น ในภาษาไทยมีคำว่า “ไหว้” และ “กราบ” ซึ่งภาษาอังกฤษไม่มีคำศัพท์เรียกกิจกรรมการทั้ง 2 ลักษณะนี้ เนื่องจาก การแสดงความเคารพด้วยการไหว้

และการกราบสามารถพบได้เฉพาะในวัฒนธรรมไทยเท่านั้น และไม่ปรากฏวัฒนธรรมการไหว้ และการกราบของชนชาติที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาแม่ในทางกลับกันในภาษาอังกฤษมีคำที่เรียกขนมประเภทหนึ่งว่า cookie หรือ biscuit ซึ่งภาษาไทยไม่มีคำศัพท์เรียกขนมลักษณะนี้ ทั้งนี้เนื่องจากอาหารถือเป็นวัฒนธรรมเฉพาะของแต่ละกลุ่มชน

ในการจัดทำพจนานุกรมไทยศึกษา (ไทย-อังกฤษ) ซึ่งเป็นพจนานุกรมสองภาษานั้น คำศัพท์ในภาษาไทย และ ภาษาอังกฤษจะต้องมีความสัมพันธ์กันทั้งในเชิงความหมาย (Semantic equivalence) และการใช้งาน (Pragmatic equivalence) ในกรณีที่ทั้งสองภาษามีคำศัพท์ที่มีความหมายตรงกันทั้งหมด (Full equivalence) ผู้วิจัยก็จะนำคำศัพท์มาเทียบกัน คำศัพท์ที่นำมาเทียบเรียกว่า คำศัพท์เทียบ (Equivalent) เช่น ช้าง = elephant, กรรไกร = scissors เป็นต้น

ในกรณีที่คำในภาษาไทยไม่มีคำศัพท์เทียบในภาษาอังกฤษ (Zero equivalence) ผู้วิจัยจะใช้วิธีการดังนี้

1.1 วิธีทับศัพท์ (Transliteration)

วิธีทับศัพท์ คือ การเขียนทับศัพท์ภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษโดยวิธีถ่ายเสียงตามประกาศราชบัณฑิตยสถานเรื่อง หลักเกณฑ์การถอดอักษรไทยเป็นอักษรโรมันแบบถ่ายเสียง ประกาศ ณ วันที่ 11 มกราคม พ.ศ.2542 เช่น เทศกาลลอยกระทง = Loy Krathong festival, นางนพมาศ = Nang Nopphamas, ประเพณีปอยส่างลอง = Poy Sang Long festival, ประเพณียี่เป็ง = Yee Peng festival, หัวโขน = Khon mask เป็นต้น ซึ่งจากตัวอย่างดังกล่าวจะเห็นได้ว่าวิธีทับศัพท์นั้นมักใช้ในกรณีที่คำในภาษาไทยเป็นคำที่เป็นชื่อเฉพาะ (Proper noun)

1.2 วิธีอธิบายศัพท์ (Explanatory equivalence)

ด้วยความแตกต่างทางวิถีชีวิต และวัฒนธรรม จึงทำให้ไม่สามารถหาคำเทียบในภาษาอังกฤษให้ตรงตามความหมายของคำในภาษาไทยได้ ผู้วิจัยจึงใช้วิธีอธิบายศัพท์ เช่น

- กระติบ, กะตึบ = bamboo container for holding cooked glutinous rice
- กระบวย = big spoon with long handle
- บายศรี = cooked rice topped with the boiled egg used as offering

พระอุปัชฌาย์ = monk who officiates at an ordination ceremony

เถ้าแก่ = well respected person who plays the role of a go-between

in asking the hand of someone's daughter to be married to someone's son

การนำเสนอข้อมูล

เมื่อเสร็จสิ้นขั้นตอนการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูล ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. ส่วนประกอบหลักหรือโครงสร้างระดับเมกะ (Megastructure)

1.1 รายการคำศัพท์ (Lemma list)

รายการคำศัพท์ ถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของการจัดทำพจนานุกรมทุกประเภท เพราะถ้าหากพจนานุกรมไม่ปรากฏรายการคำศัพท์ ก็ไม่อาจเรียกว่าเป็นพจนานุกรมได้ ในศัพทพจนานุกรมไทยศึกษา (ไทย-อังกฤษ) นั้น ผู้วิจัย ได้นำเสนอรายการคำศัพท์ลงบนหน้ากระดาษขนาด A4 โดยแบ่งคำศัพท์ออกเป็นสองแถว และมีเส้นกั้นตรงกลางระหว่างแถว รายการคำศัพท์ภาษาไทย ซึ่งเป็นภาษาต้นฉบับจะอยู่ด้านซ้ายมือ ส่วนคำศัพท์เทียบเคียงในภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นภาษาเป้าหมายจะอยู่ด้านขวามือ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

รูปพรรณสัณฐาน และ ลักษณะของมนุษย์

(Appearance and Human Characteristics)

I. ส่วนต่างๆ ของร่างกาย

(Parts of the Body)

1.1. ใบหน้า (Visage)

กราม, ซากกรโกร	jaw
กระดูกซากกรโกร	jawbones
กรามแข็งแรง	firm/ strong jaw
กรามค้ำ, ซากกรโกรค้ำ	dislocated jaw, jaw dislocation
กรามค้ำด้วยความตกตะลึง	jaw-dropping
กรามที่กัดกันแน่น	clenched/ set jaw
กรามบน, ซากกรโกรบน	top/ upper jaw

แก้มตอบ	gaunt/ hollow/ sunken/ thin cheek
แก้มตู่, แก้มเป็นพวง	bulging/ chipmunk cheek
แก้มที่มีคราบน้ำตา	tear-stained/ wet cheek
แก้มที่มีเครา, แก้มที่ยังไม่ได้โกนหนวดเครา	unshaven cheek
ออก	
แก้มป่อง, แก้มยู่ย, แก้มเยอะ, แก้มอูม	chubby/ plump/ puffy cheek
แก้มย้อย	jowl
แก้มเรียบเนียน	smooth cheek
แก้มห้อยยาน	flabby cheek
ประแป้งที่แก้ม	to dab powder on one's cheek

ภาพที่ 3 ตัวอย่างการนำเสนอคำศัพท์ในศัพทพจนานุกรมไทยศึกษา (ไทย-อังกฤษ)

1.2 คำนำ (Preface)

คำนำถือเป็นส่วนประกอบที่สำคัญที่จะช่วยให้ผู้ใช้งานได้ทราบวัตถุประสงค์ของพจนานุกรม กลุ่มเป้าหมาย รูปแบบ รวมถึงขอบข่ายในการใช้งาน อีกทั้งคำนำยังเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้ที่กำลังเลือกซื้อพจนานุกรมมีข้อมูลในการตัดสินใจอีกด้วย ซึ่งในการจัดทำพจนานุกรมไทยศึกษา (ไทย-อังกฤษ) นั้น ผู้วิจัยได้เขียนคำนำเพื่อบอกให้ผู้ใช้งานทราบถึงรายละเอียดพื้นฐานต่างๆ เช่น วัตถุประสงค์ในการจัดทำ รวมถึงประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ เป็นต้น

1.3 คู่มือการใช้งาน (User's guide)

คู่มือการใช้งานพจนานุกรมเป็นส่วนประกอบสำคัญที่ขาดไม่ได้ในการจัดทำพจนานุกรม เนื่องจากจะเป็นการอธิบายวิธีการใช้งาน สัญลักษณ์ ตัวอย่าง วิธีการอ่านสัทอักษรที่ปรากฏในพจนานุกรม เพื่อให้ผู้ใช้งานสามารถใช้พจนานุกรมได้อย่างถูกต้อง และบรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดทำ ซึ่งในการจัดทำพจนานุกรมไทยศึกษา (ไทย-อังกฤษ) นั้น ผู้วิจัยได้จัดทำคู่มือการใช้งานเพื่อให้ผู้ใช้งานทราบเกี่ยวกับการเรียงลำดับคำ สัญลักษณ์ และตัวอย่าง รวมถึง การให้คำปรากฏร่วมจำเพาะที่ปรากฏในพจนานุกรม

2. ส่วนประกอบมหภาคหรือโครงสร้างระดับใหญ่ (Macrostructure)

2.1 การเรียงลำดับคำ (Alphabetization)

คำศัพท์ในพจนานุกรมไทยศึกษา (ไทย-อังกฤษ) ฉบับนี้ถูกจัดเรียงไว้เป็นหมวดหมู่ตามหัวข้อเรื่องที่เกี่ยวข้องกับไทยศึกษาจำนวน 13 หมวด ในแต่ละหมวดจะประกอบไปด้วยคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อเรื่องนั้นๆ ในบางหมวดจะมีการแบ่งเป็นหมวดหมู่ย่อยๆ โดยคำศัพท์ที่ปรากฏในหมวดหมู่ย่อยๆ นั้น จะจัดเรียงตามลำดับพยัญชนะ จากนั้นจัดเรียงตามลำดับสระ และท้ายสุดเรียงตามลำดับวรรณยุกต์

อนึ่ง คำในบางหมวดหมู่อาจมีการเรียงตามความนิยม หรือเรียงตามลำดับของการใช้คำดังกล่าว โดยไม่ได้เรียงตามลำดับตัวอักษร เช่น ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ตามลำดับของอริยสัจ 4 เป็นต้น โดยในการเรียงลำดับคำศัพท์ที่ปรากฏในพจนานุกรมไทยศึกษา (ไทย-อังกฤษ) นั้น จะพบทั้งการเรียงลำดับตามตัวอักษร และการเรียงลำดับตามความนิยมหรือเรียงลำดับของการใช้คำ ซึ่ง Svensén (2009 : 374) เรียกว่า เป็นการเรียงลำดับตัวอักษรในส่วนประกอบมหภาคแบบไม่เข้มงวด (Non-strict-alphabetical macrostructure)

3. ส่วนประกอบจุลภาคหรือโครงสร้างระดับย่อย (Microstructure)

ส่วนประกอบจุลภาค ได้แก่ ข้อบ่งชี้ (Indications) ที่ปรากฏในรายการคำศัพท์ เช่น คำบอกประเภททางไวยากรณ์ ตัวอักษรย่อ สัทอักษร สัญลักษณ์ หรือ คำปรากฏร่วมจำเพาะ เป็นต้น ซึ่งส่วนประกอบจุลภาคเหล่านี้จะแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับการออกแบบของผู้จัดทำพจนานุกรม ในการนำเสนอศัพท์พจนานุกรมไทยศึกษา (ไทย-อังกฤษ) ผู้วิจัยได้ใช้ สัญลักษณ์ ตัวย่อ และคำปรากฏร่วมจำเพาะ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 สัญลักษณ์ต่างๆ (Symbols)

3.1.1 / (ทับ) เป็นสัญลักษณ์ใช้เพื่อแสดงว่า คำศัพท์ที่อยู่ข้างหน้า และข้างหลังเครื่องหมายนี้ สามารถใช้แทนที่กันได้ ตัวอย่างเช่น

กระแสน้ำเชี่ยวกราก *fast-flowing/ powerful/ strong/ swift/ treacherous current*

หมายความว่า ผู้ใช้พจนานุกรมสามารถเลือกใช้คำคุณศัพท์ *fast-flowing, powerful, strong, swift* หรือ *treacherous* ตัวใดตัวหนึ่งเพื่อขยายคำนาม *current*

3.1.2 , (จุลภาค) ใช้เพื่อแสดงว่า คำศัพท์ที่อยู่ข้างหน้า และหลังเครื่องหมายนี้เป็นคำพ้องความหมายกัน ตัวอย่างเช่น

โฉมหน้า *appearance, figure, features, visage*

3.1.3 ( ) (วงเล็บ) ใช้เพื่อ

3.1.3.1. ขยายความ โดยผู้ใช้งานพจนานุกรมจะใช้คำหรือข้อความที่อยู่ในเครื่องหมายวงเล็บหรือละไว้ก็ได้ ตัวอย่างเช่น

ยิ้มสยาม *Siamese smile (which is found on the face of a typical Thai)*

ฝ่าเท้า *sole (of the foot)*

3.1.3.2. อธิบายสาเหตุ ตัวอย่างเช่น

ท้องคืดท้องแข็ง *strained belly (due to uncontrollable laughter)*

3.1.3.3. บอกข้อมูลทางไวยากรณ์ ตัวอย่างเช่น

เท้า, ตีน *foot, feet (pl.)*

3.1.4 - (ยัติภังค์) ใช้เพื่อแสดงรายการคำศัพท์ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งคำศัพท์เหล่านั้นแสดงความสัมพันธ์ทางความหมายกับคำศัพท์ที่เป็นคำศัพท์หัวเรื่อง เช่น คำศัพท์ในหมวดย่อยที่เกี่ยวกับเทศกาลลอยกระทง มีคำศัพท์ในหมวดตรงลงมาคือ กระทง และคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับกระทง จะถูกนำเสนอเป็นรายการโดยใช้เครื่องหมาย-

เทศกาลลอยกระทง Loy Krathong festival

กระทง lotus-shaped vessel

- กะลามะพร้าว	coconut shells
- ขนมปัง	bread
- เงินเหรียญ	coins
- ชิ้นส่วนของลำต้นของต้นกล้วย	a slice of the trunk of a banana tree
- ดอกไม้	flower
- ทำให้แม่น้ำเน่าเสีย	to pollute the river
- เทียน	candle
- ธูปสามดอก	three incense sticks
- ใบตอง	banana leaves
- โฟม	styrofoam
- เน่าเปื่อย, ย่อยสลาย	to decompose
- ย่อยสลายได้ตามธรรมชาติ	biodegradable

3.2 อักษรย่อ (Abbreviation)

อักษรย่อที่พบในศัพทานุกรมไทยศึกษา (ไทย-อังกฤษ) ได้แก่
pl. = plural หมายถึง คำนามคำนั้นเป็นคำนามพหูพจน์

ในศัพทานุกรมไทยศึกษาที่ได้จัดทำขึ้นนี้ ผู้วิจัยทำไม่ได้ให้คำบอกประเภททางไวยากรณ์ให้กับคำศัพท์เทียบเคียงในภาษาอังกฤษ เช่น คำนาม (n.), คำคุณศัพท์ (adj.) เป็นต้น เนื่องจากในศัพทานุกรมไทยศึกษาที่จัดทำขึ้นนี้บรรจุทั้งคำศัพท์ที่เป็นคำศัพท์คำเดียวโดดๆ และกลุ่มคำศัพท์ หากระบุคำบอกประเภททางไวยากรณ์ให้กับคำศัพท์ทุกคำก็จะทำให้เปลืองเนื้อที่ไม่สวยงาม และทำให้ต้นทุนในการจัดพิมพ์เพิ่มสูงขึ้นอีกด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ประทัด firecracker (n.)

คำว่าประทัดเป็นคำศัพท์คำเดียว สามารถให้คำบอกประเภททางไวยากรณ์ได้ แต่หากเป็นกลุ่มคำศัพท์ การให้คำบอกประเภททางไวยากรณ์ให้กับคำศัพท์ทุกคำที่ปรากฏก็จะทำให้ผู้ใช้งานสับสนกับคำบอกประเภททางไวยากรณ์ดังกล่าว และยังทำให้เกิดความไม่สวยงามในการนำเสนอ ดังตัวอย่าง

กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติผู้ล่วงลับ to pour (v.) ceremonial (adj.) water as a sign of dedication (n.) of merit (n.) to the departed (n.)

อนึ่ง ในการจัดทำศัพทานุกรมไทยศึกษา (ไทย-อังกฤษ) นี้ ผู้จัดทำได้จัดทำขึ้นเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อนักศึกษา ผู้สนใจทั่วไปรวมถึง ผู้ที่ประกอบอาชีพในด้านการให้ข้อมูลเกี่ยวกับประเทศไทยให้แก่นักท่องเที่ยวต่างชาติซึ่งกลุ่มผู้ใช้งานดังกล่าวมีความรู้ภาษาอังกฤษพื้นฐานเพียงพออยู่แล้ว การให้คำบอกประเภททางไวยากรณ์จึงไม่จำเป็นในการใช้งานศัพทานุกรมไทยศึกษา (ไทย-อังกฤษ) ฉบับนี้

3.3 คำปรากฏร่วมจำเพาะ (Collocation)

ในศัพทานุกรมไทยศึกษาฉบับนี้ ผู้จัดทำได้ให้คำปรากฏร่วมของคำศัพท์ในภาษาไทย เพื่อให้ผู้ใช้งานได้เรียนรู้คำศัพท์ และเพื่อให้ง่ายต่อการนำไปใช้งาน รวมถึงง่ายต่อการจดจำคำศัพท์ ตัวอย่างเช่น คำว่า “กระเป๋า” ผู้จัดทำได้รวบรวมคำที่สามารถปรากฏร่วมกับคำว่า “กระเป๋า” ไว้ โดยใช้วิธีการย่อหน้าจากคำหลัก ตัวอย่างเช่น

กระเป๋า	bag
กระเป๋าคลัทช์	clutch bag
กระเป๋าเงิน, กระเป๋าตังค์	wallet, purse
กระเป๋าเดินทาง	traveling bag
กระเป๋าถือ	handbag
กระเป๋าเป้	backpack, rucksack
กระเป๋าย่อม	cloth bag
กระเป๋าสะพายข้าง	shoulder bag
กระเป๋าเสื้อผ้า	suitcase, trunk

กระเป๋าเสื้อหรือกางเกง
กระเป๋าใส่เศษสตางค์
กระเป๋าหิ้วเดินทาง
กระเป๋าเอกสาร
สะพายกระเป๋า

pocket
coin purse
overnight bag, travelling bag
portfolio, briefcase
to carry a bag on one's shoulder

สรุป

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary research) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับไทยศึกษาเป็นหมวดหมู่จำนวน 13 หมวดหมู่เพื่อสะดวกและง่ายต่อการศึกษาค้นคว้า และการใช้งาน และเพื่อแก้ปัญหาและข้อจำกัดด้านการเลือกใช้คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องในบริบทไทยศึกษา

ในการจัดทำศัพทานุกรมไทยศึกษา (ไทย-อังกฤษ) ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มผู้ใช้งานศัพทานุกรมไทยศึกษา (ไทย-อังกฤษ) ได้แก่ นักเรียน นักศึกษา และผู้ที่ประกอบอาชีพด้านการบริการ เช่น มัคคุเทศก์ พนักงานโรงแรม รวมถึงผู้สนใจทั่วไป ซึ่งการกำหนด วิเคราะห์ และความคาดหวังของกลุ่มผู้ใช้งานเหล่านี้จะเป็นตัวกำหนดวิธีการนำเสนอข้อมูลว่าจะไปในรูปแบบใด

เมื่อกำหนดกลุ่มผู้ใช้งานศัพทานุกรมไทยศึกษา (ไทย-อังกฤษ) แล้วผู้วิจัยจึงได้ศึกษารายละเอียดในการจัดทำรายการคำศัพท์ และศึกษาตัวอย่างของศัพทานุกรม ปทานุกรม และพจนานุกรมประเภทต่างๆ ที่เคยจัดทำมาแล้ว และกำหนดให้ภาษาไทยเป็นภาษาต้นฉบับ โดยมีภาษาอังกฤษเป็นภาษาเป้าหมาย ซึ่งในขั้นวางแผนการจัดทำศัพทานุกรมนี้ นอกจากปัจจัยด้านผู้ใช้งานศัพทานุกรม เนื้อหา และภาษาแล้ว ผู้วิจัยยังต้องคำนึงถึงปัจจัยอื่นๆ ประกอบด้วย เช่น ปัจจัยด้านระยะเวลา ปัจจัยด้านขนาด และปริมาณคำศัพท์ของศัพทานุกรมที่จะนำเสนอ รวมถึงปัจจัยด้านสื่อหรือรูปแบบในการนำเสนอ

ด้านเนื้อหาของศัพทานุกรมซึ่งได้กำหนดให้อยู่ในบริบทของไทยศึกษานั้น ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลคำศัพท์จากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย ทั้งจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ ซึ่งใช้วิธีอันตรวินิจ การใช้คลังข้อมูลภาษา และการใช้แหล่งข้อมูลจากสื่ออินเทอร์เน็ต รวมถึง แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ซึ่งได้แก่ ปทานุกรม พจนานุกรม และสารานุกรมซึ่งมีผู้ที่ได้จัดทำมาแล้วก่อนหน้านี้

ในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อจัดหมวดหมู่คำศัพท์นั้น ผู้วิจัยได้แบ่งหมวดหมู่ออกเป็น 13 หมวดหมู่ ตามเนื้อหาของไทยศึกษาจากเอกสาร หนังสือ และตำรา หลักการจัดกลุ่มคำศัพท์นั้น ผู้วิจัยยึดกรอบแนวคิดของทฤษฎีวงความหมาย และกรอบมโนทัศน์เดียวกัน ซึ่งเป็นแนวคิดที่รวบรวมเอาคำศัพท์ที่มีความข้องเกี่ยวกับในด้านความหมายมาจัดไว้ในหมวดหมู่เดียวกัน โดยคาบอกรวมหมวดหมู่นั้นจะเป็นคำศัพท์ที่มีความหมายกว้าง ครอบคลุมคำศัพท์ที่เป็นสมาชิกในหมวดนั้นๆ ในแต่ละหมวดจะแบ่งออกเป็นหมวดใหญ่ และหมวดย่อยๆ ลดหลั่นกันไป ซึ่งความสัมพันธ์

ระหว่างคำศัพท์บอกหมวดกับสมาชิกหมวดนั้นจะเป็นความสัมพันธ์สองรูปแบบ ได้แก่ ความสัมพันธ์ประเภทใหญ่-ประเภทย่อย และความสัมพันธ์แบบทั้งหมด-บางส่วน

ศัพทานุกรมไทยศึกษา (ไทย-อังกฤษ) ฉบับนี้ เป็นศัพทานุกรมสองภาษา ในการให้ความหมายเทียบเคียงเป็นภาษาอังกฤษซึ่งเป็นภาษาเป้าหมายนั้นย่อมก่อให้เกิดปัญหา เนื่องจากความแตกต่างทางวัฒนธรรม ในกรณีที่ไม่สามารถหาความหมายเทียบเคียงเป็นภาษาอังกฤษให้ใกล้เคียงกับความหมายในภาษาไทยได้นั้น ผู้วิจัยจะใช้วิธีทับศัพท์ และวิธีอธิบายศัพท์เพื่อเป็นการแก้ปัญหาในการเรียนภาษาต่างประเทศ นอกจากนี้ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้ระบบเสียง และหลักเกณฑ์ไวยากรณ์แล้ว การเรียนรู้คำศัพท์ก็เป็นสิ่งที่จำเป็น และสำคัญต่อการเรียนภาษาต่างประเทศ เนื่องจากคำศัพท์เป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยเอื้อต่อการฝึกทักษะการพูด การฟัง การอ่าน และการเขียน นอกจากนี้การเรียนรู้คำศัพท์ยังเป็นประโยชน์ต่อการใช้ภาษาต่างประเทศในการสื่อสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภาษาอังกฤษในบริบทไทยศึกษา ซึ่งผู้ถ่ายทอดจำเป็นต้องมีความรู้ด้านคำศัพท์ที่เกี่ยวกับขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่รวมถึงมรดกทางภูมิปัญญาของไทย โดยเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะช่วยในการถ่ายทอด และนำเสนอข้อมูลในบริบทไทยศึกษาให้ชาวต่างชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ได้แก่ พจนานุกรมที่เก็บรวบรวมคำศัพท์ที่เป็นระบบ สะดวกต่อการใช้งาน ทั้งนี้รูปแบบในการนำเสนอศัพทานุกรม ปทานุกรม หรือพจนานุกรมแต่ละฉบับมีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับกลุ่มผู้ใช้งาน เนื้อหา ระยะเวลา ต้นทุนในการจัดทำ รวมถึงปัจจัยในด้านอื่นๆ อีกหลายประการ แต่จะมีส่วนประกอบหลักที่พจนานุกรมทุกฉบับจำเป็นต้องมี ได้แก่ รายการคำศัพท์ คำนำ และคู่มือการใช้งาน ซึ่งในศัพทานุกรมไทยศึกษา (ไทย-อังกฤษ) ที่ผู้วิจัยได้จัดทำขึ้นนั้น มีส่วนประกอบต่างๆ เหล่านี้อยู่ด้วยแล้ว และในการนำเสนอคำศัพท์ในบริบทไทยศึกษาโดยแบ่งออกเป็นหมวดหมู่ที่เน้นยึดตามแนวคิดการจดจำคำศัพท์จากบริบทที่มีความหมายโดยใช้หลักการจัดหมวดหมู่คำศัพท์ที่เน้นความสัมพันธ์เชิงความหมายระหว่างคำศัพท์ซึ่งเรียกว่าทฤษฎีวงความหมายซึ่งจะช่วยให้ผู้ใช้งานสะดวกในการค้นหาคำศัพท์ตามหัวเรื่องที่ผู้ใช้งานสนใจ รวมถึงยังเป็นการแก้ปัญหา และข้อจำกัดด้านการเลือกใช้คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องในบริบทไทยศึกษาได้ดีกว่าพจนานุกรมทั่วไปที่มีการเรียงลำดับคำศัพท์ตามตัวอักษร และไม่ได้มีการจัดกลุ่มคำศัพท์ออกเป็นหมวดหมู่ตามหัวเรื่อง

ข้อเสนอแนะ

1. สำหรับผู้ใช้งานศัพทานุกรมไทยศึกษา

1.1 การใช้พจนานุกรมเป็นสิ่งสำคัญ และเป็นกลวิธีอย่างหนึ่งในการเรียนรู้คำศัพท์ใหม่ ศัพทานุกรมไทยศึกษา (ไทย-อังกฤษ) ฉบับนี้ เป็นศัพทานุกรมที่แบ่งคำศัพท์เป็นหมวดหมู่ในบริบทไทยศึกษาโดยใช้ทฤษฎีวงความหมาย ผู้ใช้งานสามารถค้นหาคำศัพท์ในหมวดที่สนใจหรือต้องการใช้งานก็จะพบรายการคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องในหมวดหมู่นั้น ผู้ใช้งานสามารถเลือกใช้หรือเรียนรู้คำศัพท์ได้จากรายการคำศัพท์นั้น ทั้งนี้ หากใช้ศัพทานุกรมไทยศึกษา (ไทย-อังกฤษ) ควบคู่กับพจนานุกรมฉบับอื่นๆ ก็จะช่วยให้ผู้ใช้งานได้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับประเภทของคำศัพท์การออกเสียง และตัวอย่างการใช้งานคำศัพท์จากประโยค เป็นต้น

1.2 ผู้ใช้งานศัพทานุกรมไทยศึกษา (ไทย-อังกฤษ) ควรหาโอกาสสนทนาพูดคุยกับชาวต่างประเทศเพื่อเป็นการฝึกใช้คำศัพท์ในสถานการณ์จริง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ด้วยข้อจำกัดด้านระยะเวลาทำให้ผู้วิจัยไม่สามารถจัดทำดัชนีคำศัพท์ได้ทันก่อนกำหนดส่งรายงานวิจัยที่ได้ทำสัญญาไว้กับสถาบันวิจัย เนื่องจาก การทำดัชนีนั้นเป็นงานที่ต้องอาศัยความละเอียด และระยะเวลามาก ดังนั้น ควรมีการจัดทำดัชนีคำศัพท์ในท้ายเล่ม ศัพทานุกรมเพื่อให้ผู้ใช้งานสามารถค้นหาคำศัพท์ได้สะดวกมากยิ่งขึ้น

2.2 ควรมีการวิจัยเพื่อวัดประสิทธิภาพของศัพทานุกรมที่ได้จัดทำขึ้น โดยอาจทำการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ของการสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษในบริบทไทยศึกษาระหว่างกลุ่มผู้เรียนที่ใช้ศัพทานุกรมไทยศึกษา (ไทย-อังกฤษ) กับกลุ่มผู้เรียนที่ใช้พจนานุกรมฉบับปกติ

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ. (2551). Thai National Corpus คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ. [http : //www.arts.chula.ac.th/~ling/TNCII/](http://www.arts.chula.ac.th/~ling/TNCII/). 5 ตุลาคม
- ฐิรชญา มณีเนตร. (2553). **ไทยศึกษาเพื่อการท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์. เดชบดินทร์
- รัตน์ปิยะภากรณ์ และคณะ. (2550). **ไทยศึกษา**. กรุงเทพฯ : ทริปเพิ้ล เอ็ดดูเคชั่น.
- พรพิมล ผลินกุล และกนกอร ตระกูลทวีคูณ. (2555). **พจนานุกรมยุคดิจิทัล**. กรุงเทพฯ : สำนักงาน
- พัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.).
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). **ประกาศราชบัณฑิตยสถานเรื่อง หลักเกณฑ์การถอดอักษรไทย**
- เป็นอักษรโรมันแบบถ่ายเสียง**. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.
- วิโรจน์ อรุณมานะกุล. (2553). **ภาษาศาสตร์คลังข้อมูล : หลักการ และการใช้**. กรุงเทพฯ :
- โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ

- Decarrico, J.S. (2001). “Vocabulary Learning and Teaching” in **Teaching English as a Second or Foreign Language**. 3rd ed. USA : Heinle & Heinle.
- EF Educational First. (2015, October 12). EF EPI : EF English Proficiency Index. Retrieved from [http : //www.ef.com/epi](http://www.ef.com/epi).
- Gutting, G. (2005). **Foucault : A Very Short Introduction**, UK : Oxford.
- Harmer, J. (1991). **The Practice of English Language Teaching**. New York : Longman.
- Metamedia technology. (2016). Retrieved from <Http//dic.longdo.com>. Bangkok.
- Paisart, W. (2004). **An Investigation of Dictionary Use to Facilitate Reading Comprehension**. Thesis submitted for the Degree of Master of Arts, Applied linguistic, School of Liberal Arts, King Mongkut’s University of Technology Thonburi.
- Scrivener, J. (2005). **Learning English**. UK : Macmillan.

- Svensén, B. (2009). **A Handbook of Lexicography : The Theory and Practice of Dictionary-Making**. UK : Cambridge University Press.
- Thornbury, S. (2004). **How to Teach Vocabulary**. Malaysia : Pearson Education Limited.
- Watcharaphan, K. (2012). **Thai Studies**. Teaching Material. Bangkok : Phranakhon Rajabhat University.
- Yang, W. and Dai, W. (2011). “Rote Memorization of Vocabulary and Vocabulary Development” in **English Language Teaching. Vol.4** (pp.61-64). Canadian Center of Science and Education.

การสำรวจการรับรู้ของนักศึกษาที่มีต่อกิจกรรม
การฟังโดยครูผู้สอนเปรียบเทียบกับกิจกรรม
การฟังโดยใช้ซีดีเพื่อพัฒนาทักษะ
การฟังเพื่อความเข้าใจ

Survey on Students' Perception
of Teacher-Conducted Activities Versus
Listening Activities Using CDs to
Improve Listening Comprehension

*Surattana Moolngoen*¹

---

¹ อาจารย์ประจำ ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการรับรู้ของนักศึกษาที่มีต่อกิจกรรมการฟังในวิชาภาษาอังกฤษโดยครูผู้สอนเปรียบเทียบกับกิจกรรมการฟังโดยใช้ซีดีเพื่อพัฒนาทักษะการฟังเพื่อความเข้าใจ นักวิจัยประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงสำรวจกับนักศึกษาโดยการแจกแบบสำรวจแก่นักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยรามคำแหง จำนวน 120 คน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงให้เห็นถึงความพึงพอใจต่อกิจกรรมการฟังที่นำโดยครูผู้สอน ซึ่งส่งผลต่อพัฒนาการด้านการฟังเพื่อความเข้าใจ ความมั่นใจในตนเอง ทักษะคิดต่อการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ เนื่องจากครูผู้สอนพูดช้ากว่าเสียงพูดจากซีดี และการออกเสียงของครูผู้สอนง่ายต่อการเข้าใจ อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าผู้เรียนจะชื่นชอบกิจกรรมการฟังที่นำโดยครูผู้สอนมากกว่ากิจกรรมการฟังโดยใช้ซีดี การออกเสียงของผู้สอนต้องคล้ายกับการออกเสียงของเจ้าของภาษา จึงทำให้ผู้เรียนให้ความสนใจต่อการออกเสียงของผู้สอนระหว่างการทำกิจกรรม นอกจากนี้ ผู้เรียนยังให้ความเห็นเพิ่มเติมว่านอกจากการใช้กิจกรรมการฟังที่นำโดยครูผู้สอนเพียงอย่างเดียว ผู้สอนควรใช้ซีดีเป็นเครื่องมือเสริมในการสอนเพื่อทำให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ และน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: กิจกรรมโดยครูผู้สอน ซีดี ทักษะการฟังเพื่อความเข้าใจ กิจกรรมการฟัง

Abstract

This research aimed at examining students' perceptions of teacher-conducted activities compared with listening activities using CDs to improve their listening comprehension. A survey study was carried out in Ramkhamhaeng University with 120 Thai undergraduate students. Data were collected from students through questionnaires. The results revealed significant difference in the respondents' perceptions in favor of teacher-conducted activities. Students showed more preference for teacher-conducted activities which had a great impact on the development of their listening comprehension, self-confidence, comfortability, attitude towards language learning. The teacher-conducted listening activities made the best lessons as the teacher spoke at a slower rate than the speaker speaking on the CD, and also the teacher's familiar pronunciation made it easier to understand English. However, although the students preferred teachers over CDs, the teacher's pronunciation must be native-like, so they pay attention to the teacher's pronunciation during the activities. More importantly, instead of conducting only teacher-conducted listening activities, it is suggested that CDs be used as a teaching supplement which makes instructions more effective and interesting.

Keywords: teacher-conducted activities, CD, listening comprehension, listening activities

Introduction

A common occurrence in any language classroom is the use of the teacher's voice for audio input. The teacher speaks to the class for numerous reasons : to teach a lesson, to answer questions, to provide feedback, to manage the class, to discipline, etc. While input via the teacher's voice is a necessary element of any language classroom, the researcher began to question its effectiveness in facilitating listening comprehension when compared to other forms of authentic media. For instance, when students are faced with a listening exercise, do they respond better to the sound of the teacher's voice or to the sound of some other type of media? This information would be of great value to all educators, especially those in the foreign language classroom. Knowing what best activates students' listening comprehension is beneficial to both the students and the teacher. Listening activities are often stressful and intimidating for foreign language students; therefore, calming the nerves of students, in any capacity, so that they can be more confident and at ease when presented with a listening exercise, would be highly welcomed.

During the preliminary research, the researcher found a lot of information about preferred listening strategies and techniques. However, there was a gap in the information with regard to the impact of listening, almost exclusively, to a teacher versus listening to another type of media. This information gap on the subject has sparked the researcher's professional curiosity, so decided to pursue researching this aspect. Hopefully findings from this study will contribute to this deficiency by providing language teachers with the appropriate information about teaching listening comprehension. If the findings show that the teacher's voice is the most effective, then teachers may modify their plans accordingly. On the other hand, if another type of media is found to be more effective, teachers may spend less time talking in class while providing students with authentic media

sources. Overall, the researcher investigated the question : Are Teacher-Conducted Listening Activities or Those Using Pre-Recorded CD-ROMs More Beneficial to Students' Listening Comprehension?

Literature Review

In past decades, many researchers have been investigating ways to improve language learners' listening comprehension using multimedia, and with the advance of computer multimedia technology, some studies have investigated the impact of using a computer-based multimedia environment on the listening comprehension performance of ESL and EFL learners. According to much of the research, using multimedia (e.g., video, CD) in language teaching classes is an effective method to enhance listening comprehension (Rubin, 1994). Providing multimedia support can serve as a critical language-teaching tool if such multimedia is carefully selected to fit the teaching context (Rubin, 1990). For example, Brett (1998) compared learners' comprehension success rate when using three different media : 1.) audio cassette, 2.) video cassette, and 3.) multimedia computer CD-ROM, containing audio, video, and text. Forty-three ESL students were recruited to take a listening comprehension test during which time they were randomly divided and asked to complete the test using two different types of media. For the audio and video tests, a paper-based worksheet containing task instructions was given to the students. However, when taking the test using the multimedia CD-ROM, all tasks were delivered and completed on-screen. After finishing the tests, the students were asked to complete a questionnaire about their satisfaction with each type of media. The results revealed that the multimedia method produced greater comprehension success than the audio and video methods. Unlike with the audio and video tests, where the students frequently had to switch their attention to the worksheets, they felt that the multimedia helped them focus on the tasks, and that the combination of text, audio, and video (multimedia) helped make listening easier.

Moreover, Sueyoshi and Hardison's study (2005) examined language learners' listening comprehension using the lecture. Forty two ESL students taking either the Intensive English Program (IEP) or English for Academic Purposes

Program (EAP) were divided into two groups : higher proficiency level (21 students) and lower proficiency level (21 students). There were three stimulus conditions : Audio-Visual (gesture-face), Audio-Visual (face), and Audio-only. Both groups were randomly assigned to one of the three conditions; therefore, each of the six groups had seven students. The AV-gesture-face groups watched audio-visual lecture, including gestures and face. Also, the AV-face groups watched an audio-visual lecture, including face, and the A-only group listened to an audio lecture. At the end of the study, all students were given the same multiple choice questions. The results showed that both AV-gesture-face and AV-face groups had better listening comprehension scores than the Audio-only groups. Additionally, the higher proficiency level students had highest mean score in the AV-face condition. In contrast, the lower proficiency level students had highest mean score in the AV-gesture-face condition. Both proficiency levels felt that seeing gestures and/or face is beneficial to their listening comprehension. The value of facial cues was an additional source of information in L2 listening comprehension.

Furthermore, Grgurović and Hegelheimer's study (2007) was designed to find out whether using subtitles or transcripts in video lecture is more effective in assisting language learners in improving their learning comprehension. Eighteen intermediate adult students taking an academic listening class were divided into two groups : higher intermediate level (10 students) and lower intermediate level (8 students). Both groups were asked to watch a video of an astronomy lecture. The lecture was divided into ten sections, each of which contained a multiple-choice comprehension question. To complete one section, the students had to go through the lecture and correctly answer the question. If they answered the comprehension question incorrectly, the students had to re-watch the video with two help options : subtitles or transcripts. Students could select either option, and the results showed that those in both the high and low intermediate levels preferred a video containing English subtitles over a video with a transcript.

They viewed the video with subtitles more frequently and for longer periods of time than the one with the transcript.

Son's study (2005) explored web-based language learning (WBLL) and the use of WBLL activities in an EFL listening context. In the study, web resources, applications, and tools were used in the WBLL activities. Twelve EFL adult students, at an upper-intermediate level, were required to listen to audio clips on the web, and to individually complete their exercises online. They individually completed the exercises online. The results from an interview showed that students felt that web-based activities were helpful; however, they also believed that the face-to-face interaction with teachers was necessary.

Also, additional studies like Shang's (2008) investigated listening strategy uses at different language proficiency levels for different linguistic patterns. The study consisted of 97 sophomores, ages 19 to 26 years old, in a listening class in the Applied English Department at a University in Taiwan. All students had experienced formal English instruction for an average of 6.4 years before coming to study at the university and 83 percent of the students spent free time listening to English programs in order to improve their English listening proficiency. The students were divided into advanced, intermediate, and beginning proficiency groups based on their simulated TOEFL listening test scores from the previous semester. Thereby 34 students fell into the "advanced" group, 32 subjects into "intermediate", and 31 subjects into "beginning", but only the 65 "advanced" and "beginning" students were used for the study. The study examined the students' perceptions of using specific listening strategies for taking test items on negative, functional, and contrary-to-fact statements; nine listening strategies were grouped into three major direct listening strategies : 1.) memory, 2.) cognitive, and 3.) compensation. The research found that most listeners, especially "beginning" students, rely heavily on the use of memory strategies when negative expressions are used; while both groups, especially the "advanced" students

used the combination of the listening strategies (memory, cognitive, and compensation strategies) when listening to contrary-to-fact statements.

Sadighi and Zare's study (2006) considered the effect of background knowledge on listening comprehension. Twenty-four upper-intermediate EFL students in two different TOEFL preparation classes were tested. The two classes were tested before the experiment to ensure there was no significant difference in their overall listening abilities. Both classes had spent approximately 400 hours of instruction in English before entering these two TOEFL classes. In addition, the students in the experimental group received two consecutive sessions of lessons, including a discussion of the five topics and a wrap-up by the teacher. Next, two classes were tested simultaneously, with the same 35-minute time limit, a tape recorder, and a tape that was played only once. The study's findings showed that the experimental group had a better and more consistent overall performance than the control group in listening comprehension. After the study, many students commented that they had a difficult time making a transition from understanding classroom talk to understanding natural language. In other words, in addition to activating their background knowledge, it would be helpful if teachers exposed them to real world, native-like speech through authentic listening materials.

In summary, there have been some studies related to the topic of second language listening comprehension. Most studies have used a media comparison methodology to investigate the role of visual and/or audio media in second language listening comprehension. The study, however, focused on comparing teacher-conducted listening activities with listening activities using a pre-recorded CD-ROM.

Methodology

A survey was carried out among non-native English speaking undergraduate students, majoring in English, Department of Curriculum and Instruction (Thai Program), Faculty of Education, Ramkhamhaeng University. The survey was distributed among the students who had taken a listening course where the primary focus was to help learners develop their listening skill. A sample size of 155 Thai EFL students, ranging in age from 18-37 years old, was randomly selected for the survey, which was either directly delivered to the students or sent out by email.

In order to obtain data for the study, the students were asked to volunteer to complete the survey, which was prepared to investigate the learners' perceptions of their listening comprehension under two different conditions-listening to the teacher and listening to a CD. The survey instrument developed in this study consists of three main sections. The first section of the survey was designed to get the students' general information, including age, gender, grade level, and level of English proficiency. In section two, students rated their perceptions of tasks with teacher-conducted versus those using pre-recorded CD-ROMs using a five-point Likert scale (1 = Strongly disagree and 5 = Strongly agree), in which 10 survey items were listed. In section three, three open-ended questions were given so that the students could provide reasons why they preferred the teacher-conducted listening activities to listening to the pre-recorded CD-ROM or vice versa, and other comments or suggestions from their perspective views.

After the survey was collected, the validity of the returned survey was checked and invalid responses were removed from the study. There were 120 returned valid survey with valid response, which were tallied to determine and compare the percentage of students who preferred the teacher-conducted listening activities to those who preferred listening to the pre-recorded CD-ROM.

Findings

This section presents the results of the study with respect to the research main question presented above. The first part of the findings presented the background of the students in terms of their age, grade level and proficiency of listening skill. The second section reported their perception of using tasks with teacher-conducted versus those using pre-recorded CD-ROMs ,and the last section provided the reasons why they preferred the teacher-conducted listening activities to listening to the pre-recorded CD-ROM or vice versa.

Students' Background The majority of the students are studying in sophomore (30.00%) and third year (39.17%) levels, aged between 18 and 24 years old (76.67%). Most students (73.33%) rated their listening proficiency at fair level.

Students' perception of using tasks with teacher-conducted versus those using CD-ROMs

Statement	Percentages (Frequency)				
	Strongly Disagree (1)	Disagree (2)	Neither Agree nor Disagree (3)	Agree (4)	Strongly Agree (5)
1. My listening comprehension will improve better when I am taught through teacher-conducted listening activities than when taught through listening activities using a CD.	0.83% (1)	5.00% (6)	18.33% (22)	45.00% (54)	30.83% (37)
2. Teacher-conducted listening activities help me develop more positive attitudes towards learning English than listening activities using a CD.	0.00% (0)	9.17% (11)	19.17% (23)	45.00% (54)	26.67% (32)
3. Teacher-conducted listening activities help me develop my self-confidence in listening to English.	0.00% (0)	6.67% (8)	20.83% (25)	45.83% (55)	26.67% (32)
4. Teacher-conducted listening activities provide a better learner model to me than listening activities using a CD.	0.83% (1)	9.17% (11)	26.67% (32)	44.17% (53)	19.17% (23)
5. Teacher-conducted listening activities make the best lessons.	0.00% (0)	2.50% (3)	22.50% (27)	50.00% (60)	25.00% (30)
6. I feel more comfortable in class with teacher-conducted listening activities.	0.00% (0)	3.33% (4)	25.00% (30)	46.67% (56)	25.00% (30)

Statement	Percentages (Frequency)				
	Strongly Disagree (1)	Disagree (2)	Neither Agree nor Disagree (3)	Agree (4)	Strongly Agree (5)
7. It is easier to understand English in teacher-conducted listening activities.	0.00% (0)	2.50% (3)	30.00% (36)	45.83% (55)	21.67% (26)
8. Teacher's pronunciation must be native-like.	0.00% (0)	4.17% (5)	32.50% (39)	38.33% (46)	25.00% (30)
9. When I listen to a non-native English speaking teacher, I pay attention to his or her accent.	0.83% (1)	34.17% (41)	9.17% (11)	42.50% (51)	13.33% (16)
10. I can learn English just as well from listening to a CD as I can from listening to a teacher.	2.50% (3)	15.00% (18)	51.67% (62)	23.33% (28)	7.50% (9)

Table 1. Students' Perceptions of teacher-conducted listening activities and listening activities using a CD to improve listening comprehension

In general, most students have a positive perception of teacher-conducted listening activities rather than listening activities using a CD. As indicated in Table 1, 75.83% of the students perceived that their listening comprehension would improve better when taught through teacher-conducted listening activities than when taught through listening activities using a CD. Based on the answers to survey statement two to five, students agreed that teacher-conducted listening activities helped them develop more positive attitudes towards learning English (71.67%), increased their self-confidence in English listening (72.50%), and provided them a better model (63.34%). More importantly, 75% of students agreed that teacher-conducted listening activities made the best lessons. Based on the rating scores of survey statements six and seven, most students felt comfortable (71.67%) and found it easier to understand English in class (67.50%) with teacher-conducted listening activities. Although the students perceived that teacher-conducted listening activities could help them improve their listening comprehension, they found the teacher's native-like pronunciation was important. 63.33% of students agreed that teacher's pronunciation must be native-like. Additionally, 55.83% agreed and 34.17% disagreed that when they listened to a non-native English speaking teacher, they paid attention to his or her accent. Finally, only 30.83% agreed while 51.67% neither agreed nor disagreed with the statement that they could learn English just as well from listening to a CD as they could from listening to a teacher.

In all, most students found teacher-conducted listening activities to be effective in aiding their listening comprehension because the teacher spoke at a slower rate than those speaking on the CD. Furthermore, they have got familiar with the teacher's pronunciation, which is found critical to the listening comprehension. Many students stated that using CD as a teaching supplement could be more effective as they could ask the teacher for the speech repetition or to pause the CD and go back to where they miss. However, some students pointed

out that while with the CD the teacher cannot move back to the specific period. In contrary, the teacher can repeat at the exact spot the students were asking for. Conversely, students felt that listening to the CD was more difficult because the rate of speech was too fast and sometimes the sound from the CD player or speaker device was not clear, causing frustration and annoyance. Therefore, during each of the listening comprehension tasks, most students understood the contents when the teacher-conducted methodology was employed and that helped them improve their listening comprehension.

Discussion

After conducting the research and analyzing the data, the results of students' perception were, in fact, what the researcher initially expected. The students perceived that their listening comprehension improved when listening to the teacher as opposed to listening to the CD. Not only was their performance enhanced, but the students also felt more confidence and had positive attitudes towards learning English when listening to the teacher. One reason they preferred this type of activity was because they felt they could understand the language better, thus reducing the stress of the activity. It was an effective way for a teacher to boost the students' confidence and ease their anxiety.

One factor, which was not considered in the research, was the fact that the students could actually see the teacher when she read, but when they listened to the CD there was no face to go along with it. The ability to see the teacher's facial expressions and movement of the mouth when speaking may have aided them in their comprehension. A potential way to eliminate this factor would be by using a video of someone speaking so that they would be able to see the person speaking.

Furthermore, the students found it easier to understand the teacher because they have had months of becoming accustomed to his/her voice. While

they were comfortable with the voice, they were unfamiliar with the voice on the CD. Subtle differences in pronunciation, rate of speech, etc. might have made it more challenging for the students to understand English. If the researcher would do this research again in the future, it should be conducted through experimental method where students are assigned to the teacher-conducted listening activities or a pre-recorded CD-ROM, possibly producing more accurate results.

Overall, the results shows that in order to create the most comfortable and stress-free learning environment for the students, the teacher should use his/her own voice during listening comprehension activities. However, it is important that teacher-conducted activities not become the sole source of audio input in the classroom. Even though the students prefer the teacher's voice over the CD, they need to be exposed to the authentic language environment. This corresponds with Sadighi and Zare's study (2006) which argues that teachers should expose their students to real life, native-like speech. In everyday life, the students will be exposed to many different voices which differ in various ways. The students should be accustomed to the voices of both men and women speaking English, adults and children, hurried speech and formal speech, varying accents, etc. Therefore, while the teacher's voice is a wonderful training tool in the classroom, the students need to be familiar with many speech patterns which vary from person to person. In order for language learners to successfully integrate into the English speaking world, they must be able to understand these varying voices. While it would be nice for the students to feel comfortable, it hinders their language improvement if they are not challenged in this regard. Ultimately, the students need to come out of their comfort zones in order to develop their listening skills.

Conclusion

In conclusion, the overall purpose of the study was to investigate students' perception of using tasks with teacher-conducted versus those using pre-recorded CD-ROMs to improve their listening comprehension. By conducting this research, the researcher aimed at examining the benefits, if any, of one method over another, and the possible impact one or the other might have on students' listening comprehension. After analyzing the research results, the ultimate findings revealed that most students believed that their listening comprehension could improve, as evidenced by rating scores, when they listened to the input provided by the teacher during the teacher-conducted activities.

Based on the research results, the researcher found that the findings were as expected. The students were already accustomed to the teacher's voice and rate of speech as stated in the section three of the survey where they could explain the reasons they preferred listening to teachers or to CDs. Moreover, it could be concluded that as teachers, teacher-conducted listening activity should be conducted in classrooms to help boost students' confidence and ease their anxiety; however, it should not be the sole source of input. Pedagogically, it is essential to offer students many opportunities to practice going outside their listening comfort zone. To that end, they need instruction offering multiple exposures to listening input that utilizes different voices and offers various types of media used in the classroom.

References

- Brett, P. (1997). A comparative study of the effects of the use of multimedia on listening comprehension, **System**, 25(1), 39-53.
- Grgurović, M., & Hegelheimer, V. (2007). Help options and multimedia listening : students' use of subtitles and the transcript. **Language Learning & Technology**, 11(1), 45-66.
- Iseweed, A. M. (2012). University students' perceptions of the influence of native and non-native teachers. **English Language Teaching**; 5(12), 42-53.
- Rubin, J. (1990). **Improving foreign language listening comprehension, Georgetown University round table**. Washington, DC : Georgetown University Press.
- Rubin, J. (1994). A review of second language listening comprehension research. **The Modern Language Journal**, 78(2), 199-222.
- Sadighi, F., & Zare, S. (2006). Is listening comprehension influenced by the background knowledge of the learners? A case study of Iranian EFL learners. **The Linguistics Journal**, 1, 110-126.
- Shang, H. (2008). Listening strategy use and linguistic patterns in listening comprehension by EFL learners. **The International Journal of Listening**, 22, 29-45.
- Son, J. (2007). Learner experiences in web-based language learning. **Computer Assisted Language Learning**, 20(1), 21-36
- Sueyoshi, A., & Hardison, D. M. (2005). The role of gestures and facial cues in second language listening comprehension. **Language Learning**, 55(4), 661-669.

การนิเทศแบบเชิญชวน (Invitational Supervision)

มาลินี บุณยรัตพันธุ์¹

---

¹ รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

บทคัดย่อ

การจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้เกิดคุณภาพ จะต้องประกอบด้วยกระบวนการบริหารที่ดี กระบวนการจัดการเรียนการสอน และกระบวนการนิเทศที่มีคุณภาพ

การนิเทศเป็นกระบวนการสำคัญ และมีความจำเป็นต่อกระบวนการเรียนการสอน เป็นกระบวนการพัฒนาบุคลากรทาง การศึกษาให้มีคุณภาพทันต่อสถานการณ์ นโยบายทางการศึกษา หลักสูตร และองค์ประกอบต่างๆ ของหลักสูตร การนิเทศจะก่อให้เกิดความเจริญงอกงามของครูผู้รับการนิเทศ

การนิเทศแบบเชิงชุมชนเป็นนวัตกรรมการนิเทศแบบหนึ่งที่มีแนวคิด หลักการ และการปฏิบัติตามวิธีการของการจัดการศึกษาแบบเชิงชุมชน

การนิเทศแบบเชิงชุมชนประยุกต์มาจากรูปแบบการนิเทศของนักการศึกษาหลายท่าน โดยมีทั้งหมด 6 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นสร้างความสัมพันธ์แบบเชิงชุมชน 2) ขั้นวางแผนร่วมกัน 3) ขั้นให้ข้อมูลก่อนการนิเทศ 4) ขั้นลงมือปฏิบัติ 5) ขั้นประเมินผล 6) ขั้นสร้างขวัญ และกำลังใจอย่างเชิงชุมชน

การนิเทศแบบเชิงชุมชน เป็นแนวคิดที่นำไปสู่การปฏิบัติที่สามารถนำไปใช้ในการนิเทศการจัดการเรียนการสอนในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง เพื่อพัฒนาระดับครูผู้รับการนิเทศให้เป็นครูมืออาชีพ

คำสำคัญ: การนิเทศ การนิเทศแบบเชิงชุมชน

ABSTRACT

Good quality of school educational management results from good administration and quality instructional and supervising procedure.

Supervision is important and essential in the instructional procedure for developing quality educational personnel to catch up with current situations, educational policies, curricula and their elements; including promoting teachers' professional growth.

The invitational supervision is one of the supervision innovations that follows the invitational education concept, principle and practice, together with the application of many educators' models of supervision. Its process comprises six steps : 1) invitational relationships 2) cooperative planning 3) pre-supervising informing 4) doing 5) evaluating 6) invitational reinforcing

The invitational supervision is the concept to practice that can be used in the supervision of instruction in this changing era for promoting a teacher as a professional.

Keywords: Supervision, Invitational Supervision

บทนำ

การจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้เกิดคุณภาพ จะต้องประกอบด้วยกระบวนการบริหารที่ดี กระบวนการจัดการเรียนการสอน และกระบวนการนิเทศที่มีคุณภาพ ปัจจุบันเป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงมีผลต่อคุณภาพของมนุษย์ ความรู้ในศาสตร์ต่างๆ เพิ่มมากขึ้นจึงจำเป็นต้องมีการนิเทศ เพราะการนิเทศเป็นการให้บริการทางวิชาการแก่ครูผู้สอน เนื่องจากกระบวนการจัดการเรียนการสอนมีกิจกรรมที่ซับซ้อนยุ่งยาก ครูผู้สอนควรจะต้องได้รับคำแนะนำ และฝึกฝนในสภาพจริง

การนิเทศเป็นกระบวนการสำคัญ และมีความจำเป็นต่อกระบวนการเรียนการสอน เป็นกระบวนการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพทันต่อสถานการณ์ นโยบายทางการศึกษา หลักสูตร และองค์ประกอบต่างๆ ของหลักสูตร การนิเทศจะก่อให้เกิดความเจริญงอกงามของครูผู้รับการนิเทศ ทำให้ครูเป็นบุคคลที่ทันสมัยเกิดการพัฒนาทางการศึกษาทั้งทางทฤษฎี และทางปฏิบัติ การนิเทศเป็นการช่วยเหลือครูในด้านการจัดการเรียนรู้ การเตรียมกิจกรรมการเรียนรู้ ตลอดจนแก้ไขปัญหาการจัดการเรียนการสอนโดยคำแนะนำจากผู้ที่มีความรู้ มีประสบการณ์ นอกจากนี้การนิเทศยังเป็นกระบวนการที่จะทำให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามมาตรฐานของชาติที่กำหนดไว้

การนิเทศ (Supervision) เป็นงานที่เกี่ยวข้องกันของบุคคลหลายฝ่าย ในการให้ความช่วยเหลือ การให้คำแนะนำ และการปรับปรุงเพื่อให้งานบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือมาตรฐานที่ตั้งไว้ การนิเทศเป็นการกระตุ้นให้การทำงานประสบความสำเร็จโดยผ่านตัวกลางคือ ครู ผู้บริหาร ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

เมื่อกล่าวถึงการนิเทศครูหลายคนมีความเชื่อว่าการนิเทศคือการจับผิด เป็นการชี้แนะหรือบอกให้ทำ และผู้นิเทศจะทำการติดตามผล ตรวจสอบการทำงานว่าเป็นไปตามที่แนะนำหรือไม่ ความเชื่อนี้เป็นความเชื่อที่ไม่ถูกต้อง แท้จริงแล้วการนิเทศ เป็นการช่วยเหลือครูเป็นพิเศษ เพื่อให้ปรับปรุงการเรียนการสอน คำสำคัญที่บ่งบอกพฤติกรรมที่ปฏิบัติในการนิเทศคือการบริการ และการช่วยเหลือ มากกว่าการบังคับ (Oliva, 2001 : 8) นอกเหนือจากการช่วยเหลือการนิเทศเป็นการทำงานที่เน้นความร่วมมือมากกว่าการชี้แนะ เน้นประชาธิปไตยมากกว่าเผด็จการ (Acheson and Gall, 1992 อ้างถึงใน Wiles and Bondi 2004 : 14)

การนิเทศเป็นกระบวนการที่มีความละเอียดอ่อน สลับซับซ้อน เพราะเป็นการทำงานของคนที่เป็นผู้ใหญ่กับผู้ใหญ่ คือผู้นิเทศกับครู ผู้ทำหน้าที่นิเทศจึงต้องมีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาผู้ใหญ่ การนิเทศการสอนเป็นงานที่ผู้นิเทศต้องพัฒนาครูซึ่งเป็นการพัฒนาผู้ใหญ่ ผู้นิเทศจึงต้องมีความรู้ ความเข้าใจถึงความสามารถของผู้ใหญ่ที่ต้องปรับปรุงตนเองอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงในวัยผู้ใหญ่ด้านความคิด ทักษะคติ การทำงานด้านการนิเทศจึงเป็นงานที่ไม่ง่าย ผู้นิเทศจึงต้องรู้วิธีปฏิบัติในการนิเทศการสอนกับครู

การนิเทศที่ดีจะส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนทำให้เกิดขวัญ และกำลังใจในการปฏิบัติงานของครู ช่วยพัฒนาครูให้มีความก้าวหน้าในวิชาชีพการศึกษา ก่อให้เกิดผลดีต่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างเต็มตามศักยภาพ

สจ๊วต อุทรานันท์ (2530 : 12) ได้ทำการวิเคราะห์ข้อคิดของนักการศึกษาเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของการนิเทศ และได้สรุปไว้ว่าการนิเทศมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคน พัฒนางาน ประสานสัมพันธ์ สร้างขวัญกำลังใจ

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า ปัจจุบันสังคมมีความเปลี่ยนแปลง การศึกษาต้องเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม การนิเทศจะช่วยก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสถานศึกษา เป็นการพัฒนาคุณภาพของครู และผู้เรียน สร้างขวัญ และกำลังใจให้กับครูให้ครูมีกำลังใจในการทำงาน การนิเทศมีความสำคัญต่อการพัฒนาปรับปรุง และเพิ่มประสิทธิภาพการศึกษาในสถานศึกษาให้ครูมีความรู้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความรู้ในศาสตร์ต่างๆ เพิ่มมากขึ้น การนิเทศจะเป็นการช่วยครูให้มีความรู้ที่ทันสมัย การนิเทศที่ดีจะช่วยแก้ไขปัญหาก่อให้เกิดการสร้างสรรคในการจัดการศึกษา นอกจากนี้การนิเทศจะนำไปสู่การยกระดับมาตรฐานทางการศึกษา

กระบวนการทัศน์ของการนิเทศ

กระบวนการทัศน์ หมายถึง ความเชื่อ รูปแบบ กรอบแนวคิดที่ใช้วิธีการด้านวิทยาศาสตร์ เป็นแนวทางในการศึกษา

การนิเทศมีหลายรูปแบบซึ่งอาจแบ่งตามประวัติศาสตร์ และการพัฒนาการศึกษาในแต่ละระยะของการศึกษา แบ่งตามลักษณะเด่นของการนิเทศ หรืออาจแบ่งตามปรัชญาของการนิเทศ

แฮริส (Harris, 1985 : 79) ได้แบ่งรูปแบบการนิเทศโดยยึดลักษณะเด่นของการนิเทศไว้เป็น 2 ลักษณะ

1. การนิเทศที่เน้นการให้คำแนะนำ (Tractive Supervision) เป็นการนิเทศที่ผู้นิเทศจะให้คำแนะนำ เช่นการประชุม อบรม การประชุมนิเทศ เพื่อให้ผู้รับการนิเทศนำข้อแนะนำไปปรับปรุงแก้ไข

2. การนิเทศที่เน้นความเป็นพลวัต (Dynamic Supervision) เป็นการนิเทศที่ผู้นิเทศกระตุ้นให้ผู้รับการนิเทศใช้ความคิด นำสิ่งที่ได้จากการคิดไปปฏิบัติเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน

แทนเนอร์ และแทนเนอร์ (Tanner and Tanner, 1987 : 12) แบ่งรูปแบบการนิเทศตามลักษณะของปรัชญา และลักษณะของผู้นิเทศไว้ 4 รูปแบบดังนี้

1. การนิเทศแบบตรวจตรา (Inspection Supervision) เป็นการนิเทศแบบดั้งเดิม การนิเทศแบบนี้ผู้นิเทศทำหน้าที่เป็นผู้ตรวจดูแลการปฏิบัติงานของโรงเรียนแต่ละแห่งว่าเป็นไปตามกฎ ระเบียบที่วางไว้ หรือมอบหมายหรือไม่ เช่น การสอนเป็นไปตามหลักสูตรที่กำหนดไว้หรือไม่

2. การนิเทศแบบให้ผลผลิต (Supervision as Product) การนิเทศแบบนี้เน้นไปที่การผลิตผู้เรียนของสถานศึกษาว่าสามารถผลิตผู้เรียนที่มีความสามารถ มีประสิทธิภาพออกสู่สังคม การนิเทศในลักษณะนี้จะมีการวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอนการทำงานที่ชัดเจนสามารถตรวจสอบได้

3. การนิเทศแบบคลินิก (Clinical Supervision) การนิเทศแบบนี้เน้นการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนการสอนของผู้รับการนิเทศให้มีความเหมาะสม โดยผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศจะพูดคุยกันเพื่อนำคำแนะนำต่างๆ ไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับการจัดการเรียนการสอน

4. การนิเทศเพื่อพัฒนา (Developmental Supervision) การนิเทศแบบนี้เน้นพัฒนาผู้รับการนิเทศให้มีความรู้ความสามารถในการแก้ปัญหาของตนเองตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในสถานศึกษา

เมื่อกล่าวถึงรูปแบบการนิเทศแล้วก็ควรจะต้องพูดถึงวิธีการนิเทศ ตั้งแต่เริ่มมีการนิเทศในการศึกษามีวิธีการนิเทศหลายวิธี วิธีการนิเทศขึ้นอยู่กับแนวคิด ความเชื่อซึ่งจะแตกต่างกันออกไปตามยุคสมัย แนวคิดในการนิเทศที่เป็นที่รู้จัก เช่น วิธีการนิเทศแบบมนุษยสัมพันธ์ (Human Relations Supervision) ซึ่งรูปแบบการนิเทศนี้มีความเชื่อว่าถ้าบุคคลในองค์กรมีความสุขมีความพึงพอใจก็จะทำงานได้ดี ครูเป็นบุคคลที่มีความสำคัญ มีสิทธิเสรีภาพในการคิดและการปฏิบัติ เน้นการบริหารงานแบบประชาธิปไตยให้ความสำคัญกับบุคคลมากกว่าผลงาน

วิธีการนิเทศแบบวิทยาศาสตร์ (Scientific Management Supervision) เป็นวิธีการที่เน้นประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของงานโดยผู้บริหารเป็นผู้นิเทศมีการตรวจสอบการปฏิบัติงาน วิธีการนิเทศแบบวิทยาศาสตร์มีการดำเนินงานเป็นขั้นตอนแบบวิทยาศาสตร์ ตรวจสอบได้ ผู้นิเทศใช้การตรวจตรามากกว่าการร่วมมือกันทำงาน

วิธีการนิเทศแบบทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Supervision) เป็นวิธีการนิเทศที่มีความเชื่อว่าครูเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า มีความสำคัญ มีความหมายต่อองค์กร ครูต้องสร้างความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง ยอมรับตนเอง อุทิศตนเองต่อภาระหน้าที่

วิธีการนิเทศแบบมนุษยนิยม (Humanistic Supervision) เป็นวิธีการนิเทศที่ให้ความสำคัญกับมนุษย์ มีความเชื่อว่าทุกคนมีอิสระที่จะเลือกทำตามที่ต้องการด้วยความสามารถของตนเอง

วิธีการนิเทศภายในโรงเรียน (School Based Supervision) เป็นวิธีการนิเทศที่ช่วยให้ครูพัฒนาปรับปรุงตนเอง และกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นการนิเทศโดยบุคลากรในโรงเรียนเป็นหลัก โดยมีเป้าหมายคือพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียน

นอกจากนี้ปรัชญาการศึกษายังมีความสัมพันธ์กับการนิเทศ ความสัมพันธ์นี้จะนำไปสู่ความเชื่อการนิเทศได้ ความสัมพันธ์ของการนิเทศกับการศึกษา มีดังนี้คือ

1. ปรัชญาการศึกษาตามแบบของนักสารัตถนิยม (Essentialist Philosophy)

กับการนิเทศ เชื่อว่า ผู้นิเทศเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญทางด้านการสอน มีศักยภาพ มีประสบการณ์สูงกว่าครู (Supervisor High, Teacher Low) ดังนั้นในการนิเทศผู้นิเทศจะต้องแนะนำ ให้ความรู้กับครู ให้ครูปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด การนิเทศตามปรัชญานี้เป็นการนิเทศทางตรง (Direct Approach)

2. ปรัชญาการศึกษาตามแบบนักทดลองนิยม (Experimentalist Philosophy)

กับการนิเทศ เชื่อว่า ผู้นิเทศและครูเป็นเพื่อนร่วมงานที่มีความรู้ความสามารถเท่าเทียมกัน หรือใกล้เคียงกัน (Supervisor Equal, Teacher Equal) ดังนั้นรูปแบบการนิเทศจึงเป็นแบบพึ่งพา (Collaborative Approach)

3. ปรัชญาการศึกษาตามแบบนักอัตติภาวนิยม (Existentialist Philosophy)

กับการนิเทศ เชื่อว่า ครูควรเป็นผู้ค้นพบควรปรับปรุงการสอนด้วยตนเอง ครูเป็นผู้มีประสบการณ์สูงกว่าผู้นิเทศ (Supervisor Low, Teacher High) ดังนั้นรูปแบบการนิเทศจึงเป็นแบบทางอ้อม (Nondirective Approach)

รูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญาการศึกษากับการนิเทศที่กล่าวมาข้างต้นยังไม่มียุทธวิธีที่เหมาะสม การใช้การนิเทศรูปแบบใด วิธีใดขึ้นอยู่กับสถานการณ์ ผู้นิเทศต้องเลือกใช้หรือประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์

กระบวนการในการนิเทศ (Supervisory Process)

กระบวนการ (process) หมายถึง แนวทางการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างมีขั้นตอน กระบวนการในการนิเทศการสอนเป็นสิ่งสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้งานการนิเทศดำเนินการไปด้วยดีประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ ผู้นิเทศจะต้องใช้กระบวนการที่เป็นลำดับขั้นตอนชัดเจนต่อเนื่อง และมีระเบียบแบบแผน

แฮริส (Harris, 1985 : 13-15) ได้เสนอกระบวนการนิเทศไว้ 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. การประเมินเบื้องต้น (Assessing) เป็นการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเพื่อพิจารณาความจำเป็นในการเปลี่ยน เช่น ทำการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของส่วนต่างๆ ที่เป็นอยู่ในองค์กร สังเกตและวิเคราะห์อย่างละเอียดเกี่ยวกับส่วนต่างๆ ในองค์กร และประเมินผลการปฏิบัติ

2. การจัดลำดับความสำคัญ (Prioritizing) เป็นกระบวนการในการกำหนดเป้าหมายวัตถุประสงค์ และกิจกรรมตามลำดับความสำคัญ

3. การออกแบบ (Designing) เป็นกระบวนการในการวางแผน หรือโครงการของระบบเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

4. การจัดสรรทรัพยากร (Allocating resources) เป็นกระบวนการในการจัดสรรทรัพยากร และใช้ทรัพยากร รวมทั้งทรัพยากรบุคคลให้เกิดประโยชน์สูงสุด

5. การประสานงาน (Coordinating) เป็นกระบวนการในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เวลา วัสดุอุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้มีความเหมาะสม เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6. การอำนวยความสะดวก หรือการสั่งการ (Directing) เป็นกระบวนการในการสนับสนุนในการสนับสนุนในการจัดกิจกรรมต่างๆ ให้สอดคล้องเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงที่ประสบผลสำเร็จ กลิกแมน (Glickman, 1990 : 281) ได้เสนอกระบวนการในการนิเทศไว้ 5 ขั้นตอน

1. การประชุมร่วมกับครู (Pre-conference with teacher)

2. การสังเกตการสอนในชั้นเรียน (Observation of classroom)

3. การวิเคราะห์ และติดตามผลการสังเกตการสอน และพิจารณาวางแผนการประชุม

ร่วมกับครู

4. การประชุมร่วมกับครูภายหลังการสังเกตการสอน (Post-conference with teacher)
5. การวิเคราะห์ และพัฒนาการดำเนินการ 4 ขั้นตอน เพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลง แก้ไขให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

สำหรับ สงัด อุทรานันท์ (2530 : 84-88) ได้เสนอกระบวนการนิเทศการศึกษา ที่สอดคล้องกับสังคมไทย มีทั้งหมด 5 ขั้นตอนเรียกว่า PIDRE โดยเริ่มจาก

1. การวางแผนการนิเทศ (Planning-P) เป็นขั้นตอนที่ผู้บริหาร ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศประชุมปรึกษาหารือเพื่อให้ได้มาซึ่งปัญหาตามความต้องการจำเป็นที่ต้องมีการนิเทศ รวมทั้งวางแผนขั้นตอนการปฏิบัติงานการนิเทศ
2. การให้ความรู้ก่อนดำเนินการนิเทศ (Informing-I) เป็นขั้นตอนการให้ความรู้เพื่อให้เข้าใจถึงสิ่งที่จะต้องดำเนินการว่าต้องอาศัยความรู้ความสามารถเรื่องใดอย่างไรบ้าง จะมีขั้นตอนในการดำเนินการอย่างไร จะทำอะไรเพื่อให้ได้ผลงานที่มีคุณภาพ ซึ่งเป็นขั้นตอนที่จำเป็นสำหรับทุกครั้งที่มีการเริ่มการนิเทศที่จัดขึ้นใหม่
3. การดำเนินการปฏิบัติงานนิเทศ (Doing-D) ประกอบด้วย การปฏิบัติงาน 3 ลักษณะ คือการปฏิบัติงานของผู้รับการนิเทศ (การสอน) การปฏิบัติงานของผู้รับการนิเทศ (การนิเทศ) และการปฏิบัติงานของผู้สนับสนุนการนิเทศ การประสานงาน และการสนับสนุน
4. การสร้างเสริมกำลังใจให้แก่ผู้รับการนิเทศ (Reinforcing-R) เป็นขั้นตอนการเสริมแรงของผู้บริหาร เพื่อให้ผู้รับการนิเทศมีความมั่นใจ และเกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ขั้นนี้อาจดำเนินไปพร้อมๆ กับผู้รับการนิเทศกำลังปฏิบัติงาน หรือปฏิบัติงานได้เสร็จสิ้นแล้วก็ได้
5. การประเมินผลการนิเทศ (Evaluating-E) เป็นขั้นตอนที่ผู้นิเทศทำการประเมินผลการดำเนินงานที่ผ่านมาแล้วว่าเป็นอย่างไร มีอะไรที่สมควรปรับปรุงแก้ไข

สรุปได้ว่ากระบวนการนิเทศที่นักการศึกษาต่างประเทศ และไทยเสนอนั้นมีองค์ประกอบ ขั้นตอนการดำเนินการที่คล้ายคลึงกันคือเริ่มจากการวางแผนร่วมกันระหว่างผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศ มีการประชุมให้ข้อมูลย้อนกลับ

สำหรับ วัชรา เล่าเรียนตี (2554 : 24) ได้ให้ความเห็นว่ากระบวนการนิเทศการศึกษา หรือการนิเทศการสอนไม่จำเป็นต้องกำหนดตายตัวว่าควรมีกี่ขั้นตอน ขึ้นอยู่กับว่าจะแจกแจง พฤติกรรมการปฏิบัติในแต่ละขั้นตอนไว้ชัดเจนมากน้อยเพียงใด

การดำเนินการนิเทศที่มีประสิทธิภาพ ควรดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มีการวางแผนปฏิบัติ ตามแผน และประเมินผล รวมทั้งการสร้างความเข้าใจ และการให้ขวัญกำลังใจทำให้ผู้รับ การนิเทศ

ประเทศไทยมีการนำรูปแบบ และกระบวนการนิเทศของนักการศึกษาต่างประเทศมาใช้ และในขณะเดียวกันก็มีการพัฒนารูปแบบ และกระบวนการที่เหมาะสมกับบริบทของการจัด การศึกษาของประเทศ ในบทความนี้ขอเสนอการนิเทศที่น่าจะนำมาใช้ได้ ในบริบทของประเทศไทย คือการนิเทศแบบเชิญชวน

การนิเทศแบบเชิญชวน (Invitational Supervision)

ปัจจุบันเป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง มีการนำเอาเทคโนโลยี และสารสนเทศ (ICT) ต่างๆ เข้ามาใช้ในการจัดการศึกษาอำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน แต่ เทคโนโลยีก็ไม่สามารถตอบสนองกิจกรรมการจัดการเรียนการสอนได้ทั้งหมด กิจกรรม บางกิจกรรมต้องอาศัยการลงมือปฏิบัติจริง เช่น การนิเทศการเรียนการสอนครูต้องได้ลงมือปฏิบัติ ได้รับการฝึกฝน การนิเทศแบบเชิญชวน (Invitational Supervision) เป็นนวัตกรรมการนิเทศ แบบหนึ่งที่มีแนวคิด หลักการ และการปฏิบัติตามวิธีการของการจัดการศึกษาแบบเชิญชวน (Invitational Education) ซึ่งการจัดการศึกษาแบบเชิญชวนเกิดขึ้นจากแนวความคิด ของ ศาสตราจารย์ ดร. วิลเลียม วัตสัน เพอร์กี้ (William Watson Purkey) และ ศาสตราจารย์ ดร. เบตตี ซีเกิล (Betty Faye Siegel) แห่งมหาวิทยาลัยฟลอริดา (University of Florida) เมื่อ ค.ศ.1968 โดยในระยะเริ่มต้นบุคคลทั้งสองได้รับทุนอุดหนุนการประชุมฝึกอบรมจากมูลนิธิโนยส์ (Noyes Foundation of New York) จัดฝึกอบรมเผยแพร่แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษา แบบเชิญชวนให้นักการศึกษาในสหรัฐอเมริกา และต่อมาในปี ค.ศ.1978 ศาสตราจารย์ทั้งสอง ท่านได้ก่อตั้งสหพันธ์นานาชาติเพื่อการจัดการศึกษาแบบเชิญชวน IAIE (International Alliance for Invitational Education)

การนิเทศแบบเชิญชวนเป็นนวัตกรรมการศึกษาด้านการนิเทศที่มีแนวคิด หลักการ และหลักปฏิบัติตามวิธีการของการศึกษาแบบเชิญชวน (Invitational Education) ซึ่งผู้บริหาร และครู ผู้เกี่ยวข้องทางการศึกษา สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อประโยชน์ด้านการจัดการเรียนรู้ ให้กับผู้เรียน

อารมณ์ ฉนวนจิตร (2551 : 91) ได้ให้ความหมายของการนิเทศแบบเชิงชุมชนว่าเป็น การนิเทศที่ให้ความสำคัญกับส่วนประกอบทุกส่วนของการจัดการศึกษา เป็นการเตรียมความพร้อมที่จะเชิญชวนให้ผู้ต้องการรับการช่วยเหลือได้รับการดูแล สนับสนุน และเอาใจใส่อย่างเสมอภาคโดยมุ่งความสำเร็จสู่ผู้เรียนเป็นสำคัญ

การนิเทศแบบเชิงชุมชนเป็นการนิเทศที่มีเป้าหมาย ให้ความสำคัญกับการร่วมมือกัน (Cooperating) และร่วมคิดร่วมทำ (Collaborating) ระหว่างผู้นิเทศกับครู โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้เรียนเป็นหลัก

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้นว่า การนิเทศแบบเชิงชุมชนมีแนวคิดมาจากการจัดการศึกษาแบบเชิงชุมชน ซึ่งเป็นการนิเทศที่ให้ความสำคัญกับครูผู้รับการนิเทศ โดยมองว่าครูผู้สอนมีความสามารถที่จะปรับปรุงการเรียนการสอนได้ หากได้รับการปฏิบัติ และข้อเสนอแนะที่ดี ดังนั้นในการนิเทศแบบเชิงชุมชน จึงยึดหลักข้อตกลง 5 ประการ (5 assumptions) เช่นเดียวกับการจัดการศึกษาแบบเชิงชุมชนดังนี้

1. เชื่อว่าบุคคลมีความสามารถ (able) มีคุณค่า (valuable) มีความรับผิดชอบ (responsible) ดังนั้นจึงควรได้รับการดูแลใส่ใจอย่างเท่าเทียมกัน ดังนั้นในการนิเทศแบบเชิงชุมชนครูจะต้องได้รับการดูแลเป็นอย่างดี
2. เชื่อว่าบุคคลแต่ละคนมีศักยภาพหลายด้าน และไม่มีขีดจำกัด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเพียรพยายาม และความตั้งใจของตนเองที่จะทำให้งานบรรลุเป้าหมายตามความสามารถของตน
3. เชื่อว่าบุคคลจะประสบความสำเร็จในการทำงานตามขีดความสามารถของตนได้หรือไม่ นั้นจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยหลายด้านประกอบกัน ครูควรได้รับการสนับสนุนด้านการสอนจากผู้บริหารสถานศึกษา หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ที่สำคัญอย่างยิ่งจากนโยบายของโรงเรียน เพื่อเตรียมครุมีอาชีพที่จะปฏิบัติงานด้านการศึกษา และผู้เรียนควรได้รับความช่วยเหลือจากครูในการเรียนการสอน
4. เชื่อว่ากระบวนการนิเทศมีความสำคัญต่อผลที่จะเกิดขึ้น ทั้งนี้เพราะกระบวนการนิเทศเป็นแบบแผนการนิเทศ ที่ได้จัดลำดับขั้นตอนเพื่อนำไปดำเนินการได้อย่างเป็นระบบ และต่อเนื่อง กระบวนการนิเทศแบบเชิงชุมชนต้องอาศัยการวางแผน จัดปฏิทินการนิเทศ จัดโครงการการนิเทศ ดำเนินการนิเทศ ประเมินติดตามผลการนิเทศ เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น

5. เชื่อว่าการนิเทศควรทำหน้าที่ประสานสัมพันธ์ โดยการจัดประสบการณ์ และกิจกรรมร่วมกันระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งการนิเทศการสอนแบบเชิญชวนนั้นครู และผู้เรียนควรมีส่วนร่วมในการนิเทศ การเชิญชวนให้เกิดความร่วมมือร่วมใจประสานสัมพันธ์ซึ่งกัน และกันจะทำให้การนิเทศมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าการนิเทศแบบเชิญชวนยึดหลักตามแบบการจัดการเรียนการสอนแบบเชิญชวน ดังนั้นในการนิเทศแบบเชิญชวนยังให้ความสำคัญกับการยอมรับ (respect) การไว้วางใจ (trust) การมองโลกในแง่ดี (optimism) และการปฏิบัติอย่างมีจุดหมาย (intentionality)

การนิเทศแบบเชิญชวนจึงต้องเริ่มต้นตั้งแต่การยอมรับในตัวครูผู้รับการนิเทศว่า ครูแต่ละคนมีความสามารถมีศักยภาพที่แตกต่างกัน การไว้วางใจครูเป็นอีกปัจจัยหนึ่งของการนิเทศแบบเชิญชวน ผู้นิเทศต้องมีความเชื่อใจว่า ครูจะเป็นผู้นำผู้เรียนไปสู่เป้าหมายคือความสำเร็จในการเรียน ความไว้วางใจเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีของการนิเทศ (start to finish) นอกจากนี้การนิเทศแบบเชิญชวนยังตั้งอยู่บนรากฐานของการมองโลกในแง่ดี ผู้นิเทศต้องมองครูผู้รับการนิเทศว่าเป็นผู้ที่มีความสามารถ มีศักยภาพ เป็นผู้มีความรู้ค่า การนิเทศแบบเชิญชวนยังเป็นการนิเทศที่ต้องมีการปฏิบัติอย่างมีจุดหมาย คือผู้นิเทศต้องมีการวางแผนร่วมกับครูผู้รับการนิเทศไว้ล่วงหน้า เพื่อเป็นทิศทาง เป็นแนวทางในการปฏิบัติไปสู่จุดหมายคือผลสำเร็จของผู้เรียน อาจกล่าวได้ว่า การนิเทศแบบเชิญชวน เป็นการนิเทศที่รวมเอาวิธีการนิเทศหลายๆ วิธีไว้ด้วยกัน เช่น วิธีการนิเทศแบบทรัพยากรมนุษย์ วิธีการนิเทศแบบมนุษยนิยม และรวมถึงวิธีการนิเทศภายในโรงเรียนด้วย

คุณลักษณะของผู้นิเทศเป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่จะทำให้การนิเทศประสบผลสำเร็จและบรรลุเป้าหมาย ผู้นิเทศแบบเชิญชวนควรมีลักษณะตามแนวคิด หลักการของการศึกษาแบบเชิญชวน (Invitational Education) ดังนี้

1. ผู้นิเทศแบบเชิญชวนจะต้องเชื่อใจ ไว้วางใจ (Trusting) ในผู้รับการนิเทศ ความไว้วางใจเป็นรากฐานสำคัญระหว่างบุคคล ดังนั้นผู้นิเทศจึงต้องเชื่อใจในผู้รับการนิเทศไว้วางใจ เชื่อในผู้รับการนิเทศว่ามีความสามารถ (able) มีคุณค่า (valuable) และมีความรับผิดชอบ (responsibility)

2. ผู้นิเทศแบบเชิญชวนต้องให้การยอมรับ (Respectable) ในผู้รับการนิเทศไม่ได้มองว่าผู้รับการนิเทศเป็นเพียงผู้ต้องการความช่วยเหลือ ดังนั้นจะปฏิบัติอย่างไรกับผู้รับการนิเทศก็ได้ ผู้นิเทศแบบเชิญชวนควรมองว่าผู้รับการนิเทศมีพื้นฐานความเป็นมนุษย์เท่ากับผู้นิเทศ

ความแตกต่างระหว่างผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศคือบทบาท ผู้นิเทศมีความรู้ มีประสบการณ์มากกว่าผู้รับการนิเทศ ผู้นิเทศอยู่ในฐานะของผู้แนะนำ ผู้ชี้แนะ เพื่อให้ผู้รับการนิเทศได้พัฒนาศักยภาพของตนได้อย่างเต็มที่

3. ผู้นิเทศแบบเชิงบวกต้องเป็นคนมองโลกในแง่ดี (Optimistic) การมองโลกในแง่ดีเป็นการมองสิ่งที่อยู่รอบตัวในทางบวก เป็นสิ่งที่นำมาซึ่งความสุข มองตัวเองในแง่ดีและมองผู้อื่นในแง่ดี ผู้นิเทศต้องมองว่าผู้รับการนิเทศมีความตั้งใจ ปราถนาที่จะทำสิ่งดีๆ ต้องการแก้ปัญหา พัฒนาการเรียนการสอนเพื่อผลสำเร็จของผู้เรียน

4. ผู้นิเทศแบบเชิงบวกเป็นคนที่มีความห่วงใย เอาใจใส่ผู้รับการนิเทศ (Caring) เชื่อว่าผู้รับการนิเทศมีความสามารถ มีศักยภาพพร้อมที่จะนำมาใช้หากได้รับการเอาใจใส่ ได้รับการสนับสนุน เมื่อผู้รับการนิเทศมีปัญหาต้องช่วยแก้ปัญหาด้วยความจริงใจ กำลังใจเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้รับการนิเทศควรได้รับจากผู้นิเทศ

5. ผู้นิเทศแบบเชิงบวกเป็นคนที่มีความตั้งใจ (Intentionality) ความตั้งใจในการทำงาน มุ่งผลสำเร็จ และมีเจตนาดีต่อผู้รับการนิเทศ

หลักการนิเทศแบบเชิงบวก

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้นว่า การนิเทศแบบเชิงบวกยึดหลักการจัดการศึกษาแบบเชิงบวก ดังนั้นการนิเทศแบบเชิงบวกจึงยึดหลักการเตรียมความพร้อม 5 ด้าน (5P) ที่เป็นองค์ประกอบของการจัดการศึกษาแบบเชิงบวก ได้แก่

1. การเตรียมบุคลากร (People) ในที่นี้หมายถึงการเตรียมความพร้อมให้กับครูผู้รับการนิเทศ ผู้เกี่ยวข้อง โดยผู้นิเทศต้องอธิบายให้ครูผู้รับการนิเทศ ผู้เกี่ยวข้องเข้าใจหลักการวัตถุประสงค์ของการนิเทศทั้งทางตรง และทางอ้อม ผู้นิเทศต้องสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้เกี่ยวข้อง

2. การเตรียมสถานที่ (Place) ผู้นิเทศจะต้องจัดเตรียมสถานที่ ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่มีการจัดการเรียนการสอนให้เป็นที่น่าประทับใจ เชิญชวนให้ผู้เข้ารับการนิเทศอยากเข้ามาใช้สถานที่ อยากเข้ามารับการนิเทศ

3. การกำหนดนโยบาย (Policy) นโยบายในการนิเทศเป็นสิ่งสำคัญผู้นิเทศควรมีการกำหนดนโยบายในการนิเทศให้ชัดเจน เพื่อให้ผู้รับการนิเทศ ผู้เกี่ยวข้องได้เข้าใจตระหนักถึงความสำคัญเพื่อนำไปสู่การนิเทศที่มีประสิทธิภาพที่ดี

4. การส่งเสริมโครงการการนิเทศ (Program) โครงการนิเทศในโรงเรียนควรเกิดจากความร่วมมือร่วมใจในการที่จะพัฒนาการเรียนการสอนของผู้นิเทศ กับผู้รับการนิเทศ และผู้เกี่ยวข้อง

5. การจัดการกระบวนการนิเทศ (Process) การจัดการกระบวนการนิเทศเป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่ผู้นิเทศต้องดำเนินการ โดยเริ่มจากการวางแผนที่เป็นขั้นตอน โดยอาจเริ่มต้นจากการสำรวจปัญหา จัดลำดับความสำคัญของปัญหา ประชุมชี้แจงเสนอวิธีการนิเทศ ให้ผู้เกี่ยวข้องได้รับทราบ ทำการนิเทศ และประเมินผลการนิเทศ

วิธีการนิเทศแบบเชิงชุมชน

วิธีการนิเทศแบบเชิงชุมชนที่นำเสนอในบทความนี้เป็นวิธีการ ที่นำหลักการจัดการศึกษาแบบเชิงชุมชนมาใช้ประกอบกับการประยุกต์รูปแบบกระบวนการการนิเทศของนักการศึกษาหลายๆ ท่าน โดยผู้เขียนได้ศึกษากระบวนการนิเทศของแอลเลน (Louis A Allen, 1975) ซึ่งมี 6 ขั้นตอน เรียกว่า POLCA โดยเริ่มจากกระบวนการวางแผน-P (Planning Process) กระบวนการจัดสายงาน-O (Organizing Process) กระบวนการนำ-L (Leading Process) กระบวนการควบคุม-C (Controlling) และกระบวนการประเมินผล-A (Assessing Process) กระบวนการนิเทศของ แฮริส (Ben M. Harris, 1975) ซึ่งมี 6 ขั้นตอน ได้แก่ การประเมินสภาพการทำงาน จัดลำดับความสำคัญของงาน ออกแบบวิธีการทำงาน จัดสรรทรัพยากร ประสานงาน และนำการทำงาน นอกจากนี้ผู้เขียนได้ศึกษารูปแบบการนิเทศ ของสังต์ อุทรานันท์ (2530) ซึ่งมีทั้งหมด 5 ขั้นตอน เรียกว่า PIDRE โดย P หมายถึง Planning การวางแผน I หมายถึง Informing การให้ความรู้ในการทำงาน D หมายถึง Doing การทำงาน R หมายถึง Reinforcing การเสริมสร้างกำลังใจ และ E หมายถึง Evaluating การประเมินผลการนิเทศ และผู้เขียนได้ศึกษารูปแบบของ โกลด์ แฮมเมอร์ (Gold Hammer, 1980) ซึ่งเริ่มจากการประชุมก่อนการสังเกตการสอน (Pre- observation Conference) การสังเกตการสอน (Observation) การวิเคราะห์ข้อมูล และกำหนดวิธีการนิเทศ (Analyses and Strategy) การประชุมเพื่อให้การแนะนำ (Supervision Conference) การประชุมเพื่อวิเคราะห์ผลการนิเทศ (Post-conference Analysis) และอีกรูปแบบหนึ่งที่ได้นำมาศึกษาคือรูปแบบของ กลิกแมน และคณะ (Glickman et al, 2004) ซึ่งมี 5 ขั้นตอนโดยเริ่มจาก การประชุมก่อนการสังเกตการสอน การสังเกตการสอนในชั้นเรียน การวิเคราะห์ผลการสังเกตการสอน และกำหนดวิธีในการนิเทศ

การประชุมเพื่อนิเทศ และการแนะนำ การประชุมเสนอผลการสังเกตการสอน

สำหรับรูปแบบกระบวนการนิเทศแบบเชิงชวนผู้เขียนได้ศึกษารูปแบบของนักรักศึกษา ที่กล่าวข้างต้น และขอเสนอ 6 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. **ขั้นสร้างความสัมพันธ์แบบเชิงชวน (Creating Relationship)** เป็นขั้นสร้างความคุ้นเคยระหว่างผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศ โดยอาจให้คำปรึกษาแนะนำ ช่วยเหลือเพื่อให้ผู้รับการนิเทศประทับใจ ก่อให้เกิดความศรัทธาซึ่งกัน และกัน ร่วมคิดร่วมทำ (collaborative) และร่วมกันทำงานกับผู้รับการนิเทศ (cooperative)

2. **ขั้นวางแผนร่วมกัน (Cooperative Planning)** เป็นขั้นตอนที่ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศจะร่วมกันวิเคราะห์รวบรวมปัญหา และวางแผนการสอนร่วมกันว่าจะทำอะไรบ้าง กำหนดแผนงาน กำหนดจุดประสงค์ในการทำงาน สำรวจหาวิธีป้องกันปัญหา และแก้ปัญหาการสอนร่วมกัน ในขั้นตอนนี้ผู้นิเทศต้องเชิญชวนผู้รับการนิเทศอย่างมีอาชัพ กล่าวคือใช้ทักษะการสื่อสารในทางบวก เชิญชวนโดยเจตนา (Intentionality) ให้ครูผู้รับการนิเทศเข้าใจว่า การนิเทศจะเป็นการช่วยพัฒนาวิชาชีพให้ดีขึ้นมีประสิทธิภาพส่งผลต่อผู้เรียน

3. **ขั้นให้ข้อมูลก่อนดำเนินการนิเทศ (Informing)** เป็นขั้นตอนของการให้ความรู้ ข้อมูลต่างๆ เพื่อให้ผู้เข้ารับการนิเทศเข้าใจถึงวิธีการที่จะใช้ในการแก้ปัญหาการจัดการเรียนสอน ขั้นตอนในการดำเนินการ จะทำอะไรเพื่อให้ผู้เรียนเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ ในขั้นตอนนี้ผู้นิเทศจะต้องทำความเข้าใจกับผู้รับการนิเทศ ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจในสิ่งที่ต้องดำเนินการ ผู้นิเทศจะต้องมีจุดยืนด้านความไว้วางใจ (trust) ด้านการยอมรับ (respect) ด้านการมองโลกในแง่บวก (optimism) และด้านความวางใจ และเจตนา (Intentionality) โดยเชื่อว่าผู้รับการนิเทศจะนำข้อมูลที่ได้รับไปใช้ให้เกิดผลในด้านการจัดการเรียนการสอน

4. **ขั้นลงมือปฏิบัติ (Doing)** เป็นขั้นตอนการปฏิบัติงานของผู้รับการนิเทศในขั้นตอนนี้ผู้นิเทศต้องเปิดโอกาสให้ผู้รับการนิเทศลงมือปฏิบัติงานตามที่ได้รับความรู้ โดยผู้นิเทศต้องเชื่อมั่นว่าผู้รับการนิเทศมีความสามารถ (able) มีความรับผิดชอบ (responsible) ในการปฏิบัติงาน ผู้นิเทศจะต้องคอยติดตามให้ความช่วยเหลือ แนะนำผู้รับการนิเทศ อำนวยและเอาใจใส่ผู้รับการนิเทศ (caring) ในขั้นตอนนี้ผู้นิเทศอาจใช้เครื่องมือ เพื่อประกอบกรนิเทศ เช่นการบันทึกภาพ การบันทึกเสียง หรือใช้แบบสังเกตพฤติกรรม เพื่อนำมาพิจารณาวิเคราะห์ร่วมกับผู้รับการนิเทศว่าสิ่งใดควรคงไว้หรือควรเปลี่ยนแปลงปรับปรุงให้ดีขึ้น เป็นการให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ครูผู้รับการนิเทศ

5. **ขั้นประเมินผล (Evaluating)** เป็นขั้นตอนที่ผู้นิเทศประเมินผลการทำงาน ผลการปฏิบัติงานอย่างมีแบบแผน ปรับปรุง และพัฒนาการนิเทศให้ดียิ่งๆ ขึ้นต่อไป โดยขั้นตอนการประเมินจะต้องประเมินตั้งแต่โครงการการนิเทศ วิธีการนิเทศ ผลผลิตของการนิเทศ และสรุปประเด็นที่ควรปรับปรุง เสนอวิธีการแก้ไข

6. **ขั้นการสร้างขวัญ และกำลังใจอย่างเชิญชวน (Invitational Reinforcing)** โดยทำให้ผู้รับการนิเทศรู้สึกว่าตนมีคุณค่า (valuable) มีความภูมิใจที่สามารถแก้ปัญหา หรือจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพหลังจากได้รับการนิเทศ

การจัดการศึกษาในปัจจุบันอยู่ในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง มีการปรับโครงสร้างทางการศึกษา การปฏิรูปการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนคิดเป็น แก้ปัญหาได้ โรงเรียนมีบทบาทในการบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-based Management) ครูมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ดังนั้นเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น การนิเทศจะเป็นวิธีการช่วยครูให้เกิดความมั่นใจในการทำงาน การใช้การนิเทศแบบเก่าๆ เช่นการเยี่ยมชั้นเรียน การอบรมเทคนิควิธีการจัดการเรียนรู้โดยไม่เชิญชวนให้ครูพร้อมที่จะร่วมมือด้วยอาจไม่เหมาะสม ในยุคปัจจุบัน ผู้นิเทศต้องเปลี่ยนวิธีการนิเทศเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายทางการศึกษาเพื่อให้ทันกับความเจริญก้าวหน้าในด้านต่างๆ นำรูปแบบการนิเทศที่แตกต่างจากในอดีตมาใช้

ดังนั้นการนิเทศแบบเชิญชวนจึงน่าจะเป็นอีกทางเลือกหนึ่งสำหรับใช้ในการนิเทศ การนิเทศแบบเชิญชวนเป็นแนวคิดที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติ นำไปประยุกต์ใช้ในการนิเทศจัดการเรียนการสอนในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง เพื่อพัฒนาระดับครูผู้รับการนิเทศให้เป็นครูมืออาชีพ (Teacher as a professional)

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- ชารี มณีศรี. (2542). **การนิเทศการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : บุรพาสาสน์.
- นิรมล ศตวุฒิ และคณะ. (2551). **แนวคิดการจัดการศึกษาแบบเชิงชุมชน**. กรุงเทพฯ : มิตรภาพ
การพิมพ์ และสติวิโอ.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2536). **การนิเทศการสอน**. กรุงเทพฯ : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.
- มาลินี บุญยรัตพันธุ์. (2551). “การจัดการเรียนรู้แบบเชิงชุมชน.” **แนวคิดการจัดการศึกษาแบบ
เชิงชุมชน**. กรุงเทพฯ : มิตรภาพการพิมพ์ และสติวิโอ.
- รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ. (2557). **การนิเทศการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 5. สงขลา : นำศิลป์โฆษณา.
- วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์. (2538). **หลักการนิเทศการศึกษา**. กรุงเทพฯ : พรศิวการพิมพ์.
- วัชรรา เล่าเรียนดี. (2553). **นิเทศการสอน**. นครปฐม : โครงการส่งเสริมการผลิตตำรา และ
เอกสารการสอน มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์.
- สมลักษณ์ พรหมมีเนตร. (2554). **คู่มือการบริหารงานวิชาการที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง**.
พิษณุโลก : หน่วยงานศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา.
- สงัด อุทรานันท์. (2530). **การนิเทศการศึกษา หลักการ ทฤษฎี และปฏิบัติ**. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มิตรสยาม.
- อารมณ ฉนวนจิตร. (2551). “นวัตกรรมการศึกษา : การนิเทศแบบเชิงชุมชน”. **แนวคิดการ
จัดการศึกษาแบบเชิงชุมชน**. กรุงเทพฯ : มิตรภาพการพิมพ์ และสติวิโอ.

ภาษาอังกฤษ

- Beach, Don M. and Reinhart, Judy. (2000). **Supervision Leadership : Focus on
Leadership**. Boston : Allyn and Bacon.
- Cogan, Morris. L. (1978). **Clinical Supervision**. Boston : Houghton Mifflin.
- Glickman, Carl D. (1990). **Supervision of Instruction : A Development Approach**.
Boston : Allyn and Bacon.
- Glickman, Carl D and others. (2004). **Supervision of Instruction : A Development
Approach**. (6th ed). Boston : Allyn and Bacon.

- Good , Cater V. (1997). **Dictionary of Education**. New York : McGraw-Hill.
- Harris, Ben M. (1985). **Supervisory Behavior in Education**. (5th ed). New Jersey : Prentice Hall.
- Oliva, Peter F. (2001). **Supervision for Today'Schools**. (5th ed). New York : Harper Collins.
- Oliva, Peter F. and Pawlas, Gorge E. (2001). **Supervision for Today'Schools**. (6th ed). New York : John Willy and Sons.
- Purkey,William W., and Novak, John M. (1996). **Inviting School Success**. Toronto : Wadsworth Publishing.
- Purkey, William W., and Novak. John M. (2001). **Fundamentals of Invitational Education**. Kennesaw ,GA : The International Alliance for Invitational Education.
- Purkey. William W. and Stanley, Paula H. (2002). **The Inviting School Treasury**. North Carolina : Brookcliff,
- Purkey. William W. and Siegel, Betty L. (2003). **Becoming and Invitational Leader : A New Approach to Professional and Personal Success**. Atlanta : Brumby Holdings.
- Tanner, Daniel and Laurel N. Tanner. (1987). **Supervision in Education**. New York : McMillan Publishing.
- Wiles, John and Bondi, Joseph. (2004). **Supervision : A Guide to practice**. (6th ed). New Jersey : Pearson Prentice-Hall.

หลักเกณฑ์การเสนอบทความ เพื่อพิมพ์ในวารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เป็นวารสารที่มุ่งเผยแพร่บทความจาก การวิจัย, บทความวิชาการ ทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยเปิดรับบทความจาก บุคลากร/นักศึกษาภายในคณะศิลปศาสตร์และภายในมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ตลอดจนเปิด รับบทความจากบุคลากร อาจารย์ นิสิต นักศึกษา และบุคคลทั่วไป จากภายนอก มีกำหนดตี พิมพ์เผยแพร่ ปีละ 2 ฉบับ คือ ฉบับมกราคม – มิถุนายน และฉบับกรกฎาคม – ธันวาคม ของ ทุกปี อีกทั้งยังออกวารสารฉบับพิเศษขึ้นมาตามวาระโอกาสต่างๆตามความเหมาะสม

หลักเกณฑ์การส่งและพิจารณาบทความ

1. เป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ในที่ใดมาก่อน
2. ต้นฉบับจะเขียนเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษก็ได้ และต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษา ไทยและภาษาอังกฤษ
3. ต้นฉบับควรมีความยาวไม่ (ควร) เกิน 25 หน้ากระดาษ A4 พิมพ์ด้วยระบบ Microsoft Word
4. ใช้ฟอนต์ TH sarabun PSK ขนาด 14 พอยต์
5. บทความต้องประกอบไปด้วย
  - 5.1 ชื่อเรื่องภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
  - 5.2 บทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ความยาวไม่เกิน 15 บรรทัด
  - 5.3 คำสำคัญ (keywords) ระบุทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษไม่เกิน 6 คำ
  - 5.4 ให้ระบุชื่อผู้เขียนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ตำแหน่ง (เช่น อาจารย์ นักศึกษา) และสถานที่ทำงานหรือสังกัด (เช่น คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย อุบลราชธานี)
6. บทความที่เขียนเป็นภาษาอังกฤษตลอดจนบทคัดย่อที่ใช้ภาษาอังกฤษ จะต้องผ่านการ ตรวจสอบความถูกต้องจากผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาก่อนส่งบทความมายังกองบรรณาธิการ

7. การอ้างอิง เพื่อให้เป็นมาตรฐานระบบเดียวกัน ให้ใช้ระบบนามปี ตัวอย่างเช่น

-ในเนื้อเรื่อง ให้ใช้ตามแบบด้านล่างนี้

(ชื่อผู้แต่ง./ปีที่พิมพ์./:เลขหน้า)

-บรรณานุกรมท้ายเรื่อง ให้ใช้

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์) ./ชื่อเรื่อง./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.

*หมายเหตุ เครื่องหมาย / หมายถึงเว้นวรรค 1 เคาะ

สำหรับระบบบรรณานุกรมอย่างละเอียด สามารถอ้างอิงกับคู่มือการเขียนบรรณานุกรมระบบ APA style เช่น <http://eportfolio.hu.ac.th/library/images/stories/sample/apa%20style%20psu.pdf>

ในกรณีที่บรรณานุกรมที่ส่งมาพร้อมบทความ หากไม่ตรงกับเงื่อนไขของวารสารฯ ทางวารสารจะส่งให้ผู้เขียนปรับปรุงแบบให้เป็นระบบ APA ก่อน จึงจะส่งให้กับผู้ทรงคุณวุฒิอ่าน และทางกองบรรณาธิการจะพิจารณาการเขียนบรรณานุกรมโดยละเอียดอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้มีการแก้ไขโดยสมบูรณ์เมื่อบทความได้รับการพิจารณาตีพิมพ์เรียบร้อยแล้ว

8. ในการส่งบทความ ให้แนบชื่อสกุลผู้เขียน โดยระบุตำแหน่ง สถานที่ทำงาน หมายเลขโทรศัพท์ และอีเมลที่ติดต่อได้สะดวก

9. บทความที่ส่งมาเพื่อตีพิมพ์จะได้รับการกลั่นกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อยหนึ่งท่าน

10. บทความที่ไม่ผ่านการพิจารณาให้ตีพิมพ์ ทางกองบรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้เขียนทราบ แต่จะไม่ส่งต้นฉบับคืนผู้เขียน

11. กรณีที่มีรูปภาพประกอบหรือแผนภาพ ให้ส่งไฟล์แนบต่างหากจากภาพในบทความ ซึ่งสามารถส่งมาในสกุล jpg ขนาดไฟล์ควรอยู่ในระหว่าง 500kb-1500 kb

ติดต่อและส่งบทความได้ที่

กองบรรณาธิการ วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ตำบลเมืองศรีไค อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี 34190
โทรศัพท์ 045-353-705 โทรสาร 045-288-870
หรือทางจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ ให้ส่งมาตามที่อยู่ข้างล่างนี้
e-mail: laubujournal@gmail.com